

Національний університет «Львівська політехніка»
Міністерство освіти і науки країни

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СЕНЬКОВСЬКА ЯРИНА ТАРАСІВНА

УДК 711.4:711.16(477.83)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПЛАНУВАЛЬНА РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ
ТЕРИТОРІЙ ПРОМИСЛОВИХ ОБ'ЄКТІВ МІСТА
(НА ПРИКЛАДІ М.ЛЬВОВА)**

18.00.01 – «Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури»

19 Архітектура та будівництво

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури

*Всі примірники
включно з електронним
є ідентичними
Вг. секретар спец.
Д 35.05.2. 11 проф.
16.05.2017*

Львів 2017

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Я.Т. Сеньковська
(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник: Криворучко Юрій Іванович, кандидат архітектури, доцент,
професор каф. ДОА

АНОТАЦІЯ

Сеньковська Я.Т. Функціонально-планувальна реструктуризація територій промислових об'єктів міста (на прикладі м.Львова). –На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури.

Робота виконана в Національному університеті «Львівська політехніка», Львів, 2017.

Зміст дисертації. Тема дослідження присвячена розвитку територій нефункціонуючих промислових об'єктів у структурі міста. В роботі визначені історико-теоретичні передумови *реструктуризація*¹ територій промислових об'єктів. Одним із напрямків, який дасть змогу забезпечити якісно новий розвиток території міста, з метою його цілісного та збалансованого розвитку, є *функціонально-планувальна реструктуризація територій промислових об'єктів*². Це питання на сьогодні є актуальне для територій промислових об'єктів, які не функціонують та розміщені у зоні впливу важливих міських магістралей та транспортно-пересадкових вузлів, житлових районів та громадських центрів.

Розроблено методику дослідження реструктуризації територій промислових об'єктів у сучасних умовах міста. Визначені особливості реструктуризації територій промислових об'єктів міст Західної Європи та України. Виявлені чинники розвитку виробництва та трансформації територій промислових об'єктів українських та зарубіжних міст, а також сформульовані прийоми та практичні рекомендації щодо реструктуризації територій промислових об'єктів міст.

У першому розділі *«Теоретичні основи і передумови формування та реструктуризації територій промислових об'єктів міста»* визначені та

¹ *Реструктуризація* – термін, який складається із префікса «ре» (від лат. re – префікс, що означає зворотну/повторну дію та «структуризація» – процес формування структури (від лат. structura – побудова, розміщення, від struo – будує, зводжу). Відповідно в даній роботі запропонований термін означає - зміну структури. (Мельничук, О.С. ред.,1974. *Словник іншомовних слів*. Київ: Поліграфкнига).

² *Функціонально-планувальна реструктуризація територій промислових об'єктів* – це містобудівні заходи, спрямовані на часткове або повне перетворення планувальної і функціональної структури території промислових об'єктів з метою цілісного та збалансованого розвитку міста (визначення запропоноване автором).

проаналізовані основні містобудівні та економічні теорії і концепції становлення та розвитку територій промислових об'єктів у місті. Також проаналізовано формування міста під впливом розвитку промислових об'єктів. Також слід відмітити Тут необхідно звернути увагу на вплив технологічного прогресу на територію промислового об'єкта зокрема та міста цілком. Він став основним чинником формування технічних нововведень і, отже, формування територій промислових об'єктів, які б могли задовільняти вимоги тогочасного виробництва. До уваги брали також нормативно-правові засади організування територій промислових об'єктів в місті.

У підрозділі 1.1 «Становлення містобудівних теорій у контексті розвитку промислового виробництва» проаналізовані основні містобудівні теорії та концепції розвитку територій промислових об'єктів та визначена їхня роль у розвитку планувальної структури західноєвропейських міст кін. XIX – сер. XX століть.

З часом під впливом *політичних, економічних та соціальних* умов промислова функція по-різному впливала на функціонально-планувальну структуру міста. Цей вплив був відчутний як в місті загалом, так і в межах територій промислових об'єктів зокрема.

Якщо аналізувати процес розвитку промисловості, то можна зауважити як у XIX ст. ремісниче виробництво (співмасштабне людині, залежне від її фізичної сили) змінилося на великомасштабне. Виробництво стало більш ресурсозатратним та трудомістким. Сьогодні ж ми спостерігаємо перехід до нового етапу організування територій промислових об'єктів із застосування новітніх екологічних технологій. Упродовж історії ці зміни впливали не тільки на формування окремих територій промислових об'єктів, але й саме розуміння та сприйняття поняття «місто».

В цьому підрозділі були розглянуті праці урбаністів та економістів, які вплинули на розвиток територій промислових об'єктів у місті та стали базою, своєрідною вихідною точкою, із якої сьогодні необхідно продовжити подальший розвиток. Ключовими працями, які розглядали були: «*лінійне місто*» А. Соріо-і-Мата (1884 р.), «*місто сад*» Е. Говарда (1898 р.), «*промислове місто*» Т. Гарньє (1901–1904), організування території Донкастерського кам'яновугільного басейну

П. Аберкромбі (1922–1925 рр.), «лінійне місто» М. Мілютіна (1930 р.), «ізольоване місто» Й. Тюнена (1826 р.), «теорія штандортів» А. Вебера (1909), «концепція центральних місць» В. Кристалера (1933 р.), «просторова організація господарства» А. Льоша (1940 р.), які побудовані на еволюційних процесах розвитку міста.

У підрозділі 1.2 «Теоретичні засади організації територій промислових об'єктів міст при соціалістичному способі виробництва» розглянуті основні теоретико-правові документи, які стосуються організування територій промислових об'єктів. Спостерігається пролонгація певних засад, закладених вченими радянського періоду у середині ХХ ст. і в часи незалежної України, оскільки сьогодення нормативно-правова документація ґрунтується на тогочасних розробках.

Проаналізовані і встановлені планувальні та функціональні характеристики формування та розвитку територій промислових об'єктів у радянський період, розміщення щодо сельбищної території.

У підрадянській Україні сформувався певний підхід до створення та розвитку територій промислових об'єктів. Він ґрунтувався на: плановій економіці; військово-оборонній орієнтації виробництва; мав сектори соціальної спрямованості; освоєнні нових територій та ресурсів; агломеративності; екстенсивності забудови територій промислових об'єктів; формуванні та розбудові житлових районів на периферіях міст; щоденній трудовій міграції. У цей період промислова функція була вагомим містобудівельним чинником.

Проаналізовані основні умови необхідні при розміщенні та формуванні нових територій промислових об'єктів: природно-кліматичні; близькість до ресурсних джерел та енергії; до районів споживання продукції; наявність та зосередження трудових ресурсів; близькість до центрів інформації та культури; близькість до транспортних вузлів. Транспортна мережа є вирішальним чинником промислового розвитку нових міст. Державний апарат контролював та надавав основне замовлення продукції виробництва.

Після розпаду СРСР виробництво з планової економіки стрімко перейшло на вільну ринкову, що спричинило різкий занепад промисловості і територій промислових об'єктів. Зміна політичного режиму та економічної доктрини призвела

до закриття значної кількості виробництв, які згодом реструктуризувалися. Сьогодні виникла проблема осмислення та побудови наукового напрямку реструктуризації. Ця проблематика є багатогранною та охоплює різні науки такі як: економіка, екологія, соціологія та звісно ж містобудування й архітектура.

У підрозділі 1.3 «Проблеми функціонування територій промислових об'єктів у сучасних умовах міста» розглянуто стан та напрямки досліджень проблеми територій промислових об'єктів. Розглянуті та узагальнені дослідження інших науковців. Функціонально-планувальну реструктуризацію територій промислових об'єктів до сьогодні окремо не вивчали. Найчастіше у наукових працях дослідників вирішувалося питання реорганізації промислових об'єктів та їхньої адаптації під нові функції, що стосувалося будівель та споруд.

Теоретичною базою стали праці науковців, котрі висвітлювали питання проблематики розвитку сучасної архітектури та містобудування; містобудівні, типологічні, історичні та пам'яткоохоронні аспекти формування промислових об'єктів та їхньої реорганізації; містобудівні аспекти реструктуризації територій промислових об'єктів; еколого-містобудівні та естетичні аспекти розвитку територій промислових об'єктів. В дисертаційній роботі також цитовані праці науковців із суміжних галузей: економічної географії та економіки.

Джерельною базою дослідження були статистичні збірники, довідники, матеріали ЗМІ, інтернет-ресурси, законодавчі акти, чинні в Україні, програми місцевого значення, регіональні та місцеві програми міського розвитку, містобудівна та проектна документація, пов'язана з розвитком територій промислових об'єктів м. Львова (надані ЛМР), фотофіксація та натурні дослідження, здійснені автором. Усі матеріали дають змогу сформулювати теоретичну та методологічну базу для вирішення поставлених завдань.

У підрозділі 1.4 «Передумови реструктуризації територій промислових об'єктів міст» визначені та згруповані основні передумови процесу реструктуризації територій промислових об'єктів: *містобудівні (на рівні міста – послідовні еволюційні процеси розвитку міст; на рівні промислових територій та зон – зміна структури та форм території); соціально-економічні зміни (загально-економічні зміни;*

зміна характеру праці та виду виробництва; зростання ролі соціуму); *культурологічні* (традиція місця та формування культурних артефактів; вибір характеру змін (збереження, відтворення, поєднання минулого та теперішнього); *екологічні* (екологізація та інноваційність); *часові* (адаптивність; етапи та механізм впровадження реструктуризації).

У другому розділі *«Методика проведення дослідження реструктуризації територій промислових об'єктів»* описані наукові методи дослідження та розглянута послідовність їхнього застосування.

У підрозділі 2.1 *«Методи дослідження територій промислових об'єктів»* проаналізована методологічна база дослідження формування та реструктуризації територій промислових об'єктів. Аналіз тематики ґрунтувався на двох рівнях наукового дослідження: емпіричному та теоретичному. Емпіричні – спостереження, візуальні обстеження; теоретичні – історичний аналіз, метод моделювання, композиційний та функціональний аналіз, метод порівняльного аналізу, метод термінологічного аналізу, метод картографічного аналізу, метод статистичного аналізу, системний аналіз.

Важливим є порівняльний аналіз процесу розвитку територій промислових об'єктів країн Західної Європи та України. Процеси, які відбувалися на Заході були спричинені еволюційно-технічним розвитком країн, а в країнах пострадянського простору – революційним та динамічним.

У підрозділі 2.2 *«Методика дослідження реструктуризації територій промислових об'єктів міст»* розглядали основну послідовність дослідження. Поетапність дослідження основана на постановці тематики, обґрунтуванні теми, формулюванні мети та завдань дослідження та послідовному аналізі територій промислових об'єктів: загальна інформація про об'єкт, характеристика об'єкта, узагальнення результатів дослідження та виведення загальних висновків.

Перший етап постановка тематики ґрунтується на виведенні основного напрямку дослідження. Другий етап дослідження – загальна інформація про об'єкт полягає у систематизації та структуруванні інформації про зародження, розвиток та занепад територій промислових об'єктів і виникнення передумов їхньої

реструктуризації. Черговий етап дає змогу охарактеризувати об'єкт. Проаналізований стан територій промислових об'єктів та описане їхнє реальне використання. Останній етап *узагальнення результатів дослідження та виведення загальних висновків*. На цьому етапі були виведені чинники, виявлені прийоми реструктуризації територій промислових об'єктів та запропоновані практичні рекомендації щодо реалізації реструктуризації та її впровадження.

У підрозділі 2.3 *«Міждисциплінарні дослідження реструктуризації територій промислових об'єктів міст»* проаналізовані процеси реструктуризації територій промислових об'єктів у міждисциплінарному контексті таких суміжних галузей наук, як економіка, екологія, соціологія, економ-географія, культурологія. Міждисциплінарний підхід включає: *містобудівний аспект; культурологічний аспект; екологічний аспект; соціально-економічний аспект*. Також треба враховувати часові трансформації: адаптативність, розвиток, циклічність та еволюцію.

У третьому розділі *«Особливості реструктуризації територій промислових об'єктів міст Західної Європи та України»* репрезентований та проаналізований закордонний, радянський та український досвід реструктуризації територій промислових об'єктів. Визначені особливості їхнього розвитку на базі порівняльного аналізу реструктуризації територій промислових об'єктів у містах Зх. Європи та України.

У підрозділі 3.1 *«Досвід реструктуризації територій промислових об'єктів міст Західної Європи»* розглянутий досвід розвитку територій промислових об'єктів у містах Західної Європи, який розпочався з другої половини ХХ ст. Проаналізовані обрані території промислових об'єктів до та після їхньої реструктуризації. До уваги брали: *кількісні показники* (площа території, кількість працівників, вкладені інвестиції тощо); *якісні* (функціональне наповнення, якість середовища, соціальний бік проекту); *структурні* (зміна структури території та комунікаційної системи) та *часові характеристики* (поетапність та гнучкість процесу реструктуризації). Аналіз дав можливість зробити висновки для кожного прикладу зокрема та вивести загальні висновки щодо основних напрямків реструктуризації територій промислових

об'єктів у вибраних містах країн Західної Європи, виявити перешкоди в процесі впровадження та основні методи, які застосовували впродовж реалізації цих проектів.

У підрозділі 3.2 «*Стан реструктуризації територій промислових об'єктів міст України*» подані реалізовані приклади реструктуризації територій промислових об'єктів міст України, концептуальні проекти та результати міжнародної співпраці. Кількість реалізованих проектів реструктуризації територій промислових об'єктів у містах України значно менша, ніж за кордоном, але перспективність їхнього розвитку передбачена та засвідчена документами про стратегічний розвиток міст, що засвідчено генеральними планами міст. Найчастіше трапляється підхід змішаного функціонального використання території. Концепція підтверджена прикладами реструктуризації територій промислових об'єктів у містах Західної Європи, які розглядали в цій праці.

Сьогодні в Україні території промислових об'єктів найчастіше розвивають у напрямку розширення житлової площі, культурних центрів та бізнесу чи торгівлі, тому необхідно звернути увагу на створення власного інноваційного виробництва, що дало б можливість надання нових місць прикладення праці мешканцям міст, зокрема молоді, для запобігання «відтоку інтелекту» з країни.

У підрозділі 3.3 «*Архітектурно-містобудівні особливості реструктуризації територій промислових об'єктів міст*» після проведеного порівняльного аналізу процесів та прикладів реструктуризації територій промислових об'єктів, виведені особливості, характерні для міст Західної Європи та України. Можна спостерігати подібні та відмінні риси в напрямках їхнього розвитку. Проекти, які були реалізовані у країнах Західної Європи, підтримувалися державними програмами і водночас жорстко контролювалися владою. Попередньо аналізували вже реалізовані проекти реструктуризації інших країн та їхню успішність, але далі кожен окремий проект мав свою «індивідуальність» та підпорядковувався територіальним та національним особливостям. Завдяки реструктуризації територій промислових об'єктів була можливість змінити (заповнити), відкорегувати профіль міста у системі розселення Європи та його функціональну спеціалізацію. Важливо відзначити створення нового «бренду» міста, який був би упізнаваним у всьому світі. Сьогодні в Україні імпульсом

реструктуризації стають громадські ініціативи та інвестори, але ті розглядають територію промислових об'єктів виключно з власної економічної зацікавленості, що спричиняє хаотичну реструктуризацію. Внаслідок цього виникає дисбаланс та втрата цілісного функціонально-планувального організування територій промислових об'єктів та міста загалом.

У четвертому розділі *«Формування територій промислових об'єктів міста та їхня реструктуризація (на прикладі міста Львова)»* описаний розвиток промисловості Львова як історично-сформованого торгівельного міста зі своїми особливостями. Львів – це результат поєднання концепцій західних країн (часи панування Австро-Угорщини та Польщі міжвоєнного періоду) та радянських підходів до формування міста (1944–1991 рр.). У місті Львові західні доктрини формування та розвитку територій промислових об'єктів стосуються здебільшого історичної та середньої частини міста (сьогодні це диктує підвищені якісно-відмінні вимоги до трансформацій), а вплив радянського періоду прочитується на периферійних територіях міста.

У підрозділі 4.1 *«Зміни та розвиток територій промислових об'єктів у структурі м. Львова»* розглянуті історичні аспекти розвитку промисловості Львова; статистичні дані розвитку територій промислових об'єктів за останні роки; надані програми розвитку міста, в т.ч. і бачення територій промислових об'єктів у структурі міста; здійснений аналіз територій промислових об'єктів у генеральних планах 1993 та 2010 рр.

Проаналізовано містобудівне розміщення та функціональне використання територій промислових об'єктів у структурі м. Львова, динаміка їхнього розвитку впродовж років незалежності. Важливим результатом цього дослідження (згідно з генеральним планом 2010 р.) стало виявлення зменшення кількості промислової функції у місті, шляхом забудови територій промислових об'єктів житловими, торгівельними комплексами, автосервісами тощо.

У підрозділі 4.2 *«Реструктуризація територій промислових об'єктів у сучасних умовах міста»* розглянуті результати документативного та натурного обстеження окремих територій промислових об'єктів. На базі містобудівних

обґрунтувань змін цільового (функціонального) призначення територій промислових об'єктів, наданих Львівською міською радою детально досліджено 10 об'єктів, показане функціонально-планувальне організування цих територій та описаний їхній стан.

На підставі досліджень можна простежити економічно вигідний для інвестора, проте з містобудівної точки зору спонтанний, підхід до реструктуризації територій промислових об'єктів, повну або часткову закритість територій (під час натурних досліджень не завжди вдавалося потрапити на територію або лише частково потрапити), високий рівень фрагментизації та їхнього розпродажу. Території ці мають потенціал для розвитку сучасної національної бази виробництва та формування цілісного містобудівного образу, володіють територіальними та інфраструктурними ресурсами.

Сьогодні території промислових об'єктів міста Львова зазнають значних трансформацій. Спостерігається такий підхід (в умовах ринкової економіки) раніше територіально цілісні, великі за площею, території роздрібнюються та передаються у власність приватним власникам із різними інтересами та цілями використання. Такі дії спричиняють хаотичне, непослідовне та недоцільне, з точки зору містобудування, «оновлення» цих об'єктів.

У підрозділі 4.3 «Містобудівні особливості реструктуризації територій промислових об'єктів м. Львова» після проведення аналізу вибраних територій промислових об'єктів, визначені особливості їхньої реструктуризації. Запропоноване визначення потенціалу територій промислових об'єктів за здатністю до реструктуризації в підпорядкуванні різним ієрархічним рівням: на рівні міста, району та окремої промислової території, а також умови, необхідні для оцінення потенціалу територій промислових об'єктів за здатністю до реструктуризації: *на рівні міста* (транспортна доступність; близькість до загальноміського центру) *на рівні району* (функціональне використання сусідніх територій) *на рівні території промислового об'єкта* (сформована планувальна структура; функціональне використання території або окремих споруд; інженерне забезпечення території; форма власності та кількість власників). Умовний розрахунок потенціалу, який має на меті показати дотримання

умов на рівні >50%. Унаслідок чого промислову територію вважають як таку, що має достатньо умов для подальшої її реструктуризації.

У п'ятому розділі *«Прийоми реструктуризації територій промислових об'єктів міста»* сформульовані прийоми та практичні рекомендації реструктуризації територій промислових об'єктів.

У підрозділі 5.1 *«Чинники реструктуризації територій промислових об'єктів міста»* виявлені такі чинники розвитку виробництва та трансформації промислових територій міст України та за кордоном: *містобудівний, історико-культурний, наявність природних та економічних ресурсів території, екологічний, економічний, соціальний, інноваційний розвиток*. Важливо також виділити поетапність реалізації реструктуризації.

У підрозділі 5.2 *«Архітектурно-містобудівні прийоми реструктуризації території промислового об'єкта»* сформульовані та репрезентовані прийоми функціонально-планувальної реструктуризації: **I прийом** – збереження функціонального призначення території промислового об'єкта; **II прийом** – часткове збереження функціонального призначення території промислового об'єкта; **III прийом** – зміна функціонального призначення території промислового об'єкта. Всі вони дають змогу інтегрувати територію промислового об'єкта в міську планувальну структуру та створити поліфункційне міське середовище. Необхідно врахувати характер об'єкта та його історичне походження. Залежно від розміщення в структурі міста об'єкт набуває планувальної відкритості (у центральній частині міста – формування відкритого середовища, у серединній (історичний ареал) – напівзакритий; у периферійній зоні – закритий). Запропоновані засоби реалізації кожного з прийомів. Також визначені заходи, які передують застосуванню певних прийомів реструктуризації.

У підрозділі 5.3 *«Рекомендації реструктуризації територій промислових об'єктів»* запропоновані рекомендації функціонально-планувальної реструктуризації територій промислових об'єктів:

1) для формування архітектурно-планувальної структури територій промислових об'єктів рекомендовано забезпечити впорядкованість елементів

планувальної структури території; формування ієрархічності елементів планувальної структури; взаємозв'язок природних та антропогенних елементів, які формують цілісність території загалом; інтенсифікацію території (збільшення щільності території промислового об'єкта); гнучкість планувальної структури (можливість внесення змін, які задовільняють вимоги часу).

2) для просторово-функціональної організації територій промислових об'єктів рекомендовано дотримуватися співрозмірності функціонального навантаження території промислового об'єкта (збалансованість між набором функцій території); адаптативність (здатність до функціонального перепрофілювання згідно з вимогами часу).

3) для забезпечення екологічного стану територій промислових об'єктів: а) рекомендовано дотримуватися балансу між природними й антропогенними елементами; б) попередня санація території шляхом очищення природних елементів території (грунту, води, біологічного різноманіття, будівель та споруд (за умов їхнього збереження)).

4) для збереження виявлених архітектурних і культурних пам'яток та капітальної забудови – при умові наявності матеріальних (цінна історична забудова, планувальна структура території, пам'ятні технології виробництва) або нематеріальних цінностей територій промислових об'єктів («пам'ять місця» – шляхом встановлення інформаційних таблиць про промислове минуле території, відтворення індустріального минулого у новому образі території промислового об'єкта).

Також запропонований алгоритм упровадження функціонально-планувальної реструктуризації ТПО. Першим етапом реалізації є *внесення розділу про реструктуризацію територій промислових об'єктів у стратегію розвитку міста*. На підставі затвердженої стратегії розвитку міста, функціонально-планувальна реструктуризація має увійти в *генеральний план міста*. Завершальним етапом є *розроблення проекту функціонально-планувальної реструктуризації визначеної території промислового об'єкта*.

Ключові слова: території промислових об'єктів, функціонально-планувальна реструктуризація, потенціал територій, містобудівні чинники, містобудівні концепції, функціонально-просторова інтеграція міста.

ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Розділ монографій

1. **Сеньковська, Я.Т.**, 2014. Європейський досвід реструктуризації промислових територій. В: Б.С. Черкес та Г.П. Петришин, ред. *Креативний урбанізм: до століття містобудівної освіти у Львівській політехніці*. Львів: Вид-во Львівської політехніки, с. 665–670.

Статті у наукових фахових виданнях України

2. Мазур Т.М, Король Є.І. та **Сеньковська Я.Т.**, 2012. Передумови та засади реструктуризації виробничих територій Львова. *Наук.-техн. зб. КНУБА «Містобудування та територіальне планування»*, 45 (2), с. 3–12.

3. **Сеньковська, Я.Т.**, 2013. Тенденції використання та розвитку промислових територій в генеральних планах м. Львова 1993 та 2008 рр. *Наук.-техн. зб. КНУБА «Містобудування та територіальне планування»*, 50, с. 636–641.

4. Русанова, І.В. та **Сеньковська, Я.Т.**, 2014. Архітектурно-містобудівні засади ревіталізації історичного району «Підзамче» у Львові. *Зб. наук. праць КНУБА «Проблеми реконструкції в теорії та практиці містобудування»*, 26, с.150–158.

5. Русанова, І.В. та **Сеньковська, Я.Т.** 2014. Сучасні тенденції функціонально-планувальної організації міських територій. *Зб. наук. праць КНУБА «Проблеми реконструкції в теорії та практиці містобудування»*, 27, с. 116–125.

Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави

6. **Senkovska, Y.**, 2015. The Tendencies of Industrial Restructuring on the Example of Lviv City. *Space & Form*, 24(1), s. 165-174. (ARIANTA, BazTech, BAZY BIBLIOTEKI NARODOWEJ, CEON, ICI Journals Master List, Polska Bibliografia Naukowa).

Публікація у іншому виданні

7. Мазур, Т.М., Король, Є.І. та **Сеньковська, Я.Т.**, 2014. Зміст термінів «реконструкція» і «реструктуризація» в містобудівних стратегіях розвитку виробничої території міста. *Зб.наук.пр. XIII Міжнародної наукової конференції «Проблеми української термінології Слово Світ 2014»*, с.49–54.

Тези конференцій

8. Мазур Т.М. та Сеньковська Я.Т., 2012. Трансформація кварталів промисловою функцією у центральній частині м.Львова. В: Г.П. Петришин ред. *Наук.-практ. конф. кафедри містобудування «Розвиток і реконструкція територіальних систем і населених місць регіону Західної України»*. Львів, 19 травня 2012 р. Львів: Вид-во Львів. політехніки, с.25.

9. Сеньковська Я.Т., 2013. Європейський досвід реструктуризації промислових територій. В: Г.П. Петришин ред. *Міжнар. наук. конф., присвячена століттю містобуд. освіти у Львівській Політехніці «Креативний урбанізм»*. Львів, 24–25 трав. 2013 р. Львів: Вид-во Львів: політехніки, С.136–137.

ANNOTATION

Senkovska Y.T. The Functional and Planning Restructuring of the City Industrial Objects' Territories (by example of the city of Lviv). – On the rights of manuscript.

Dissertation for a Degree of PhD in Architecture, specialty 18.00.01 - Theory of architecture, restoration of architectural monuments. – Lviv Polytechnic National University. – Lviv, 2017.

The content of the dissertation. Research topic areas are devoted to the development of industrial facilities in the structure of the city. The study concept is to consider areas of industrial facilities as a resource for the future development of the city, a new functional use including the ability to provide residents with places of employment. Change of functional use also affects the change of the city's role in the settlement system and the possibility of the formation of a new image.

The historical and theoretical premises of the restructuring³ industrial objects' territories have been defined. The method of the restructuring of a modern, large and historical city's industrial areas has been developed. Must has been found out about the particularities of the industrial objects' territories restructuring of West European and Ukrainian cities, of world and national practices. The factors of national and foreign production and the transformation of the industrial objects' territories have been discovered. The scheme of the industrial objects' territories potential definition has been proposed. The methods and the practical recommendations of the industrial objects' territories restructuring of cities have been formulated.

In the first chapter "*Theoretical background and premises of industrial objects areas formation and restructuring*", it is determined and analyzed the main urban and economic theories and concepts of industrial objects' territories formation and development in the city. Also here is analyzed the formation of the city under the influence of industrial

³ **Restructuring** - a term consisting of the prefix "re" (from lat. prefix, which means re-action and "structuring" - the process of forming a structure (from lat. Structura – construction). Accordingly, the paper proposes the term definition - a change of structure.

Functional and planning restructuring of industrial objects' territories is a city-planning activity aimed at the partial or complete transformation of the planning and functional structure of the territory of industrial objects in order to achieve a holistic and balanced development of the city (the definition proposed by the author).

objects. Also noted should be the impact of technological progress on the industrial objects' territories in particular and the city as a whole. This served as a major factor in the formation of technical innovation and, accordingly, forming areas of industrial objects that would meet the requirements of contemporary production. The legal principles of how the industrial objects' territories are organized in the city are also compiled.

In section 1.1 *"Establishment of urban planning theories in the context of industrial production"* the major urban theories and concepts of industrial objects' territories development are analyzed and their role in the planning structure of Western European cities in late XIX – middle XX centuries is determined.

Over time, under the influence of political, economic and social conditions, industry as a function had affected the functional and planning structure of the city differently. This effect was noticeable both in general and within the areas of industrial objects in particular.

If we analyze the development of the industry, it can be seen how in, the nineteenth century, craftwork (commensurate with a man, depending on his physical strength) had been changed on a large scale. Production has become more resource- and labor-intensive. Today we are witnessing a transition to a new phase of the organization of industrial objects' territories using the latest environmental technology. Throughout history, these changes have affected not only the formation of separate industrial objects' territories, but also the understanding and perception of the "city" concept.

In this division works of urbanists and economists which influenced the development of industrial objects' territories in the city will be discussed; these became a base, a kind of starting point from which, today, it is necessary to continue further development. The key concepts that were considered are: "Linear City" A. Soria and Mata (1884), "City Garden" E.Hovard (1898), "Industrial City" T. Garnier (1901-1904), the organization of the Donkastersky coalfield territory P.Aberkrombi (1922-1925) "linear city" Milutin M. (1930), "isolated city" Y.Tyunen (1826), "theory shtandortiv" A.Veber (1909) "the concept of central places" V.Krystaler (1933), "the spatial organization of the economy" A.Losh (1940), based on the evolutionary process of the city development.

Section 1.2 *"Theoretical organization principles of city industrial objects' territories buily in social times"* describes the main theoretical and legal documents that

define the industrial objects' territories organization rules. There is a certain prolongation of the principles laid down by Soviet scientists in the mid-twentieth century in the days and when Ukraine was independent, as the current regulatory documentation is based on contemporary developments.

Analysis was done which determined the planning and functional characteristics of the formation and development of the industrial objects' territories in the Soviet period and its location as to residential territory.

The Soviet approach to the formation and development of the industrial objects' territories was based on: the planned economy; military orientation of production; social orientation, but with low efficiency; development of new territories and resources; agglomerate orientation; extensive construction of the industrial object's territory; the formation and development of residential areas on the city periphery; daily labor migration. It should also be noted that in this period industrial function was a city planning factor.

The basic conditions which were necessary when locating and forming of some new industrial objects' territories are analyzed: climatic conditions; proximity to resources and energy sources; areas of consumption; the presence and concentration of human resources; proximity to the center of information and culture; proximity to transport hubs. The transport network is a crucial factor in the development of new industrial cities.

The state apparatus monitored the production and had the major production order (military wing manufacturing). It should also be noted that in the last years of the USSR production did not give significant profits as it was necessary to maintain itself.

After the Soviet collapse, production abruptly switched from planned to market, which caused a sharp industrial decline, and therefore new industrial objects' territories. Changing political and economic regimes led to the closure of a large number of industries. Today, the problem of their restructuring arises. This problem is a wide-ranging and covers various sciences such as economics, ecology, sociology and of course city planning and architecture.

In section 1.3 "*Problems of functioning of industrial objects' territories in modern conditions of cities* " we consider the state of research problem directions of industrial objects' territories. An overview has been done and summarizes the research of other

scientists. The functional planning and restructuring of industrial objects' territories to date have not been studied separately. Frequently, in researchers' scientific papers, what was considered was the reorganization of industrial objects' territories and their adaptation to new function and application to buildings and structures.

The theoretical basis was the work of scientists who highlighted the issue of the problems of modern architecture and urban planning; urban, typological, historical and monument aspects of industrial objects and their reorganization; aspects of urban restructuring areas of industrial objects; reorganization of industrial objects; environmental and aesthetic aspects of urban and territorial development of industrial objects. This work also presents the work of scientists from related fields: economy-geography and economy.

Additionally in this study we use the scientific work of foreign researchers, who also noted the urgency of restructuring areas of industrial objects.

The source base of the study also included dictionaries, statistical compilations, handbooks, media materials, Internet resources, legislation in force in Ukraine, programs of local importance, regional and local programs of urban development, urban planning and design documentation for the development of industrial objects areas in Lviv provided by Lviv City Council, photo fixation and field research undertaken by the author. These materials allow us to formulate the theoretical and methodological framework for the task.

In section 1.4. *"The premises of the industrial objects' territories restructuring"* the historical and theoretical premises of the industrial objects' territories restructuring have been defined i.e. architectural and urban development; social and economic; ecological; culturological; time influence.

The second section **"Methodology of study of formation and restructuring territories of industrial objects"** describes scientific research methods and represents the sequence of their application.

In Section 2.1 *"Methods of research of areas of industrial objects"* we present the methodological base of research into the development and restructuring of industrial objects' territories. Analysis of the subject is based on two levels of research: empirical and theoretical. Empirical includes observation, visual inspection, theory, historical analysis; modeling method; compositional and functional analysis; method of comparative analysis;

terminological analysis method; systems analysis; method of mapping analysis; method of statistical analysis.

The comparative analysis of territorial development of industrial objects' territories in Western Europe and Ukraine is important. The processes taking place in the West were caused by evolution and technical development, but in the former Soviet space, by revolution and rapid change.

Section 2.2 "***Research methodology of restructuring areas of industrial objects in cities***" examines the primary sequence of studies. Phasing of this study was based on the statement of themes, topics rationale/ theme justification, formulating goals and objectives, consistent research and analysis of industrial objects' territories, general information about the object, the object characterization, synthesis of results of research output and general conclusions.

The first phase of setting themes was based on the derivation of the mainstream research. The second phase of the study includes general information about the object, based on organizing and structuring information on the origin, development and decline of the area and the emergence of industrial objects prerequisites for their restructuring. The next stage defines "object". The state of industrial objects areas was analysed and their actual use was represented. The last stage includes generalization of research results and derivation of general conclusions. At this stage the factors were derived, restructuring techniques of industrial objects' territories were identified and practical recommendations offered for the implementation of the restructuring.

In the third section, ***Restructuring features of industrial areas in the cities of Western Europe and Ukraine***" we present and analyze foreign and domestic experience of restructuring areas of industrial objects' territories. The peculiarities of their development on the basis of a comparative analysis of industrial objects restructuring in the cities of the Western Europe and Ukraine.

Section 3.1 "***Industrial areas restructuring experience in the cities of Western Europe***" analyzes the experience of territorial development of industrial objects' territories in the cities of Western Europe, which began in the second half of the twentieth century. The analysis of selected areas of industrial objects before and after their restructuring. In

this analysis are taken into account: quantitative indicators (surface area, number of employees, investments, etc.); qualitative (functional content, the quality of the environment, the social side of the project); structural (changes in the structure of the territory and communications system) and temporal characteristics (flexibility and phased restructuring process). This analysis allowed us to make findings on each particular case and bring the overall conclusions on the main directions of restructuring industrial objects' territories in selected cities in Western Europe, to detect obstacles to the implementation process and basic techniques that were used during the implementation of these projects.

Section 3.2 *"The state of restructuring of industrial areas in the cities of Ukraine"* includes examples of implemented restructuring in industrial areas of the cities of Ukraine, conceptual designs and results of joint international cooperation. The number of implemented industrial objects restructuring projects in the cities of Ukraine is much lower than abroad, but the prospects of their development is provided with proposed strategic development of cities.

Today in Ukraine the industrial objects' territories often develop in the direction of extension of living space, cultural centers and business or trade. Therefore, it is necessary to pay attention to creating their own innovative mean of production, which would enable the possibility of developing new places of employment for residents, particularly young people, to prevent "brain drain" from the country.

Section 3.3 *"Architecture and urban design features of restructuring industrial objects' territories of cities"*. Here after a comparative analysis of processes and examples of industrial objects' territories restructuring, are derived features typical for cities of Western Europe and Ukraine. One can see the similarities and differences in the directions of their development. The fundamental difference lies in state support. Projects implemented in Western Europe, supported by government programs and are, at the same time, strictly controlled. Previously, there analysis was done of restructuring projects that were already implemented in other countries and their success, but later each individual project had its own "personality" and incorporated territorial and national characteristics. It is also important to note the creation of a "brand" that would be recognizable worldwide. Today in Ukraine public initiatives and investors create the impulse of restructuring, but the latter

consider only the industrial objects' territories of the own economic interest, causing chaotic restructuring. This causes an imbalance and the loss of functionally and planning organization integrity of industrial objects areas and cities in general.

The fourth section "*The formation of industrial objects' territories and their further restructuring (for example in the city of Lviv)*" represents the city's industrial development, as a historically-formed commercial city with its own characteristics. Lviv is the result of a combination of Western influences (sometimes dominated by Austria-Hungary and Poland) and Soviet approaches to the formation of cities (from 1944 until independence in 1991). In Lviv, Western ideas of the creation and development of industrial objects areas primarily affects the middle and historical parts of the city (today it dictates higher quality requirements, different transformations), and the influence of the Soviet period is read in the peripheral areas of the city.

Section 4.1 "*Changes and development of industrial facilities in areas of the structure of the city of Lviv*" presents historical aspects of the city industry; statistical data of industrial objects areas in recent years; the program of the city, including the vision of industrial objects' territories in the structure of the city; the analysis of industrial objects' territories in the Master Plans of 1993 and 2010.

We present and analyze the urban location and functional use of industrial objects' territories in the structure of Lviv and the dynamics of their development over the years of independence. An important outcome of this study was the discovery of the reduction in the number of functions in industrial areas replaced by housing, shopping complexes, service centers and more.

Section 4.2 "*Restructuring of industrial objects' territories in modern urban environments*" examines the results of documentary and inspection fields of certain industrial objects' territories. On the basis of urban studies provided by the Lviv City Council 12 industrial objects' territories were studied, showing the functional and planning organization of these territories and presenting their current state.

From this research we can trace the spontaneous and haphazard approach to industrial objects' territories restructuring, fully or partially closed areas, high levels of fragmentation

and their sale. These areas have the potential for a modern national production development base and forming a coherent urban image, having territorial and infrastructural resources.

Today, the industrial objects' territories of Lviv are undergoing significant transformation. There is the following approach: in a market economy, still territorially integral, large land areas are divided and the ownership transferred to private owners with different interests and purposes of use. This phenomenon causes chaotic and inconsistent "update" of these areas.

Section 4.3 "**Urban restructuring particularities of industrial objects' territories in the city of Lviv**" After the analysis of selected industrial objects areas, the particularities of their restructuring were defined. A determination of potential industrial objects' territories and their ability to restructure subject to different hierarchical levels: at the level of the city, industrial areas and a separate areas. The conditions necessary to assess potential areas of industrial objects' territories in their ability to restructure, *at the level of city accessibility*; proximity to the city center; *at the district level*, functional use of adjacent areas; *at the industrial object area level*, forming planning structure; engineering support area; ownership and the number of owners. The proposed conditional calculation capabilities that purports to ensure the conditions of the above is 50%. In this condition, the industrial area is defined as one that has enough conditions for further restructuring.

In the fifth chapter "***Techniques of restructuring industrial objects' of the city***" stats methods and practical guidance for restructuring industrial objects' territories.

Section 5.1 "***The factor of restructuring of the city's industrial objects' territories***" identifies the following factors of production and transformation of industrial areas of cities in Ukraine and abroad: urban, historical, cultural, economic availability of natural resources of the territory, environmental, economic, social, innovative development, phased implementation of restructuring.

Section 5.2 "***The techniques of restructuring the industrial objects' territories***" formulats and presents the following three stages functional and designing restructuring:

The techniques of functional and planning industrial objects' territories restructuring have been determined. They are: the prevation of the functional purpose of territory; the partial preservation of the functional purpose of territory and the change of the functional

purpose of territory. Techniques differ in the degree of industrial objects' territories transformation: complete transformation of the architectural and planning structure and functional organization of the industrial objects' territories; partial transformation of both: the architectural and planning structure, as well as the functional organization of the industrial objects' territories; full or partial (combined) transformation of one of the components of the organization of the industrial objects' territories.

Section 5.3 "***Recommendations for restructuring of industrial objects' territories***" offers advice and functional-planning restructuring of industrial objects' territories in relation to the industrial objects' territories planning structure, industrial objects' territories functional organization, providing the ecological status of industrial objects' territories and identifying cultural monuments.

1) industrial objects' territories planning structure - to ensure orderliness of territory planning structure; formation of hierarchical planning structure elements; the relationship of natural and man-made elements that form the integrity of the territory as a whole; territory intensification (industrial objects' territories density increasing); planning structure flexibility (the ability to change, corresponding to the time).

2) industrial objects' territories functional organization - functional loading of industrial objects' territories (the balance between the featured areas); adaptation (ability of function conversion according to the requirements of the time).

3) ensuring the ecological security of the industrial objects' territories: a) the balance between natural and man-made elements; b) an area sanitation by cleaning the natural elements of the area (soil, water, biodiversity, buildings (in terms of their safety)).

4) saving the discovered architectural and cultural monuments and capital construction – preservation of valuable building, planning structure of territory, old technologies and industrial value of territory.

Also, there is proposed an implementation algorithm and planning functional restructuring of industrial objects' territories. The first stage of the introduction chapter is to restructure industrial objects' territories in a strategy of development. Based on the approved strategy of development, functional-planning restructuring should be included into

a master plan for the city. The next step is the final drafting of function and design restructuring certain industrial objects' territories.

Keywords: industrial objects' territories, functional and planning restructuring, innovative technologies, urban theory, factors of development, master plan of the city, urban justification.

LIST OF PUBLICATIONS BY THE SUBJECT OF DISSERTATION

Books Categories

1. **Senkovska, Y.T.**, 2014. The European experience of industrial areas restructuring. In: B.S. Cherkes and G.P. Petryshyn, ed. 2014. *Creative Urbanism century urban planning to education in the Polytechnic*. Lviv: Lviv Polytechnic Publisher House. pp.665-670

Articles in scientific and professional journals

2. Mazur, T.M., Korol, Y.I and **Senkovska, Y.T.**, 2012. Background and principles of the restructuring of industrial areas. *Scientific and Technical Periodic Publication «Town Development and Spatial Planning»*, 45 (2), pp. 3-12

3. **Senkovska, Y.T.** 2013. Trends in the use and development of industrial areas in master plans of Lviv 1993 and 2008. *Scientific and Technical Periodic Publication «Town Development and Spatial Planning»*, 50, pp. 636-641

4. Rusanova, I.V. and **Senkovska, Y.T.** 2014. Architectural and urban planning principles of the revitalization of “Pidzamche” historical district in the city of Lviv. *Scientific and Technical Periodic Publication “Problems of reconstruction in the theory and practice of urban development”*, 26, pp. 150-158.

5. Rusanova, I.V. and **Senkovska, Y.T.** 2014. Modern Trends of Functional and Planning Organisation of City Territories. *Scientific and Technical Periodic Publication “Problems of reconstruction in the theory and practice of urban development”*, 27, pp.116-125.

6. **Senkovska, Y.** 2015. The Tendencies of Industrial Restructuring on the Example of Lviv City. *Space & Form*, 24(1), pp. 165-174.

Articles in other journals

7. Mazur, T.M., Korol, Y.I. and **Senkovska, Y.T.**, 2014. The Content of “reconstruction” and “restructuring” in urban planning strategies of the city industrial area development. *Scientific and technical journal of XIII International science conference “Problems of Ukrainian Terms”*. Lviv: Publisher House SlovoSvit 2014”. pp.49-54.

Conference Theses

8. Mazur T.M. and **Senkovska, Y.T.**, 2012. Transformation of Historical City Quarters of Industrial Function in the City of Lviv. In: H.P. Petryshyn ed. *Science and practical conference of Urban Planning Department: "The Development and Reconstruction of Territorial systems of western Ukraine Region"*. Lviv, 19 may 2012. Lviv: Lviv Polytechnic Publisher House.

9. **Senkovska, Y.T.**, 2013. The European experience of industrial areas restructuring. In: H.P. Petryshyn ed. *International science and practical conference "Creative Urbanizm"*. Lviv, 24-25 may 2013. Lviv: Lviv Polytechnic Publisher House.

ЗМІСТ	29
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК ТА СКОРОЧЕННЯ.....	32
ВСТУП.....	35
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ І ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЙ ПРОМИСЛОВИХ ОБ’ЄКТІВ МІСТА	42
1.1. Становлення містобудівних теорій у контексті розвитку промислового виробництва	42
1.2. Теоретичні засади організації територій промислових об’єктів міст при соціалістичному способі виробництва.....	55
1.3. Проблеми функціонування територій промислових об’єктів у сучасних умовах міста	71
1.4. Передумови реструктуризації територій промислових об’єктів міст	82
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	91
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЙ ПРОМИСЛОВИХ ОБ’ЄКТІВ.....	92
2.1. Методи дослідження територій промислових об’єктів.....	92
2.2. Методика дослідження реструктуризації територій промислових об’єктів міста	101
2.3. Міждисциплінарні дослідження реструктуризації територій промислових об’єктів	108
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	116
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЙ ПРОМИСЛОВИХ ОБ’ЄКТІВ МІСТ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА УКРАЇНИ	118
3.1. Досвід реструктуризації територій промислових об’єктів міст Західної Європи	118
3.2. Стан реструктуризації територій промислових об’єктів міст України	139

3.3. Архітектурно-містобудівні особливості реструктуризації територій промислових об'єктів міст	155
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	165
РОЗДІЛ 4 ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІЙ ПРОМИСЛОВИХ ОБ'ЄКТІВ МІСТА ТА ЇХНЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ (на прикладі міста Львова).....	167
4.1. Зміни та розвиток територій промислових об'єктів в структурі міста Львова .	167
4.2. Реструктуризація територій промислових об'єктів в сучасних умовах міста ...	187
4.3. Містобудівні особливості реструктуризації територій промислових об'єктів м.Львова.....	197
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 4.	211
РОЗДІЛ 5. ПРИЙОМИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЙ ПРОМИСЛОВИХ ОБ'ЄКТІВ МІСТА.....	213
5.1. Чинники реструктуризації територій промислових об'єктів міста	213
5.2. Архітектурно-містобудівні прийоми реструктуризації територій промислових об'єктів	221
5.3. Рекомендації реструктуризації територій промислових об'єктів	229
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 5	236
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	238
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	242
ДОДАТКИ.....	264
ДОДАТОК А.....	265
А.1. ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАЦІЙ ДО ТАБЛИЦІ 1.3.1.	265
А.2. ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАЦІЙ ДО ТАБЛИЦІ 3.1.1.	265
А.3. ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАЦІЙ ДО ТАБЛИЦІ 3.2.1	266
А.4. ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАЦІЙ ДО ТАБЛИЦІ 5.1.1	267
ДОДАТОК Б.....	268

Б.1. ТЕРИТОРІЇ ПРОМИСЛОВИХ ОБ'ЄКТІВ В ГЕНЕРАЛЬНОМУ ПЛАНІ ЛЬВОВА 1993 р.	268
Б.2. ТЕРИТОРІЇ ПРОМИСЛОВИХ ОБ'ЄКТІВ В ГЕНЕРАЛЬНОМУ ПЛАНІ ЛЬВОВА 2010 р.	269
Б.3. ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ КІЛЬКОСТІ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЙ ПРОМИСЛОВИХ ОБ'ЄКТІВ У ГЕНЕРАЛЬНИХ ПЛАНАХ ЛЬВОВА 1993 р. ТА 2010р.	270
ДОДАТОК В	271
В.1. ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ	271
В.2. АПРОБАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ	272

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК ТА СКОРОЧЕННЯ

Адаптація (від лат. *adapto* — пристосовую) — пристосування, процес пристосування до мінливих умов зовнішнього середовища.

Консервація – сукупність науково обґрунтованих заходів, які дозволяють захистити об'єкти культурної спадщини від подальших руйнувань і забезпечують збереження їхньої автентичності з мінімальним втручанням у їхній існуючий вигляд (*Про внесення змін до Закону України Про охорону культурної спадщини (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 5, ст.114*).

ЛМР – Львівська міська рада

Модернізація (від фр. *modernisation* – оновлення, удосконалення) – надання будь-чому сучасного вигляду, переробка відповідно до сучасних вимог (Мельничук О.С., 1974).

Музеєфікація – сукупність науково обґрунтованих заходів щодо приведення об'єктів культурної спадщини у стан, придатний для екскурсійного відвідування (*Про внесення змін до Закону України Про охорону культурної спадщини (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 5, ст.114*).

Реабілітація (від лат. *rehabilitatio* — поновлення втраченого) – 1) Сукупність науково обґрунтованих заходів щодо відновлення культурних та функціональних властивостей об'єктів культурної спадщини (*Про внесення змін до Закону України Про охорону культурної спадщини (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 5, ст.114*).. 2) *Архітектурна реабілітація* – комплекс дій та методів проектування щодо відродження (реставрації, реконструкції, адаптації, консервації тощо) міського середовища, території, архітектурного ансамблю, окремих будівель і споруд, інтер'єру та його деталей у зв'язку з їхнім історичним та архітектурно-культурологічним значенням, із повною або частковою зміною первісного функціонального призначення для поліпшення середовищних показників та психологічного аспекту сприйняття об'єкта. (С.А. Іванов-Костецький, 2011).

Ревіталізація (від лат. *re ...* — відновлення та *vita* — життя, дослівно: повернення життя) — поняття, що використовується в науковій і практичній діяльності, характеризує процеси відновлення, оживлення, відтворення. Принцип ревіталізації полягає в розкритті та показі нових можливостей старих форм, з урахуванням їхніх

функцій. 1) *Ревіталізація* – це скоординований процес, до здійснення якого залучені органи місцевого самоврядування, місцева громада та інші учасники. Ревіталізація є одним з елементів політики розвитку, що спрямований на запобігання процесам деградації урбанізованих районів, кризовим явищам, а також сприяє охороні національної спадщини, розвитку та якісним змінам, які відбуваються шляхом зростання суспільної й економічної активності, покращення середовища проживання із одночасним дотриманням принципів збалансованого розвитку (згідно з «Програмою ревіталізації Львів–Підзамче 2012–2025 (Program rewitalizacji Lwowa-Podzamcze 2012-2025)»).

Регенерація (від лат. regeneratio — відновлення) – (техн.) відновлення цінних вихідних властивостей після їхнього використання (Мельничук, О.С., 1974) 1) *Регенерація* – роботи з регенерації містобудівних комплексів історичних міст повинні базуватися на знаннях про «автентизм» цінного містобудівного об'єкта (необхідно його визначити, встановити датування, ступінь збереженості, періодизацію розвитку, цінність, стандартні та особливі риси. До основних методів регенерації входять: дослідницькі інвентаризації; виділення історичних містобудівних комплексів; формування урбогенетичних «векторів»; вибір методів та послідовності архітектурно-просторової реалізації засад регенерації (Бевз М.В., 2008). 2) Регенерація індустриальних споруд охоплює такі важливі питання: підвищення рівня якості та комфорту міського простору; створення середовища, яке приваблювало б людей приїжджати і залишатися тут; можливості розвитку для мешканців; інноваційні та професійні практики для людей творчих професій і, звісно, створення нової мистецької платформи (із результатів воркшопу «Регенерація індустриальних споруд в Україні (Regeneration of industrial building in Ukraine)» проведеного 24–27 вересня 2014 у Львові).

Реконструкція (від лат. re – префікс, що означає поновлення і construction – побудова) передбачає корінну перебудову, вдосконалення, впорядкування чогось-небудь. 1) *Реконструкція в архітектурі та містобудуванні* – докорінне перетворення архітектурної форми – окремих будинків і споруд, їхніх комплексів, міст та ін. населених місць, упорядкування відповідно до сучасних вимог функційності, архітектурно-просторового організування, інженерно-технічного

забезпечення, комфортності тощо (Мазур Т.М., Король Є.І. та Сеньковська Я.Т., 2014).

Реновація – комплексне оновлення архітектурно-ландшафтного міського середовища, тобто одночасне реконструювання об'єктів і простору, в якому вони є; адаптивне використання будівель, споруд, комплексів зі зміною їхнього функціонального призначення (Цигичко С.П., 2007).

Реорганізація – перебудова, перетворення, зміна структури, форми організації, управління і т. ін. (Сл. укр. мови: в 11 Т. — Т. 8, 1977, с. 507).

Реставрація (від лат. restauratio – відновлення) – 1) відновлення чогось у первісному вигляді, зокрема творів мистецтва, пам'ятників тощо (Мельничук О.С., 1974). 2) Реставрація – сукупність науково обґрунтованих заходів щодо укріплення (консервації) фізичного стану, розкриття найбільш характерних ознак, відновлення втрачених або пошкоджених елементів об'єктів культурної спадщини із забезпеченням збереження їхньої автентичності (*Про внесення змін до Закону України Про охорону культурної спадщини (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 5, ст.114*).

Реструктуризація – термін, який складається із префікса «ре» та слова «структуризація». Префікс «ре» (від лат. re) – префікс, що означає зворотну або повторну дію, та «структуризація» – процес формування структури (від лат. structura – побудова, розміщення, від struo – будує, зводжу). У дисертаційній роботі запропонований термін означає зміну структури (Мельничук О.С., 1974).

Територія промислового об'єкта (ТПО) – в дисертації визначення використане як «територія промислових підприємств, обмежена визначеними законодавством адміністративними межами».

Трансформація (від лат. transformatio) – зміна, перетворення виду, форми, істотних властивостей чого-небудь (Мельничук О.С., 1974).

Функціонально-планувальна реструктуризація територій промислових об'єктів – це містобудівні заходи, спрямовані на часткове або повне перетворення планувальної і функціональної структури території промислових об'єктів з метою цілісного та збалансованого розвитку міста.

ВСТУП

Економічні та суспільні виробничі зміни, що відбулися з поступовим переходом суспільства із індустріального до постіндустріального періоду, призвели до зміни функції або припинення діяльності багатьох промислових підприємств. Розміщення таких підприємств на цінних територіях міста ускладнює функціонування міста, його окремих зон та створює екологічний, архітектурно-композиційний та естетичний дисбаланс. У містах сьогодні бракує територій для розвитку нових функцій (сфери обслуговування, офісних, ділових тощо), особливо на ділянках, наближених до головних міських магістралей і районів активного житлового будівництва.

Впродовж усього періоду розвитку промисловості можна спостерігати за змінами самого виробництва: ремісничий період характеризувався співрозмірністю промислового виробництва із людиною та розміщенням у центральних частинах міста. Наступним етапом, у зв'язку із винайденням парової машини, став перехід до типового великогабаритного виробництва зі значними ресурсними затратами (сировина, робоча сила). Сьогодні ж бачимо як видозмінилися промисловість та вимоги до самого процесу виробництва. Відбувається перехід від індустріального періоду до постіндустріального: потреба у менших ресурсозатратах, зменшенні площі промислових територій, підвищенні екологічних та естетичних вимог, створення комфортних та безпечних умов для працівників. Акцент зосереджений на інноваційному екологічному виробництві на базі зростаючого інтелектуального потенціалу країн.

Формування постіндустріального суспільства розпочалося у країнах Західної Європи з середини ХХ ст. і пов'язане з післявоєнною відбудовою. Концепцію «постіндустріального суспільства» запровадив професор соціології Гарвардського університету Даніель Белл⁴, оскільки індустріалізм як майбутній напрямок розвитку вже втрачав актуальність. За його словами, ознаками постіндустріального суспільства є: перехід від виробництва товарів до виробництва послуг; провідна роль знань та

⁴ Bell, Daniel. 1999. *The Coming of Post-Industrial Society*. New York: Basic Books.

потреба у фахових працівниках, а отже, й організування системи освіти і підвищення якості життя; розвиток нових «інтелектуальних технологій». Нововведення в цьому напрямку потребують досягнень теоретичних знань (Bell D., 1999). Такі суспільно-виробничі зміни знайшли своє відображення й у містобудуванні, оскільки виникла потреба у містобудівній відповідності до нових запитів суспільства та часу.

У містах країн Європи, починаючи з середини ХХ ст. розгорнулася широка реструктуризація недіючих промислових територій і їхнє включення в структуру міста як повноцінно функціонуючих елементів. Аналогічна проблема сьогодні постає в індустріальних містах України, де в пострадянські часи значна кількість великих підприємств із незавершеними виробничими циклами повністю або частково припинила виробництво. Деякі об'єкти позбавлені можливості повноцінно функціонувати і розвиватися або підлягають винесенню за межі міста згідно з санітарними нормами. Реструктуризація промислових територій може відбуватися шляхом переведення їх на нові екологічно безпечні технології із скороченням вантажообігу та відповідно до нових об'ємно-просторових вимог або їхнього перепрофілювання під інші актуальні функції. Разом з тим в історичних містах на сформованих територіях збереглися будівлі, що становлять собою пам'ятки промислової архітектури, які бажано зберегти як архітектурно-історичну спадщину і пристосувати їх під нові функції – музеї, житло, науково-дослідницькі центри і т. п. Тому реструктуризація або винесення нерентабельних підприємств за межі міста є переважаючими напрямками вирішення протиріч між сучасним містом та його індустріальним минулим.

Актуальність теми дослідження. Перехід України до постсоціалістичного періоду спричинив зміни суспільного укладу та характеру виробництва. Занепали великі підприємства, що своєю чергою, спричинило деградацію, роздріблення та розпродаж територій промислових об'єктів, зміну їхнього цільового призначення під непромислові функції. Сьогодні постало питання відродження виробництва та створення нових місць прикладення праці, а це дасть змогу відновити деградовані території промислових об'єктів міст. Перехід суспільства з індустріального до постіндустріального періоду спричинив необхідність збереження наявних та

резервування нових територій промислових об'єктів для розвитку інноваційних форм виробництва. Розвиток територій промислових об'єктів з цілеспрямованим збереженням повністю або частково промислової функції забезпечить суспільний розвиток, збалансоване функціонування території міста та здобуття економічної незалежності, самодостатності населених місць та країни. У багатьох містах із тривалою традицією промислового виробництва сформувалася значна кількість об'єктів, які у наш час можна віднести до пам'яток архітектурно-містобудівного значення. Щоб вирішити таку ситуацію, необхідно встановити баланс між потребами виробництва сучасного міста та музеєфікацією його історичної індустріальної спадщини.

Одним зі способів та дієвим інструментом виведення деградованих територій промислових об'єктів зі стану занепаду, нецільового використання та стихійного загосподарювання є *реструктуризація*. Такий підхід до перетворення деградованих територій дасть можливість розвинути їх та забезпечити нові місця прикладення праці на підприємствах та сприятиме розвитку українського наукомісткого виробництва, сформувати якісно краще міське середовище. Одним із напрямків, який дасть змогу забезпечити якісно новий розвиток території міста, з метою його цілісного та збалансованого розвитку, є ***функціонально-планувальна реструктуризація територій промислових об'єктів***. Функціонально-планувальна реструктуризація територій промислових об'єктів, в окремих випадках, підвищить ефективність використання територій промислових підприємств та зупинить тенденцію перетворення їх в асоціальні простори міст. Таке вирішення актуальне для територій промислових об'єктів, які не функціонують та розміщені у зоні впливу важливих міських магістралей та транспортно-пересадкових вузлів, житлових районів та громадських центрів.

З огляду на сказане, **актуальність** дослідження зумовлена:

- процесом трансформації міст від жорстокого функціонального зонування до гнучкого принципу планування, а деградовані території промислових об'єктів є резервом для втілення стратегій та проектів, що основані на універсальних, узагальнених характеристиках процесів міського життя;

- необхідністю науково обґрунтованого оцінення та комплексних заходів перетворення територій недіючих промислових об'єктів відповідно до засобів оптимізації функціонального організування міського середовища;

- потребою поглиблення наукової архітектурно-містобудівної теоретичної бази, присвяченої вирішенню проблем колишніх територій промислових об'єктів;

- необхідністю вдосконалення способів перетворення структури об'єкта з метою успішного та ефективного його розвитку, що потребує в містобудівній науці опрацювання наукових підходів та методологічних обґрунтувань.

Мета дослідження – виявити передумови, дослідити характеристики та розробити прийоми функціонально-планувальної реструктуризації територій промислових об'єктів у процесі архітектурно-містобудівної інтеграції міста.

Завдання дослідження:

- Узагальнити результати попередніх досліджень і практики організації територій промислових об'єктів; уточнити архітектурно-містобудівний зміст поняття реструктуризація.

- Виявити різногалузеві теоретичні підходи та передумови реструктуризації територій промислових об'єктів міста в умовах їхнього переходу від монофункційного використання до поліфункційного.

- Розробити методикку архітектурно-містобудівного дослідження функціонально-планувальної реструктуризації територій промислових об'єктів міста.

- Дослідити потенційні можливості територій промислових об'єктів у формуванні нової стратегії розвитку міста.

- Визначити особливості та розробити прийоми функціонально-планувальної реструктуризації територій промислових об'єктів міста.

- Сформулювати практичні рекомендації функціонально-планувальної реструктуризації територій промислових об'єктів міста.

Об'єкт дослідження – території промислових об'єктів із частково або повністю втраченою промисловою функцією.

Предмет дослідження – характеристики та прийоми функціонально-планувальної реструктуризації територій промислових об'єктів у міському середовищі.

Межі дослідження: теоретично-порівняльними дослідженнями були охоплені знакові об'єкти, сформувані на зламі ХХ–ХХІ ст. у результаті функціонально-планувальних змін територій промислових об'єктів. Експериментально-спеціальні дослідження виконані на прикладі м. Львова⁵.

Методи дослідження: дослідження були виконані на двох рівнях: емпіричному та теоретичному. Емпіричні: спостереження, натурні обстеження (аналіз наявного стану та фотофіксація). Теоретичні: контент-аналіз та історичний аналіз (аналіз містобудівних та економічних концепцій); метод моделювання та застосування графічних моделей для аналізу емпіричного матеріалу; композиційний та функціональний аналіз (виявлення особливостей 12 територій промислових об'єктів у Львові, які є найбільш інвестиційно привабливі); метод порівняльного аналізу (порівняння процесу реструктуризації вибраних територій промислових об'єктів у містах Західної Європи та України); метод термінологічного аналізу (формування словника зі термінів, які стосуються територій промислових об'єктів); метод картографічного аналізу (аналіз генеральних планів та містобудівних обґрунтувань змін цільового призначення. у Львові виявлено 120 територій, які потребують реструктуризації, а детально були проаналізовані 12 з них); метод статистичного аналізу (використання опублікованих матеріалів Державної служби статистики України для визначення динаміки змін виробництва за 2010–2016 рр.); системний аналіз (систематизація отриманих результатів дослідження).

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що в умовах розвитку міст території промислових об'єктів становлять резерв для подальшого збалансованого розвитку, а

⁵ Території промислових об'єктів Львова: ЗАТ «ЛЗТА» (вул. Героїв УПА); ВО «Мехсклозавод» (вул. Шевченка); ВАТ «Львівський мотозавод» (вул. Городоцька); ВАТ «Львівський завод автотранспорту» (вул. Шевченка); ДП «Полярон» (вул. Угорська); ВАТ «Львівський завод біофізичних приладів» (вул. Курмановича); ВАТ «Львівський завод комунального устаткування» (вул. Довга); ВАТ «Кінескоп» (вул. Героїв УПА); ВАТ «Кінескоп» (вул. Садова); ВАТ «Конвеєр» (вул. Шевченка); ВАТ «Завод газової апаратури» (вул. Газова); ЗАТ «Львівський м'ясокомбінат (вул. Промислова)

застосування функціонально-планувальної реструктуризації має забезпечувати формування цілісної архітектурно-планувальної структури міста.

Наукова новизна одержаних результатів дисертації полягає у такому:

- уточнений термін «реструктуризація» в теорії архітектури та містобудування;
- виявлені теоретичні основи реорганізації територій промислових об'єктів в умовах інтеграції та поліфункційного розвитку міста;

- закладена наукова база для досліджень формування збалансованої архітектурно-планувальної структури в умовах динамічного розвитку міст, шляхом включення в неї територій промислових об'єктів;

- визначені особливості реструктуризації територій промислових об'єктів міст Західної Європи та України та їхнє значення й роль у розвитку міст та регіонів;

- розроблені прийоми та сформульовані рекомендації функціонально-планувальної реструктуризації територій промислових об'єктів міста.

Практичне значення. У роботі досліджені напрямки розвитку територій промислових об'єктів, які є у стані занепаду, нецільового використання або стихійного загосподарювання, шляхом функціонально-планувальної реструктуризації. Запропоновані прийоми перетворення деградованих територій дадуть змогу повернути їх до функціонування, розвинути їх та включити до творення повноцінного міського середовища.

Апробація. Основні результати авторка висвітлила на 73 науково-практичній конференції (Київ, КНУБА, 2012), науково-практичній конференції «Розвиток і реконструкція територіальних систем і населених місць регіону Західної України» (Львів, 2012) [8], міжнародній конференції «Креативний урбанізм» (Львів, 2013) [9] та 26 науковій сесії товариства ім. Шевченка (Львів, 2015 р.). Також результати досліджень описані у публікаціях, на науково-методичних семінарах, у курсовому та дипломному проектуванні кафедри містобудування Національного університету «Львівська політехніка».

Публікації. Основні результати дисертації опубліковані у 9 працях, з них: 4 статті у наукових фахових виданнях України [2, 3, 4, 5]; 1 стаття у закордонному науковому періодичному виданні [6], згідно з міжнародним стандартом e-ISSN

2391–7725 | ISSN 1895–3247 та внесеного до науково метричних баз даних й індексованого у: ARIANTA, BazTech, BAZY BN, CEON, ICI Journals Master List, PBN; 1 розділ наукової монографії [1]; 2 тези конференцій [8, 9], 1 публікація – у іншому виданні [7]. Особистий внесок здобувача у публікаціях, написаних у співавторстві із канд.арх., доц. Т.М. Мазур, Є.І. Король: [2, с.4–6]; [7, с. 52–53]; [8, с.25] полягає у виконанні дослідження засад реструктуризації виробництва м. Львова, аналізі термінологічних відмінностей. Також у співавторстві із канд. арх., доц. І.В. Русановою [4, с. 152–154]; [5, с. 118–120] виконано натурні обстеження та аналіз територій промислових об'єктів, зокрема їхньої реструктуризації у програмі ревіталізації району «Підзамче» у Львові.

Структура роботи:

Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку посилань та додатків. Результати дослідження викладені на 273 сторінках, включаючи 170 сторінок основного тексту, 22 ілюстрації, 28 таблиць, 3 додатки, список використаної літератури з 205 позицій на 22 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ І ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЙ ПРОМИСЛОВИХ ОБ'ЄКТІВ МІСТА

1.1. Становлення містобудівних теорій у контексті розвитку промислового виробництва

В науковій роботі розглянуті основні теоретичні концепції формування та реструктуризації промислових територій міст у класичній містобудівній теорії, економ-географії та соціології. Проаналізовано історико-теоретичну базу дослідження зародження та формування промислових територій міста.

Проаналізовані основні принципи формування та розвитку промислових територій в планувальній структурі міста радянського періоду, стан та напрямки досліджень реструктуризації промислових територій. Узагальнені матеріали щодо становлення та розвитку промислових територій у структурі міста.

Загально відомо, що промислова революція, яка відбулася наприкінці XVIII ст., змінила виробництво. Винахід спершу гідравлічного колеса, а потім парової машини (Рейснер та ін., 1959), яка звільнила промисловість від обмежень у розмірах фабрик та їхнього розташування лише на берегах річок (не даючи змоги розвиватися в місті), замінили ручну працю на механізовану, ефективність якої оправдувала себе і цікавила тогочасних промисловців. Зацікавлення винаходом позначилося на розвитку та вдосконаленні нових технологій (Hobsbawm, 1996, p. 30–32) і мало колосальний вплив на все, що було пов'язане з ним.

Зважаючи на сказане, послідовно розглядатимемо процес становлення містобудівельних та економічних концепцій, які мали вплив на подальший розвиток промисловості та промислових територій (рис.1.1.1.).

Промисловий переворот став поштовхом у розвитку міста, але промислові підприємства розбудовувалися стихійно. Активна промислова революція в Лондоні (як наслідок розвитку вугільної промисловості: ускладнення умов життєдіяльності людини в місті) призвела до високого рівня забрудненості, тому виникли нові виклики для архітекторів та містобудівельників. Першочерговими були питання, пов'язані із санітарією – шкідливе середовище проживання робітників – які висвітлив у своїй концепції міста-саду Е.Говард та концепція, яку представив Т. Гарньє – перше

зонування міської території, яке відображало структурну та функціональну організацію міста.

Рис.1.1.1. Послідовність розвитку теорій та концепцій міст

Звернемо увагу і на зовнішні чинники, які впливали на розвиток країн, зокрема у роки, які передували першій світовій війні. Саме в цей час відбувся найбільший розвиток нових галузей промисловості, наприклад електротехнічної та хімічної (Бунин та Саваренская, 1979). Основними стимулами такого бурхливого розвитку стали: розширення ринку збуту у метрополіях та колоніях; технічні нововведення; розвиток залізниці. Нарощувалась військова міць країн Європи та підготовка до можливого перерозподілу територіальних меж. У передвоєнний період держава стала основний замовником продукції промисловості. Вона ніби злилася з монополіями і отримала можливість планувати воєнно-промислове виробництво, а також отримала право обов'язкових закупок промислової продукції. В цей час активно розросталися промислові регіони Рур (Німеччина), Бірмінгем (Англія).

Такі міста країн Європи, як Лондон, Берлін, Париж до початку ХХ ст. вичерпали свої міські земельні ресурси і розпочалося будівництво як промисловості так і житла на територіях близьких містечок та сіл (Бунин та Саваренская, 1979). У цей час відбувався надзвичайно інтенсивний ріст населення міст, зокрема промислових центрів, але спостерігалось відставання у житловому будівництві. Виникла потреба у

дешевому житлі для працівників та покращення санітарних умов проживання. Вирішити це питання взявся соціолог Е. Говард. У 1898 р. він видав книгу, в якій описав ідеальне місто-сад (еколого-економічну концепцію містобудування). На його думку, великі міста світу розвивалися хаотично і для покращення недоліків тогочасних міст Говард спроектував ідеальне місто майбутнього. (Howard, 1902).

У своїй праці Е. Говард планував розміщення міста поблизу Лондона у вигляді «сузір'я» (населення 250 тис.). Схематично площа міста становила б 6 тис. акрів., з них тисяча акрів – житло, решта господарства та ландшафт (табл. 1.1.1). За його концепцією, місто-сад мало б мати не більше 23 тисячі мешканців, форму кола, і при плануванні таких міст недалеко одне від одного, утворювати «сузір'я». Промисловій території відведений 4 (зовнішній) пояс. Вона оточена кільцевою залізницею для спрощення транспортування товарів і продуктів по місту та забезпечення з іншими містами «сузір'я» (Howard, (1902); Reys, (2002). Концепція не була широко застосована через економічну невідповідність адже стосувалася лише заможних верств суспільства.

Концепція лінійного міста, яка вперше була запропонована Артуро Соріо-і-Мата у 1884 р., дала б змогу вирішити проблеми, спричинені індустріальною революцією: транспортні, перенаселення міста та покращення санітарних умов (Бунин та Саваренская, 1979). Найбільш важливим завданням було поєднання природи та міста (табл. 1.1.1). В основу концепції закладена ідея функціонального розвантаження міста, яке швидко розвивається за рахунок винесення сельбищної території. Формування протяжних житлових поясів уздовж швидкісних транспортних магістралей, які з'єднують центричні міста, забезпечує максимально-економічне використання території (Бунин та Саваренская (1979); Гутнов (1984). Концепція ґрунтувалась на двох теоріях. Перша пов'язана з уведенням природи в місто – автор планував бульвари вздовж дороги, будинки з садами. Друга – покращення санітарних умов. Усе це мало б реалізуватися шляхом побудови широких вулиць, висадження дерев поблизу житла та будівництвом окремих чи частково зблокованих будинків, щоб сім'ї проживали на більшій відстані одна від другої. Важливим є також те, що Артуро Соріо-і-Мата дозволив архітекторам вільно фантазувати щодо зовнішнього

вигляду будинків, задля уникнення монотонності середовища. Основні характеристики лінійного міста це: всі точки міста розміщені на відстані 500 м від краю міста; стрічка шириною 500 м може продовжуватись на необхідну відстань.

Кінець XIX та початок XX ст. був часом великих змін у Європі. Зміни, які відбулися у зв'язку із бурхливою індустріалізацією, не були сприятливі для проживання людей. Люди з приміських територій приїжджали до міста у пошуках роботи і це своєю чергою, призвело до неконтрольованого зростання міст. В наслідок чого виникали нетрі, розповсюджувалися хвороби та бракувало загальноміських зелених насаджень. Сучасне містобудування виникло як відповідь на складну ситуацію. Поняття зонування стало однією із основних концепції міського планування того часу (MA Architecture + Urbanism, 2010).

Концептуальний проект «Промислового міста» (Industrial City) (1901–1904 рр.) запропонований Тоні Гарньє, французьким архітектором, який уперше розділив місто на функціональні райони: промисловий і житловий, між якими розміщувалися залізнична станція і зелений пояс, став провісником нового урбанізму XX ст. (Полевой та ін.(1986, с. 156); Бунин та Саваренская, (1979).

В цьому «промисловому місті» Тоні Гарньє запропонував поєднувати місця прикладення праці і житлової забудови, також передбачив громадські і культурні споруди, розробив мережу доріг і комунікацій (табл. 1.1.1). Чисельність міста становила 35 тис. мешканців. Пропозиція була розроблена для промислового міста, на південному сході Франції на плато, яке межувало на півночі з озером, на півдні – з долиною та рікою (MA Architecture + Urbanism, 2010).

Ураховуючи умови й особливості території, Тоні Гарньє спроектував місто, розділене на зони, за функціональним призначенням. Функціональні зони були поєднані, але й чітко розділені. Громадській забудові він відвів «серце» міста та розділив її на три секції: адміністративні споруди, конференц-зали; музеї; спортивні заклади. Житло, яке розміщувалося зі сходу на захід надавало місту протяжну форму. Житловий район є першою спробою застосування пасивної сонячної енергії. Гідроелектростанція з дамбою в горах мала забезпечувати місто енергією (MA Architecture + Urbanism, 2010). Заводи розмістив у долині, вони чітко відділені від

житлової забудови зеленими смугами. Лікарні винесені в окрему зону. Автор врахував орієнтацію, запропонував просту та, водночас, різноманітну архітектуру будівель. Також запланував використання плоских дахів із зеленими насадженнями (садами) (Wiebenson, 1960).

Проект «промислового міста» Тоні Гарньє характеризує нові ідеї урбанізму, які є прості та зрозумілі в своєму сприйнятті. Проект оснований на принципі зонального поділу міста; наявності зеленої території, яка розділяє житлову та промислову територію; житлова територія розміщена подалі від несприятливих умов (вітрових сторін, близько річки).

Місто Тоні Гарньє призначене людині: все влаштовано для людей і їхнього благополуччя. Це ті принципи, які роблять Тоні Гарньє попередником урбанізму ХХ століття.

У 1920 р. Міністерством здоров'я Англії була проведена конференція щодо індустріального розвитку кам'яновугільного басейну Південного Йоркширу, на якій було прийнято рішення з розроблення регіональної планувальної схеми цієї території. П. Аберкромбі запропонував проект організування Донкастерського кам'яновугільного басейну через хаотичне розміщення промислових об'єктів, непродумане використання природних ресурсів та довільне прокладання транспортних шляхів на значних територіях. Цю проблему було запропоновано вирішувати містобудівними заходами. Основними завданнями вирішення були: визначення кількості населення у всіх містах басейну, визначення нових місць для планування міст та їхнє розпланування, організування єдиної комунікаційної системи між населеними пунктами (Abercrombie, 1922). Під впливом проекту розвитку Донкастерського кам'яновугільного басейну розвинулася теорія «районного планування», що своєю чергою дала поштовх для розвитку і раціонального використання великих промислових територій та їхнього формування згідно з потребами часу.

У 1930 р. М.А. Мілютін видав у СРСР книгу «Соцгород. Проблема строительства социалистических городов». Лінійне місто було зображене як дві паралельні смуги житлової та промислової забудови, між якими простягалася зелена

санітарно-захисна зона. У захисній зоні розміщувалися громадські споруди, які вигідно примикали до поздовжнього транспортного зв'язку. Таке лінійне планування було вигідне для промисловості, оскільки значна кількість галузей працювала за конвеєрним графіком, а це давало змогу «нанизувати» цехи один за одним. Також важливим фактом було двобічне транспортне сполучення: магістраль з одного боку та залізниця із іншої. Якщо необхідне було розростання заводів, то місто просто продовжувалось і, відповідно, навпроти заводів розбудовувалося нове житло. В залежності від шкідливості виробництва, відстань між житловою та промисловою забудовою могла коливатися від 500 до 1500 м (Бунин, А.В., та Саваренская, Т.Ф., 1979).

В передмові до книги М.А. Мілютіна «Соцгород. Проблема строительства социалистических городов» К. Мещеряков наводить приклад розвитку капіталістичних країн, наголошуючи на зростанні колективізації господарства у СРСР, що потребує інших підходів до розбудови міст. Тоді як у країнах капіталістичних головною ланкою розвитку суспільства є сім'я, яка має власне господарство (Мілютин, 1930, 5-6).

М.А. Мілютін пише про розвиток будівництва міст на базі вже відомих технологій та визначає за основну задачу: стерти різницю між містом та селом. Для цього пропонує переглянути саме поняття «місто» (Мілютин, 1930, с. 14).

Він виділив такі принципи здійснення свого задуму (Витюк, 2014, 43–44): поточно-функціональна система – основа нового планування; паралельне розміщення промислових та житлових територій, які розділяються «зеленою смугою»; сільськогосподарська територія має бути розміщена за житловою територією; навчальні заклади, які пов'язані з сільськогосподарськими та промисловими виробництвами, мають розміщуватися на певній території для поєднання практичної (місця прикладання праці) та теоретичної частин навчання; лікувальні заклади мають бути розміщені таким чином: диспансери – в житловій зоні; стаціонари – за містом (в найекологічніших умовах); своїм розміщенням шкільні заклади, дитсадки та культурно-оздоровчі центри для дітей створюють логічну мережу, сприятливу для навчального, фізичного розвитку та праці; комунальним підприємствам відведене

місце на промислових територіях; вони одночасно обслуговують житлову та промислову зони; складські території мають розміщуватися в промисловій зоні якнайближче до залізниці; при будівництві нових будинків та споруд необхідно зносити попередні, які вже в непридатному стані (табл. 1.1.1).

В цій концепції були і певні недоліки, наприклад значна довжина поздовжніх комунікацій та нераціональне розміщення громадських споруд. Концепція могла оправдати себе лише в невеликих містах, а у великих необхідні були вже інші містобудівні підходи (Бунин та Саваренская, 1979).

Й Тюнен, німецький економіст розробив теорію оптимального розміщення сільськогосподарського виробництва, запропонувавши модель *ізолюваного міста*. Вирішальним чинником розміщення виробництва були транспортні витрати. *«Теорія штандортів» економіста А.Вебера* основана на оптимальному розміщенні промисловості в місті (вирахував точку в просторі, де витрати на перевезення продукції до місця виробництва та споживачів будуть мінімальними). Модель А. Вебера й досі залишається основною теорією розміщення промисловості. *Просторова організація господарства А. Льоша* ґрунтується на бажанні отримати максимальний прибуток. Він виявив залежність між межею концентрації певного виду діяльності та росту транспортних витрат і територіальним поділом праці. *В. Кристалер* розробив *концепцію центральних місць* (економічні центри). Автор побудував систему шестикутників, урахувуючи ранги центральних міст. Шестигранна форма, за його розрахунками, виявилася найоптимальнішою. Найважливішим чинником є мінімальні витрати часу на закупівлю товарів та послуг.

Аналізуючи розвиток виробництва, також звернемо увагу на економістів, які започаткували теоретичні концепції розміщення промисловості. Йогана Генріха фон Тюнена вважають основоположником теорії розміщення господарської діяльності (Корсак, 2013, с. 363). У 1826 р. Й. Тюнен видав книгу *«Ізолювана держава в її відношенні до сільського господарства і національної економії»* в якій подав схему розміщення сільськогосподарського виробництва залежно від місця збуту продукції або *«модель ізолюваної держави»* - *«модель Тюнена»*. Він заклав основи теорії розміщення аграрної економіки (табл. 1.1.1).

Й. Тюнен дослідив вплив чинника простору на витрати і прибуток сільськогосподарських підприємств, довівши, що просторовий чинник суттєво впливає на спеціалізацію підприємств. Як результат, запропонував оптимальну схему розміщення сільськогосподарського виробництва. Ця схема була репрезентована системою концентричних кіл навколо центрального міста, які поділяють зони розміщення різних видів сільськогосподарської діяльності. Вирішальним у розміщенні виробництва є транспортні витрати (Ульянченко, 2011, с. 259).

Після проведених емпіричних розрахунків Й. Тюнен обґрунтував зональність сільськогосподарського виробництва залежно від відстані до центру. Він створив схему, виокремивши шість зон: довкола міста-ринку розміщувалися концентрично кільця, які становили кожену із шести зон.

Важливим впровадженням Й. Тюнена було включення до економічного аналізу поняття відстані. Суть теорії – спосіб використання землі і система ведення сільського господарства змінюються залежно від відстані до ринку (центру абстрактної ізольованої держави): при вищій собівартості товару продукта – тим далі від міста необхідно розміщувати виробництво (Корсак, 2013, с. 367).

Але все ж Й. Тюнен зосередив свою увагу не так на розміщенні виробництва, як на аналізі такого поняття, як рента (табл. 1.1.1). Вперше до проблеми розміщення промислових підприємств звернувся В. Лаундтхарт (Блауг, 1994). Ідеї моделі Й. Тюнена також були перенесені на промисловість та сферу послуг іншими авторами: А. Вебером, А. Льошем, В. Кристаллером.

А. Вебер розробив модель оптимального розміщення промисловості в місті, вирахувавши точку в просторі, де витрати на перевезення продукції до місця виробництва споживачами будуть мінімальними. Він побудував трикутник, усередині якого визначав вихідну точку (при наявності двох пунктів сировини та одного пункту споживання) (табл. 1.1.1). На думку А. Вебера, ця точка була необхідним місцем розміщення виробництва. Основними чинником, які впливали на розміщення виробництва, були: витрати на робочу силу та на сировину (Корсак, 2013, с.364). Ще одним важливим чинником розміщення виробництва була агломерація –

«локалізація промисловості» (поняття було запропоноване А. Маршалом, і А. Вебер врахував його у своїй праці (Мямлин, 2013).

Теорія А. Вебера з часом видозмінилась. Сьогодні вона доповнена такими категоріями, як чинник інерції розміщення (вплив старих виробничих потужностей на розміщення нових); величина ринкових (збутових) зон; вплив держави на регулювання виробництва; вплив НТП; проблеми екологічного характеру. Модель Вебера й досі залишається однією із основних теорій розміщення промисловості.

Питання промисловості та його розміщення продовжує залишатись актуальним та має зв'язок із сьогоdnішнім світовим ринком та транс-національними корпораціями. Якщо використати механізм (розрахунки) моделі А. Вебера, можна виправдати значні дистанції дешевизною робочої сили та невикористаними ресурсами. Коли ресурси вичерпані, а люди не хочуть працювати в сфері промисловості, виробництво шукає нові місця для розвитку. Як соціолог, А. Вебер сьогодні б міг розширити свою теорію та дискутувати щодо соціальних, культурних та історичних наслідків розміщення промисловості (Fearon, 2002).

Учень А. Вебера, В. Кристаллер у 1933 р. у праці: «Центральні міста Південної Німеччини», висунув теорію центральних міст. Центральні міста - це економічні центри, населені пункти різного рангу, що забезпечують товарами і послугами прилеглі до них території.

В. Кристаллер побудував систему шестикутників, урахувуючи ранги центральних міст (табл. 1.1.1). У центрі системи найбільше багатофункціональне місто; потім послідовно виділені міста першого, другого, третього тощо порядків. Виконавши розрахунки В. Кристаллер виявив, що шестикутна форма найоптимальнішою та найефективнішою. Відзначимо також, що вчений створив ієрархію центральних міст за їхнім функціональним значенням та ступенем впливу на навколишній простір. З кожним черговим рівнем зона впливу збільшується втричі щодо попередньої. Це впливає на населення центру. Отже, важливе місце в теорії центральних міст за В. Кристаллером мають: мінімальні витрати часу на купівлю товарів та послуг (Корсак, 2013, с. 364).

А. Льош у своїй головній праці «Просторова організація господарства» (1940) розвинув ідею В. Кристаллера про центральні міста та створив загальну теорію просторової економіки (табл. 1.1.1). Основним чинником при виборі розміщення підприємства є бажання отримати максимальний прибуток, на відміну від А. Вебера, який намагався мінімізувати витрати на робочу силу, сировину та транспортування.

Суть теорії А. Льоша характеризується максимальною перевагою для споживачів та виробників; фірми розміщують задля максимального використання території; рівновага цін та витрат; всі ринкові зони мають мінімальний розмір (принцип балансу доступності торгівельних точок для споживача та їхньої ефективності для інвестора). А. Льош також довів, що кожен вид діяльності має свою раціональну межу концентрації. Якщо її перевищити, то вона перекривається ростом транспортних витрат та суттєво впливає на територіальний поділ праці (Корсак, В. И., 2013, с. 364).

На початку ХІХ ст.- сер. ХХ ст. дослідники у сфері економіки Й. Тюнен, А. Вебер, В. Кристаллер та А. Льош розглядали місто як центр виробництва і обміну, намагаючись вирішити проблему побудови геометрично правильної мережі міст, на підставі принципу їхнього рівномірного розміщення в просторі. З першої чверті ХХ ст. в економ-географії широко поширилися доктрини «механічного рівномірного розміщення виробничих сил по території країни», які були основані на працях цих авторів (Гутнов, 1984, с. 85); (Грабар, 2012).

Концепції ці становлять собою формування міської структури та роль промислових територій у тканині міста, зміну відношення та підходу до реструктуризації промислових територій під час технологічного прогресу та еволюційних змін. Також вони чітко засвідчують різницю у розвитку країн капіталістичних та соціалістичних, які далі все більше і більше поглиблюватимуться і згодом матимуть негативні наслідки при адаптації пострадянських країн до ринкової економіки. Розвиток технологічних процесів став рушійною силою у формуванні структури міста, зміні ролі промислових територій та потребі в людських ресурсах (рис. 1.1.2).

МОДЕЛІ РОЗМІЩЕННЯ ТЕРИТОРІЙ ПРОМИСЛОВИХ ОБ'ЄКТІВ У СТРУКТУРІ МІСТА
(за розглянутими теоріями та концепціями)

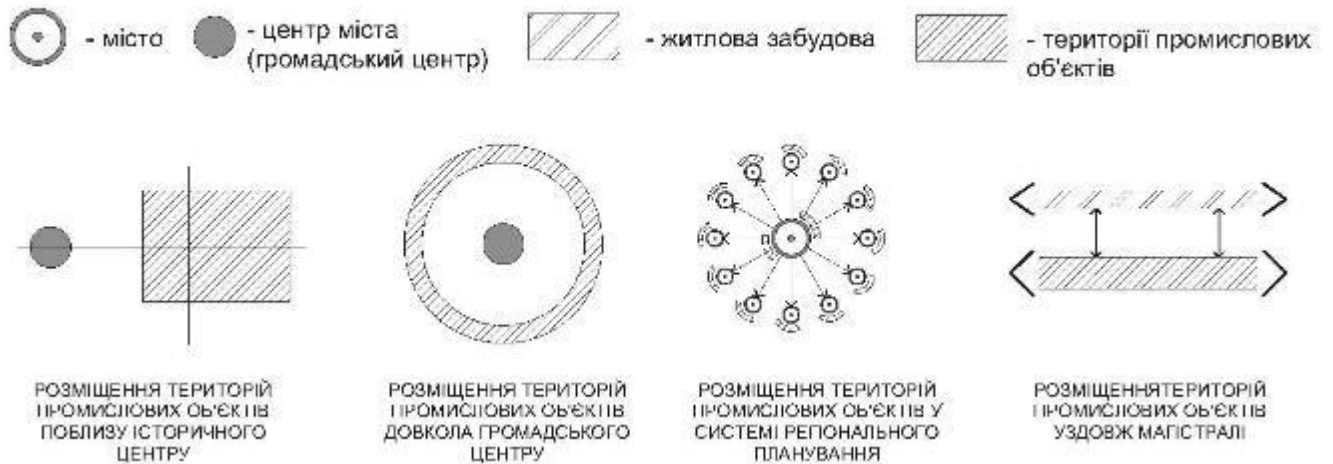

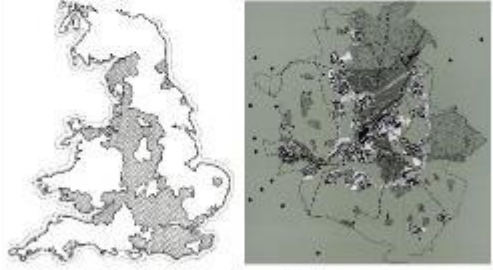

Рис. 1.1.2. Моделі розміщення територій промислових об'єктів у структурі міста (за розглянутими теоріями та концепціями).

У СРСР широко застосовували теорію лінійного міста М. Мілютіна. Наприклад у Львові (1944–1970 рр.) фрагментарно були втілені концепції лінійного міста на потужних магістралях виїзду з міста (наприклад, район Наукової–Володимира Великого). Також це можна спостерігати у промисловому районі Рясне, коли житловий масив простягається вздовж магістралі, а з іншого боку розміщена промислова територія.

Аналіз теорій та концепцій розвитку міст

	ХАРАКТЕРИСТИКА	ВІЗУАЛІЗАЦІЯ
1	<p>ЛІНІЙНЕ МІСТО</p> <p>АРТУРО СОРІО-І-МАТА</p> <p>Лінія забудови шириною 500 м</p> <p>500 м стрічка може продовжуватися скільки завгодно</p>	 <p><i>Лінійне місто (1882 р.)</i></p>
2	<p>ПРОМИСЛОВЕ МІСТО</p> <p>ТОНІ ГАРНЬЄ</p> <p>«Промислове місто» - самостійне місто. Функціональний поділ міста: промислова, житлова і шпитальна зони. Зелені захисні насадження між житлом та промисловістю. Окремо розміщений центр із об'єктами обслуговування. Врахування орієнтації. Архітектура споруд різноманітна і проста. Плоскі дахи із зеленими насадженнями (садами)</p>	 <p><i>План промислового міста</i></p>
3	<p>МІСТО САД</p> <p>ЕБЕНЕЗЕР ГОВАРД</p> <p>Схема Трьох магнітів складається з трьох напрямків - поєднання кращих ознак міста та села. Форма міста кругла. Кількість мешканців 23 тис. в місті, 250 тис. - у "сузір'ї". Функціональна схема міста: в центрі кола - центр міста; 1 та 2 коло зелені території для рекреації; 3-4 коло - житло; 5 - промисловість із залізницею як головним транспортом; завершальне 6 коло - території аграрного господарства та тваринництва</p>	 <p><i>Схема трьох магнітів</i> <i>Схема розміщення міст - "Сузір'я"</i></p>
4	<p>ДОНКАСТЕРСЬКИЙ КАМ'ЯНОВУГІЛЬНИЙ БАСЕЙН</p> <p>ПАТРІК АБЕРКРОМБІ</p> <p>Донкастерський кам'яновугільний басейн - це перший проект районного планування Англії. В околиці Донкастера розмістили 12 поселень (~15 тис. мешканців в кожному). До планувальних робіт населення становило 140 тис. мешканців, після - вдвічі більше. Кожне поселення обслуговувало 10-12 шахт, що надавало економічну автономію. Найбільший вплив у всіх сферах на всю федерацію промислових поселень чинив Донкастер.</p>	 <p><i>Територія Англії, охоплені районним плануванням до 30 рр. XX ст.</i> <i>Проект районного планування Донкастерського кам'яновугільного басейну</i></p>
5	<p>КОНЦЕПЦІЯ ЛІНІЙНОГО МІСТА</p> <p>МИКОЛА МІЛЮТІН</p> <p>Міська територія зонована у вигляді шести паралельних смуг:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) залізниця; 2) виробничі та комунальні підприємства, склади споруди станцій, наукові та технічно-навчальні заклади; 3) зелена зона із шосейною магістраллю; 4) житлова зона (три смуги - заклади загального користування; житлові будівлі; дитячі установи); 5) паркова зона із розробленою інфраструктурою; 6) приміська сільськогосподарська зона (сади, городи) 	 <p><i>Схема лінійного міста М. Мілютіна</i></p> <p><i>Схема планування поселення при Сталінерадському тракторному заводі за функціонально-поточною системою</i></p>

<p>6</p>	<p>МОДЕЛЬ ІЗОЛЬОВАНОЇ ДЕРЖАВИ</p> <p>Й. ТЮНЕН</p> <p>Суть ідеї: залежно від відстані до ринку (центру абстрактної ізолюваної держави) змінюється спосіб використання землі і система ведення сільського господарства.</p> <p>Початок основи теорії розміщення виробничих сил або географічне поширення процесів створення і споживання матеріальних благ.</p> <p>Ідея є основою теорії розміщення аграрної економіки</p>	<p>Агроекономічна модель Й. Тюнена</p>
<p>7</p>	<p>ТЕОРІЯ "ШТАНДОРТІВ"</p> <p>А.ВЕБЕР</p> <ul style="list-style-type: none"> - "чинник розміщення" ("штандортний чинник"); - оптимальне розташування об'єкта: витрати на виробництво і збут продукції мінімальні; - розміщення промисловості визначене співвідношенням транспортних витрат, затрат праці, чиннику агломерації; - визначена вихідна точка для розміщення промисловості (при наявності двох пунктів сировини та одного пункту споживання); - модель Вебера й досі залишається основною теорією розміщення промисловості 	<p>Трикутник розміщення за А. Вебером</p>
<p>8</p>	<p>ПРОСТОРОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСТВА</p> <p>АЛЬОШ</p> <ul style="list-style-type: none"> - розвинута теорія промислового штандорту; - головний мотив при виборі території розміщення підприємства - отримання максимального прибутку; - введення таких складових, як податкова система, міжнародна торгівля і науково-технічний прогрес; - поєднання вчення "штандортів" та економічного районування 	<p>Конус попиту з шестигранною основою</p> <p>PQ – розмір попиту в центрі ринкової зони; PF – напрям пониження попиту та зростання цін; FQ – відстань до центрального місця</p>
<p>9</p>	<p>КОНЦЕПЦІЯ ЦЕНТРАЛЬНИХ МІСЦЬ</p> <p>В.КРИСТАЛЛЕР</p> <ul style="list-style-type: none"> - введення поняття "центральні місця" - це населені пункти різного рангу, що забезпечують товарами і послугами прилеглі до них райони; - найкраща доступність "центральних місць" та їхніх зон впливу забезпечується шестигуною (ортогональною) структурою поділу території; - введення в географічну науку поняття про симетрію, як організуюче начало геосистем (побудова у вигляді бджолиних стільників) 	<p>Умовні позначення: 1 – малі сільські поселення; 2 – місцеві центри найнижчого рангу; 3 – центри регіонального значення</p>

1.2. Теоретичні засади організації територій промислових об'єктів міст при соціалістичному способі виробництва

Для того, щоб зрозуміти, який саме спадок ми отримали із минулого, необхідно також розглянути питання організування та розміщення територій промислових об'єктів у структурі міста часів Радянського Союзу. Оскільки Україна впродовж тривалого часу перебувала під окупаційним режимом, то міста формувалися та розвивалися відповідно до тогочасного сценарію, і у сфері розвитку виробництва працювало чимало науковців, архітекторів, містобудівельників тощо. Історія радянського періоду залишила на території колишнього СРСР та нашої країни свій відбиток. Радянський лад вплинув на мислення громадян соціалістичної держави. В праці здійснено порівняння України з державами із іншим суспільним укладом (різниця між видами власності, відношенням до історичної спадщини, в т.ч. архітектурно-містобудівний аспект) (Бачинська, 2011, с.3).

Наприкінці 1925 р. XIV з'їзд ВКП(б) визначив курс на індустріалізацію народного господарства. Виникли дискусії щодо майбутніх принципів будівництва соціалістичного розселення. Першочерговим було подолання протиріч між містом та селом, тому дискутували на тему міст-садів. Найжорсткіша дискусія відбувалася між урбаністами (розвиток концентрованих осередків розселень) та дезурбаністами (дисперсне розселення). Жоден із утопічних планів не був реалізований.

У рамках концепції урбанізму були задумані цікаві з професійної точки зору проекти «житлових комбінатів», але вони не були практично створені. Більш перспективним, а головне, повністю придатним для практичного застосування виявився спрощений варіант первинної структурної одиниці «соцміста» – у вигляді укрупненого житлового кварталу з розвиненою системою культурно-побутового обслуговування. Такі квартали та комплекси можна вважати реальним вкладом у концепцію урбаністики соціалістичного містобудування.

Радянські урбаністи продовжували розробляти концепцію міста, яке розвивалося. М. Мілютін запропонував свою ідею функціонального зонування міської території (лінійне місто), а М. Ладовський одним із перших у містобудівній практиці звернув увагу на процеси безперервної зміни міського організму. Він

намагався виявити, врахувати та використати складні закономірності росту просторово-планувальної структури міста. М. Ладовський обережно ставився до просторової структури міста. В старому місті він намагався її не зруйнувати, в новому надавав їй риси цілісності, з врахуванням послідовності сприйняття (Хан-Магомедов, 2001).

Проектуючи селище Костіно під Москвою (1929 р.) М. Ладовський створив планування, яке давало змогу селищу розвиватися, зберігаючи структуру (можливість одночасного зростання сільбищної та промислової території). Мав на меті створити виразну об'ємно-просторову композицію з послідовним сприйняттям селища людиною по мірі її руху головними магістралями. Фабрично-заводський район мав найкращий зв'язок із залізницею та можливість збільшення як самої території, так і окремих її споруд (Хан-Магомедов, 2001).

Урбаністичні та економічні доктрини соціалістичної промисловості породили ще й педагогічну сферу, адже держава потребувала спеціалістів для впровадження цих ідей. Так, у цій науково-педагогічній сфері працювали такі автори: С.В. Демідов⁶, В.А. Мислін, А.А. Хрустальов⁷, Н.Н. Кім^{8,9}, Л.Ф. Шубін¹⁰ та ін. У посібниках описували, що таке промислова територія та район, де саме вони мають розміщуватись у місті, які саме інфраструктурні та санітарні закономірності цього розміщення. Сьогодні також приділяють увагу навчанню спеціалістів у сфері промислового проектування, наприклад цією тематикою займається: В.І. Вершинін¹¹. Особливий акцент робили на соціальну складову, тобто врахування маятникової міграції. Підставою обрання території для промислових підприємств та пов'язаних з

⁶ Демидов С.В., Гусев Н.М., Мыслин В.А. и др., 1964 *Архитектурное проектирование промышленных зданий и сооружений*. Москва: Стройиздат.

⁷ Демидов С.В. та Хрустальов А.А., 1984. *Архитектурное проектирование промышленных предприятий*. Москва: Стройиздат.

⁸ Ким, Н.Н., 1979. *Промышленная архитектура*, Москва: Стройиздат.

⁹ Ким, Н.Н., 1990. *Архитектура промышленных предприятий, зданий и сооружений*. 2-е изд. Москва: Стройиздат.

¹⁰ Шубин, Л.Ф. 1986. *Архитектура гражданских и промышленных зданий*. Т. 5.: *Промышленные здания*. 3-е изд. Москва: Стройиздат.

¹¹ Вершинин В.И.. 2007. *Эволюция промышленной архитектуры*. Москва: Архитектура-С.

ними житлових та культурно-побутових територій були схеми районного планування, які укладали для економічних районів Радянського Союзу. Промисловість стала містобудівним чинником, основою економіки, тому на неї робили особливий акцент. Звичайно, при визначенні місця будівництва враховували техніко-економічні вимоги до розміщення і розпланування території. Здійснювали детальні дослідження кліматичних, топографічних, геологічних та гідрогеологічних даних. У працях авторів, які досліджували проектування промислових територій та споруд при розбудові нових міст, можна виділити такі важливі чинники, якими керувалися для обрання території забудови: наявність необхідних ресурсів – сировинних, водних, трудових; вигідне транспортне сполучення (автотранспорт, водний транспорт, залізниця); стратегічна програма розвитку території.

У радянський період створювали нові мережі промислових комплексів, залежно від природних особливостей кожної країни. Питанням розміщення виробничих сил і економічного районування займався Н.Н. Колосовський. У своїх працях він описував основні принципи розміщення та реконструкції виробничих сил: досягнення найбільшого результату виробничої праці, але при низьких затратах; наближення промисловості на території всієї країни – індустріалізація всієї країни; розташування виробництва до джерел сировини, енергії та споживання; поступове нівелювання межі між містом та селом; електрифікація промисловості, транспорту, сільського господарства; ліквідація повторного та занадто далекого перевезення і комплексний розвиток матеріально-технічної бази народного господарства у районах; рівномірне розподілення праці у всіх республіках (Колосовський, 1969, с.36).

Загалом розміщення та створення нових територій промислових об'єктів у СРСР визначалося державними планами, які реалізовували в період т. зв. «п'ятирічок». Також необхідно розглянути спеціалізацію промисловості міст згідно з історично-сформованим виробничим профілем. При проектуванні територій промислових об'єктів дотримувалися поєднання її із територією розселення працівників, також дотримувалися санітарних розривів між сельбищною територією і джерелом забруднення та створення санітарних зон.

Після інтенсивної розбудови промислового комплексу важливим етапом дослідження став процес розвитку промислових територій, але вже в межах наявних міст (А.Ю. Илгунас, М.А. Илгунас та А.М. Рудницкий, 1983). Промисловість у історичних містах формувалася спершу на територіях, які вже використовувалися під промислову функцію, здійснювалося їхнє перепрофілювання, а далі промисловість розвивалась на нових територіях.

В своїх працях автори тією чи іншою мірою передбачали можливості розвитку промисловості і її адаптацію до нових умов, але в межах планової економіки. Згідно із І.М. Смоляром, однією з головних проблем проектування нових міст у СРСР була формування міста в системі розселення. Чинниками, які впливали на розміщення підприємств добувної та обробної промисловості, а також наукових центрів, які були основою майбутнього міста, головними були: близькість до ресурсних джерел, енергії; районів споживання продукції; наявність та зосередження трудових ресурсів; близькість до центрів інформації, культури та сприятливі природні кліматичні умови. Транспортну мережу вважають вирішальним чинником промислового розвитку нових міст. Важливо враховувати час та відстань (Смоляр, 1973, с.9, 16). Також необхідно зважати на наближеність до транспортних вузлів. Якщо промислові комплекси водомісткі, то важливим є їхнє знаходження близько джерел водних ресурсів, якщо ж вони потребують значних енергетичних ресурсів, їхнє розміщення має бути поблизу джерел енергії, зокрема ГЕС чи АЕС. Ще одним чинником, який стимулював розвиток нового міста була наявність трудових ресурсів (Русанова, 2016). Важливим аспектом містобудівної організації є формування раціональної системи трудових зв'язків. Містобудівним вирішенням цієї проблеми є створення промислово-сельбищних територій, раціональне зонування виробничих і сельбищних територій з точки зору комунікацій та раціональне трасування транспортних магістралей і маршрутів (Яргина, 1984, с. 145-146).

Оцінюючи ландшафтно-естетичні властивості території, необхідно виявити та показати ті території, які володіють цінними якісними показниками і, на яких будівництво неприпустимо. Тому потрібно зберегти ландшафти, що: визначають силует міста чи його панораму; підходять для влаштування міської рекреації;

володіють потенціалом збагачення природних умов; сприятливими природними умовами (Смоляр, 1973, с.37).

При функціональному зонуванні території міста необхідно враховувати санітарно-гігієнічні умови взаємного розміщення промисловості, житла та відпочинку (Смоляр, 1973, с.58). Природоохоронні вимоги (охорона водного, повітряного басейну, ґрунтів, рослинності) забезпечуються містобудівними засобами (Яргина, 1984, с.147).

Найбільш вдалим вирішенням вважали розміщення та структуру промислового району, яка забезпечує резерви для розвитку району у межах 20–30%. Також є можливість розміщення в місті нових промислових районів (Смоляр, 1973, с.84). Сама структура промислового району також є частиною планування міста та передбачає найбільш раціональне використання території району (Смоляр І.М., 1973, с.89).

Містобудівна теорія СРСР розвивалася під впливом різноманітних чинників і вже у 1980 роках першість промисловості як містотвірного чинника нівелюється іншими чинниками, та й промисловість має вже інші, менш екстенсивні, характеристики. В проектуванні промислових об'єктів у ці роки розрізняють декілька рівнів: проектування промислових будівель та споруд; містобудівне організування промислових комплексів у масштабі міста; формування територіально-виробничих комплексів на рівні регіону. Кожен із цих рівнів потребував соціально-функціональної програми проектування. Важливим показником є ефективність (визначають за показниками продуктивності праці при заданих будівельних та експлуатаційних затратах) (Яргина, 1984, с. 138). Зауважують, що містобудування напряму пов'язане із соціальними програмами і може на них впливати.

На різних рівнях соціальні аспекти проектування промислових комплексів мають різні значення. На рівні проектування промислових комплексів та зон міст стоїть завдання групування промислових підприємств за вимогами соціальної, економічної та екологічної ефективності, створення переліку рекреаційних територій та будівель, обслуговування. У разі розміщення промислових комплексів у системі міського зонування необхідне комплексне врахування пересування працівників, виробничі зв'язки підприємства та захист середовища (Яргина, 1984, с. 148).

Соціально-технічний прогрес змінює структуру та організування виробництва і, отже розміщення та територіальне організування виробничих сил. Важливим чинником розвитку виробництва є наука. Формуються нові галузі виробництва. Саме виробництво стає менш ресурсозатратне. Ще одним чинником територіального групування промислових підприємств є умова керування виробництвом (Яргина, 1984, с.139).

Аналіз планів різних міст свідчить, що промислові території разом із залізничними і транспортними шляхами, віднесеними до цих підприємств, і допоміжними спорудами та складами займають зазвичай не менше 30% всієї міської території, а нерідко перевищують половину території міста

При розплануванні територій промислових підприємств, які належать до різних галузей промисловості, із різними технологічними процесами враховують особливості цих напрямків. Типологія промислових підприємств детально описана дослідниками С.В. Демідовим (1964,1984), А.А. Хрустальовим (1984) та Н.Н. Кімом (1979). За їхнім авторством типологічно промислові об'єкти поділені таким чином: підприємства гірничодобувної і гірничо-збагачувальної промисловості; підприємства металургійної промисловості; підприємства нафтохімічної та хімічної промисловості; підприємства машинобудування; підприємства приладобудування і радіоелектроніки; деревообробні і целюлозно-паперові підприємства; підприємства будівельної індустрії; підприємства текстильної й легкої промисловості; підприємства харчової промисловості; енергетичні підприємства.

Повертаючись до ролі промислових підприємств у композиції міської забудови необхідно відзначити певні їхні особливості у порівнянні з іншою забудовою міста. Першою є їхні значні розміри, бо вони займають великі території самого міста. Також відзначимо, що архітектура промислових будівель відрізняється від житлової забудови саме своїми укрупненими розмірами. Вони значно масштабніші за житлову чи громадську забудову. В композиції міста, промислові підприємства в часи радянського періоду суміщували культурну та громадську функції. На території промислових підприємств відбувалися культурні заходи, й ідейно соціалістична людина свій час головно повинна була проводити саме в межах свого робочого

колективу. Промислова архітектура підпорядковується своїм композиційним правилам із вираженими особливостями. Першою особливістю є значні габарити промислових будівель по горизонталі. Сьогодні ми можемо спостерігати, що деякі міста і далі мають цей індустріальний силует. Ми можемо бачити цілі промислові райони і вони надають їм самоідентифікації. Також істотну роль в композиції міської забудови відіграє об'ємно-просторове вирішення промислового району/вузла, їх окремих елементів і передзаводських зон. Залежно від їхнього розміщення в структурі міста змінюються умови, завдання та засоби архітектурно-композиційного зв'язку промисловості та житла. Другою є крупномасштабність прольотів, що спричиняє своєрідний характер зовнішніх форм: глухі стіни, значний ступінь застеклення та ін. Важливою особливістю промислової архітектури є наявність інженерно-технічних споруд і елементів техніки. Споруди мають часто значну висоту, формуючи особливий силует та форму промислових територій.

Естетичні вимоги до образу промислових територій залежать від розміщення і містобудівної ролі в забудові населеного пункту. Архітектурний образ промислового вузла має не тільки відображати функціональне призначення, але й виражати індивідуальність, пов'язану зі специфікою виробництва й умовами формування архітектурно-художнього образу міста загалом. Архітектурні ансамблі промислових комплексів як і в інших видах будівництва підпорядковуються композиційним вимогам: цілісність просторового вирішення; єдність ритмічних та модульних співвідношень; співрозмірність та співмасштабність будівель та споруд, які входять у комплекс (Блохин, 1977).

У СРСР на розвиток промисловості, точніше воєнно-промислового комплексу вкладали великі зусилля, ресурси та інтелект. У 1950 роках взяли курс на різке підвищення індустріалізації та зниження затрат на будівництво, тому були створені спеціальні інститути, які розробляли нові нормативні документи з будівництва промислових споруд. В галузі будівництва була прийнята орієнтація на застосування чітких та простих у конфігурації форм для споруд та надання переваги залізобетону із використанням уніфікованої модульної системи параметрів. Перевагу надавали укрупненим і блокованим спорудам, поєднаним з виробничими і допоміжними

функціями. Самі ж споруди будували з обмеженої кількості типів будівельних конструкцій та деталей (Дятков та Михеев 2006, с.18). Важливим аспектом промислової архітектури радянського часу є уніфікація типових елементів будівництва. Значна кількість робіт зосереджена не тільки на будівництві нових підприємств, а й реконструкції та розширенні вже функціонуючих. Темпи п'ятирічки пришвидшувалися, тому намагалися технічно переоснастити, реконструювати промисловість, щоб максимально використовувати виробничий потенціал.

У підрадянській Україні більшість міст була заснована в давніші часи на базі торгівлі чи інших функцій. Промислові території виникли в них пізніше і часто неорганічно вписувалися в план міста. В крупних історично-сформованих містах, де явно виражені промислові території, одночасно функціонують і окремі збережені підприємства. Відбувалася постійна концентрація та інтенсифікація промислових центрів міста.

Промислові території стали об'ємно-просторовими елементами міста. У нових районах є більша ймовірність створення цілісного образу та організування території, у історично-сформованих містах потрібно підпорядковуватися під вже наявну ситуацію та, залежно від значення території на рівні функції чи образу, – зберігати або змінювати структуру території чи об'ємно-просторове вирішення підприємства (Илгунас, Илгунас та Рудницкий, 1983).

Як було зауважено ще у 1980 роках, розвиток промислових територій у місті відбувається постійно. Чинники залишаються незмінними: ресурси, транспорт, працівники. На очах змінюються технології та вимоги до промислових територій. Прогнозування розвитку промисловості міста потребує знання про історію цієї тематики (Илгунас, Илгунас та Рудницкий, 1983).

Проте розпад СРСР призвів до абсолютно нових віянь, які не були передбачені. Сьогодні потужності, які були закладені в радянський період занепали, їх майже не використовували, процес виробництва має okazinий режим роботи (пряма залежність від замовника), що спричиняє додаткові витрати в самому технологічному процесі та зниження рентабельності підприємства, закриття більшої частини виробництва, внаслідок чого деградують промислові території.

Сьогодні чинні, як можна перекоонатися на основі законодавчих та нормативних документів, ті ж самі принципи закладення промислових територій та територій промислових об'єктів (технопарки) після аналізу сировинних, енергетичних, водних та трудових ресурсів, а також відповідно до складеного індустріального профілю регіону, міста тощо.

Вихідними даними для опису та дослідження територій промислових об'єктів є виробнича територія міста. Виробнича територія є однією із функціональних територій міста на рівні із сельбищною, рекреаційною. В державних будівельних нормах виробничі території визначені як ті, в межах яких розміщені промислові підприємства, пов'язані з ними виробничі об'єкти, до них може входити також комплекс наукових установ з дослідними підприємствами, комунально-складські об'єкти, підприємства з виробництва та переробки сільськогосподарських продуктів; санітарно-захисні зони промислових підприємств; об'єкти спецпризначення (оборонні потреби); споруди зовнішнього транспорту та шляхи позаміського й приміського сполучення внутрішньоміської вуличнодорожньої і транспортної мережі; ділянки громадських установ і місця загального користування для населення, що працюють на підприємствах міста (ДБН 360-92** «Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень»). У нормах (в розділі ДБН 360-92** «Промислова територія») виділені та описані чотири зони, що входять до складу промислових територій: промислова зона (або промислово-виробнича) (Панченко, 1990); наукова і науково-виробнича зона; комунально-складська зона; виробнича зона сільських поселень. Для дослідження в роботі обрано промислову зону. У підрозділі попередньо названого ДБНу чітко окреслено та нормовано склад промислової зони, її розміщення у функціонально-планувальній структурі міста, загальна площа території відповідно до її галузевого спрямування та окреслені її структурні елементи.

До складу промислово-виробничої зони входять «об'єкти матеріального виробництва, комунального господарства, виробничої інфраструктури, науки і наукового обслуговування, підготування кадрів, інші об'єкти невиробничої сфери, які обслуговують матеріальне і нематеріальне виробництво» (ДБН 360-92**). Також склад виробничої території прописаний у наказі про затвердження «Державних

санітарних правил планування та забудови населених пунктів» №173 від 19.06.1996: «виробнича територія передбачена для розміщення промислових підприємств і пов'язаних з ними об'єктів, комплексів наукових установ з дослідними виробництвами, комунально-складських об'єктів (баз, складів, гаражів, автопарків, трамвайних, тролейбусних депо і т. ін.), підприємств з виробництва та перероблення сільськогосподарських продуктів, створення санітарно-захисних зон промислових підприємств, об'єктів зовнішнього транспорту, шляхів позаміського та приміського сполучення».

В ДБН 360–92** вказані засади формування та розміщення територій промислових об'єктів: 60-65% від промислової території відводять під виробничу функцію; компактне розташування виробничих об'єктів (без великих функціонально відмінних територій); промислова зона має бути забезпечена магістралями загальноміського значення та пов'язана з рештою зон міста (сельбищною тощо) та формувати планувальний каркас самої території. При розміщенні промислових територій необхідно враховувати пов'язаність із місцями прикладення праці та ринком збуту.

Промислову зону, залежно від її габаритів, також необхідно розділяти на структурні елементи, промислові райони, промислові вузли, територіальні групи підприємств, окремі підприємства (ДБН 360–92**). Чіткіше поняття структурних елементів висвітлені у довіднику проектувальника за авторства Т.Ф. Панченко (Панченко, 2001, ст 61–64). На формування та розміщення структурних елементів промислової зони також впливає транспортна мережа. Так, у ДБН 360–92** подано категорійність промислових районів та їхнє розміщення у планувальній структурі міста: промислові райони, які виділяють шкідливі речовини та потребують залізничного сполучення розміщення подалі від сельбищних територій, залежно від санітарних захисних та протипожежних норм; промрайони, які не виділяють шкідливих речовин, але все ж потребують залізничного сполучення, рекомендовано розміщення на периферії міста, значні відстані від промислового району до сельбищної території вже не є обов'язковими; промислові райони, які не викидають шкідливих речовин, не потребують залізничного транспорту, а їхній загальний

вантажопотік не перевищує 40 маш./добу в одному напрямку, можуть бути розміщені на сельбищній території, оскільки вони мають мінімальні СЗЗ – 50 м. Якщо промислові райони та вузли розміщені у центральних районах міста, то для них спрацьовують такі вимоги: висока професійна привабливість, екологічні технології, більш інтенсивне використання внутрішніх майданчиків, брак залізничного сполучення. Промислові райони та вузли розміщені на периферії міста, рекомендовано формувати із доволі обмеженою галузевою різноманітністю, але зі значною кількістю підприємств (ДБН 360–92**).

Промислові райони, значні за розмірами, рекомендовано розділяти на промислові вузли, але із загальною збалансованою планувальною структурою та інженерно-технічною інфраструктурою (кількість підприємств > 40 тис., кількість працівників – 30–40 тис. осіб, S території – 300–400 га). Параметри промислового вузла: кількість підприємств 10–40, кількість працівників – 20–30 тис. осіб, S території – 120–220 га.

Важливим моментом для розвитку міста є розміщення такого типу територій згідно з санітарними нормами. У санітарних нормах (наказ про затвердження «Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів», 1996) прописано, що підприємства необхідно групувати у промислові вузли, за принципом сумісних технологічних процесів, які формуються відповідно до класу небезпеки виробництва та технологічними ознаками. До уваги беруть також загальний вплив, який чинять усі підприємства промислового вузла на оточення.

Територію санітарно-захисної зони встановлюють від джерела забруднення до межі житлової та громадської забудови. Площа озеленення санітарної зони відповідно до ДБН 360–92** залежить від її ширини та варіюється таким чином: ширина до 300 м – 60%, 300 – 1 000 м – 50%, понад 1 000 м – 40%.

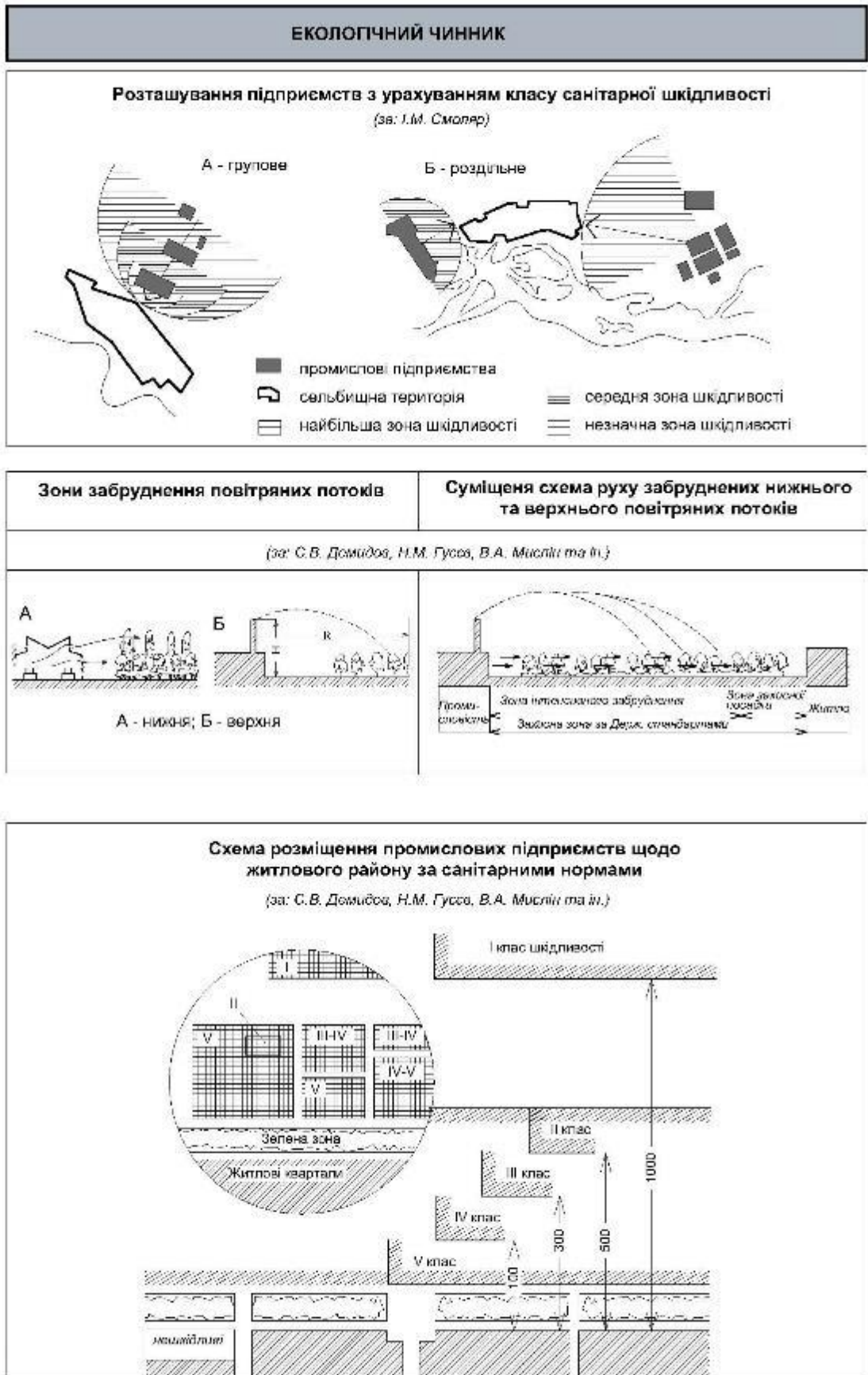
Промислові підприємства поділяють на 5 класів шкідливості. I клас поділений на підгрупи: А (виробництво білково-вітамінного концентрату (поприну) – санітарно-захисна зона – 1 000 м та Б – 1 000 м; II клас – СЗЗ 500 м; III клас – 300 м; IV клас – 100 м; V – 50 м.

Сьогодні ми отримали у спадок території промислових об'єктів, які були закладені в час принципів соціалістичної індустріалізації. Нинішні вимоги щодо цих територій змінилися, і виникла необхідність їхньої реструктуризації. Процеси, які є актуальними сьогодні (нове виробництво або інша функція), не можуть бути реалізовані на територіях промислових об'єктів, тому що функціонально-планувальна структура території застаріла і не задовільняє теперішні вимоги.

Проаналізований матеріал відображений у таблиці 1.2.1. Ця таблиця репрезентує теоретичні засади організації територій промислових об'єктів міст при соціалістичному способі виробництва. Розглянуті основні чинники формування та розвитку територій промислових об'єктів у міській структурі. Виділені такі чинники: містобудівний, екологічний та соціально-економічний. Також розглянута роль територій промислових об'єктів у формуванні архітектурно-планувальної структури різних по величині міст та зображені принципові схеми цього формування. Описана класифікація промислових підприємств, їхнє розташування та групування. Цьому питанню приділено стільки уваги, оскільки Україна отримала «в спадок» значну кількість промислових територій закладених саме за принциповими схемами, сформованими у період соціалістичного способу виробництва. Для того, щоб зрозуміти, як необхідно реструктуризувати ці території та на якій основі вона здійснюватиметься, ми й розглядали принципи створення та розвитку територій промислових об'єктів. У репрезентованих теоретичних засадах організації територій промислових об'єктів прослідковується чіткість та логічність, тому під час реструктуризації необхідно використати ці позитивні сторони їхнього закладання та організації. Адже, над розробленням працювали науково-дослідні інститути, які спеціалізувалися на створенні мережі промислових підприємств в межах СРСР.

Теоретичні засади організації територій промислових об'єктів міст при соціалістичному способі виробництва

РОЗМІЩЕННЯ ТЕРИТОРІЙ ПРОМИСЛОВИХ ОБ'ЄКТІВ У СТРУКТУРІ МІСТА

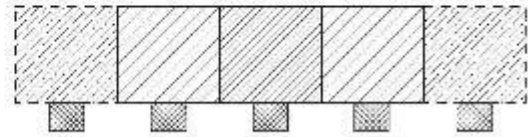
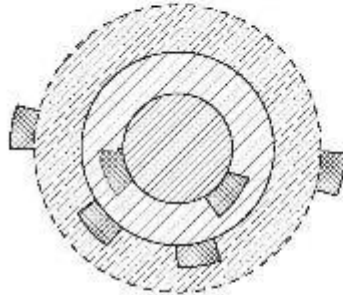
МІСТОБУДІВНИЙ ЧИННИК

Загальні схеми розвитку міста і розміщення промислових районів

(за: С.В. Демидов, Н.М. Гусев, В.А. Мислін та ін.)

А - центрична система планування міста

Б - протяжна система плану міста

- житлова забудова
- промислова забудова
- розширення житлової забудови
- майбутнє розширення житлової забудови

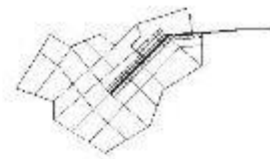
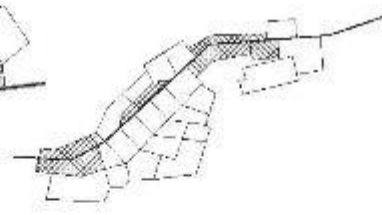
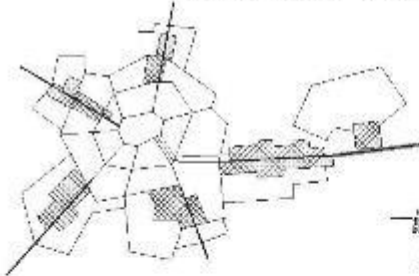
Формування промислових районів вздовж лінії залізниць

(за: С.В. Демидов, Н.М. Гусев, В.А. Мислін та ін.)

А - при радіально-кільцевій структурі міста

Б - при протяжній структурі міста з транзитною залізницею

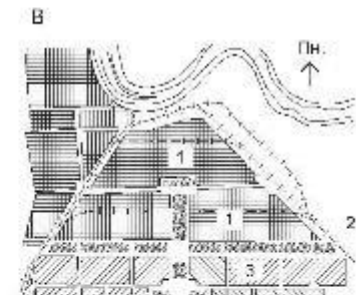
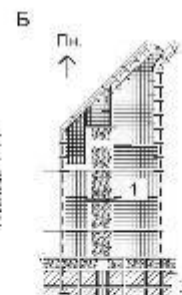
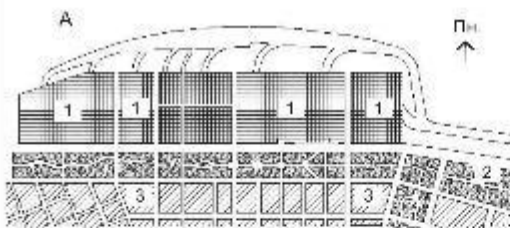
В - в місті з тупиковою залізничною магістраллю

- промислові райони
- житлові райони
- залізниця

Принципові схеми розвитку промислових районів щодо житлових районів міста

(за: С.В. Демидов, Н.М. Гусев, В.А. Мислін та ін.)

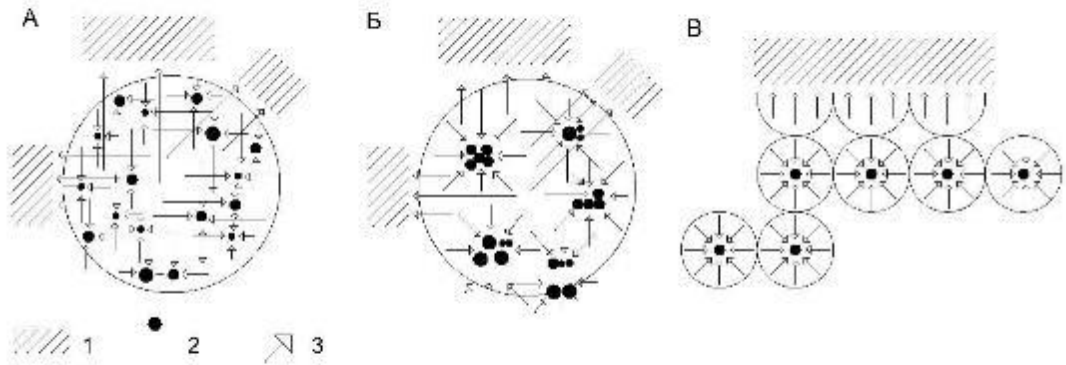

- А - розвиток промислового району паралельно межі житлового району;
- Б - промисловий район з перпендикулярною віссю розвитку щодо житлового району;
- В - змішана схема розвитку щодо промислового району

- 1 - територія промислового району;
- 2 - зелена захисна зона;
- 3 - житлова зона

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ЧИННИК

Формування виробничо-сільбищних комплексів задля мінімізації трудових зв'язків
(за: З.І. Яраїна)

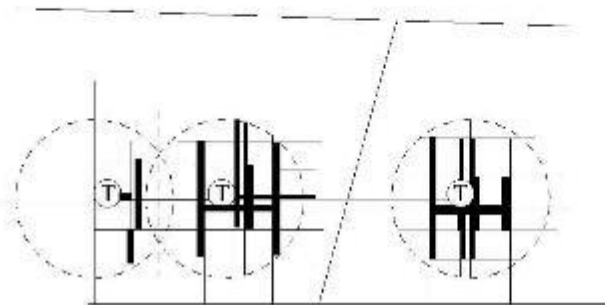

1 - промислові райони, віддалені від міста;
2 - промислові підприємства в місті;
3 - трудові зв'язки

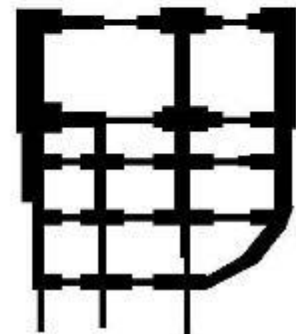
A - фактичне положення - хаотичні трудові зв'язки;
Б - близька перспектива - приближення житла до місць прикладання праці (до 2000 р.);
В - подальша перспектива формування виробничо-сільбищних комплексів, мінімізація зв'язків;

Задачі на мінімізацію трудових зв'язків - розподілення та трасування потоків
(за: З.І. Яраїна)

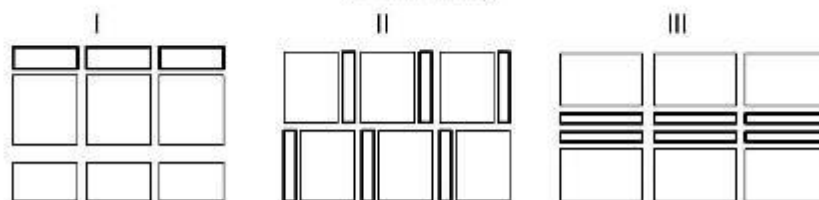
А - на рівні житлового комплексу

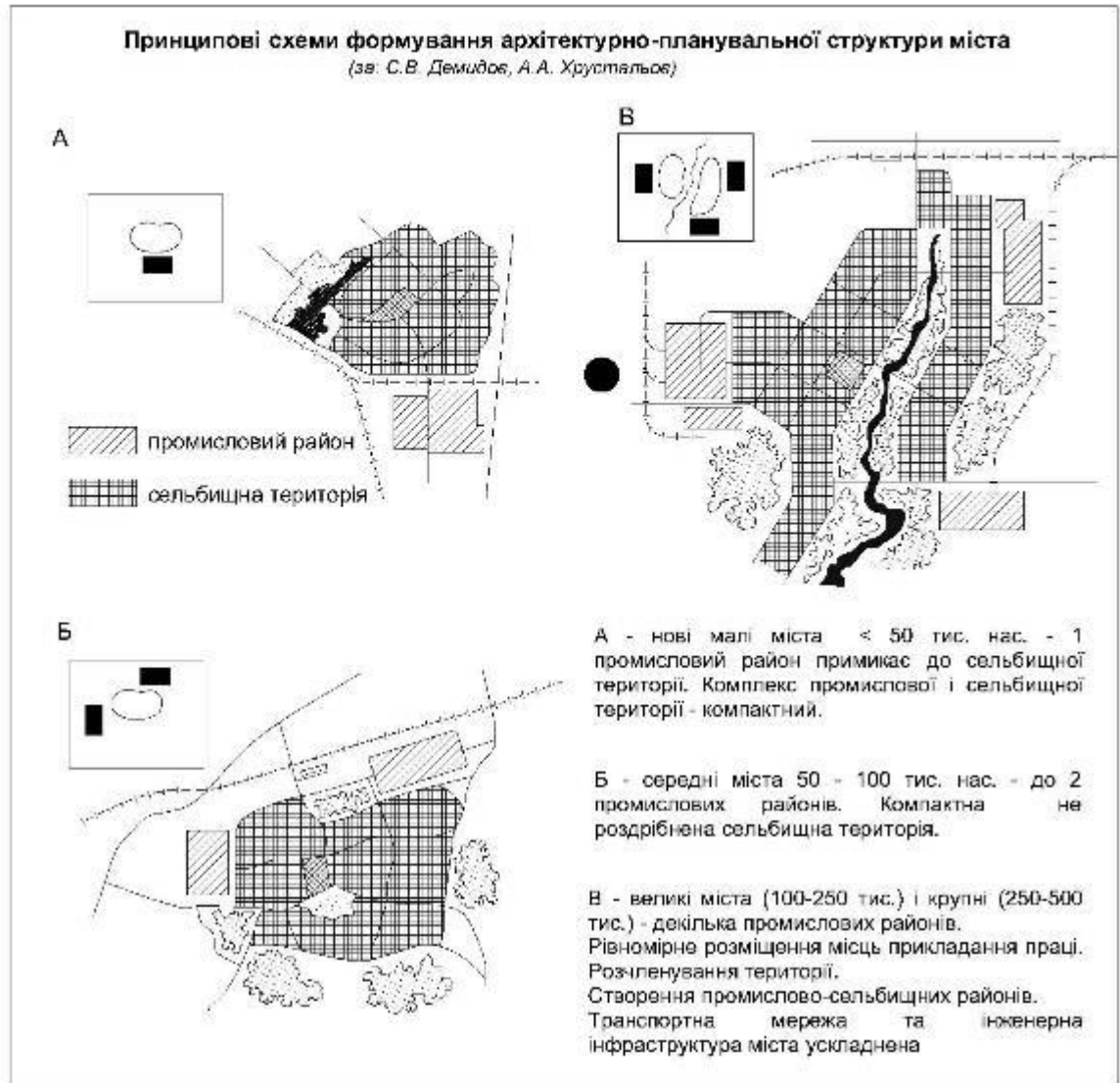
Б - на рівні промислово-сільбищного району

Аналіз прийомів прикладання праці в нових містах
(за: І.М. Смоляр)

ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ РІЗНИХ ПО ВЕЛИЧИНІ МІСТ

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ У СТРУКТУРІ МІСТА

1.3. Проблеми функціонування територій промислових об'єктів у сучасних умовах міста

Території промислових об'єктів впродовж останніх десятиліть опинилися в центрі уваги дослідників через свій територіальний та ресурсний потенціал. Більшість ділянок міста вже використовується і виникла потреба у розширенні та розбудові функцій міста. Науковці та практики розглядають промислові території як територіальний резерв міста. Питання, які досліджували, були найрізноманітніші: перетворення промислових територій на житлові комплекси, торговельні, рекреаційні тощо. Дослідження найчастіше стосувалися принципів трансформації промислових будівель та споруд. Також важливим є збереження індустріальної спадщини, адже Львів має значну кількість пам'яток архітектури, в т.ч. й на територіях промислових об'єктів (наприклад на території колишнього ВАТ «Завод газової апаратури).

Тематика ця за останні десятиліття спричинила зацікавлення, тому науковці рекомендували шляхи вирішення проблеми занедбаних промислових територій. Це яскраво простежується й у термінології, що стосується трансформації промислових територій для покращення містобудівної, екологічної, соціальної та економічної ситуації міста чи країни (табл. 1.3.1). Спектр термінів, якими сьогодні послуговуються науковці та архітектори, надзвичайно широкий. Інколи терміни трансформуються один в одного і між ними стирається грань, яка необхідна для кращого розуміння самого пропонованого процесу щодо промислових територій. У додатку 1 поданий перелік термінів, використаних різними авторами. Цікавим фактом є те, що найчастіше у закордонній практиці використовують термін «ревалоризація», тоді як в Україні – «реконструкція»¹². Ті проекти в Україні, що їх курують і підтримують закордонні організації (наприклад щодо промислового району «Підзамче»), запропоновані та реалізуються під терміном «ревалоризація». Програма так і називається: «Програма ревіталізації Львів-Підзамче 2012-2025» (Jarczewski and Nuculak, eds., 2011).

¹² Порівняння відображає співвідношення використання термінів авторами саме із джерел представлених у списку посилань.

Під час дослідження були розглянуті наукові праці, які передавали різні підходи до розуміння промислових територій та їхнього подальшого використання. До їхнього переліку ввійшли: нормативна література, дисертаційні роботи, наукові праці вчених, котрі досліджували різні аспекти територій промислових об'єктів та процесів що відбуваються в їхніх межах. Додатково була розглянута навчально-методична література (рис.1.3.1).

Рис.1.3.1. Наукові джерела, які досліджувалися автором

У своїх наукових працях **Ю.О. Супрунович** розглядала питання об'ємно-просторового організування торгівельних комплексів на основі реновації промислових будівель. Авторкою визначені дві основні групи промислових об'єктів. Перша з них – це об'єкти значної історико-культурної цінності, друга – типові нейтральні промислові об'єкти. Підходи до реновації необхідно змінювати відповідно до даних двох груп. Автор розглянула також такі два підходи до реорганізації промислових територій: реконструкція та реновація. Вона також аналізувала основні принципи об'ємно-планувальної перебудови промислових об'єктів під торгівельні комплекси; основні типи промислових будівель і споруд, що підлягають реновації, і типи торгівельних комплексів, які формуються на основі реновації. Були розглянуті і принципи архітектурно-художнього рішення торгівельних комплексів, основані на реновації цінних типових нейтральних промислових об'єктів. Принципи відображали: максимальне збереження і наслідування конструктивно-планувальної структури будинку, максимальне збереження зовнішньої оболонки будівлі зі зміною (частковою або повністю)

конструктивно-планувальної структури та максимальну зміну зовнішньої оболонки будівлі й внутрішньої конструктивно-планувальної структури (рис.1.3.2).

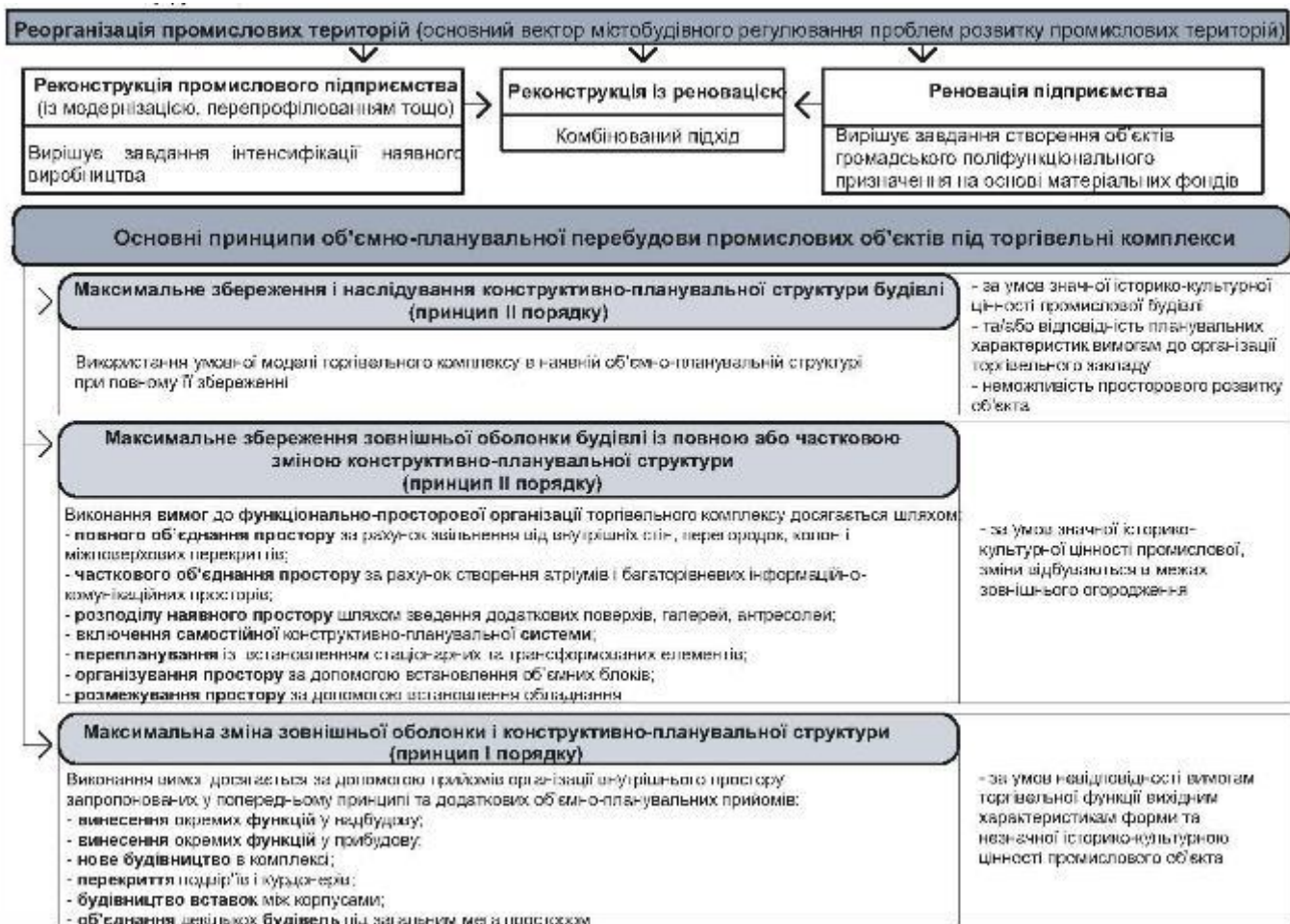

Рис 1.3.2. Реорганізація промислових територій та основні принципи об'ємної планувальної перебудови промислових об'єктів під торгівельні комплекси (за: Ю.О. Супрунович, 2007)

В дисертаційній роботі **О.А. Попова** розробила науково обґрунтовані принципи реструктуризації цих об'єктів і формування лофта для нефункціонуючих промислових об'єктів в умовах реструктуризації. Автор зосереджувалася на формуванні підходів до формування лофтів, здійсненні функціональної типології лофтів, виробленні принципів формування лофтів та розробленні концепцій основних видів лофтів. Пріоритетними для міст України вважає формування лофт-кварталів з соціальним житлом. Автор також запропонувала періодизацію розвитку промислових об'єктів: «I етап – етап зародження (XVI–XVII ст.) – поява перших виробничих будівель у структурі міста (поєднання виробничої та житлової функції в одній

будівлі); II етап – етап становлення (XVIII–XIX ст.) – створення великих промислових будівель (промислові будівлі як окремі архітектурні об’єкти); III етап – етап максимального розвитку (XX ст.) – формування промислових територій і районів (промислові території як структуротвірні елементи міського середовища); IV етап – етап реструктуризації (кін. XX – поч. XXI ст.) – реструктуризація, модернізація та реновація промислових територій у зв’язку зі зміною соціально-економічних умов (привнесення на промислові території нових функцій)» (Попова, 2014, с. 5-6).

В своїх працях **С.О. Іванов-Костецький** сформулював принципи архітектурно-функціональної реабілітації історичних промислових будівель та споруд. Автором розглядалися часові архітектурно-функціональні аспекти організування промислових будівель універсального призначення в історичному середовищі, які піддаються реабілітації. Прикладом послуговувало місто Львів. Запропоновані такі основні принципи та методи архітектурно-функціональної реабілітації промислових об’єктів під будівлі універсального функціонального застосування. Також треба відзначити детальне опрацювання етапності розвитку львівської промислової архітектури та критерії визначення цінності історичних промислових будівель та споруд (рис.1.3.3).

Рис. 1.3.3. Критерії визначення цінності історичних промислових будівель та споруд (за: Іванова-Костецький С.О., 2011).

В своїх наукових працях **Ю.В. Лубченко** досліджувала вугільнодобувний регіон України – Донбас. У дисертаційній роботі авторка розробила принципи реконструкції промислових територій великих міст у межах регіону (рис.1.3.4.). Вона запропонувала методичні рекомендації з реконструкції промислових територій великих міст Донбасу. Згідно з запропонованим алгоритмом визначена така послідовність реалізації процесу комплексної реконструкції: сформувати основні

принципи комплексної реконструкції промислових територій; здійснити комплексну містобудівну оцінку промислової території (оцінювали ефективність використання території та визначався ступінь її значущості); визначити основні функціонально-планувальні задачі реконструкції об'єктів; вибрати напрямок комплексної реконструкції; законодавчо обґрунтувати можливості впровадження поетапної комплексної реконструкції; запропонувати принципову містобудівну модель комплексної реконструкції промислових територій міста. Дослідниця запропонувала сім напрямків комплексної реконструкції промислових територій: «Перший (P1) – збереження планувальної структури промислових територій, архітектури, збереження та відновлення первинної функції за рахунок державного інвестування. Другий (P2) – часткова зміна планувальної структури промислової території з метою оновлення технологічного процесу, збереження та розвиток первинної функції із залученням нових технологій очищення викидів шкідливих речовин. Третій (P3) – часткова зміна планувальної структури промислової території з відкриттям нового виробництва з науково-дослідними центрами, лабораторіями новітніх технологій – створення технопарків. Четвертий (P4) – кардинальна зміна планувальної структури промислової території з відкриттям нового виробництва з науково-дослідними центрами – створення технопарків. П'ятий (P5) – передбачає консервацію або відродження планувальної структури промислової території та її архітектури – з метою збереження індустріальної спадщини, створення музеїв історії промисловості, або виставкових комплексів (індустріальна археологія, консервація); Шостий (P6) – часткова зміна планувальної структури промислової території, збереження архітектури з частковим втручанням у внутрішнє планування. Зміна виробничої функції на громадську за рахунок приватного капіталу (реновація, ревалоризація). Сьомий (P7) – корінна містобудівна реконструкція району, кардинальна зміна планувальної структури промислової території – насичення принципово новітньою функцією за рахунок приватного капіталу» (Лубеченко, 2009, с.11-12).

Принципи реконструкції промислових територій великих міст Донбасу				
Принцип паритету в функціональному використанні території міста	Принцип комплексності реконструкції промислових територій	Принцип формування безпечної екологічної середовища	Принцип адаптації	Принцип гуманізації
зумовлює першочерговість вибору найбільш ефективного функціонального рішення в економічному та екологічному аспектах реконструкції.	поєднує в собі наступні заходи: - визначення нової функції, - нове планувальне рішення - планувальну реорганізацію території, - чергування транспортної мережі на території.	забезпечує створення та збереження сприятливого екологічного клімату на прилеглих сільбищних територіях шляхом вивозу або закриття шкідливого виробництва та ліквідації СЗЗ.	визначає можливість оновлення і трансформації промислової території та її забудови.	передбачає розвиток міського середовища відповідно до вимог життєдіяльності людини: нові зелені простори, нові об'єкти обслуговування, спорту та відпочинку.

Рис. 1.3.4. Принципи реконструкції промислових територій великих міст Донбасу (за: Лубеченко Ю.В., 2009)

Розглянемо праці таких науковців, як **С.П. Бірюк** та **А.М. Плешкановська**. У своїй дисертаційній праці «Методичні основи реконструкції міських промислових територій» **С.П. Бірюк** визначила основні принципи: пріоритетності, комплексності, екологічності, адаптативності та гуманності. Також у праці авторка визначила напрямки комплексної реконструкції промислових територій. У своїх наукових працях **А.М. Плешкановська** досліджувала містобудівне регулювання функціонального використання міських територій та комплексний підхід до їхнього розвитку та реконструкції, включаючи промислові території міста.

Розглядала еколого-естетичні властивості великих міст **С.П. Цигичко**. Серед основних територіальних резервів розвитку ландшафтної складової архітектурного середовища автор описує промислові території, називаючи їх «територіями нераціонального використання».

У наукових працях **Г.П. Петришин** досліджено, як постпромислові території міст після довгого занепаду стають ресурсами для нового поштовху розвитку міст, їхньої ребрендизації (Гамбург як новий порт Північної Європи та культурний центр, Копенгаген – центр Шведсько-Данської метрополії), а також є шансом для збереження ідентичності постсоціалістичних міст (Щецін).

Впродовж наукової діяльності **В.І. Вершинін** досліджував еволюцію промислової архітектури під впливом функціональних, естетичних, містобудівних чинників. Також автором були запропоновані принципи архітектурного формування постіндустріального виробництва (табл. 1.3.1): принцип дезінтеграції виробництва та автономності підприємств; принцип комплексності формування дезінтегрованого виробництва; принцип динамічності архітектурного формування; принцип гнучкості

та свободи формування; принцип гуманізації архітектурного формування; принцип інтеграції і гармонічної єдності; принцип екологічності формування виробництва (Вершинин, 2013).

У своїй дисертаційній роботі **Т.В. Руденко** розробив рекомендації щодо вдосконалення архітектурно-планувальної та функціонально-просторової організації підприємств харчової промисловості в умовах сучасного будівництва (на прикладі виробничих будівель молокозаводів) (Руденко, 2013).

Із закордонних науковців виділимо праці **Н.Дж. Кірквуда**. Він розглядає різні підходи до вирішення проблематики промислових територій, керуючись власним досвідом роботи під час їхньої реалізації. Автор ґрунтовно описує процес реструктуризації як з точки зору можливих варіантів вирішення, так і організаційні моменти. Наприклад, пропонує створення гіпотетичної команди (провідний девелопер, компанія чи організація; менеджер проекту та асистент; місцеві, державні установи; інженер, юрист та консультант внутрішнього середовища; архітектор; ландшафтний архітектор; підрядник; місцеві громадські та некомерційні групи) та покрокову інструкцію реалізації: крок 1 – з'ясування, хто саме буде залучатий до проекту; крок 2 – створення спільного плану з громадськістю (інформування громадськості із самого початку проекту); крок 3 – знаходження ресурсів фінансування та установи, які б підтримували проект (державні, місцеві програми, страхові компанії); крок 4 – відновлення. Сам процес відновлення поділяється на три стадії: 1) оцінення масштабу відновлення/очищення (визначення виду, ступеня забрудненості – ґрунту, підземних та надземних вод, місця для утилізації відходів, будинки та споруди, внутрішнє та зовнішнє повітря); 2) конкретні методи відновлення; 3) організування та оцінення зусиль з відновлення промислової території (основні підходи до відновлення це: повне очищення; часткове очищення шляхом вивезення забруднених ґрунтів на іншу територію та їхнє очищення та шляхом очищення їх безпосередньо на території; повне приховання забруднення; неруйнівне очищення (використання природних засобів: сонця, вологість, рослинність, мікроорганізми). Роботи автора відповідають саме на запитання практичного характеру та способів їхнього вирішення.

Принципи архітектурного формування постіндустріального виробництва
(авт. В.І. Вершинін, 2013); переклад із російської Я.Т.Сеньковська)

ПРИНЦИПИ	Рівні формування 1. РОЗМІЩЕННЯ 2. ТЕРИТОРІЯ 3. БУДІВЛЯ
 <p>I. ДЕЗІНТЕГРАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА</p>	 <ol style="list-style-type: none"> 1. Розділення комплексного технологічного ланцюжка на складові ланки та їхнє автономне розміщення 2. Перехід від крупних вертикально інтегрованих підприємств і комплексів до малих підприємств 3. Розвиток спеціалізованих, технологічно гнучких автономних виробничих одиниць (малих і середніх підприємств)
 <p>II. КОМПЛЕКСНІСТЬ ФОРМУВАННЯ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Об'єднання та локалізація підприємств на базі мережевої та кластерної взаємодії, глобалізація 2. Формування комплексів малих підприємств - технопарків, індустріальних районів малих та середніх підприємств 3. Мале підприємство - елемент комплексної системи «розробка-впровадження-виробництво- розподіл»
 <p>III. ДИНАМІЧНІСТЬ АРХІТЕКТУРНОГО ФОРМУВАННЯ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Динамічність і мобільність об'єктів системи «розробка-впровадження-виробництво- розподіл» 2. Динамічне, інноваційне, ризиковане, нестабільне виробництво підприємств та їхніх комплексів 3. Формотворча роль динамічних процесів, їхніх трансформацій, організації транзакцій виробництв
 <p>IV. ГНУЧКІСТЬ АРХІТЕКТУРНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зняття містобудівних обмежень традиційного виробництва, розширення можливостей розміщення 2. Гнучка та різноманітна, вільна від типологічних обмежень просторова організація виробництва 3. Різноманіття індивідуальних рішень універсальних виробничих споруд, авансові підприємства
 <p>V. ГУМАНІЗАЦІЯ ПРОМИСЛОВОЇ АРХІТЕКТУРИ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Пріоритет людини, підвищення привабливості та суспільного статусу підприємств в місті, роль невиробничих чинників під час обрання площадок 2. Візуальна відкритість, семантична визначеність, якісний благоустрій промислової забудови 3. Вирішення соціальних питань виробництва, підвищення ролі містобудівельних, композиційних, екологічних факторів в архітектурі промислових споруд
 <p>VI. ГАРМОНІЙНА ЄДНІСТЬ ІЗ СЕРЕДОВИЩЕМ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Формування багатофункціональної глибоко інтегрованої міської структури та єдність із ландшафтом 2. Включення громадських функцій у структуру підприємств і промислових - у громадські об'єкти 3. Зближення просторових параметрів промислової і громадської забудови, формування багатофункціональних комплексів та споруд із виробництвом
 <p>VII. ЕКОЛОГІЧНІСТЬ ФОРМУВАННЯ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Відновлення порушеної екологічної рівноваги, гармонійна єдність підприємств із навколишнім середовищем на основі принципів сталого розвитку 2. Розвиток виробництв екологічного напрямку - очисних, збереження ресурсів, альтернативної енергетики 3. Формотворча роль екології в архітектурному формуванні промислових будівель

У своїй дисертації «Системний підхід до оцінки відновлення міських промислових територій» («A Systems Approach to Assess the Redevelopment options for Urban Brownfield Sites») **Antony D. Leney** досліджує методологію, яка дає змогу людині підібрати потенційні засоби відновлення промислової території шляхом системного аналізу впливу цього процесу на оточення. Автор запропонував нові заходи до оцінення успішності державної політики щодо промислових територій та розробив загальну матрицю, щоб формат урбаністичних ідей став більш зрозумілий для людей, котрі реалізують проект (Leney, 2008).

Цікавими є також праці польських науковців, оскільки наші сусіди за останні роки активно включилися в європейські програми реструктуризації промислових територій. Наприклад у книзі „Architektura i urbanistyka współczesnego przemysłu» автори **A. Gil, N. Juzwa, A. Sulimowska-Ociepka, A. Witeczek** розглядають тематику від історичного розвитку промисловості до сьогоднішніх технічних вирішень промислових об'єктів. Наведені приклади територій промислових об'єктів у містах Західної Європи, які репрезентують новітні підходи до процесу реструктуризації. Розглядаються навіть зміни промислових будівель та споруд на рівні конструкцій.

Польські науковці із Інституту розвитку міста (Instytut Rozwoju Miast) у Кракові **M. Huculak** та **W. Jarczewski** розглядали питання реструктуризації промислових територій у міській структурі, збереження пам'яток індустріальної спадщини та механізми реалізації проектів на успішних польських прикладах. Також вони аналізували проблему збільшення місць прикладання праці за рахунок розвитку промислових територій. Це могло бути перепрофілювання чи доповнення промислової функції іншими (багатофункціональне використання території). Брала участь у створенні програми ревалоризації промислового району Підзамче у Львові «Програма ревіталізації Львів-Підзамче 2012-2025» (Jarczewski and Huculak, eds., 2011).

Питанням індустріальної спадщини займається науковець із Братислави (Словаччина) **N. Bartošová**. В її науковій роботі акцентується історична складова та різні способи регенерації та збереження промислових об'єктів. Зокрема, на заводі динаміту.

Промислові території опинилися в центрі уваги багатьох дослідників із різних галузей наук, які для окреслення певних аспектів чи особливостей процесів трансформації підбирають найвідповідніші терміни. Зважаючи на це, подальший розвиток промислових територій різні автори пропонують здійснювати по-різному: адаптація (Цигичко, 2007); (Болячевська, 2012), консервація пам'яток промислової архітектури (Цигичко, 2007); Закон України «Про охорону культурної спадщини»), модернізації, реабілітації (Закон України «Про охорону культурної спадщини»); Іванов-Костецький, 2013), ревіталізації, реконструкції (Мазур та Сеньковська, 2014), реновації, реорганізації, реставрації (Закон України «Про охорону культурної спадщини»), реструктуризації (Мазур та Сеньковська, 2014). Звичайно, що вибір падає на термін, який найбільше характеризує відтінок трансформаційного процесу, який хотів передати вчений.

В цій дисертаційній роботі запропоноване поняття «реструктуризація», оскільки має на меті здійснити структурні зміни територій промислових об'єктів, які б могли створити середовище для розвитку нових прогресивних галузей виробництва або переведення на новий рівень застарілих підходів виробництва. Нові технології, екологічні та соціальні стандарти (які мають тенденцію до постійного зростання), зміна характеру виробництва не можуть розвиватися на промислових територіях, які були створені в часи інших потреб та вимог. Тому ці території є саме тим резервом, де ми можемо розвивати національне виробництво (вже визначені габарити, межі та санітарно захисні зони територій) на сформованій базі. Території мають свою сформовану інфраструктуру; забезпечені інженерними мережами: водою, електрикою в необхідній (навіть інколи надмірній) кількості; транспортно доступні (автомобілі, залізниця) та доступно розміщені для працівників. Основним напрямком, який розглядала авторка в цій роботі є: на базі вже сформованого територіального потенціалу, шляхом реструктуризації, розвивати високотехнологічне та екологічне національне виробництво та надати нові місця праці. Можливо розвивати території промислових об'єктів як поліфункціональні об'єкти.

1.4. Передумови реструктуризації територій промислових об'єктів міст

Аналізуючи концепції та теорії розвитку міст, можна побачити етапи розвитку промисловості та промислових територій: зародження, розвиток, занепад та формування передумов до чергового якісно нового, розвитку. Сам розвиток спровокований технологічним прогресом (рис. 1.4.1), який і диктував трансформацію виробництва, а як наслідок – і зміни промислових територій, які б задовільняли тогочасні вимоги.

Ми можемо спостерігати, як зміни промислових територій підпадають під концепцію розвитку цивілізації із її головними етапами: зародження, розвитку та занепаду, а далі новий цикл розвитку (рис.1.4.2).

Рис. 1.4.1. Трансформація виробництва впродовж технологічного прогресу (опрацювання автора)

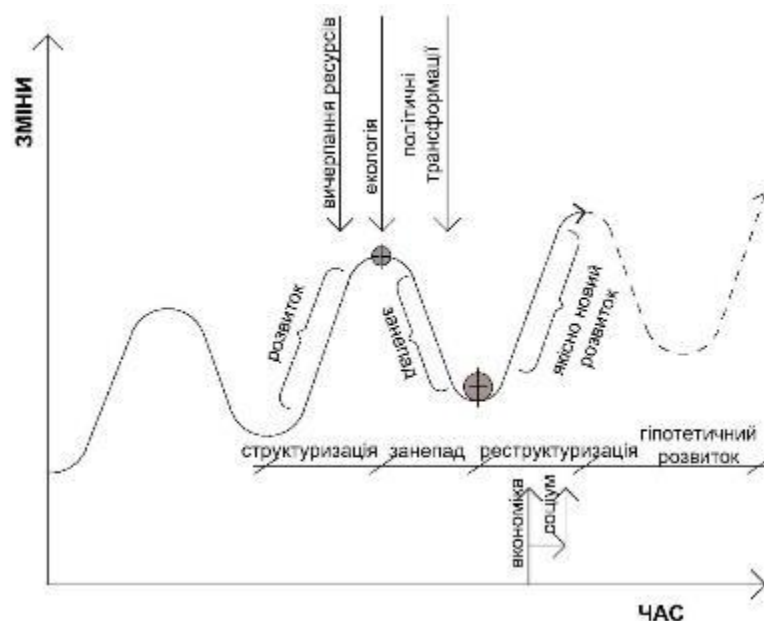

Рис. 1.4.2. Розвиток промислового підприємства (опрацювання автора)

Сьогодні ми спостерігаємо, що вичерпування ресурсів, екологічні проблеми та різного роду політичні трансформації спричиняють занепад промисловості і потребу у нових підходах до реструктуризації територій промислових об'єктів.

Із досліджень видно, що попередні принципи формування промислових територій, їхньої структури, вимог до відповідності промислової функції вже постіндустріальний час набирають сили (рис.1.4.3).

Також слід відзначити процес трансформації міст від жорсткого функціонального зонування до гнучкого принципу планування. Для реалізації цих принципів, території промислових об'єктів розглядаються як резерв. На деградованих територіях можна втілити проекти, котрі базуються на універсальних, узагальнених характеристиках процесів міського життя та підпорядковуються стратегіям розвитку міст.

Території промислових об'єктів також дають змогу створення сучасної архітектури, що в свою чергу, допоможе у створенні нового образу міста та підвищення його статусу, в т.ч. у системі розселення.

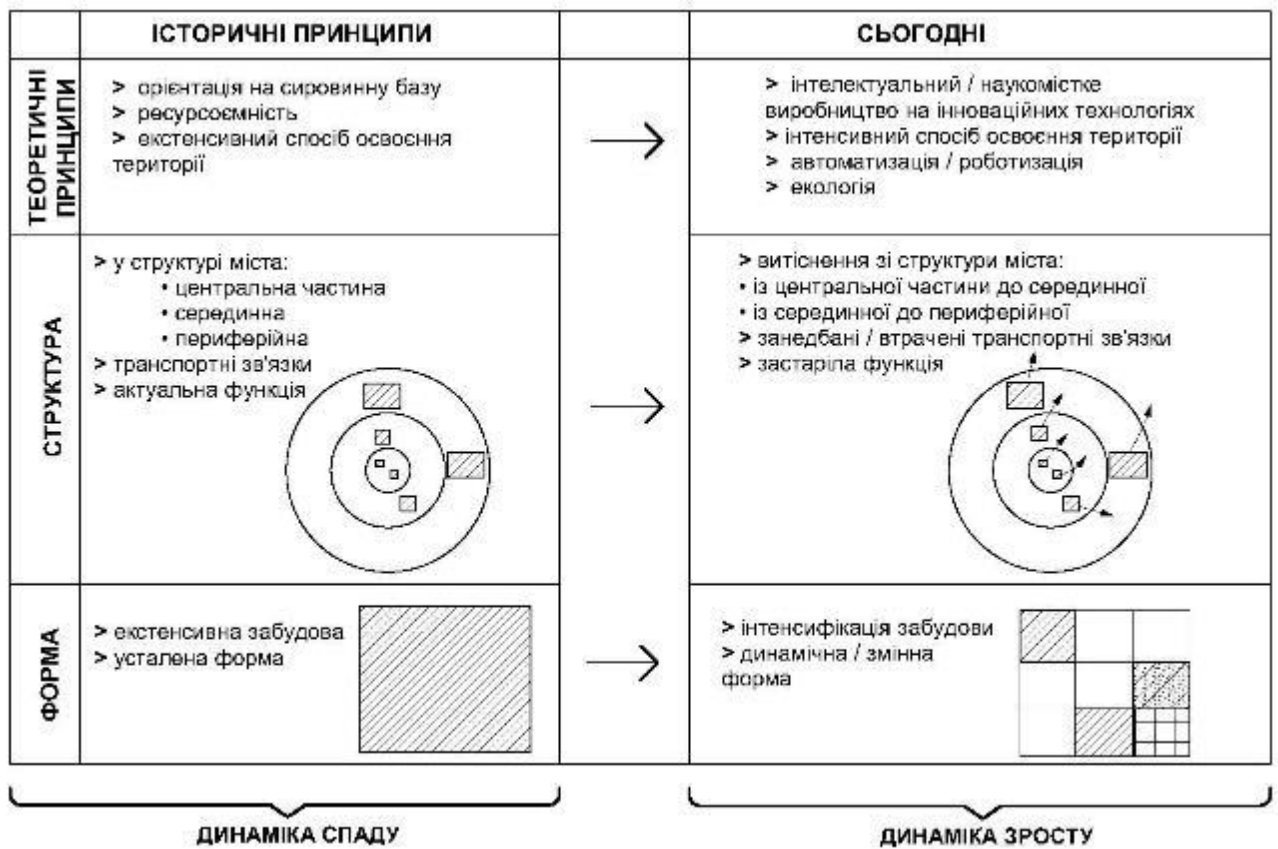

Рис. 1.4.3. Відмінності між принципами формування територій промислових об'єктів міста в індустріальний та постіндустріальний період (опрацювання автора)

Через недосконалу економічну політику урядів усіх скликань Україна опинилася на межі територій (країн) із технологічним прогресом та територій, де цей процес заповільнений, а також через історичні обставини Україна була розділена між двома окупаційними режимами і це також відбилося на розвитку промисловості та промислових територій. Так, Західна Україна перебувала в системі європейського технологічного розвитку (звичайно, цей був контрольований, щоб прогрес не перевищив тогочасну панівну владу), а Східна Україна мала часове відставання у застосуванні засобів технологічного прогресу, і значно пізніше почала застосовувати новітні на той час технології. Відразу ж після розпаду СРСР ми отримали розбалансовану систему виробництва. Новітні технології накладаються на традиційну виробничу систему, і в Україні формуються нові підходи до розвитку промислових територій (рис.1.4.4).

Розвиток промисловості України – це результат поєднань західноєвропейських концепцій та радянських принципів розвитку міст. Концепція, усталена впродовж радянського періоду характеризується: плановою економікою; освоєнням нових територій та ресурсів; екстенсивністю забудови промислових територій; мілітарним спрямуванням економіки та є малосоціальною. Сьогодні простежується накладання західноєвропейських урбаністичних концепцій на вже сформовану структуру української урбаністики. Відбувається перехід від планової економіки до ринкової, на зміну екстенсивному освоєнню території приходить інтенсифікація території. Раніше мілітарно спрямована концепція розвитку виробництва замінюється на соціально спрямовану, акценти зміщуються в бік виробництва, оснований на інноваційних технологіях, що спричиняє підвищення конкурентоспроможності міста та його врівноважений розвиток. Промислові території стають ресурсною базою для дальшого розвитку нової інноваційної бази міста шляхом реструктуризації та модернізації.

Сьогодні Україна, на відміну від країн Європи, де виробництво формувалося еволюційно, різко змінила напрямок у бік новітніх технологічних розробок в сфері

виробництва. Відбувся синтез наявних концепцій сформованих за часів СРСР та нових західноєвропейських які диктуються ринковою економікою.

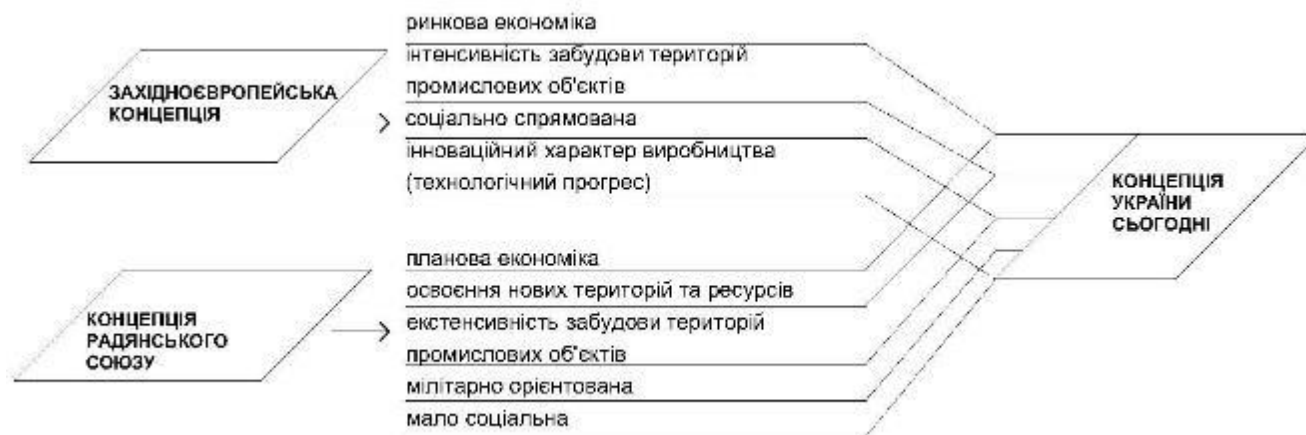

Рис. 1.4.4. Концептуальна модель реструктуризації територій промислових об'єктів міст України

Промисловість завжди була однією з найважливіших складових економіки, тому її розвиток на тих чи інших територіях формувався на підставі державних програм. Розглянувши теорії та концепції розвитку міст та промислових територій, всі сфери, які впливають на їхнє формування, можна виділити та згрупувати основні передумови реструктуризації територій промислових об'єктів (табл. 1.4.1), урахувавши міждисциплінарний підхід до дослідження.

Архітектурно-містобудівні передумови є першими, які ми розглядаємо. Вони представлені на двох рівнях: міста та безпосередньо території промислового об'єкта.

Архітектурно-містобудівні:

- *на рівні міста* відбуваються послідовні еволюційні процеси розвитку міст та зміна ролі територій промислових об'єктів у його структурі;

- *на рівні промислових територій та зон* відбуваються зміни: *структури та форми території* (збереження промислової функції, роздрібнення, руйнування, часткове використання інфраструктури та планувальної структури); *функції* (розвиток, деградація, занепад, перетворення, адаптація); *процесів* (виробництво функціонує, частково функціонує, зупинилося).

Наступними є соціально-економічні передумови. Впродовж історії та на прикладі попередньо розглянутих концепцій розвитку міст (як економічних, так і містобудівних), найбільший вплив на розвиток виробництва чинили саме соціально-економічні зміни та технологічний розвиток.

Соціально-економічні:

- *загальноекономічних змін* (розвиток суспільного виробництва (ВВП, ВНП), інновації, розвиток технологій та сфери обслуговування);

- *змінах характеру праці* (інформатизація (ІТ-технології), автоматизація, роботизація, процес перекваліфікації, зменшення кількості некваліфікованих кадрів та зменшення кількості зайнятих у промисловому виробництві);

- *виду діяльності* (розширення сфери обслуговування, розширення інноваційних технологій, соціальна реабілітація промислових професій, відновлення архаїчних традиційних ремесел, розвиток туризму та рекреації);

- *росту ролі соціуму* (громадські слухання, партисипація).

Наступними передумовами є культурологічні. Підтвердженням цьому є значна кількість реалізованих проектів по зміні цільового призначення територій промислових об'єктів у містах Західної Європи. Ці приклади показують як архітектори дотримувалися принципу збереження індустриальних пам'яток та підвищували статус промислових територій зберігаючи їх та акцентуючи на них увагу. На базі колишніх промислових територій утворилися парки, житлові та ділові комплекси тощо, але зі збереженою пам'яттю про індустриальне минуле міста чи країни. Наприклад, найбільше таких проектів можна побачити у Німеччині, наприклад Емшерський парк.

Культурологічні:

- *культурні артефакти* (просторовий уклад та функціональне призначення промислової території, зони та об'єкта, технології виробництва, технологічне обладнання);

- *характер змін* (збереження та відтворення автентичності на наявній чи частково збереженій базі, на знищеній базі; збереження та подальше підтримання характеру території; гармонійне поєднання минулого та сьогодення, культури та

прогресу; функціональне наповнення культурологічне або нові функції поєднані з культурологічними аспектами території);

Оскільки питання екології сьогодні стоїть дуже гостро, а його вирішенням замаються на рівні держав, наступними передумовами є екологічні. Технології промислових виробництв сьогодні зазнають значних трансформацій з метою зменшення шкідливих викидів та затрат використання природних ресурсів. Ці процеси впливають і на функціонально-планувальне та об'ємно-просторове вирішення промислових об'єктів. Відбувається екологізація виробництва, зменшуються їхні територіальні простори, застосовують нові архітектурні прийоми для формування промислових будівель, з метою покращення архітектурного образу міського середовища або «злиття» із природним ландшафтом.

Екологічні:

- *на рівні міста* (мінімізація шкідливих викидів; винесення шкідливих підприємств із центральної та серединної зони міста; переведення на інноваційні технології виробництва чи перехід на місцеву легку, харчову промисловість; збільшення біорізноманіття);

- *на рівні промислових територій* (очищення ґрунтів, поверхневих вод, підземних вод, повітря, антропогенних об'єктів (споруд), екологізація виробництва; зменшення використання природних ресурсів);

Останніми передумовами визначені часові, у зв'язку із динамічністю процесів, які сьогодні відбуваються у всіх сферах розвитку людства (технології тощо).

Часові:

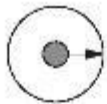
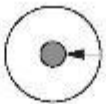
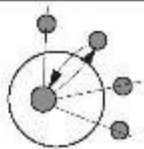
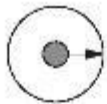
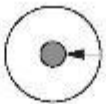
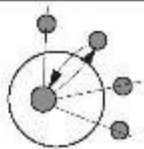
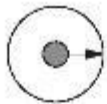
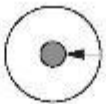
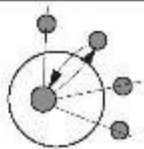
- *часова гнучкість об'єктів, адаптивність* (при подальшому моніторингу економічної ситуації можливість функціональної зміни на базі вже сформованих об'єктів);

- *тривалість реструктуризації* (у зв'язку із тривалим процесом реструктуризації (передпроектні дослідження, пошук концепції, реалізація, моніторинг) необхідно передбачити можливість внесення змін на етапі пошуку концепції або реалізації проекту);

- *швидка зміна вимог та засобів реструктуризації* (динамічні зміни потребують врахування новітніх технологій та вимог часу);

- *етапи та механізм впровадження реструктуризації* (етап передпроектних дискусій → проектування → результат → підтримання результату).

Передумови реструктуризації територій промислових об'єктів

АРХІТЕКТУРНО-МІСТОВУДІВНІ	• НА РІВНІ МІСТА																		
	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 33%; text-align: center; vertical-align: middle;"> <p>ЕКСТЕНСИВНИЙ РОЗВИТОК</p> <ul style="list-style-type: none"> - кількісний ріст - розширення міста: площі, функцій, кількості мешканців </td> <td style="width: 33%; text-align: center; vertical-align: middle;"> <p>ІНТЕНСИВНИЙ РОЗВИТОК</p> <ul style="list-style-type: none"> - структурна реорганізація території </td> <td style="width: 33%; text-align: center; vertical-align: middle;"> <p>РОЗВИТОК У СИСТЕМІ РОЗСЕЛЕННЯ</p> <p>розвиток міста, за якого функції делегуються у межах агломерації, системи розселення</p> </td> </tr> </table>	 <p>ЕКСТЕНСИВНИЙ РОЗВИТОК</p> <ul style="list-style-type: none"> - кількісний ріст - розширення міста: площі, функцій, кількості мешканців 	 <p>ІНТЕНСИВНИЙ РОЗВИТОК</p> <ul style="list-style-type: none"> - структурна реорганізація території 	 <p>РОЗВИТОК У СИСТЕМІ РОЗСЕЛЕННЯ</p> <p>розвиток міста, за якого функції делегуються у межах агломерації, системи розселення</p>															
 <p>ЕКСТЕНСИВНИЙ РОЗВИТОК</p> <ul style="list-style-type: none"> - кількісний ріст - розширення міста: площі, функцій, кількості мешканців 	 <p>ІНТЕНСИВНИЙ РОЗВИТОК</p> <ul style="list-style-type: none"> - структурна реорганізація території 	 <p>РОЗВИТОК У СИСТЕМІ РОЗСЕЛЕННЯ</p> <p>розвиток міста, за якого функції делегуються у межах агломерації, системи розселення</p>																	
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ	• НА РІВНІ ПРОМИСЛОВИХ ТЕРИТОРІЙ ТА ПРОМИСЛОВИХ ЗОН																		
	розвиток промислових територій як структурного елемента міста – та як території із власною локальною структурою																		
	ТЕРИТОРІЯ																		
	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 33%;">СТАН, СТРУКТУРА ТА ФОРМА ТЕРИТОРІЇ</th> <th style="width: 33%;">ЗМІНИ ФУНКЦІЇ</th> <th style="width: 33%;">ЗМІНИ ПРОЦЕСІВ</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>- збереження промислової функції</td> <td>- розвиток</td> <td>- функціонує</td> </tr> <tr> <td>- роздрібнення</td> <td>- деградація</td> <td>- частково функціонує</td> </tr> <tr> <td>- руйнування</td> <td>- занепад</td> <td>- зупинка виробництва</td> </tr> <tr> <td>- часткове використання інфраструктури</td> <td>- перетворення</td> <td></td> </tr> <tr> <td>- використання планувальної структури: <ul style="list-style-type: none"> - промислової зони - промислової території - об'єктів </td> <td>- адаптація</td> <td>- частково функціонує</td> </tr> </tbody> </table>	СТАН, СТРУКТУРА ТА ФОРМА ТЕРИТОРІЇ	ЗМІНИ ФУНКЦІЇ	ЗМІНИ ПРОЦЕСІВ	- збереження промислової функції	- розвиток	- функціонує	- роздрібнення	- деградація	- частково функціонує	- руйнування	- занепад	- зупинка виробництва	- часткове використання інфраструктури	- перетворення		- використання планувальної структури: <ul style="list-style-type: none"> - промислової зони - промислової території - об'єктів 	- адаптація	- частково функціонує
	СТАН, СТРУКТУРА ТА ФОРМА ТЕРИТОРІЇ	ЗМІНИ ФУНКЦІЇ	ЗМІНИ ПРОЦЕСІВ																
- збереження промислової функції	- розвиток	- функціонує																	
- роздрібнення	- деградація	- частково функціонує																	
- руйнування	- занепад	- зупинка виробництва																	
- часткове використання інфраструктури	- перетворення																		
- використання планувальної структури: <ul style="list-style-type: none"> - промислової зони - промислової території - об'єктів 	- адаптація	- частково функціонує																	
• ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНІ																			
<ul style="list-style-type: none"> - розвиток суспільного виробництва (ВВП, ВНП) - інновації - розвиток технологій - розвиток сфери обслуговування 																			
• СПОСОБИ ВИРОБНИЦТВА																			
<ul style="list-style-type: none"> - збільшення чи зменшення місць праці - зміна якості праці - зайнятість населення 																			
• ЗМІНА ХАРАКТЕРУ ПРАЦІ																			
<ul style="list-style-type: none"> - інформатизація -- перехід на інформаційні технології (ІТ тощо) - автоматизація - роботизація - процес перекаваліфікації, навчання - зменшення кількості некаваліфікованих кадрів 																			
• ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ																			
<ul style="list-style-type: none"> - сфера обслуговування -- збільшується кількість зайнятих у сфері обслуговування - інформаційні технології -- збільшується кількість зайнятих у сфері інформаційних технологій - сфера робітничого виробництва -- соціальна реабілітація промислових професій - ремісництво -- відновлення архаїчних, традиційних ремесел - туризм, рекреація 																			
• РІСТ РОЛІ СОЦІУМУ																			
<ul style="list-style-type: none"> - громадські слухання - пратисипація -- участь громадськості у прийнятті рішень 																			

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ	<p>• КУЛЬТУРНІ АРТЕФАКТИ</p> <ul style="list-style-type: none"> - промислова зона - промислова територія - промисловий об'єкт - технологія - технологічне обладнання <p>(просторовий уклад, функціональне призначення)</p>
	<p>• ХАРАКТЕР ЗМІН</p> <ul style="list-style-type: none"> - збереження та відтворення автентичності: <ul style="list-style-type: none"> - на наявній чи частково збереженій базі - на знищеній базі - збереження характеру території та його підтримання - гармонійність – поєднання минулого та сьогодення, культури та прогресу - функціональне наповнення: <ul style="list-style-type: none"> - культурологічне - нові функції або комбіновані із культурологічними
ЕКОЛОГІЧНІ	<p>• НА РІВНІ МІСТА</p> <ul style="list-style-type: none"> - мінімізація шкідливих викидів - винесення шкідливих підприємств із центральної, середньої частини міста - переведення на інноваційні технології виробництва чи перехід на місцеву легку та харчову промисловість - збільшення біорізноманіття
	<p>• НА РІВНІ ПРОМИСЛОВОЇ ТЕРИТОРІЇ</p> <ul style="list-style-type: none"> - очищення: <ul style="list-style-type: none"> - ґрунтів - водойм поверхневих, підземних вод - повітря - антропогенних об'єктів (споруди) - екологізація виробництва
ЧАСОВІ	<p>• АДАПТАТИВНІСТЬ</p> <ul style="list-style-type: none"> - гнучкість об'єктів щодо часу
	<p>• ТРИВАЛІСТЬ</p> <ul style="list-style-type: none"> - тривалість реструктуризації - швидка зміна вимог та засобів реструктуризації
	<p>• ПОЕТАПНІСТЬ</p> <ul style="list-style-type: none"> - етапи та механізм впровадження реструктуризації (етап передпроектних дискусій -- проектування -- результат -- підтримання результату) - можливість внесення змін у процесі реструктуризації на кожному етапі

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. Технологічний прогрес спричинив архітектурно-просторовий розвиток міст, агломерацій та систем розселення. З часом під впливом *політичних, економічних та соціальних* умов промислова функція по-різному впливала на функціонально-планувальну структуру міста. Період ремісництва, який характеризувався співмасштабністю з людиною, змінився на великомасштабне, ресурсо- та трудомістке виробництво, яке викристалізувалося у розвинуту налагоджену систему виробництва. Черговим періодом став перехід від нерентабельного та неекологічного виробництва до більш новітніх технологій, автоматизації (роботизації), наукомісткості та зменшення ресурсних витрат. Ще одним етапом в організуванні територій промислових об'єктів став перехід до *автоматизації, роботизації, підвищення наукомісткості, інноваційності виробничого процесу, зменшення ресурсних витрат, екологізації*.

2. У класичній теорії урбаністики виділяють такі концепції: лінійне місто (А. Сорія-і-Мата), промислове місто – функціональне зонування території міста (Т. Гарн'є), місто-сад – розосередження міських структур у системі розселення, яке дало суттєві природозберігаючі наслідки (Е. Говарда), районне планування – Донкастерський кам'яновугільний басейн (П. Аберкромбі). Теорія урбаністики поч. ХХ ст. заклала основи для функціонально-планувальних організації територій промислових об'єктів: районне планування (П. Аберкромбі), озеленення територій (Е. Говард), функціональне зонування міста (Т. Гарн'є).

3. У дисертації визначені та згруповані основні передумови процесу реструктуризації ТПО: *архітектурно-містобудівні; соціально-економічні; культурологічні; екологічні та часові*.

4. Українська концепція є синтезом західноєвропейських та радянських піходів розвитку територій промислових об'єктів. Відбувся занепад великих підприємств, що спричинило їхню деградацію, фрагментацію та розпродаж, у т.ч. зміну їхнього цільового призначення під непромислові функції. Усі ці території нерідко перетворюються в асоціальні простори міст. Це свідчить про дуже повільний економічний та технологічний розвиток виробництва.

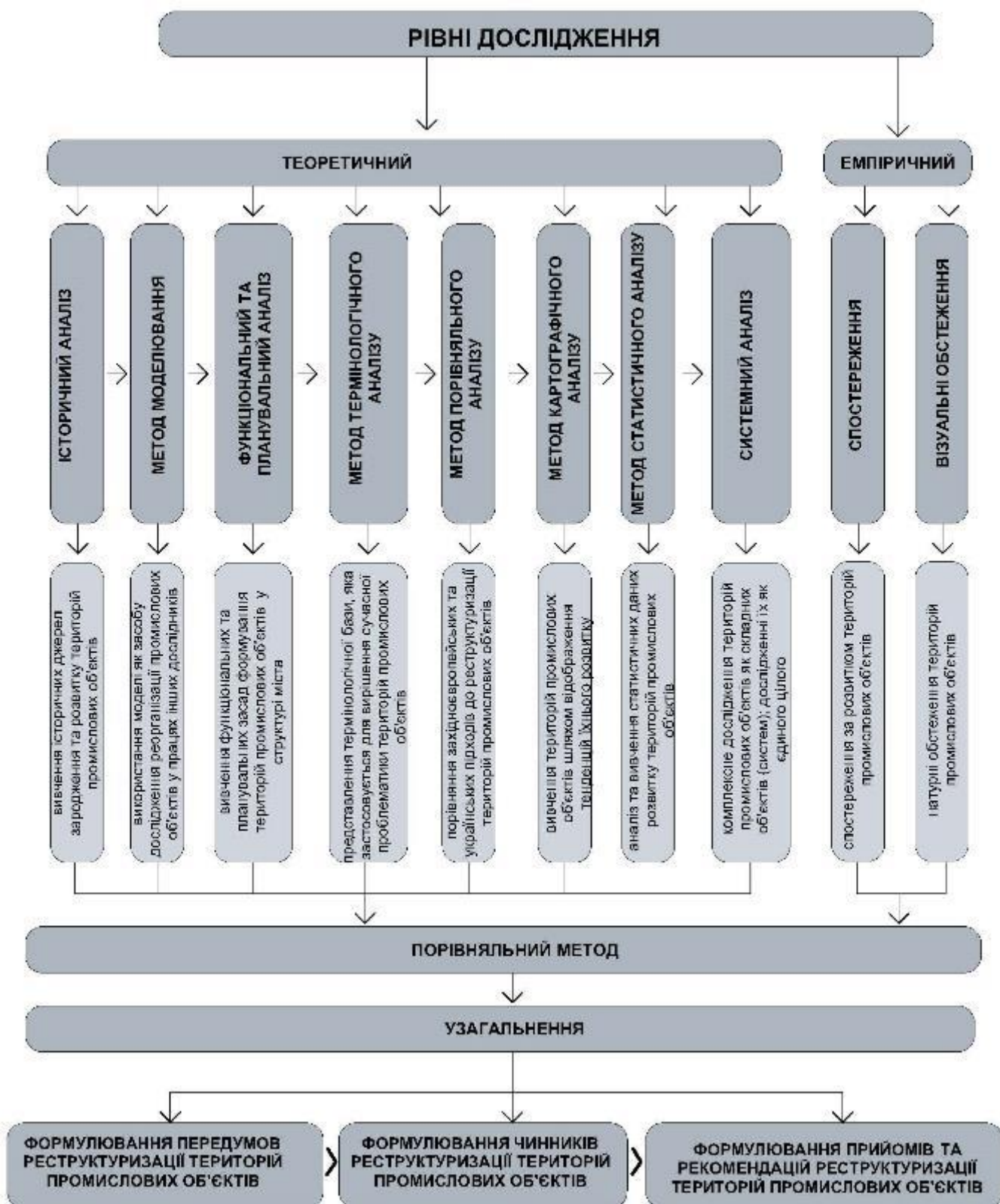
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЙ ПРОМИСЛОВИХ ОБ'ЄКТІВ

2.1. Методи дослідження територій промислових об'єктів

У праці були використані два рівні дослідження: емпіричні (спостереження, візуальні обстеження) та теоретичні (історичний аналіз; метод моделювання; композиційний та функціональний аналізи; метод порівняльного аналізу; метод термінологічного аналізу; метод картографічного аналізу; метод статистичного аналізу; системний аналіз). Проаналізувавши отриману інформацію, дані порівнювали та узагальнювали. Після цього виводили передумови, чинники, принципи та рекомендації реструктуризації територій промислових об'єктів. Всі методи описані у табличній формі, де сказано які саме методи були використані у розділах наукової роботи (табл.2.1.1.).

В результаті застосування *історичного аналізу* були розглянуті історичні джерела, пов'язані з зародженням, розвитком, занепадом територій промислових об'єктів та передумови їхньої реструктуризації. Розглядали також містобудівні та економічні теорії і концепції розвитку промислових територій у структурі міста та розселення. Відстежували основні теоретичні засади формування та організування промислових територій міст при соціалістичному способі виробництва. Після проведеного аналізу чітко спостерігається відмінність між розвитком промислових територій країн Західної Європи та України. У країнах Західної Європи промисловість розвивалася за принципом «еволюційності», а в Україні – «революційності». Еволюція промисловості проявляється у послідовному розвитку із поступовим переходом до нових вимог та стандартів, які диктує ринкова економіка. Революція – проявляється у різкому включенні України в ринкову економіку, різкий стрибок від застарілого виробництва до прогресивного інноваційного виробництва. Це і спричинило низку проблем із якими сьогодні намагаються справитися спеціалісти з різних галузей. На сьогодні цей процес відбувається повільно. Частина промислових підприємств України поступово вводить інноваційні технології. Часто це відбувається на базі Європейських грантів.

Рівні досліджень територій промислових об'єктів

Також на основі історичних літературних джерел розвитку промислових територій проглядається постійний процес їхніх змін, тобто відбувається своєрідна постійна реструктуризація територій, пов'язана з невідпинним технологічним прогресом.

Метод моделювання дав можливість використання моделі як засобу дослідження промислових територій у теоріях та концепціях розвитку міст. Був використаний і для опису процесів реструктуризації промислових територій і взаємозв'язків на території промислових територій та їхній взаємозв'язок із оточенням.

Для вивчення композиційних та функціональних засад формування промислових територій у структурі міста застосовували *композиційний та функціональний аналіз*. Його застосовували на різних рівнях у вже сформованому міському середовищі: макро-, мезо- та мікрорівнях («макрорівень – місто загалом; мезорівень – фрагмент міського середовища та мікрорівень – комплекс будинків, площі, вулиці, окремі будівлі та споруди тощо») (Ідак Ю.В., 2011). У цій науковій праці мезорівень – це територія промислового об'єкта.

Проаналізовані та описані основні засади, за якими формувалися промислові території: містобудівні, соціально-економічні та екологічні. Відповідно до концепцій та теорій можна спостерігати, де саме і чому промислові території розміщували в тій чи іншій частині міста (це чітко простежується в економічних теоріях А. Вебера, А. Льоша, В. Кристаллера).

Виявлена важливість промислових територій як цілісних та структурних елементів міста з точки зору візуального сприйняття. Території занепалих промислів можуть стати резервом для створення сучасної архітектури, оскільки більшість великих виробництв знаходиться поза межами історичних ареалів та не підлягає жорстким історико-культурним обмеженням. Натомість їхній розвиток і грамотне та естетичне архітектурне вирішення будівель та споруд може стати візитівкою як самої промислової території (району), так і міста загалом.

Композиційно-функціональний аналіз засвідчує як промисловість витісняється з міста. Природним явищем, яке описане у працях багатьох науковців, є розростання

міста та поглинання ним промислових територій, які на початку свого закладення розміщувалися поза межами міста. Простежується тенденція, коли промислову функцію з центральних та серединних зон міста виносять на периферію (цей факт є позитивним, оскільки передбачене збереження функції). Але насправді спостерігається масове нівелювання промислової функції та втрати виробничих потужностей міста, шляхом роздрібнення та приватизації окремими власниками. Зважаючи на сказане, промислова функція поступово витісняється житлом, сферою обслуговування тощо. У місті, як у повноцінному та гармонійному організмі, необхідно поєднувати виробництво матеріальних та нематеріальних благ для стабільного та впевненого розвитку. Сьогодні спостерігається переважання нематеріального виробництва: сфера обслуговування, інтелектуальне «виробництво».

Метод *порівняльного аналізу* застосовували впродовж від початку до кінця, оскільки він давав змогу чітко побачити різницю між підходами до процесу реструктуризації. Зокрема, у разі порівняння західноєвропейських та радянських підходів до розвитку та розуміння промислових територій, також у постіндустріальному періоді процес та ефективність реструктуризації промислових територій між містами Європи та України.

Важливо також відзначити особливості процесу розвитку промислових територій країн Західної Європи та країн, які входили до складу СРСР. Процеси, які відбувалися на Заході були спричинені еволюційно-технічним розвитком країн, а в країнах, які входили до складу СРСР, – революційним та динамічним у зв'язку з різким переходом від планової економіки до ринкової.

Термінологічний метод дав можливість ознайомитись із працями науковців, які займалися процесами структурних та функціональних змін промислових територій. Також необхідно відзначити певні термінологічні відмінності в українській та закордонній термінології. Найбільш поширеним поняттям, використовуваним у західноєвропейській літературі, є “brownfield”, який дослівно означає “коричневе поле”.

Термін цей уперше застосували у законодавчій документації США у 2002 р.¹³. Він означає нерухоме майно чи територію, чиє розширення, перебудова, повторне використання може бути ускладнене наявною або потенційною загрозою небезпечних забруднюючих речовин (EPA, United States Environmental Protection Agency, 2017). Щодо іншомовних термінів, які б позначали структурні чи функціональні зміни промислових територій, то використовують співзвучні до української термінології слова: реабілітація, регенерація, новий розвиток, реконструкція, ревіталізація. Українські науковці також володіють і застосовують широкий спектр термінів, які стосуються покращення стану промислових територій: адаптація, консервація, модернізація, музеєфікація, реабілітація, ревіталізація, регенерація, реконструкція, реновація, реорганізація, реставрація, трансформація.

Також відзначимо, що цей аналіз дає можливість уточнити значення кожного зі згаданих термінів для подальшого впорядкування і знаходження відмінностей (Вакуленко, 2013, с.18).

Промислові території досліджували також шляхом *картографічного аналізу*, завдяку якому була змога порівняти використання та стан промислових територій різних періодів функціонування. Зокрема, на прикладі м. Львова на базі нашого дослідження було порівняно використання та наявність промислових територій у генеральних планах 1993 р. та 2010 р., що дало можливість спостерігати зменшення промислової функції, оскільки на багатьох територіях заплановане житлове будівництво, тому є необхідність створення нових місць прикладення праці, і промислові території, які сьогодні простоюють, мають потенціал для вирішення багатьох питань. Зазначимо, що наявність промислової функції є важливою складовою розвитку міста, тому виникла необхідність зарезервувати за промисловими територіями саме промислову функцію. Іншим питанням є саме якої промисловості. Сьогодні в світі прогресує інтелектуальне, інноваційне виробництво і використовувані технології актуальні для застосування в містах України.

¹³ Public Law 107–118 (H.R. 2869) – "Small Business Liability Relief and Brownfields Revitalization Act" signed into law January 11, 2002. "DEFINITION OF BROWNFIELD SITE- Section 101 of the Comprehensive Environmental Response, Compensation, and Liability Act of 1980 (42 U.S.C. 9601)

Метод спостереження застосовували для аналізу напрямків розвитку промислових територій. Метод *візуальних обстежень* – при безпосередніх виходах на ділянку та фіксуванні стану, використання територій промислових об'єктів. Метод цей дав змогу ознайомитись із ситуацією, яка реально простежується на тій чи іншій території промислового об'єкту, оскільки дані генерального плану не завжди збігаються із дійсністю, а також не дають докладної інформації про використання цієї території. Після проведених натурних досліджень стали очевидні основні тенденції, які виникли на території м. Львова зокрема, та України загалом: фрагментація території, хаотичне її використання, випадковий набір функцій та дисгармонійна безконтрольна забудова і перебудова в межах промислових територій. Основною проблемою територій промислових об'єктів є їхнє простоювання, тоді коли вони мають потенціал для забезпечення міста місцями прикладення приці та підняття економічного стану міста загалом.

Важливим результатом натурних обстежень є виявлення цінної забудови (пам'яток архітектури або капітальної забудови з можливістю подальшого функціонального перепрофілювання), яку необхідно зберегти під час реструктуризації територій промислових об'єктів (ВАТ «Завод газової апаратури», ВАТ «Кінескоп» на вул. героїв УПА, ЗАТ «Львівський м'ясокомбінат»).

Системний підхід використовували при комплексному дослідженні територій промислових об'єктів як частини містобудівної системи. Також цей метод дав можливість синтезувати всі попередньо отримані результати для виведення результуючих висновків. Їх досліджували як єдине ціле. Аналізували на рівні держави, міста, промислових районів, груп та окремих підприємств. Ієрархічний поділ необхідний при успішному виборі напрямку реструктуризації, оскільки промисловість як невід'ємна складова економічного розвитку країни має своє важливе місце в політиці стратегічного розвитку і країни, і міста. На іноземних прикладах, у яких розглянуте це питання, воно стояло на перших позиціях при обранні доцільного та стратегічно правильного рішення подальшого використання занедбаних промислових територій.

Системний підхід дав змогу синтезувати спостереження та результати праці вчених із різних наукових галузей (містобудування, економіка, екологія, економіко-географія, соціологія). Також у наслідок цього підходу було проаналізовано закордонний досвід, який сьогодні є джерелом знань про успішність та недоліки процесу реструктуризації. Оскільки реструктуризація територій промислових об'єктів є тематикою, що охоплює широкий спектр інформації, то в дисертації враховуючи міждисциплінарний підход, намагалися структурувати та спростити розуміння та подальшу реалізацію реструктуризації промислових територій, вказуючи на основні реперні точки, від яких необхідно відштовхуватися.

Промислові території – це складова міського середовища, а отже міської системи. Відповідно до розглянутих прикладів очевидно, що взаємозв'язок формується на базі взаємовпливу: промислові території впливають на середовище і систему загалом, середовище впливає на промислові території або ж наявний взаємозв'язок із поступовим рівночасним розвитком.

Важливо є виокремити структуру та форму територій промислових об'єктів. Оскільки функція є первинною щодо структури. Сьогодні ми спостерігаємо за зміною промислової функції та її переведенням на новий технологічний рівень, який відповідає вимогам часу, тому виникає потреба у зміні специфіки та взаємодії елементів цієї структури, тобто необхідна реструктуризація. Нові функції або ж перехід промислової функції на якісно вищий рівень дає можливість зберегти та збагатити структуру системи (впорядкованість у просторі та часі елементів та зв'язків системи), а сама структура полегшує ці перетворення.

Досліджували вироблені методи розвитку промислових територій у працях інших науковців. Брало до уваги роботи С.О. Іванова-Костецького, Ю.В. Лубеченко, Ю.О. Супрунович.

У працях С.О. Іванова-Костецького запропонована методика аналізу ціннісних характеристик промислового об'єкта, яка передуює обранню принципів його реабілітації (рис.2.1.1). Автором запропонована методика, яка складається із шести етапів. Перші п'ять стосуються ґрунтового дослідження об'єктів, а останній – це обрання одного із трьох принципів архітектурно-функціональної реабілітації.

Запропоновані чинники, які передують обранню принципів і які є основою для визначення базових методів реабілітації: містобудівного, ландшафтного, об'ємно-планувального, функціонального, композиційного, формотворного та методу дизайну.

Рис. 2.1.1. Методика визначення цінних характеристик об'єкта (за: С.О. Іванова-Костецький, 2011).

У працях Ю.В. Лубеченко розроблена комплексна методика реконструкції, яка була впроваджена на чотирьох промислових територіях Донецька, а також у схемах планувальної організації промислових територій Донецька та Горлівки. Авторкою запропоновано визначити ступінь значущості об'єкту, після чого обирається напрямок та ступінь комплексної функціонально-планувальної реконструкції території. У працях Ю.О. Супрунович описана методика проектування торговельних комплексів в умовах пристосування цього промислового об'єкта, яка спрямована на архітектурно-просторові зміни промислового об'єкта. Авторкою виявлені основні принципи об'ємно-планувальної перебудови промислових об'єктів під торговельні комплекси та залежність цих принципів від об'ємно-планувальних та історико-культурних характеристик об'єктів, що розглядаються. Запропонована методика базується на урахуванні наявної (або потенційної) комерційної ефективності перебудови. Цьому передують такі чинники: потреби населення, наявність пасажиропотоків, потенціал території і існуючої забудови (рис. 2.1.2).

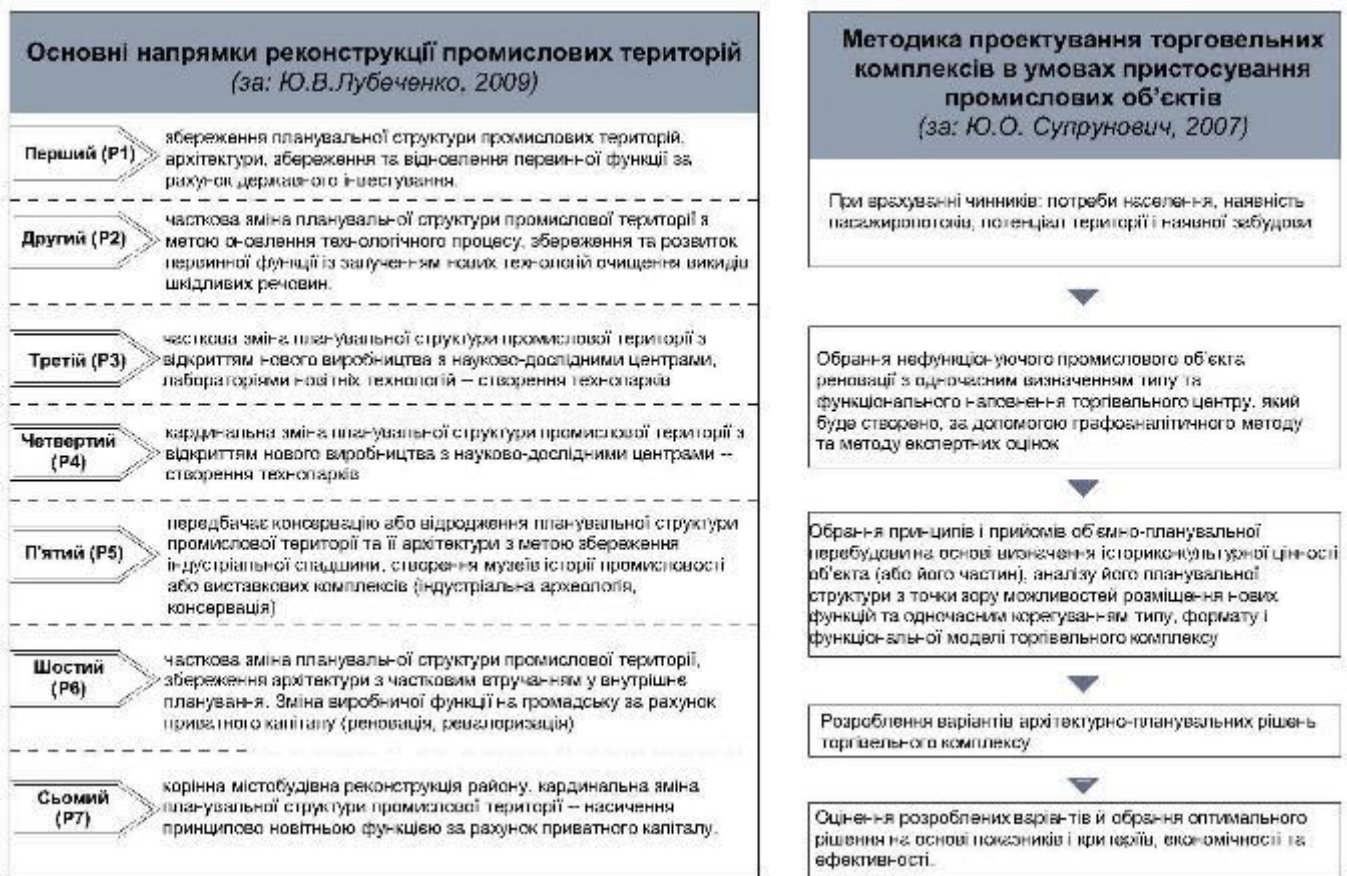

Рис.2.1.2. Основні напрямки реконструкції промислових територій (за: Лубеченко, 2009) та методика проектування торговельних комплексів в умовах пристосування промислових об'єктів (за: Супрунович, 2007).

2.2. Методика дослідження реструктуризації територій промислових об'єктів міста

Поетапність дослідження ґрунтується на тематиці, аналізі теми, формулюванні мети, завдань дослідження та послідовному розгляді територій промислових об'єктів: загальна інформація про об'єкт, характеристика об'єкта, узагальнення результатів дослідження та виведення загальних висновків (табл.2.2.1).

Отримання *загальної інформації про об'єкт* полягає в дослідженні зародження, розвитку, занепаду промислових територій та виникненні передумов їхньої реструктуризації. Отже, для дослідження зародження промислових територій аналізували містобудівні теорії та концепції; зміну статусу та ролі промислових територій у структурі міста у зв'язку із технічним прогресом. Розвиток промислових територій ґрунтується на основних закономірностях у формуванні, розміщенні та можливих трансформацій промислових територій у структурі міста. Занепад промислових територій, який відбувся як наслідок соціально-економічних змін викликав зацікавлення у науковців різних галузей, тому було вивчено низку наукових праць щодо можливих трансформацій промислових територій. Визначення передумов реструктуризації промислових територій основана на міждисциплінарному аналізі промислових територій, їхньому стратегічному значенні у таких галузях науки: містобудуванні, економіці, соціології, екології та економічній географії. Окреслені такі передумови реструктуризації: архітектурно-містобудівні, соціально-економічні, екологічні, культурологічні, часові.

Запропонована концептуальна модель реструктуризації промислових територій України – як симбіоз західноєвропейського та радянського досвідів розвитку промислових територій.

Характеристика об'єкта ґрунтується на дослідженнях реструктуризації промислових територій міст Європи та України. Детальний аналіз реалізованих проектів реструктуризації промислових територій міст країн Західної Європи та методики їхньої реалізації згідно зі звітами про перебіг реалізації проекту дав змогу детально ознайомитися з основними підходами, які були застосовані і дали успішний результат. Кожен із прикладів аналізували за якісними показниками (зміна функції),

кількісними показниками (зміна кількості місць прикладення праці, техніко-економічні показники території), часовими показниками (характеристика етапів розвитку територій промислових об'єктів). Також аналізували перебіг процесу реструктуризації. Визначені особливості та компоненти реструктуризації промислових територій (взаємозв'язки та взаємовплив промислової території та середовища).

Важливим є також дослідження реструктуризації промислових територій України, оскільки досвід у цій сфері ще не є достатньо значним. Головно, це невеликі проекти порівняно з іноземними прикладами, де всі процеси відбувалися під контролем та за підтримки держави. Під час дослідження промислових територій м. Львова можна скласти загальну картину розвитку територій промислових об'єктів країни. Дослідження полягає у репрезентації наявного стану промислових територій міста. Розглядали динаміку розвитку промислових територій у генеральних планах 1993 та 2010 роках та статистичні дані, які засвідчували динаміку росту та спаду промисловості Львова. Також вагомий вклад у дослідження територій промислових об'єктів міста Львова внесли такі дослідники як Б.С. Посацький, Т.М. Мазур та Є.І. Король. В їхніх працях ґрунтовно подані етапи формування та розвитку цих територій. На базі візуальних обстежень та отриманої проектної документації з розвитку деяких промислових територій, були виведені основні архітектурно-містобудівні особливості реструктуризації територій промислових об'єктів міста.

Зібраний та проаналізований науковий матеріал дає можливість максимально ознайомитися та вивчити приклади реалізованих проектів реструктуризації промислових територій міст Європи та України, а ще систематизувати матеріали попередніх дослідників.

Результуючим етапом дослідження є *узагальнення* проаналізованих матеріалів. Зважаючи на сказане порівнювали та характеризували об'єкти через процеси та тенденції реструктуризації території промислових об'єктів міст Західної Європи та України.

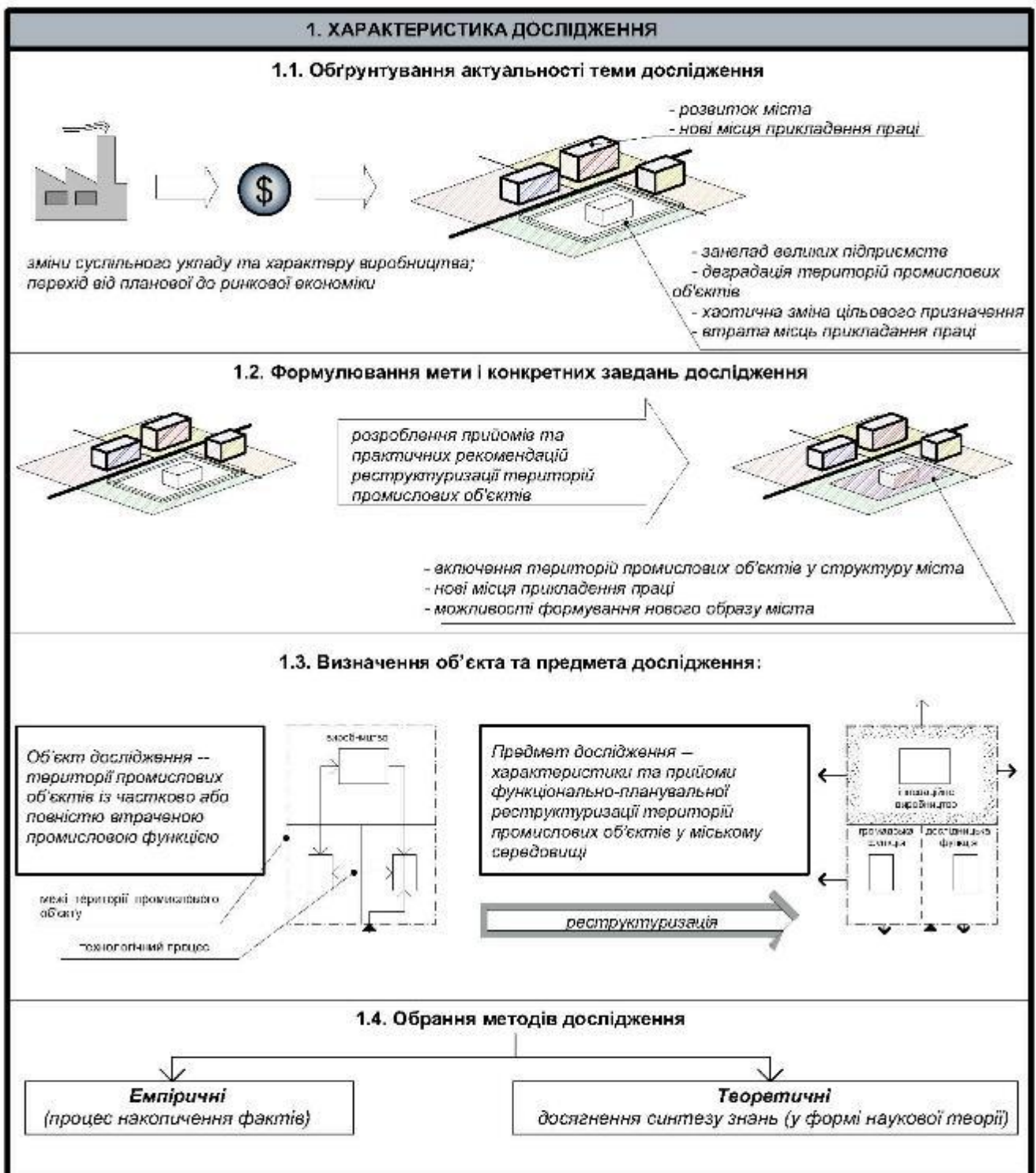
В дисертації виявлені наступні чинники реструктуризації територій промислових об'єктів: містобудівні; історико-культурні; екологічні; економічні;

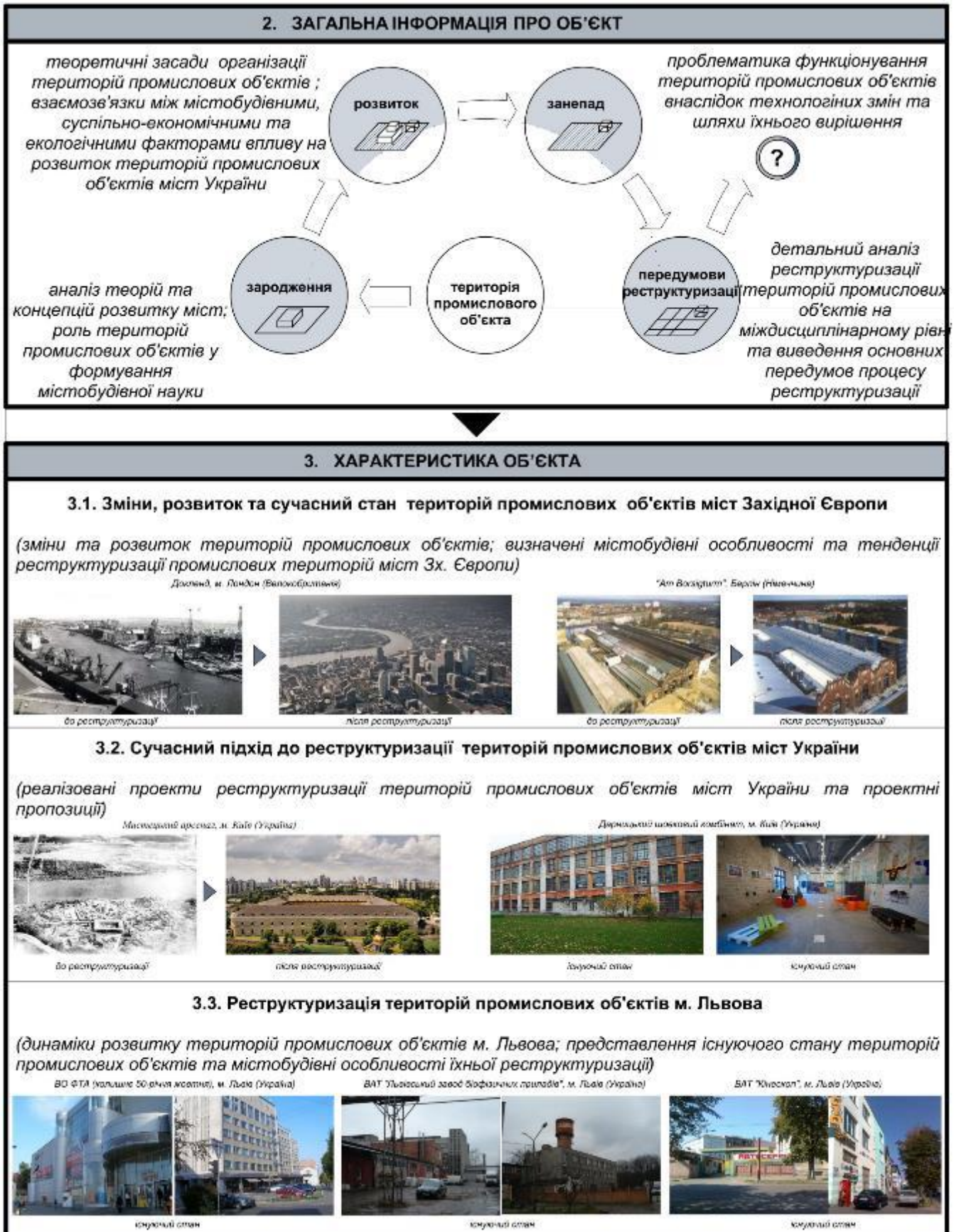
наявність природних та економічних ресурсів; соціальні інноваційний розвиток; поетапність реалізації реструктуризації.

Визначені прийоми реструктуризації територій промислових об'єктів. Основні положення здійснення реструктуризації територій промислових об'єктів з метою інтеграції цих територій в структуру міста, збереження промислової функції, місць прикладення праці.

Сформульовані рекомендації щодо реструктуризації територій промислових об'єктів – на базі проаналізованого матеріалу запропоновані прикладні рекомендації реалізації реструктуризації територій промислових об'єктів та розроблений алгоритм процесу реалізації з урахуванням зацікавлених сторін: держава – місто – громада – інвестор.

Методика дослідження реструктуризації території промислового об'єкта

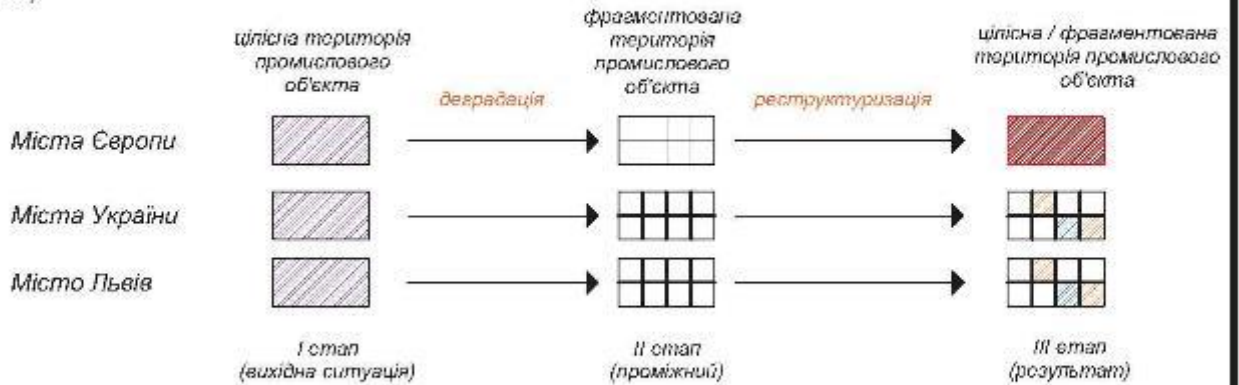

4. УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

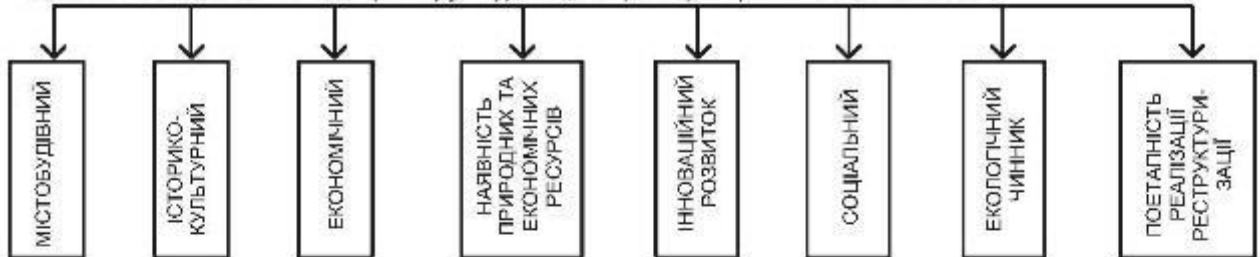
4.1. Порівняльна характеристика об'єктів:

(порівняння процесу реструктуризації території промислових об'єктів міст Західної Європи, України та м. Львова)

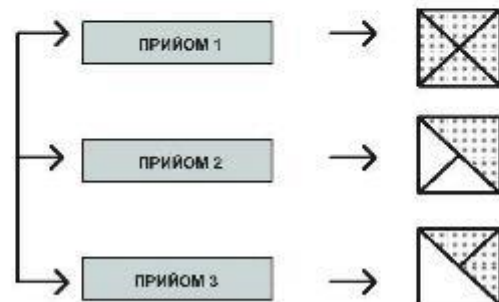
4.2. Виявлення чинників реструктуризації території промислових об'єктів міста

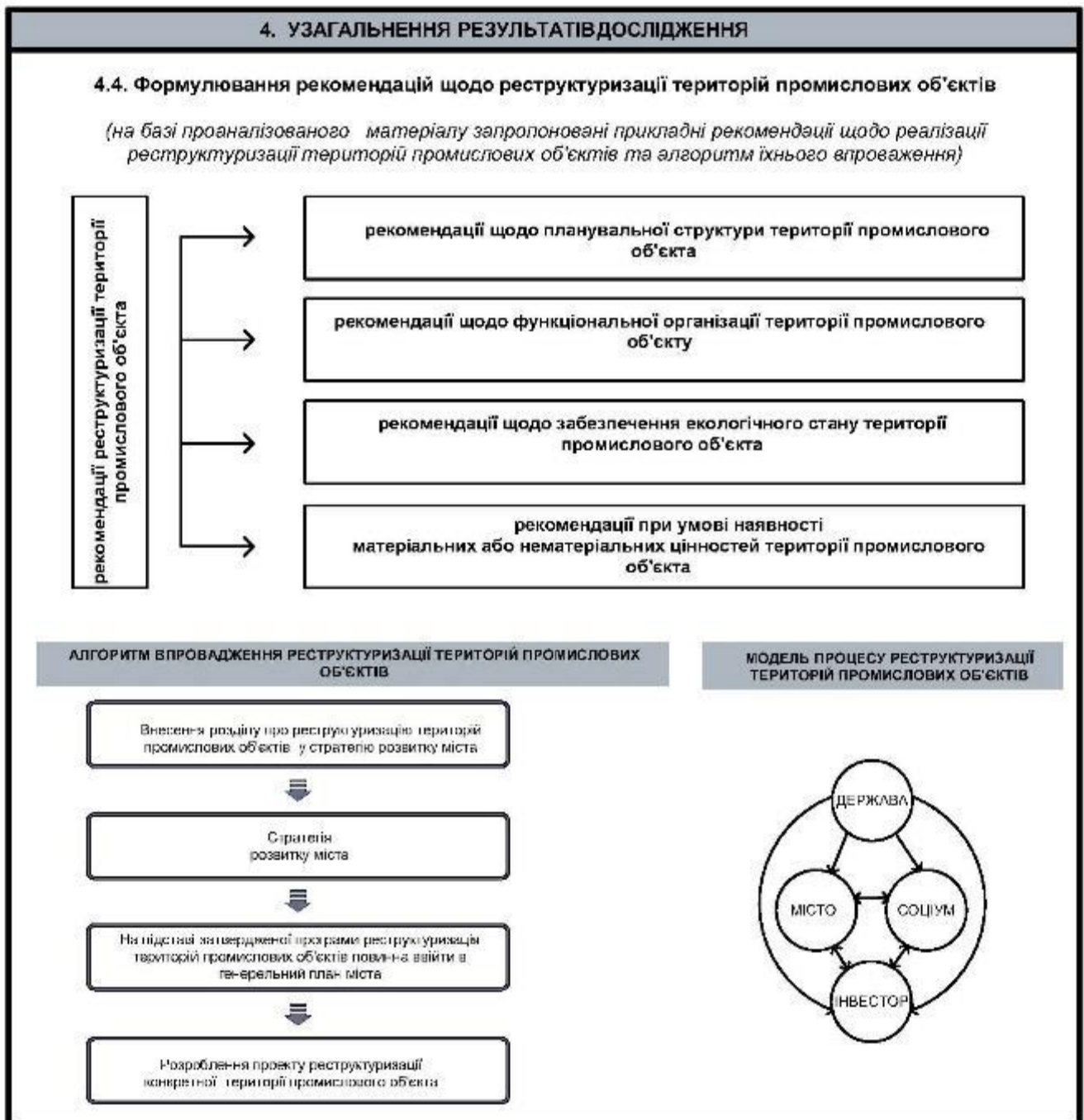
виявлення основних чинників реструктуризації території промислових об'єктів

4.3. Визначення прийомів реструктуризації території промислового об'єкта міста

визначення основних положень здійснення реструктуризації території промислового об'єкта з метою формування нового образу міста та створення місць прикладення праці

2.3. Міждисциплінарні дослідження реструктуризації територій промислових об'єктів

Процеси реструктуризації територій промислових об'єктів необхідно розглядати в контексті суміжних галузей таких наук, як економіка, екологія, соціологія, економ-географія. Сьогодні міждисциплінарний підхід до розгляду будь-якої проблематики є найбільш актуальним.

Найбільш суттєво впливають на розвиток територій промислових об'єктів економічні процеси. Постійний та невпинний вплив чинить технологічний прогрес. Питання це ретельно розглядав А. Тофлер у праці «Третя хвиля». Важливою проблемою, яку нині намагаються вирішити спеціалісти з різних галузей наук, у т. ч. і архітектури та містобудування, є екологія. Наслідки індустріальної революції відзначали ще в кін. XIX ст., зокрема Е. Говард, П. Аберкромбі, А. Сорія-і-Мата та запропонувала шляхи їхнього вирішення у своїх концепціях розвитку міст. В другій половині XX ст. проблема поглибилася, тому виникла необхідність радикальних змін у сфері виробництва та його впливу на місто загалом. Були запропоновані новітні технології, які давали змогу зменшити навантаження шкідливими викидами на навколишнє середовище. Сьогодні у багатьох країнах світу питання екологічності є одним із пріоритетних у розвитку міст та територій промислових об'єктів зокрема.

Час незмінно впливає на процеси реструктуризації територій промислових об'єктів. Поєднуючи час та процеси, які відбуваються в місті (архітектурно-містобудівні, культурологічні, соціально-економічні, екологічні), створюють нові уклади та підходи до реструктуризації, адже впродовж усієї історії відбувалася періодична реструктуризація і сьогодні ми перебуваємо на переломному моменті, коли формуються нові принципи успішної реструктуризації.

Якщо ми розглянемо, як саме змінюються процеси реструктуризації, то будемо спостерігати, що у сфері архітектури та містобудування з часом створюється культура технології та матеріальна культура. Матеріальною культурою може бути, як забудова так і планувальне організування території, яка в час її створення мала лише прикладний характер, але з часом людство починає цінувати ці речі як надбання людської діяльності. Те ж саме стосується і формування культури технології, оскільки

на підставі прикладів, які розглядали у праці, ми можемо побачити, що сьогодні для урізноманітнення та збереження індустриального минулого та індустриальної історії місця, спеціально відновлюють автентичні техніки виробництва. Це дає свій результат головно для туристичної сфери. Якщо спостерігати за змінами соціально-економічних відносин, то можна спостерігати наскільки змінився виробничий уклад із часів винайдення парової машини і до сьогодні, часу автоматизації та роботизації. Впродовж певного відрізка часу ми бачимо саме створення культури виробничих укладів та відносин, які кардинально різняться за своєю суттю. Поняття культурної спадщини також сьогодні відіграє одну з ключових ролей. Індустриальна культура виражається в збереженні забудови, розплануванні території чи, нематеріальному її прояві, пам'яті місця та виробничої діяльності. Екології відводять одне з ключових місць у процесі розвитку промислового виробництва, оскільки з часу заснування перших потужних виробництв і до сьогодні вимоги до якості життя та умов праці зазнали значного стрибка. Також необхідно відзначити ліквідацію наслідків виробничої діяльності (забруднення навколишнього середовища) та подальше збереження і підтримання природного середовища на рівні життєпридатності для людей.

Території промислових об'єктів сьогодні необхідно аналізувати не лише із точки зору архітектури, але з врахуванням міждисциплінарного підходу. На цьому підході настільки акцентується, оскільки в світі нині є тенденція до поєднання різних наук. В роботі виявлені аспекти, які стоять таких галузей наук як: містобудування, екологія, економіка, соціологія, культурологія (табл.2.3.1.). У сфері містобудування час впливає на формування матеріальної культури та культури технологій. У соціально-економічній з плином часу формується нова культура виробництва та інший соціальний уклад і виробничі відносини. У сфері культурології з часом формуються пам'ятки архітектури, містобудування, культури, історії, виникає індустриальна спадщина. У сфері екології до уваги береться стан довкілля, що своєю чергою впливає на його життєпридатність. Як наслідок з часом розвиваються нові стандарти життєпридатності середовища та потреба у їхньому дотриманні.

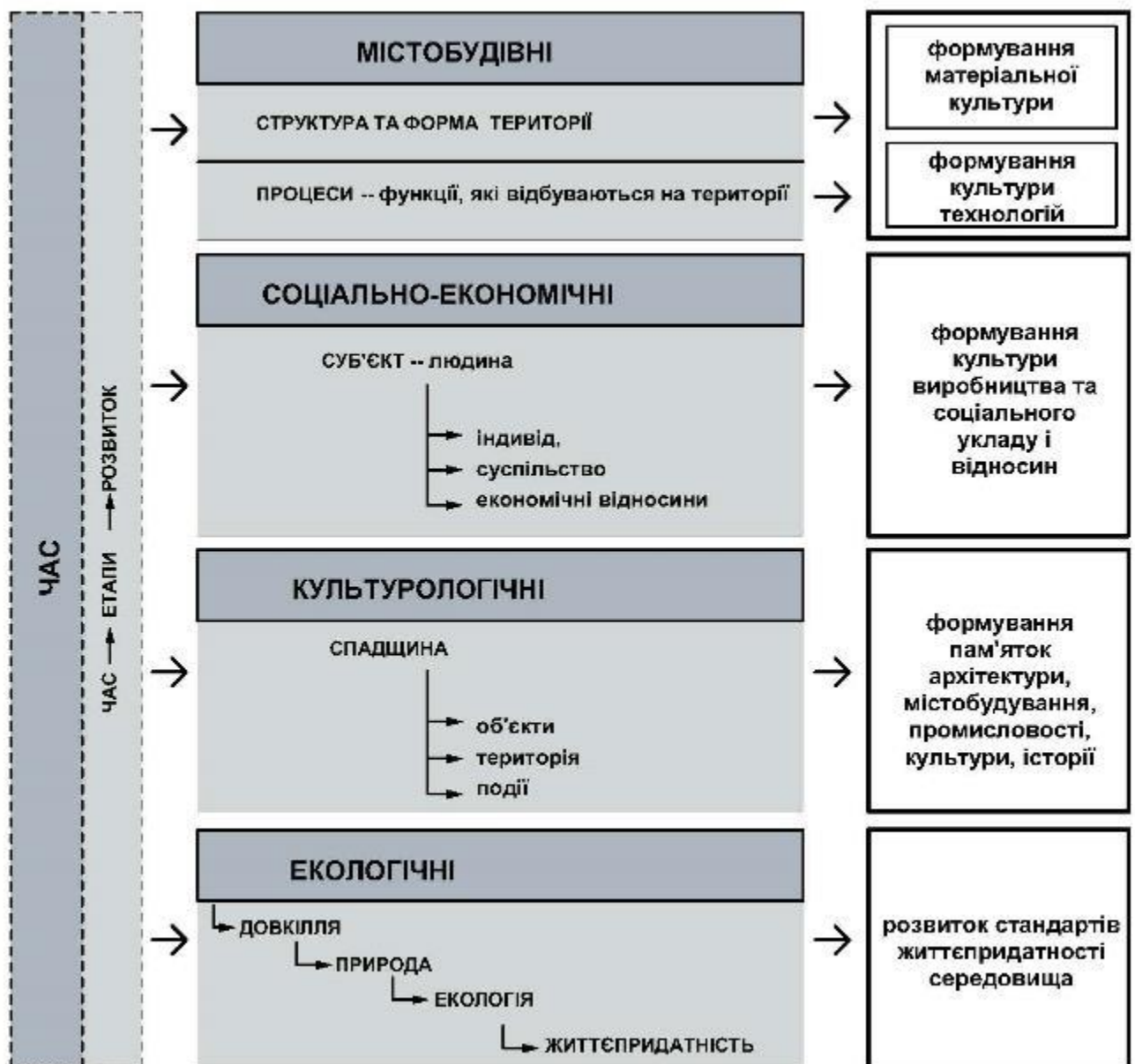

Рис. 2.3.1. Вплив часу на різноаспектні процеси реструктуризації територій промислових об'єктів

Містобудівний аспект відповідає за формування та організування територій промислових об'єктів, їхню звязність та цілісність як єдиної системи. При плануванні реструктуризації необхідно враховувати такі моменти: агломераційність, зв'язність, цілісність, ієрархічність, збалансованість, інтенсивність освоєння та необхідні інвестиції в цю сферу.

Агломераційність – це значення та розміщення у містобудівній системі території у діапазоні від масштабу регіону до конкретної промислової території;

зв'язність з містом чи іншими промисловими територіями, об'єктами, функціональність, допасування до міської структури, структурна відповідність із містом, включення колишньої території промислового об'єкта в структуру міста як повноцінного елемента. Досягнення переважання внутрішніх зв'язків структури об'єкта (підприємство, зона, територія) над зовнішніми;

цілісність засвідчує інтенсивність та характер зв'язків території. Виражається у діяльності (рух працівників, відвідувачів, інформаційні зв'язки). Цілісність та різноманіття засвідчують функцію території. З точки зору різноманітності територію розглядають з метою різновекторного використання. Визначають на підставі містобудівних, архітектурних, екологічних та соціально-економічних тенденцій у час реструктуризації та після реструктуризації. На території можуть підкорегувати набір функцій, виявляти ті, які матимуть перевагу в умовах конкуренції, на відміну від тих, які мають вузьке спрямування. Різноманіття знижує ризик, пов'язаний із екон, залучаючи ширше поле нових ресурсів. Можливість діяти на рівні міста, держави;

ієрархічність промисловості в структурі регіонального розселення (промислове виробництво країни, регіонів, адміністративно-територіальних одиниць, міст, промислових зон, окремих промислових підприємств). Ієрархічність свідчить про значення промислової функції в структурі регіонального розселення, міста загалом та окремих промислових підприємств. Визначає роль промисловості в масштабах держави та роль кожної окремої її галузі в промисловому секторі країни, регіону та міста. Домінування промислової функції чи певної галузі промисловості впливає на містобудівне організування і виражається архітектурними засобами (композицією, масштабами, пропорціями, тектонікою та ін.);

збалансованість забезпечує гармонійне поєднання наповнення території: функцій, комунікацій, природного та антропогенного середовища;

інтенсивність освоєння території виражається у "**озброєності**" території – визначається наявністю на території автомобільних проїздів, залізниці, забезпеченістю елементами комунального обслуговування (електрика (потужність), водопостачання та водовідведення та ін.), водними, територіальними ресурсами та техніко економічні показники території, які дають нам вихідні геометричні дані та

змогу вирахувати **необхідну кількість інвестицій** для якісної реструктуризації території промислового об'єкта.

Ще одним аспектом, який був розглянутий є **культурологічний**. Він впливає на формування, збереження та відновлення культурної складової територій:

історико-культурний становить собою розміщення у історичному середовищі або наближеності до нього, обмеження у формуванні нової забудови;

автентичність забезпечує збереження культурного, історичного чи архітектурного значення території, яке може виражатися у збереженні матеріальних або інформаційних цінностей.

Черговим є **екологічний**, який відображає стан навколишнього середовища в межах та поза межами території промислового об'єкта. Виражається у: **природних умовах** (знаходження промислових територій у системі цінностей природного середовища та цінних природних ресурсів та природоохоронних межах; підвищення стандартів якості середовища та вимог до екологічного стану довкілля) та **рівні шкідливих речовин**, які продукувалися промисловим об'єктом (класи шкідливості та санітарні захисні зони).

Соціально-економічний аспект. Необхідність його врахування є історичним зумовленим фактом, оскільки промисловість завжди була одним із проявів економічної міцності держави. Розвиток промислового сектору чітко визначався державним апаратом. Проявляється він так: при здійсненні **державного регулювання** (аналізуючи приклади успішної реструктуризації країн Західної Європи, можна зробити висновок, що тільки за участі влади та сформованої стратегії розвитку можлива реалізація успішного проекту реструктуризації) та відповідності **вимогам ринкової економіки** (збереження або зміна промислової функції основана на визначеній стратегії функціонального розвитку території та перспективності наявної чи пропонованої діяльності (інновації, місця прикладення праці, екологічність та ін.).

Останнім, але не менш важливим, аспектом процесу реструктуризації є час. Час засвідчує всі зміни і ту динаміку розвитку та занепаду, які є звичним явищем. Час – незмінна складова будь-якого процесу – дає нам змогу побачити процес формування,

розвитку та можливих змін, які відбуваються в містах. Час виражає себе у таких проявах:

адаптивність – подальші зміни реалізованого проекту реструктуризації залежно від нових умов економіки, екології, соціуму та розвитку міста загалом. Дає можливість внести зміни на будь-якому етапі реструктуризації залежно від часових змін та нових вимог;

розвиток характеризується поетапними та поступовими змінами (ремісництво, ресурсозатратне виробництво, інноваційне виробництво на базі екологічних технологій);

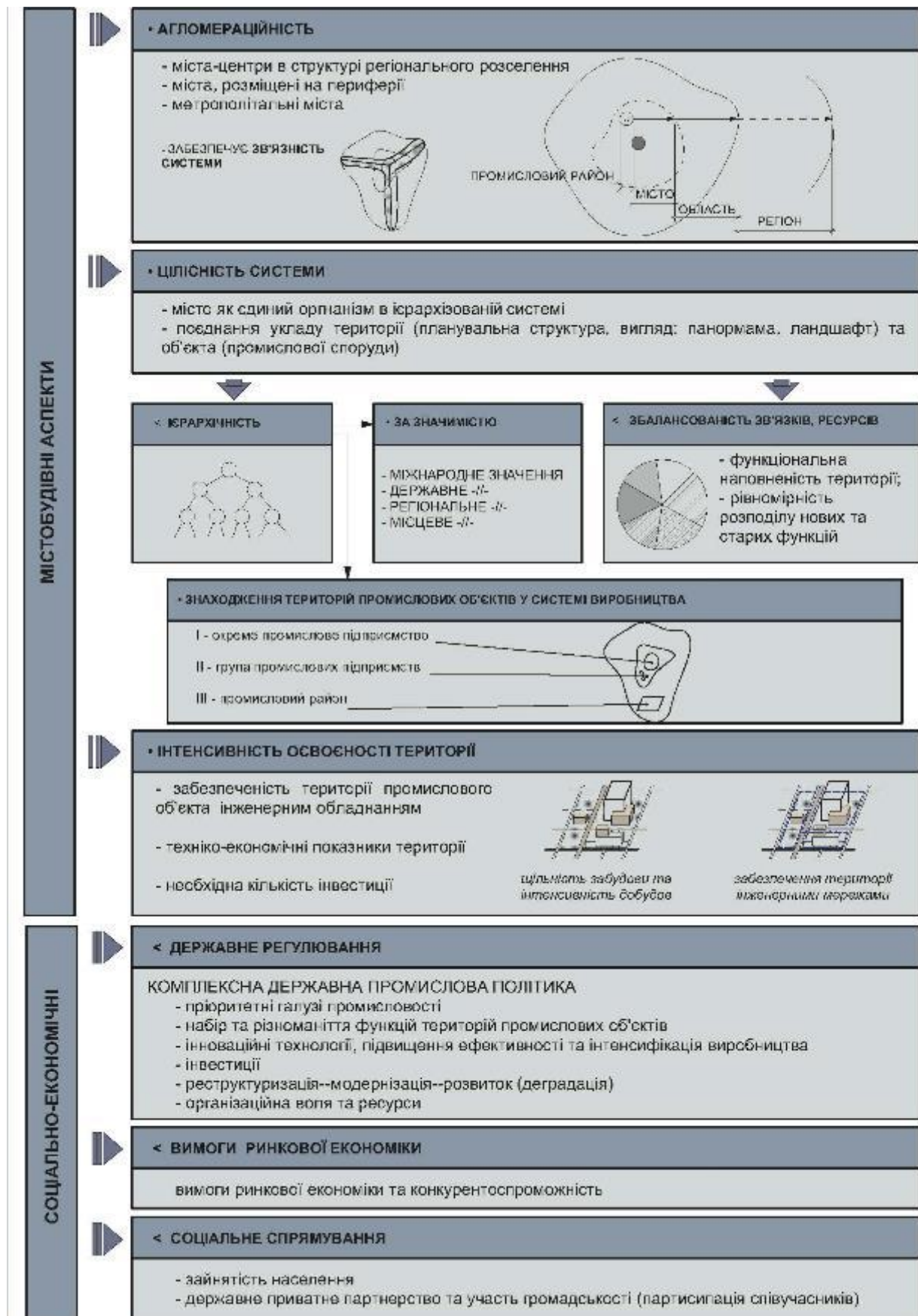
циклічність дає змогу спостерігати періоди занепаду – стагнації – росту, які чергуються і періодично повторюються;

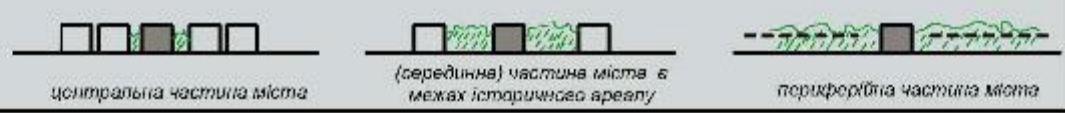

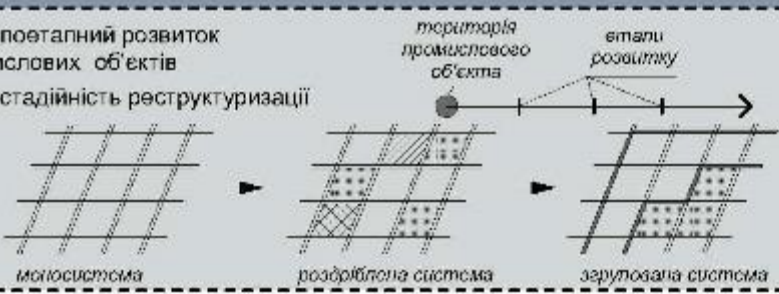

еволюція – це поєднання циклічності та розвитку. Кожна наступна віха дає нам якісно інший рівень.

За всіма цими аспектами реструктуризації, можна побачити масштабність процесу. Врахування розглянутих аспектів дасть більше шансів на цілісну, довготривалу та гнучку до змін реструктуризацію.

Після виявлення різних аспектів процесу реструктуризації територій промислових об'єктів із них були визначені основні чинники реструктуризації: містобудівні; історико-культурні; екологічні; економічні; наявність природних та економічних ресурсів; соціальний інноваційний розвиток; поетапність реалізації реструктуризації.

Міждисциплінарні дослідження реструктуризації територій промислових об'єктів

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ	<p>• РОЗМІЩЕННЯ В ІСТОРИЧНО СФОРМОВАНІЙ СТРУКТУРІ МІСТА</p> <ul style="list-style-type: none"> - знаходження промислових територій у системі цінностей історично сформованого середовища - центральне історичне ядро міста - історичний ареал міста - периферійні території міста 					
	<p>• АВТЕНТИЧНІСТЬ ВИДУ ДІЯЛЬНОСТІ</p> <ul style="list-style-type: none"> - відновлення або збереження видів промисловості чи ремісничої діяльності характерних для регіону, міста чи району 					
ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ	<p>• ПРИРОДНІ УМОВИ</p> <ul style="list-style-type: none"> - знаходження промислових територій у системі цінностей природного середовища та цінних природних ресурсів у природоохоронних межах - підвищення стандартів якості середовища та вимог до екологічного стану довкілля <p style="text-align: center;"> <i>центральна частина міста</i> <i>(середня) частина міста в межах історичного ареалу</i> <i>периферійна частина міста</i> </p>					
	<p>• ШКІДЛИВІ РЕЧОВИНИ</p> <p>Класи шкідливості:</p> <table border="0"> <tr> <td>I - 1000 м</td> <td>IV - 100 м</td> </tr> <tr> <td>II - 500 м</td> <td>V - 50 м</td> </tr> <tr> <td>III - 300 м</td> <td></td> </tr> </table> 	I - 1000 м	IV - 100 м	II - 500 м	V - 50 м	III - 300 м
I - 1000 м	IV - 100 м					
II - 500 м	V - 50 м					
III - 300 м						
ПРОЯВ ЧАСОВОГО ВПЛИВУ НА ПРОЦЕСИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ	<p>• АДАПТАТИВНІСТЬ</p> <ul style="list-style-type: none"> - здатність територій промислових об'єктів пристосовуватися до нових вимог та стандартів - гнучкість приобранні та впровадженні актуальних технологій 					
	<p>• РОЗВИТОК</p> <ul style="list-style-type: none"> - поступовий та поетапний розвиток територій промислових об'єктів - послідовність, стадійність реструктуризації <p style="text-align: center;"> <i>моносистема</i> <i>роздіблена система</i> <i>зарулована система</i> </p>					
	<p>• ЦИКЛІЧНІСТЬ</p> <ul style="list-style-type: none"> - розвиток територій промислових об'єктів із періодичними етапами занепаду та розквіту 					
	<p>• ЕВОЛЮЦІЯ</p> <ul style="list-style-type: none"> - еволюція = розвиток + циклічність - часові зміни промислових територій, які є якісно вищими за попередні 					

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

1. Репрезентована методологічна база дослідження формування та реструктуризації територій промислових об'єктів міста, яка основана на архітектурно-містобудівних підходах та загальнонаукових і прикладних методах дослідження. В дисертаційній роботі використовували методи двох рівнів дослідження: емпіричний та теоретичний. З емпіричних: спостереження та візуальні обстеження, за допомогою яких було здійснено натурні дослідження та аналіз реальної ситуації територій промислових об'єктів. До теоретичних методів дослідження входили: історичний аналіз; метод моделювання; композиційний та функціональний аналіз; метод порівняльного аналізу; метод термінологічного аналізу; системний аналіз; метод картографічного аналізу; метод статистичного аналізу. *Історичний аналіз* – розгляд історичних джерел щодо зародження, розвитку, занепаду територій промислових об'єктів та передумови їхньої реструктуризації. Розглядали містобудівні, економічні теорії та концепції розвитку територій промислових об'єктів в структурі міста та розселення. *Метод моделювання* – застосування моделей для опису формування територій промислових об'єктів у структурі міста і їхніх взаємозв'язків із оточенням. *Композиційний та функціональний аналіз* – вивчення композиційних та функціональних засад формування територій промислових об'єктів у структурі міста. *Порівняльний аналіз* – виділення особливостей процесу реструктуризації територій промислових об'єктів у містах Західної Європи та України (на Заході – процес переходу від індустріального до постіндустріального періоду спричинений еволюційно-технічним розвитком, в країнах колишнього радянського простору – революційним та динамічним). *Термінологічний метод* – вивчення понятійного апарату та систематизація термінів, дотичних до предмета дослідження. *Картографічний аналіз* – порівняння використання та стану територій промислових об'єктів у генеральних планах м. Львова 1993 та 2010 років. *Системний підхід* – комплексне дослідження територій промислових об'єктів як частини містобудівної системи, що дало змогу синтезувати

спостереження та результати праці вчених із галузей: містобудування, економіки, екології, економ-географії, соціології.

2. Відповідно до використаних загальноприйнятих методів розроблена методика дослідження, суть якої полягала у: постановці тематики, обґрунтуванні теми, формулюванні мети та завдань дослідження та послідовному аналізі територій промислових об'єктів за схемою (загальна інформація про об'єкт, характеристика об'єкта – аналіз якісних, кількісних та структурних показників об'єкта); 12 територій промислових об'єктів Львова були детально проаналізовані. Дослідження завершували узагальненням результатів та виведенням загальних висновків із формулюванням рекомендацій.

3. Застосовували також міждисциплінарні дослідження, які включали врахування аспектів із таких галузей наук: економіка, екологія, соціологія, що були поєднані з архітектурою та містобудуванням. Важливо також відзначити вплив часу на процес реструктуризації. Міждисциплінарний підхід складається: *містобудівного аспекту* (при плануванні реструктуризації необхідно враховувати агломераційність, зв'язність, цілісність, ієрархічність, збалансованість, інтенсивність освоєння та необхідні інвестиції); *культурологічного аспекту* впливає на формування та відновлення культурної складової територій промислових об'єктів; *екологічного аспекту*, що відображає стан природного середовища в межах та довкола територій промислових об'єктів (виражений у природних умовах (знаходження територій промислових об'єктів в системі цінностей природного середовища, цінних природних ресурсів та природоохоронних межах; підвищення стандартів якості середовища та вимог до екологічного стану довкілля) та рівні шкідливих речовин, які продукувалися промисловим об'єктом (класи шкідливості та санітарні захисні зони); *соціально-економічного аспекту*, що дає можливість врахувати економічний стан держави, державне регулювання та дотримання вимог ринкової економіки. Також необхідно враховувати часові трансформації: адаптативність, розвиток, циклічність та еволюцію.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЙ ПРОМИСЛОВИХ ОБ'ЄКТІВ МІСТ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА УКРАЇНИ

3.1. Досвід реструктуризації територій промислових об'єктів міст Західної Європи

До XIX ст. технічні винаходи, що спрощували працю ремісника, головно залежали від характеру виробництва, від фізичної сили людини. Цим і пояснюється співрозмірність старих промислових споруд із масштабом людської діяльності. У той час в виробничі споруди нагадували житлові будинки, повторюючи традиційне планування, стиль, гармонійне пристосування та прилаштування до природних умов. Після винайдення у XIX ст. парової машини відбувся переворот, який і спричинив винайдення наприкінці століття електрики. Перехід від ручного до машинного виробництва (механізмів, які працюють самостійно) призвів до втрати співрозмірності людини і споруди, в якій колись розміщувалося виробництво. Стало очевидним, що в багатьох областях техніки втратилась співрозмірність із людським масштабом. Це і є принципова різниця промислових будівель та споруд від інших видів будівель. Розвиток промислового виробництва відбувався за двома різними умовами: зі збереженням співмасштабності з людиною та швидким розвитком технологій виробництва. Розвиток відбувався поступово. Завершення XIX ст. ознаменувалося першими промисловими спорудами нового типу, без жодних ознак житлових будівель. Після першої світової війни промислова архітектура повністю звільнилася від попередніх традиційних уявлень, а після другої світової появилися нові будівельні матеріали та конструкції. Впродовж XX ст. активно розвивалася промисловість і формування її відбувалося колективно із участю великої кількості спеціалістів різних спрямувань (Хенн, 1959, с.18-22, 24).

Сьогодні ж ми спостерігаємо за черговим переходом від старих технологій до нових високоінтелектуальних. Масштаб виробництва зазнає змін як і в кін. XIX ст., оскільки є потреба в менших площах (відбувається інтенсифікація територій, автоматизація та роботизація виробництва, що зумовлює зменшення кількості працівників). Найважливішою зміною є переважання інтелектуального виробництва над матеріальним, а отже, підвищення кваліфікації працівників при переході на нові

технології. Як зазначає Карлос Фуентес у передмові до книги А. Тоффлера: «Світ стоїть на порозі грандіозних соціальних змін, технічних та культурних нововведень. Глибокі та вражаючі наслідки розвитку потенціалу техніки сильно впливають на всі сфери соціального життя. Змінюється не тільки зміст праці, в десятки і сотні разів збільшується його продуктивність. Суттєві зміни відбуваються у всій будові культури та сучасної цивілізації. Мікроелектронна революція підвищує міць людського інтелекту. Технологічні нововведення впливають на соціальну структуру суспільства. По суті, народжується новий цивілізаційний уклад, в якому принципово іншою буде сфера праці, керування та відпочинку» (Тоффлер, 2000). У країнах із високорозвиненою економікою цей процес проходить поступово, але все ж інтенсивно, у країнах із слабшою економікою він заповільнений.

У цьому контексті звернемо увагу на розподіл держав за економічним розвитком (Довгаль, 2012, с. 83): високоіндустріальні лідирують у сфері виробництва знань, ноу-хау; індустріальні і такі, що успішно індустріалізуються; ті, що залишаються сировинними й аграрними додатками перших двох груп, відіграють роль периферії в системі міжнародного поділу праці; маргінальні країни – фактично залишаються поза цією системою.

Нині ми спостерігаємо природний еволюційний етап цивілізаційного розвитку – перехід до інформаційної ери, де основними стратегічними ресурсами є знання та інформація. Саме ці компоненти стають основою нового інформаційного суспільства, яке радикально відрізняється від попередніх цивілізацій (Ліпкан, Максименко та Желіховський, 2006).

Вперше ідеї інформаційного суспільства виникли у дослідженнях 60 – 70 рр. ХХ ст. Термін «інформаційне суспільство» вперше використали японські дослідники М. Махлуп, Т. Умесао, Й. Масуда, Т. Сакайя. Пізніше цю концепцію розвивали і досліджували американські та європейські дослідники: А. Тоффлер, У. Дайзард, З. Бжезінський (Ліпкан, Максименко та Желіховський, 2006).

Відомі синоніми до поняття інформаційного суспільства: *посткапіталістичне суспільство* (Д. Дарендорф, П. Дрюкер), *постекономічне суспільство* (В. Іноземцев, І Канн), *технотронне суспільство* (З. Бжезінський), *постмодерн* (Б.Турен, Б.Старт),

постіндустріальне суспільство (Д.Белл, Т.Стоунер) (Ліпкан, Максименко та Желіховський, 2006).

Спочатку, за визначенням А.Тоффлера, була перша хвиля, яку він називає «сільськогосподарською цивілізацією», що панувала в період від 8 тис. р. до н.е. – 1650–1750 р. н.е. Обробіток землі став першим поворотним пунктом розвитку людського суспільства. Всюди земля була основою економіки, життя, культури, сімейної організації та політики (Тоффлер, 2000). Триста років тому відбувся вибух, ударна хвиля руйнувала давні суспільства і породжувала нову цивілізацію – відбулася промислова революція. Вона змінила стиль життя мільйонів. Друга хвиля – індустріальна: XVIII ст.– прибіл. до 1955 р. Тоді у США кількість працівників обслуговування вперше перевищила кількість робітників заводів та фабрик. Промислова революція поклала початок другій хвилі перемін (Тоффлер, 2000). А. Тоффлер зауважив, що приблизно в середині 1950 рр. промислове виробництво почало набирати нових ознак (збільшилася різноманітність типів техніки, зразків товарів, видів послуг та збільшення дріблення спеціалізації праці). На його думку, все це спричинило надмірне подрібнення показників, що й зумовило появу інформатики (Тоффлер, 2000).

Сьогодні ж ми спостерігаємо, що подальший «нормальний» плин індустріальної цивілізації вже є неможливим, і А. Тоффлер, описує чому:

- по-перше, ми досягли поворотного пункту у своїй «війні з природою». Біосфера просто не зможе більше терпіти індустріальний натиск.
- по-друге, ми не можемо далі покладатися на запаси невідновлюваної енергії. Очевидно, що дешева енергія – одне з двох найважливіших джерел існування індустріальної цивілізації – скоро закінчиться. Водночас вичерпується й інше приховане джерело існування – дешева сировина.

Американський дослідник змальовує майбутнє суспільство як повернення до доіндустріальної цивілізації на новій технічній базі. Розглядаючи історію як неперервний рух хвиль, А. Тоффлер аналізує особливості світу. Третя хвиля (на думку дослідника), яка завершує аграрну (першу хвилю) і промислову (другу хвилю) революції полягає у поверненні суспільства до доіндустріальної цивілізації на новій

технічній базі. Вона охоплює більшість високотехнологічних, промислово розвинених країн, починаючи приблизно з 1960 рр. Економічним скелетом нашого світу він вважає електроніку й ЕОМ, космічне виробництво, використання глибин океану та біоіндустрію (Тоффлер, 2000). Енергетична криза прискорила перехід від затратних енергетичних технологій другої хвилі до низькоенергетичних галузей третьої хвилі. Усі класичні галузі промисловості другої хвилі від середини 1950 років почали відставати й слабнути в індустріальних країнах, одночасно переміюючись до «країн, що розвиваються», де робоча сила дешевша. Регіони високотехнологічних країн, оперті на виробництво другої хвилі, – нині занепадають, а ті, що ґрунтуються на виробництві третьої хвилі – підіймаються (Тоффлер, 2000).

Поняття простору: якщо сільське господарство виробило цивілізацію «обмеженого простору», то індустріальна цивілізація створила культуру планетарного масштабу: товари, люди й ідеї перевозили за тисячі миль та на інші континенти. Було створено безліч спеціалізованих просторів, як-от: контори, банки, поліційні відділки, фабрики, залізничні станції, крамниці, в'язниці, пожежні станції, притулки, театри, школи, музеї, лікарні і т. п. Ці спеціалізовані простори мали бути старанно скоординовані для того, щоб мати потрібних людей у місцях, де вони могли знадобитися у слушний момент. Це була синхронізація у просторі, подібна до часової синхронізації (Тоффлер, 2000).

Поява занедбаних промислових територій є результатом індустріальних змін кінця ХХ ст. Ці зміни стосуються всіх сфер діяльності окремої людини та країн загалом. Динамічні зміни, які відбулися при переході від соціалістичної до ринкової економіки, спричинили появу територій, які в попередній період відігравали головні ролі, були містобудівним чинником, а тепер стали нежиттєздатними, обтяжували та перешкоджали розвитку більшості галузей країн. Тому виникла потреба у невідкладному вирішенні цього питання. Реструктуризація колишніх промислових територій потребувала значних ресурсів, продуманих підходів, часових затрат, для яких необхідно було не одне десятиліття для повноцінної їхньої реалізації. Для європейських країн вирішення цієї проблеми постало серйозним та

великомасштабним викликом: залучення занедбаних промислових територій у вже сформовану міську структуру, як повноцінного структурного елемента.

Реструктуризація територій промислових об'єктів – це комплексна система заходів. У багатьох країнах Західної Європи вже є низка успішних прикладів з їхньої реалізації. В деяких з них проблему занедбаних промислових територій вирішують за допомогою масштабних державних програм, підтримуваних національними чи регіональними інвестиціями. В інших країнах вирішення спрямоване лише на запровадження стабільних офіційних обмежень та регуляційних систем, які сприяють ініціативі окремих приватних власників та потребують їхньої відповідальності та невідкладних дій. Приклади щодо вирішення та самого процесу реалізації різняться між собою не лише вжитими заходами, але й потужностями національних інституцій, їхніми головними напрямками розвитку та частки відповідальності, яка покладається на саму державу. Обрати правильну модель не проста та відповідальна справа, враховуючи масштаби, з якими доводиться стикатися при реструктуризації колишніх промислових територій. Але важливим питанням, про яке необхідно пам'ятати, є те, що саме при здійсненні таких дій відбувається й сам процес навчання. Тому ми маємо можливість проаналізувати вже більш, ніж 40-літній досвід країн, які пройшли всі етапи реструктуризації: досвід від окреслення самої проблеми, визначення майбутніх підходів та їхня реалізація (Ferber, Nathanail & other (2006); Jackson, Finka & other (2010)).

На базі розглянутих прикладів реструктуризації, можна зробити висновок, що важливими чинником, який вплинув на успішний результат є глобальне бачення розробників і прорахунок різних варіантів для обрання найбільш відповідного. Також варто звернути увагу на тісну співпрацю розробників із державними інституціями. З боку інвесторів прослідковувалося чітке бачення перспективних пропозицій, які відповідали вимогам ринку, з боку держави (чи муніципалітету) – контроль та загальнодержавний (загальноміський) підхід до розуміння території та залучення її в загальну структуру міста. Також важливим чинником є участь у регіональному плануванні. Необхдно також зазначити, що відбувалось інвестування в інформування місцевих жителів для їхнього кращого розуміння процесів, які

відбувалися, таким чином розробники, держпарт та жителі перебували у співпраці. До процесу реструктуризації також залучали всіх суміжних власників, створювали громадські/приватні партнерства, далі розвивали кооперації. Для приваблення знаних інвесторів, території залучали в перспективні економічні програми розвитку і, отже, розробляли чіткий розрахунок інвестиційних механізмів до початку процесу реструктуризації. Аналізуючи європейський досвід можна спостерігати гнучкість та адаптацію до потреб ринку, отже, забезпечення населення робочими місцями відіграло одну із головних умов при виборі підходу до реструктуризації промислових територій (Gigler, Tötzer and Knoflacher, 2004). Територіям найчастіше надавали багатофункційне використання, створювали змішані об'єкти, місця прикладання праці, житло та рекреаційні комплекси. Важливим акцентом у всіх прикладах стали інноваційні технології. Зауважимо, що збереження промислової спадщини також відіграло важливу роль у формуванні концепції та подальшої її реалізації.

Сьогодні всі розглянуті приклади європейської реструктуризації промислових територій успішно функціонують і все більше і більше залучають до свого розвитку та вдосконалення нові корпорації, компанії та приватних підприємців (табл.3.1). Важливою тенденцією європейських міст є збереження першості в промисловому виробництві. Незважаючи на реструктуризацію, яка відбувалася і далі відбувається, виробництво промислових товарів продовжується, але важливо є відзначити винесення цими країнами шкідливого виробництва за межі країни (тут діють економічні чинники розподілу на країни першого, другого, третього світу), збереження територіальної локації промислового виробництва із санітарними зонами у зв'язку зі складністю розміщення нових підприємств у межах Європи, але переведення на якісно вищий характер виробництва згідно з екологічними вимогами.

Відоме економічне поняття «реструктуризація підприємства». Відповідно до наказу «Про затвердження Положення про порядок реструктуризації підприємств» за №667 від 12.04.2002: «реструктуризація підприємства – це здійснення комплексу організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості об'єкта приватизації,

збільшення обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищення ефективності виробництва».

У дисертації М.В. Гомонай-Стрижко (2008, с.14-15) запропонувала визначення поняття реструктуризації територіально-виробничих утворень міста на етапі розвитку ринкових відносин, що відбувається на різних ієрархічних рівнях організації виробництва (локальному, регіональному, національному). На рівні територіально-виробничих утворень міста *реструктуризацію* розуміють як: «прогресивні зміни в структурі формуючих їх підсистем, що здійснюються за допомогою низки організаційно-економічних, правових і технічних заходів, спрямованих на зростання виробництва продукції, підвищення ефективності і конкурентоспроможності виробництва, раціональне використання ресурсів та збереження навколишнього середовища міста. При цьому, часто така реструктуризація завершується створенням на базі деградованих територіально-виробничих утворень новітніх форм продуктивних сил – інноваційних територіально-виробничих утворень, які покликані підвищити рівень життя населення на основі забезпечення динамічного інноваційного розвитку виробництва».

Реструктуризація в територіальному аспекті – це зміна промислових функцій у межах території конкретного підприємства або групи підприємств на інші види діяльності (житлові, торгівельні, розважальні тощо), при чому промислова функція може бути частково збережена, а може бути повністю замінена на інші види з відповідним пристосуванням промислових споруд під нові функції або їхнього знесення для нової розбудови згідно з визначеними функціями.

Вимушений розвиток промисловості на основі інноваційних технологій, який настав у 1970–80 роки, викристалізував нові засади формування простору організування промисловості. Виникли нові територіальні типи промислових об'єднань: технопарки, промислові парки, інкубатори, технополіси, грюндерські парки (Бірюк, 2005).

Польща, як найближчий сусід України, який пережив радянську окупацію, успішно реалізовує реструктуризацію промислових територій. Вже є низка прикладів, які відображають нові підходи до змін промислових територій. У Польщі активно

розробляють і працюють державні, регіональні та локальні програми, які розробляють залежно від складності об'єкта на певний термін. Також практикують мікропрограми для реструктуризації певних ділянок міста (Małuszyńska, Małuszyński and Ancuta, 2014).

Виробництво сьогодні невідривне від науки та нових технологій. Результатом синтезу науки та промисловості стала поява нових наукомістких промислових об'єднань: технополії / технополіси; закриті групи промислових об'єктів та дотичні до них; територіальні об'єднання промисловості та науки. В книзі «Architektura i urbanistyka współczesnego przemysłu» (Gil, A., Jyzwa, N., Sulimowska-Ociepka, A., and Witczek, A., 2010) описані ці поняття. Деякі з них розглянемо далі. *Технополія/технополіс* – це невеликі міста або периферійні райони великих міст, де у міській тканині розміщують заклади, які пов'язані із дослідженнями на всіх етапах, аж до вироблення комерціалізованої інноваційної продукції. Науково-дослідні парки можуть бути елементом технополій. *Закриті групи промислових об'єктів та дотичних до них* поділяються на об'єднання промислових та комерційних підприємств; промислові та бізнес парки; промислові парки «високих технологій». *Територіальні об'єднання промисловості та науки* поділяються на інноваційні центри; дослідницькі (наукові) парки; науково-технологічні парки (технопарки).

Наприклад, у рамках реструктуризації центру міста Лодзь (90 га довкола залізничного вокзалу) електростанція ЕС1 буде орієнтована на культурно-мистецьку функцію. Також важливими напрямками будуть наука, освіта та ознайомлення відвідувачів із історією Лодзя та регіону (Architektura.info, 2011).

У *Варшаві* колишню електростанцію та споруду для ремонту трамвайних колій із 2004 р. використовують як Музей Варшавського повстання, у 2003 р. композитор Войцех Тчінські відкрив мистецький та освітній комплекс у Польському заводі гумової промисловості (Baliński, 2014). У *Кракові* два промислові райони змінили своє функціональне використання. *Гжегужкі* (один із районів Кракова) колишня муніципальна бійня із 2005 р. використовується як галерея Казімеж. Тут знаходяться супермаркети, заклади обслуговування, спорт тощо, поряд розмістили житло. У другому районі, *Заблоце* сьогодні колишній завод О. Шиндлера із 2010 р.

використовують як Музей сучасного мистецтва, колишні електростанції як житловий комплекс із садом, а колишній міський млин як лофти. Розвиваються та трансформуються передмістя *Кракова*. Так, наприклад, передмістя Кракова Солвей, де знаходилися Краківські содові заводи (кар'єр, заводи та «білі моря») сьогодні використовують як центр ім. Іоана Павла II «Не бійтеся». Інше передмістя *Кракова* Бонарка, де знаходився хімічний завод Бонарка, – сьогодні використовують як багатофункційний комплекс: житло, комерційні заклади, обслуговування, рекреація (Jarchewski and Huculjak, 2010).

Ще одним цікавим прикладом є колишній коксовий та металургійний завод, який знаходиться в *Чехії*, із 2014 р. використовують як Центр Науки та Техніки. (Magazyn Ekspert Budowlany, 2015).

Необхідно відзначити вплив реструктуризації на кількість нових місць прикладання праці, яка зростає (Jarczewski та Huculak, 2010). Аналізуючи реструктуризацію промислових територій звернемо увагу і на місце виробництва у стратегії розвитку міста чи країни загалом. Наприклад, Мазовецьке воєводство у Польщі має вагоме місце у Європі із виробництва продукції хімічної промисловості. Надалі планується розвиток Мазовецького хімічного кластеру (Newseria Agencja Informacyjna, 2015). Такі країни Західної Європи, як Франція, Англія, Німеччина й далі залишаються лідерами промислового виробництва. В цих країнах переводять виробництво на нові інноваційні технології; підтримують екологічні стандарти в межах Європи; вони стають імпортерами сировини, а не експортерами; експортують готову продукцію; дбають про історичний статус національної промисловості (створюють музеї промисловості тощо). Реструктуризацію промисловості неможливо зводити лише до закриття виробництва та створення нових функцій (Амоша, Рассуждай та Полянський, 2009, с. 168).

Особливо уважно в дисертаційній роботі розглядали реалізовані приклади реструктуризації промислових територій, які проявили себе як успішні проекти (табл. 3.1.1):

А) Докленд (Великобританія) колишня територія доків та причалів. У XVI ст. - заселений найбільшніми людьми – ковалями та іншими робочими підприємств

металевого виробництва. Бідний район із високим рівнем кримінальності. Сьогодні ж багатофункціональний район Лондона, в якому розміщені: житло, офіси, рекреація, об'єкти обслуговування, освіти, культури. Докленд повністю реконструювали. Сьогодні Докленд став головним діловим кварталом Лондона. У доклендських хмарочосах знаходяться офіси відомих фінансових установ та медіа-гіганти, багатофункціональні центри. За кількісними показниками: S ~2 201,5 га; 144 км нових і покращених доріг; будівництво залізниці Світла; комерційної площі ~ 2 млн м²; відновлено ~ 762 га залишеної землі; 1,86 мільярда інвестовано суспільним сектором; 7,7 мільярда інвестовано приватним сектором; ~ 431 га землі продано на розвиток; 24 046 нових збудованих будинків; 2 700 бізнес установ, торгівля; фінансування 11 нових початкових шкіл, 2 середні школи, 16 коледжів і 9 центрів професійної орієнтації; 85 000 нових робочих місць (Medda and Nijkamp, 1997).

Лондонські доки – це приклад комплексної програми реструктуризації промислових територій поблизу водних просторів на рівні багатомільйонного міста Лондона.

1. Зміна промислової функції – зміна промислових функцій на нові: житло, офіси, рекреація, обслуговування, освіта, культура.

2. Екологізація території – впровадження та підтримання екологічних стандартів середовища.

3. Ріст соціально-економічної ефективності використання території – заходи психологічного оздоровлення асоціальних територій, перетворення економічно обтяжливих територій у ефективний структурний елемент усього міста та ріст престижності району – бізнес-центр. Активний маркетинг та залучення до розвитку території організацій та корпорацій світового масштабу.

4. Створення свого образу, ребрендинг території, впізнаваність об'єкта у світовому масштабі. Залучення відомих архітекторів до проектування.

Б) Емшер-парк розкинувся в долині Рурського кам'яновугільного басейну. Колись тут була важка і кам'яновугільна індустрія, гірничодобувна промисловість. Більше, ніж 100 років територія була монофункційною. Після реструктуризації вона отримала нове життя та використання: нові форми індустрійних та комерційних

територій; науково-дослідні установи та високотехнологічні компанії; нові форми будівель у житлових районах; рекреація; культурні центри; нові пропозиції для соціальних, культурних та спортивних ініціатив; малі та середні підприємства. Щодо кількісних показників, то: загальна площа 803 км², у т. ч.: озеленені і незабудовані території 346 км² (43%); виробничі території 90 км² (11,25%); водні простори 26 км² (3,26%); виробничі території, що підлягають рекультивації, 66 км² (8,18%); інші території 274 км² (34,23%). Населення території 2 млн. мешканців (Regionalkunde Ruhrgebiet, 2011).

Інвестиції – 4 млрд євро (2/3 громадськості), 17 нових технологічних центрів, 3 тис. нових квартир та 3 тис. відновлених квартир. 350 км водних проток. До кінця 1990 було створено більше 50 тис. робочих місць у сфері відновлювальних та попереджувальних технологій.

Створено ланцюг із 22 наукових і технологічних центрів на місці старих промислових об'єктів. Загалом цей проект складався зі 120 проектів. Різні децентралізовані міські проекти складені в одну структуру. Охоплено 17 міст (Bergkamen, Bochum, Bottrop, Castrop-Rauxel, Dortmund, Duisburg, Essen, Gelsenkirchen, Gladbeck, Herne, Herten, Kamen, Lünen, Mülheim an der Ruhr, Oberhausen, Recklinghausen, Waltrop) та дві околиці (Recklinghausen und Unna) (Internationale Bauausstellung Emscher Park, 1995).

Програма комплексної, великомасштабної реструктуризації zdegradovanih промислових територій засобами регіонального планування. Результат структурної політики відновлення індустріалізованого ландшафту:

1. Зміна промислової функції – відновлення ландшафту Емшер-Парку, відповідь на виклики швидких змін світової економічної кон'юнктури. Поєднання функцій: культури, рекреації, виробництва. Міжнародне визнання – одна з культурних столиць Європи.

2. Екологізація – підвищення екологічного рівня середовища і підтримання його високих стандартів. Спрямування на відродження екологічно неблагополучної території. Розвиток Емшер-парку, як найбільшого свого роду центру з вирішення проблем забруднення природи.

3. Збереження індустриальної спадщини – акцент на збереженні артефактів промислової архітектури, технологій як частини спадку великої промислової культури Німеччини та подальше пропагування її серед населення та туристів.

4. Підвищення соціально-економічної ефективності використання територій – трансформування асоціальних територій та економічно обтяжливих, нерентабельних територій у ефективний структурний елемент Рурської області.

5. Часова адаптивність – послідовність, змінність, гнучкість та конкретні терміни у виконанні передпроектних досліджень, концептуальних проектів та виконання процесів реалізації.

Г) Norra Älvstraden у місті Геттеборг (Швеція) колишнє використання якого – кораблебудування. Діяльність в гаванях (торгівля, рибальство і т.п.), автомобільна індустрія. Район межує з промисловим та житловим районом на заході; шосе і промисловою залізничною лінією на півночі та територією промислового використання – на сході. Нове використання: промисловість (Volvo, Ericsson, Hasselblad, судноремонт), комерція (магазини, супермаркети, готелі, ресторани, кафе), ІТ-кластер, житло (однієї сім'ї та багатоквартирних будинків), рекреація (спорт та культура – концертний зал, студії художників) (Gigler, Tötzer and Knoflacher, 2004).

В проекті шукали нові розв'язки проблеми реструктуризації території промислових об'єктів, водночас з врахуванням ідентичності міста (континувати традиції та культурний спадок його мешканців). Запропонована концепція «приятного міста» для забезпечення комфорту мешканців та притягання людського та фінансового капіталу. Локальна економіка повинна опиратися на значну кількість сегментів виробництва, щоб забезпечити стабільність у випадку кризи. (Petryshyn H., Czałczynska-Podolska M., Sochacka-Sutkowska E.A. та Pilarczyk A., 2012, с.138-139).

Проект – приклад комплексної великомасштабної програми до вирішення проблематики zdegradovanih промислових територій уздовж ріки в масштабі міста Геттеборга і всього регіону.

1. Зміна промислової функції – зміна промислової функції на нові, залучення новітніх технологій та ІТ-корпорацій, поєднання житла, місць прикладання праці, обслуговування та рекреації в цілісному єдиному комплексі.

2. Екологізація – підвищення екологічного рівня середовища і підтримання його високих стандартів, привабливість нових мешканців та інвесторів.

3. Ріст соціально-економічної ефективності території – трансформування асоціальних територій та економічно обтяжливих, нерентабельних територій у рівноправний структурний елемент усього міста. Створення Бізнес-регіону Геттеборга (BRG). Ріст продуктивності праці та ефективності виробництва.

4. Часова адаптативність – послідовність, гнучкість та конкретні можливості продовження терміну виконання проектів.

Д) Парк Націй у міста Лісабон, Португалія. Район розміщений у східній частині міста Лісабон. На півночі межує з рікою Транкан, з лиманом Тахо (Тежу) – на сході і Північною залізницею – на заході. Раніше тут була нафтопереробна та нафтохімічна промисловість із десятками нафтових резервуарів та охопленням великих територій, бійня м. Лісабон, військові казарми включно із депо для вибухових речовин, ремонт човнів. Всі галузі практично не мали заходів захисту навколишнього середовища. Сьогодні тут створено територію багафункційного призначення, включаючи: промислові, комерційні, житлові території, озеленення (як ланка, яка об'єднує решту території), культурні і спортивні центри, об'єкти обслуговування. S = 330 га, 5 км – набережної уздовж річки Тежу, 75 га були виділені виставці і був створений план для всієї міської території, інтегрувавши територію Експо в 330 га; 110 га (зі згаданих) були виділені під зелені насадження. Як фірма, Парк Експо, розвивалася з плином часу, і чисельність працівників коливалася від 800 (до появи Експо) до 6 тис. (під час виставки), і була знижена до 300 у 2003 році. Інвестиційні кошти ~ 2 млрд євро (без урахування мостів та нових станцій метро) (Gigler, Tötzer and Knoflacher, 2004).

Приклад комплексної програми розвитку міста. Планування та реалізація проекту під подію світового масштабу.

1. Багатофункційне використання території – концепція відродження багатофункційного використання території (характерна для деяких західноєвропейських міст), де робляться спроби створити пішохіднодоступний район міста з різним громадським транспортом та широким спектром використання території.

2. Залучення великого бізнесу – на думку чиновників Експо-парку, залучення великих, добре відомих компаній (напр.. IBM або Vodafone) на самому початку. Це засвідчує важливість та стратегічність розміщення території для приваблення сюди малого та середнього бізнесу.

3. Створення свого образу, який тепер пізнаваний у всьому світі. Один із символів сьогоденного Лісабону.

Д) Прибережна зона ріки Сени міста Париж. Колишня територія портів та торговельних підприємств. Проект реструктуризації є найбільшим містобудівним проектом Парижа, який охоплює території вздовж р. Сена і навкруги Національної бібліотеки. Сьогодні тут знаходиться багатофункціональний комплекс: житло, офіси, промисловість, торгівля, променади вздовж ріки Сени. S (житлова) – 250 тис. м², S (офіси) – 900 тис. м², S (промисловість, ремесла) – 100 тис. м², S (торгівля) – 150 тис. м². Кількість населення – 12–15 тис. осіб. Два сквери «Jardin James Joyce» і «Jardin Georges Duhamel» на півночі і на півдні від бібліотеки займають площу 35 тис. м². На південь від бібліотеки Francis Soler розміщений об'єкт на 93 квартири і офіс на 80 місць з зашкленним фасадом (Kirkland, (2012); Caminar BCN, (2013); Le Grand Paris, (2007.).

Приклад урбаністичного проекту спрямований чинить позитивний вплив на навколишні території.

1. Збереження промислової спадщини – збереження промислових об'єктів розміщених на реструктуризованій території, але з функціональним перепрофілюванням.

2. Покращення соціально-економічних показників – трансформування асоціальних територій та нерентабельних територій у рівноправний структурний елемент міста з подальшим позитивним впливом на розвиток міста загалом.

3. Взаємопроникність і зв'язність системи – об'єднання сусідніх кварталів між собою алеями, скверами.

4. Нові функції – створення багатофункційних об'єктів, надання занедбаним промислових об'єктам нового життя.

5. Екологізація – значна кількість зелених насаджень, ураховуючи центральне знаходження місця реструктуризації, подальший позитивний вплив на місто та його жителів.

Е) Район Берліна Шпандау (Німеччини) колись територія металобробної промисловості, військової індустрії з розроблення хімічної зброї, нафтової промисловості. Нове використання: промисловість (Siemens та завод мотоциклів BMW); 6 найбільших промислових та комерційних осередків: Siemensstadt та Thelen Technopark (S=126 га), Gartenfeld (S=60 га), Am Juliussturm (S=82 га), Freiheit / Charlottenburger Chaussee (S=58 га), Klosterfelde (S=58 га) – до кінця не розвинена комерційна площа, Staaken – West (S=49 га) – до кінця нерозвинена комерційна площа; житло; рекреація; об'єкти обслуговування. Площа території – 206 га, кількість запланованих житлових одиниць - 13 тис., обслуговування промисловості 683,129 м² заг.площі. Форми власності: приватна ~ 3 млрд євро, державна ~ 0,35 млрд євро (Intech, 2013); Siemens AG, (2002). Згідно зі стратегічною програмою розвитку Берліна, Шпандау має до 2030 року стати сильним індустріальним та комерційним осередком міста і далі позитивно впливати на довколишнє середовище (Senate Department for Urban Development and the Environment Communications, 2015).

Розглянутий проект – це приклад комплексної, великомасштабної програми до вирішення проблеми zdegradovanih промислових територій поблизу водних просторів.

1. Зміна промислової функції – зміна промислової функції на нові, головно – житлову. Залучення до розвитку території організацій та корпорацій світового масштабу.

2. Екологізація – підвищення екологічного рівня середовища і підтримання його високих стандартів.

3. Підвищення соціально-економічних показників – трансформування асоціальних територій та економічно обтяжливих, нерентабельних, територій у рівноправний структурний елемент усієї системи промислових об'єктів.

4. Створення якісної комунікації – створення водних і наземних комунікацій: пішохідні та транспортні зв'язки, створені штучні канали і розвиток сітки водних артерій для активного пересування населення.

Є) Територія «Am Vorsigturm», розміщена в північно-західній частині Берліна (район Reinickendorf, поблизу озера Tegeler).

Історія території тісно пов'язана з відомою підприємницькою родиною Borsig, що заснувала вироблення локомотивів на цій території. Вона дала території нинішню назву «Am Vorsigturm». Колись тут виробляли локомотиви, тут був завод сталі та середні підприємства. Для відновлення території створили інтегровану концепцію багатофункційного використання (відповідно до стратегій міст: збереження промисловості в місті, поліпшення умов життя в районі; та економічних змін (зниження кількості об'єктів у обробній промисловості, зростання легкої промисловості та послуг). Основна ідея – об'єднати легку, екологічно чисту промисловість та виробничо-орієнтовані послуги інших цілей: житлові, торгівельні і рекреаційні (Gigler , Tötzer and Knoflacher , 2004).

Створення території багатфункційного призначення: легка, екологічно чиста промисловість; житло; торгівля; рекреація / спадщина індустріальної культури.

Проект – приклад комплексної програми з реструктуризації промислових територій та їхньої успішної реінтеграції в міську тканину в час швидких структурних змін, коли промисловості довелося адаптуватися до нових умов ринку.

1. Збереження образу промислового об'єкта – історія території розцінена як бренд, а не як тягар; прийнято рішення підтримувати історичні будівлі і їхній попередній вигляд на всій території із підвищенням якості нового кварталу.

2. Баланс між державними та приватними інтересами – територія знаходилась у середині міської території на перетині різних зацікавлених сторін, які прямо або дотично були залучені і брали участь у процесі реструктуризації. Тому для успішної реінтеграції занедбаних територій у міську структурубула здійснена тісна співпраця між забудовником та містом.

3. Екологізація – підвищення екологічного рівня середовища і підтримання його високих стандартів, жорсткий контроль та дотримання екологічних норм і вимог.

4. Покращення соціально-економічних показників – трансформування асоціальних територій та економічно обтяжливих, нерентабельних територій у рівноправний структурний елемент міста. Реструктуризацію адаптовували до потреб регіону та ринку. Шукали варіанти фінансування без постійних зовнішніх надходжень.

Ж) Газометри міста Відень, Австрія, – це резервуари для зберігання кам'яновугільного газу. У 1896 році у зв'язку із потребою в газі на окраїні Відня у промисловому районі Зіммерінт розпочали будівництво газового заводу Газометр. Основною спорудою стали газгольдери – грандіозні резервуари для освітлювального газу. Сьогодні тут знаходиться багатофункціональний комплекс: паркінги – на найнижчому рівні; розважальні і торгові центри – на перших поверхах; офісні приміщення на середніх поверхах; житло та офіси – на верхніх поверхах; заклади обслуговування: кінотеатр, мюзик-хол, муніципальний архів, студентська спальня та ін.; зелені зони – у внутрішньому просторі газгольдеру (Webochka.com, (2013); Adorján, (2015); Twisted Sifter (2009).

Цей проект – приклад проекту відправної точки в розвитку міста шляхом програми до вирішення проблем залучення в структуру міста занепалих промислових територій.

1. Збереження промислової спадщини – збереження території та об'єктів, розміщених на ній як, спадщина країни з її архітектурною та історичною цінністю в рамках масштабного проекту з реконструкції історичної частини Відня.

2. Покращення соціально-економічних показників – трансформування асоціальних територій та нерентабельних територій у рівноправний структурний елемент міста з подальшим позитивним впливом на розвиток міста загалом.

3. Розподіл проектних робіт – працювало четверо різних архітекторів над проектуванням кожної газовні. Вони дотримувались загальної концепції і вимог.

4. Нові функції – створення багатофункційних об'єктів, надання занедбаним промислових об'єктам нового життя.

3) Район Plagwitz у Лейпцігу, Німеччина. – це промисловий район міста. У 1990 і 1992 роках приблизно 80% підприємств у Plagwitz припинили свою діяльність завдяки рішучому повороту ринку збуту на східно- та центральноєвропейський ринок. Сьогодні територія на півночі від Heinrich-Heine-Canal – 83 га реструктуризована під житло. В 1988/89 рр. індустріальний район Plagwitz забезпечив місцевих жителів приблизно 20 тис. робочих місць (Werkstatt-Stadt, (2005); Інсайдер (Insider), (2014с).

Місто зберегло всю кількість населення. Проект оцінений як зразковий у внутрішніх межах досліджуваних галузей «Міського планування та економіки», (елемент федеральної дослідницької програми «Експериментальне житло та міський розвиток»).

Нове використання: бізнес-середовище; житло – вздовж Heinrich-Heine-Canal; районний парк, ігрові майданчики й об'єкти обслуговування; культурний розвиток районів. Позитивне сприйняття населенням «виникнення бізнесового напрямку» Plagwitz.

Проект – це приклад комплексної програми розвитку міста.

1. Рівномірний розвиток та розбудова міста – реструктуризація промислових територій поступово від центру до периферії (але після невдалої спроби розвитку міста шляхом його розширення).

2. Соціальна активність – активна громадська позиція, чітке розмежування відповідальності власників промислових територій, об'єктів на територіях та надання державних дотацій.

3. Покращення економічних показників – розвиток та створення умов для малого та середнього бізнесу, закриття чи перепрофілювання великих та нерентабельних підприємств.

4. Спадщина – збереження, зміна використання та інтеграція історично цінної архітектури з самого початку були одними і головних принципів урбаністичних проектних обмежень.

Аналіз реструктуризованих територій промислових об'єктів міст Західної Європи

ДОКЛЕНД, ВЕЛИКОБРИТАНІЯ

ДО РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

Вид зверху
1960. І зовнішній вигляд

У XVI ст. - заселений найбільш бідними людьми - ковалями та іншими робочими підприємств металевих виробництва. Бідний район із високим рівнем кримінальності

ПРОЦЕС РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

Сформована стратегія розвитку промислової території

Створення нових комунікацій. Новий метрополітен

ПІСЛЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

S = 8,5 квадратних (~2201,5 га)

- 144 км нових і покращених доріг
- будівництво залізниці Світла
- 2,3 млн м² комерційної площі
- 1,86 млрд інвестовано суспільним сектором
- 7,7 млрд інвестовано приватним сектором
- 1 066 акрів землі, продано на розвиток
- 24 046 нових збудованих будинків
- 2 700 бізнес установ, торгівля
- фінансування 11 нових початкових шкіл, 2 середні, 16 коледжів і 9 центрів професійної орієнтації
- 85 000 нових робочих місць

Територія доків та причалів

Багатофункціональний район Лондона: житло, офіси, рекреація, об'єкти обслуговування, освіти, культури

'NORRA ÄLVSTRADEN', ГЕТЕБОРГ, ШВЕЦІЯ

ДО РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

Доми конструкторів Götavarvet

ПРОЦЕС РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

Фізичні та структурні перетворення на пн. березі і для міста загалом, тисячне безробіття в галузі верфей, втрата районом свого призначення та значимості

Ізольованість території від міського центру

- побудова нового мосту для легкових автомобілів, вантажівок, громадського транспорту і т.п., який з'єднає район із історичним центром Гетеборга:
- міст Älvsborgsbron - із заходу до центру;
- паромні підвищення колишніх доків для курсування пасажирських паромів уздовж території - розподіл території на кілька основних районів

ПІСЛЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

Загальна площа 250 га землі, 40 га води
Заплановано - 22 тис. робочих місць і 25 тис. жителів.
Відавідувачів ~100 тис. осіб

Кораблебудування
Дяльність у гаванях (торгівля, рибальство і т.п.)
Автомобільна індустрія

Багатофункціональне використання: Промисловість (Volvo, Ericsson, Hasselblad, судноремонт), комерція, ІТ-класстер, житло, рекреація

**ПАРК НАЦІЙ
ЛІСАБОН, ПОРТУГАЛІЯ**

ДО РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

Район розміщений у східній частині міста Лісабон. На півночі межує з рікою Транкан, з лиманом Тахо (Тежу) на сході і Північної залізницею на заході.

Всі галузі промисловості практично не мали заходів захисту навколишнього середовища

Нафтопереробна та нафтохімічна промисловість, Бійня м. Лісабон, Військові казарми (+ депо для вибухових речовин), Ремонт човнів

ПРОЦЕС РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

Занедбаний стан, недоступність і незацікавленість населенням Лісабона.

В середині 2003 р., тільки 4% всіх ділянок залишилися, інші вже були продані інвесторам.

Занедбаний стан, недоступність і незацікавленість населенням Лісабона. Проводили концерти, акції для оживлення території.

Міська територія, прилегла до промислової території (в основному недороге соціальне житло) істотно зросла в останні кілька десятиліть, і охопила цю колишню заклинуту промислову територію.

ПІСЛЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

S = 330 га;
5 км - набережної уздовж р. Тежу;
75 га виділені висаєвці і створений план для всієї міської території, інтегрували територію Експо в 330 га;
110 га (із цієї кількості) - були виділені під зелені насадження. Чисельність працівників: від 800 до появи Експо і до 6 тис. під час висаєвки, і знижена до 300 в 2003 р. Інвестиційні кошти ~ 2 млрд євро (без урахування мостів та нових станцій метро)

Багатофункціональний район: промислові, комерційні та житлові території, озеленення (як ланка, що об'єднує решту території), культурні і спортивні центри, об'єкти обслуговування

**ШПАНДАУ
БЕРЛІН, НІМЕЦЬЧИНА**

ДО РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

Siemensstadt, 1910

Spandau, 1925

Віддалений західний район Берліна.

Металобробна промисловість
Військова індустрія, до якої ввійшло розроблення хімічної зброї.
Нафтова промисловість

ПРОЦЕС РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

Відкриті прибережні простори мають найбільш суттєву цінність і піддаються ерозії - велика популяція мікроорганізмів. Закриті прибережні простори зайняті промисловістю. Забруднення території - ділянки із ртуттю, ціанідами й ароматичними вуглеводнями, починаючи з 1992 р; забруднення ґрунту приблизно 45 га (22% від загальної площі)

Схема території. Для віддаленої реструктуризації

ПІСЛЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

S = 206 га
Кількість запланованих житлових одиниць - 13 тис.
Обслуговування промисловості 683,129 м² загальної площі
Форми власності: приватна - 3 млрд євро державна - 0,35 млрд євро

Вид на озеро Spandauer See

Siemensstadt

Багатофункціональний район: промисловість, житлові території, рекреація, об'єкти обслуговування

**«AM BORSIGTURM»
БЕРЛІН, НІМЕЧЧИНА**

ДО РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

Територія після / Східний вхід

Територія розміщена в північно-західній частині Берліна (район Reinickendorf, озера Tegeler). Історія території тісно пов'язана з відомою підприємницькою родиною - Borsig, яка заснувала вироблення локомотивів на цій території. Вони дали території нинішню назву "Am Borsigturm".

Вироблення локомотивів.
Завод сталі.
Середні підприємства

**ПРОЦЕС
РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ**

Через стійке економічне зростання території вона налягала багатьом різним компаніям. Економічне становище багатьох компаній-виробників погіршилося, внаслідок промислових змін. Деякі перенесли свої виробництва в інші країни, інші збанкрутували. Вони покинули забруднені старі промислові райони, які не були дуже привабливі для нових компаній.

Територія була покинута в оточенні житлових та інших промислових районів

Збереження історичних будівель і старої структури промислової території

ПІСЛЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

Площа – 15 га
Використання території:
36 тис. м² – нова інноваційна промисловість;
30 тис. м² – традиційна промисловість;
23 тис. м² – офіси та готель, 208 житлових груп;
30,1 тис. м² – торговельний центр із широким рекреаційним спектром

Територія в 1992 р.

Багатофункціональний район: легка промисловість, житло, торгівля, рекреація/спадщина індустріальної культури

**ЕМШЕР ПАРК
НІМЕЧЧИНА, РУР**

ДО РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

Важка і кам'яновугільна індустрія, гірничодобувна промисловість
Монофункційність (більше, ніж 100 років).

**ПРОЦЕС
РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ**

Різні децентралізовані міські проекти складені в одну структуру.
S = 803 км² = 80 300 га;
Охоплено 17 міст (Bergkamen, Bochum, Bottrop, Castrop-Rauxel, Dortmund, Duisburg, Essen, Gelsenkirchen, Gladbeck, Herne, Herten, Kamen, Lünen, Mülheim an der Ruhr, Oberhausen, Rocklinghausen, Waltrop), та дві околиці (Recklinghausen und Unna)

1. Створення 7 "зелених коридорів";
2. Структурно відновлення ландшафту

Підкреслена екологічна та культурна складова

ПІСЛЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

Загальна площа 803 км², у т.ч.:
-озеленені і незабудовані території 346 км² (43%)
-виробничі території 90 км² (11, 25%);
-водні простори 26 км² (3,26%);
-виробничі території, що підлягають рекультивации 66 км² (8,18%);
-інші території 274 км² (34, 23%).
Населення території 2 млн мешканців.
350 км водних проток
До кінця 1990 - більше 50 тис. робочих місць у сфері відновлювальних та попереджувальних технологій.
Створення ланцюга із 22 наукових і технологічних центрів на місці старих промислових об'єктів.
Кількість проектів - 120
Інвестиції - 4 млрд євро (2/3 громадськості)

Нові форми індустріальних та комерційних територій, науково-дослідні установи та високотехнологічні компанії, житло, рекреація, культурні центри, малі та середні підприємства

3.2. Стан реструктуризації територій промислових об'єктів міст України

Розвиток промисловості України ґрунтується на: людському потенціалі, різноманітності та значній кількості природних ресурсів, сприятливих географічних та кліматичних умовах розміщення тощо. Чинники ці також стали підставою для екстенсивного розширення промислового виробництва, а це своєю чергою, спричинило нераціональне використання природних ресурсів та погіршення екологічної ситуації в Україні, технологічне відставання, а в часи тоталітаризму – зневажливе ставлення до людини та її потреб (Грицак, 1996). Сьогодні ж такі регіони України, як: Донбас та Львівсько-Волинський басейн перебувають у депресивному стані у зв'язку із втратою місцевою вугільною промисловістю актуальності, а в багатьох інших регіонах також можна спостерігати наслідки економічного спаду (Петришин, 2014).

Промисловість України розвивалася за різними принципами у її Західному та Східному регіонах через перебування в складі різних імперій (Зх. Україна в складі Австро-Угорщини, а далі Польщі, Східна – Російської імперії).

В Україні індустріалізація розпочалася пізніше, ніж у країнах Західної Європи, коли країна ще перебувала в складі Російської імперії. Початком стали сусільно-політичні реформи, що були прийняті у 1860–1870 рр. На території Південної України до кінця XIX ст. розвивалися цукрові підприємства на території Правобережної України та Харківської губернії. Виробництво цукру зростало особливо швидкими темпами: у 1863 р. з 26 тис. тонн до 320 тис. тонн у 1890 р. (Грицак, 1996).

У цей час виникли дві нові галузі – металургійна і вугледобувна. У 1872 р. англійський інженер Джон Юз (Hughes) заснував перший металургійний завод, який став центром української металургії. Згодом навколо нього виникло місто Юзівка (тепер Донецьк). Потім регіон розвинувся як металургійний у зв'язку із великими покладами вугілля. Уже у 1880 р. Донецький вугільний басейн займав перше місце у вугледобувній промисловості імперії (43% від добування всього вугілля). Індустріалізація сходу України посилювалася, коли у 1881 р. у Кривому Розі відкрили поклади заліза. У Схід інвестували французькі, бельгійські, англійські підприємці (Грицак, 1996).

Промисловий розвиток України супроводжувався виникненням і швидким розвитком мережі залізничних шляхів. Перша залізниця – Балта–Одеса – збудована у 1865 р. Інші залізниці: Балта–Єлисаветград, Курськ–Харків–Азов, Курськ–Київ, Харків–Миколаїв (Грицак, 1996). Швидкий розвиток промислового виробництва дав сильний поштовх урбанізації.

Частка України у промисловому виробництві зросла у більш як два рази – з 9,4% (1854 р.) до 21% (1900 р.) у європейській частині Російської імперії. Господарський розвиток України (за певними показниками) випереджував економічний розвиток у центральних російських губерній. Південь та Донбас мали більші темпи прогресу, ніж загальноімперський показник. У 1914 р. міста Одеса, Київ, Харків і Катеринослав входили до переліку 10 найбільших міст імперії. Позитивні наслідки індустріалізації України могли бути значнішими, але завадила імперська політика. Росія затримувала розвиток окремих галузей, які могли конкурувати із російськими відповідниками (наприклад, текстильна промисловість). Україна напередодні першої світової війни постачала 26% загально імперського державного прибутку. Практично половина цієї суми йшла на потреби інших частин імперії, без повернення до України (Грицак, 1996).

Промисловість була невід’ємною складовою економіки і становлення держави за часів Радянського Союзу, тому Україні в спадок перейшла значна промислова база. Після розпаду Радянського Союзу промисловість втратила своє первинне значення, оскільки в ті часи промислові товари виробляли із розрахунку на весь союз, і, Україна як його частина забезпечувала виробленою продукцією на тільки свої потреби, будучи лише однією з багатьох сировинних баз. Попит на продукцію формувало держзаамовлення, яке після розвалу союзу перестало надходити. Отже, основним напрямком промисловості була продукція, що забезпечувала військову міць держави.

В часи Радянського Союзу на території України була сформована потужна промислово-виробнича база. Під промислові території були відведені значні ділянки. Їхня частка (в загальній площі міст), залежно від народногосподарського профілю міста досягала, 40%, а в монофункціональних містах інколи більше (Бірюк, 2005b, с.50). Частка промислових територій міста становила 30-40%, вартість основних

фондів промислових підприємств – 50% від загальної вартості основних фондів міста. Розміщення та формування промислових підприємств відбувалося поблизу сельбищної території або спеціально створених нових житлових районів для обслуговування передбачених промислових підприємств (Бірюк, 2013).

В Україні впродовж 50–70 рр. ХХ ст. збудована значна кількість малих та середніх міст на базі промислової функції (гірничодобувна і переробна промисловості та енергетика). Наприклад, в Західному регіоні (згідно з Законом України “Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст”) є 11 міст із основною домінуючою промисловою функцією (в Україні нараховують таких монофункціональних промислово зорієнтованих міст – 111). До таких міст, наприклад, відносять Новояворівськ, Добротвір (Соснова та Нечипір, 2015, с. 172).

Історично сформовані відмінності між промисловим розвитком Східної та Західної України радянська влада намагалася ліквідувати. Зокрема, у післявоєнний період (10 січня 1945 р.) вийшла постанова «Про заходи з розвитку республіканської та місцевої промисловості м. Львова», а 7 травня цього ж року – «Про заходи з відбудови та дальшого розвитку господарства у Львівській, Станіславській, Дрогобицькій, Тернопільській, Ровенській, Волинській і Чернівецькій областях УРСР на 1945 рік». Згідно з цими документами індустріалізація Західної України мала два основні напрямки: відбудова та модернізація «старих» традиційних галузей промисловості (нафтогазова, лісопереробна) та розвиток нових (машино- та приладобудівної, металообробної тощо) (Патер, 2016).

Позитивним наслідком “радянізації” для Західної України стала індустріалізація. Їх впроваджували досить швидкими темпами. Як наслідок у 1952 р. обсяг місцевої промислової продукції перевищував довоєнний у три рази. Були відкриті нові галузі виробництва: автобудівна, видобуток газу, вугілля і т. д. (Грицак, 1996).

Сьогодні згідно зі статистичними збірниками спостерігається спад промислового виробництва: індекси промислової продукції за видами діяльності (% до попереднього року) станом на 2011 становили 108,0%, 2012 – 99,5%, 2013 – 95,7%; 2014 – 89,9%. Проте є і позитивна тенденція, що стосується впровадження та

застосування інноваційних технологій на підприємствах. Так у 2008 р. впровадили інновації на 2 446 промислових підприємствах, у 2009 – 2 685; у 2010 – 2 408; у 2011 – 3 238; 2012 – 3 403; 2013 – 3 138; 2014 – 3 661 (Жук, 2015).

Україна, як і всі посткомуністичні країни (виняток Китай), розпочала процес економічних перетворень в умовах системної кризи. Але порівняно із іншими перехідними економіками масштаби цієї кризи в Україні виявилися найбільшими. Україна (за рівнем кризи і станом спаду економіки) перевищила рівень великої депресії у США 1929–1933 рр. У 1996 році ВВП становив орієнтовно 40% від рівня у 1990 р. Обсяг промислового виробництва на сьогодні менший від половини цього рівня. Разом з тим у роки великої депресії 1929–1933 рр. у США виробництво скоротилося на 46%, а в Радянському Союзі під час Великої Вітчизняної війни найбільше падіння промислового виробництва становило 30%. (Собкевич, Сухоруков та Шевченко, 2014).

Україна має потужну сировинну базу: вугілля, природного газу, нафти, сірки, карбонатної сировини кухонної і калійної солей, титанових руд тощо. За часи СРСР сформувалися промислові агломерації, які і забезпечували весь Радянський Союз. Промисловість України була частиною єдиного загальносоюзного народногосподарського комплексу. Це виражалось у взаємопов'язаному виробництві та розробленні різних комплектуючих, які постачали в усі республіки. Тут важливо відзначити вузьку спеціалізацію підприємств. Важливим фактором також є державне замовлення, яке переважало та великі масштаби самих підприємств. Спрямовання виробництва промислової продукції було головно мілітарне. Після розпаду союзу втратився основний замовник на готову мілітарну продукцію. У виробництві продукції ВПК було задіяно 38% усіх наявних промислових потужностей та п'ята частина працівників, зайнятих у промисловості (Кушніренко та Яценко, 2003). Важливим чинником занепаду промислових підприємств були також застарілі технології, моральна зношеність устаткування та неекологічні методи виробництва. Екологія наприкінці ХХ та поч. ХХІ ст. стала одним із основних питань до вирішення в усьому світі, то незадовільний стан та застарілий підхід підприємств набирали актуальності.

До 1991 р. в Україні відбувся процес «соціалістичної індустріалізації». Він залежав від планів розвитку важкої, гірничодобувної промисловості та енергетики. В цей час сформувалися великі урбанізовані території (регіони) і промислові осередки (великі міста). До категорії великих міст в Україні впродовж різного часу належала різна кількість: у 1959 р. – 9 міст, у 1979 р. – 15 міст, у 2004 р. – 18 міст. Сьогодні можна стверджувати, що ці великі міста України є саме промисловими осередками (Кушніренко та Яценко 2003).

У часи промисловість була первинною, а соціум вторинним, тому політику у ті часи провадили так, що маємо жахливу екологічну ситуацію, недорозвинуту соціальну сферу та некомфортне середовище для мешкання. Методика будівництва в ті часи ґрунтувалась на принципі трудового балансу, що можливо пояснити, оскільки необхідно було відбудовувати міста після війни (Мудрак, 2015).

Історично складена ситуація, коли найвища просторова концентрація промисловості характерна для східних регіонів України, адже там переважають металургія та гірничодобувна промисловість. Наприкінці ХІХ ст. сформувалися великі промислові агломерації. Наприкінці ХХ ст. вони перетворилися у промислові урбанізовані зони. Якщо говорити про галузі видобувної промисловості, то її при розміщенні орієнтували на джерела сировини, енергії і палива: басейни вугілля, нафти, газу, руд чорних і кольорових металів, агроруд (фосфорна сировина, калійні солі), ресурси хімічної сировини, будівельних матеріалів. Районами, де сконцентровано ці галузі є: Донбас, середнє Придніпров'я та Передкарпаття (Кушніренко та Яценко, 2003).

Спершу розвиток промисловості у галузях машинобудування і електротехнічної промисловості відбувся у центральній частині України (Київський регіон), на північному сході (Харківський регіон), на півдні (Одеський регіон), у другій половині ХХ ст. на заході (Львівський регіон). Характерна ознака цих промислових регіонів – концентрація промисловості у столиці і великих містах (адміністративних центрах областей): Києві, Харкові, Одесі, Львові (Кушніренко та Яценко, 2003).

Легка індустрія пов'язана із важкою (одержує від неї устаткування, паливо, енергію, частково сировину) та зі сільським господарством (сировина та напівфабрикати). Районування промисловості здійснюється за принципом компактності (підприємства розміщують близько одне до одного – необхідне врахування спільного використання природних, матеріальних і трудових ресурсів).

Промисловість за часів СРСР була містоутворюючим чинником. Промислові підприємства формували одну з основних функціональних зон міста, які мали включати в себе головні сфери життєдіяльності населення (праця, побут, відпочинок). Місто становило собою раціональну комплексну архітектурно-планувальну організацію промислової, сільбищної та відпочинкової зон, які були об'єднані транспортною мережею та мережею інженерного забезпечення, при чому були забезпечені: зручність зв'язку місць праці, житла і відпочинку та організування системи обслуговування населення, й оптимальні санітарно-гігієнічні умови у всіх зонах міста. Всі економічні зміни як знаходили, так і знаходять своє відображення в архітектурі, містобудуванні, оскільки основними цілями містобудівної практики є повноцінне та гармонійне функціонування людини у трьох базисних сферах: житло–праця–відпочинок.

У разі проектування промислово-сільбищного району дотримувалися раціонального, комплексного архітектурно-планувального організування його функціональних зон: виробничої та житлової із перехідною зоною між ними. У промислово-сільбищному районі поєднувалися основні соціальні функції: праця, житло та обслуговування. Ці зони були сполучними ланками між окремими промислово-сільбищними районами міста; тут проходили основні магістралі міста.

Одним із важливих завдань сьогоденного напрямку реструктуризації промислового сектору України є побудова сучасного промислового комплексу, який зможе гнучко реагувати на зміни у ринковій економіці та забезпечить потреби мешканців країни. Ґрунтуватись цей напрямок має на якісній основі, на розвитку науково-технічного потенціалу промислового сектору. Науково-технічний потенціал промислового сектору України сьогодні використовують недостатньо.

Розглядаючи погалузевий розподіл застосування передових виробничих технологій, можна побачити такі тенденції: домінуюча роль належить підприємствам машинобудування (рівень активності створення передових виробничих технологій становив 8,3 %), металургії (5,8 %), хімічного та нафтохімічного виробництва (4,0 %), харчової промисловості (3,7 %). У галузях, в яких зосереджені високотехнологічні виробництва, рівень активності промислових підприємств щодо створення передових виробничих технологій становив 5,3 %. (Національний інститут стратегічних досліджень, 2011).

Також необхідно відзначити загальну політику, спрямовану на збільшення потоків туристів, коли промислові території після необхідної реструктуризації стають відвідуваними місцями. Але тут є загроза, що полягає у втраті вже наявної виробничої бази. Потенціал, який закладався ще за часів Радянського Союзу можливо використати і сьогодні, розвинувши на новому ефективнішому та якісно вищому рівні.

Важливо пам'ятати, що загальна тенденція, що спостерігається сьогодні у всіх містах України – це роздрібнення та втрата містобудівного розуміння територій промислових об'єктів (Товбич та Дюжев, 2012, с. 71). За своєю суттю ці території є тими великими територіями в межах (або поблизу меж) міст, де можливе нове масштабне будівництво. Тому відчувається брак комплексних підходів до реструктуризації територій промислових об'єктів.

На жаль, сьогодні промислова політика має характер здебільшого безсистемних рішень, тому розроблення концептуальної моделі формування промислової політики регіону та механізму її реалізації заслуговує на особливу увагу, як з боку науковців, так і з боку практиків (Зубенко, 2012).

Досвід реструктуризації в країні є ще не дуже багатий. Україна лише проходить етап реформування економіки, приватизації та реорганізації промисловості. Досліджуючи питання реструктуризації промислових територій, необхідно підходити до цього питання більш широко, інтегруючи всі аспекти сучасного світу, які тим чи іншим чином стосуються цього питання. В містобудівній практиці по-новому почали сприймати виробничі території і, отже, використовувати нові методи щодо їхнього

проектування. Під час трансформації територій та споруд важливим є вплив, який буде мати їхня інтерпретація на середовище, людей, розвиток інфраструктури та міста загалом (Радеке, Кірхнер та Науменко, 2014).

Найважливіше питання – це обрання напрямку руху, що стосується не тільки зміни економічної системи. Сьогодні Україна переходить від командної економіки до ринкової, але проблема полягає в такому: яка модель ринкової економіки нам необхідна (модель вільного чи регульованого ринку). Україна не має копіювати чужі моделі, а підібрати свою, яка відповідала б саме їй, модель ринкової економіки (Радеке, Кірхнер та Науменко, 2014).

Сьогодні важливо відзначити, що, розглядаючи Україну загалом, профільюючими галузями промисловості є добувна, харчова і машинобудування (майже 60% від загального обсягу промислового виробництва). Ключові експортно-орієнтовані галузі: легка промисловість, металургія, машинобудування і хімія (відвантажують більше 50% виробленої продукції за кордон) (Радеке, Кірхнер та Науменко, 2014).

Нами розглянений ряд реалізованих проектів відновлення територій промислових об'єктів (табл. 3.2.1).

В Україні вже реалізовано багато проектів з реструктуризації промислових територій, зокрема у Києві. Наприклад, *«Мистецький Арсенал»* – масштабний культурологічний проект національного та міжнародного значення, метою якого є створення кварталу культури в історичному центрі Києва (Машталір, 2014).

Загальна площа Національного культурно-мистецького та музейного комплексу *«Мистецький Арсенал»* – 9,8 га. Експозиційна площа будівлі Старого Арсеналу – 56 тис. м². Будівля Старого Арсеналу – історико-архітектурна пам'ятка державного значення на заповідній території Старої Києво-Печерської фортеці. З січня 1951 р. до кінця 1990 рр. Арсенал перебував у відомстві Міністерства оборони. Тут розміщувався Київський ремонтний завод. Наприкінці 2000 р. було вирішено передати мілітарний об'єкт для створення закладу, який би слугував культурі і мистецтву. Тепер споруда Старого Арсеналу – головний об'єкт Національного

культурно-мистецького та музейного комплексу «Мистецький Арсенал» (Мистецький Арсенал, 2015).

Ще одним прикладом є *Дарницький шовковий комбінат імені Яськова*. Постав він на місці колишнього комбінату тонкого сукна. Будівництво якого розпочалося 1947 року. У 1991 р. комбінат практично перестав працювати, лише незначну частку виробництва вдалося зберегти. Сьогодні із виробництва тут є лише такі види діяльності: друкування на тканинах, текстильних шпалерах, одязі. Частина території перейшла під торгівельно-розважальний комплекс «Даринок», ще частина під арт-завод «Платформа». Сьогодні арт-завод «Платформа» працює для дозвілля мешканців міста. Площа приміщень становить 65 тис. м². В середині, залежно від типу будівлі, відбуватимуться ремонтні роботи, але з мінімальним «вторгненням» (Хмарочос, Київський міський журнал, 2014а).

Упродовж останніх років активно завод відновлюється як арт-кластер. Із приміщень забрали всю стару техніку, змінили інженерне обладнання, зробили косметичний ремонт фасадів та зайнялися благоустроєм території. Сьогодні напрямками, в яких розвиватиметься арт-завод «Платформа» є: фестивалі, коворкінги, освітні програми, мистецтво, відпочинок, міська мода, концерти та креативний простір. Простір та площі, який займає арт-завод постійно розширюються (Арт-завод Платформа, 2017).

Київський склотарний завод почали зводити у 1949 р. Виробництво постійно оновлювалося з технічної точки зору. Кількість працівників станом на початок 2000 рр. налічувала понад 500 осіб (Енциклопедія сучасної України, 2004).

Перестав працювати на початку 2000. Загальна площа до 1 500 м². Спершу ідея виникла як формування простору для різного роду зйомок: кінозйомок, фотозон т.п. Сьогодні – G13 project studio – це арт-кластер, який знаходиться у компресорній заводу. Функціональне наповнення – відпочинок, робота та творчість. Цікавим фактом є те, що власники заводу зацікавлені у формуванні арт-кластера, оскільки спектр та якість орендарів розширюються: архітектурні бюро, дизайнери шукають приміщення для студій та шоу-румів. (Хмарочос, Київський міський журнал, 2014а).

Ще одним прикладом є територія колишньої *Київської стрічкоткацької фабрики*. Площа приміщень – 900 м², тут створений мультифункціональний простір – Closer, відбуваються лекції, перформенси, кінопокази, виставки сучасного мистецтва тощо. Приміщення всієї фабрики заповнені. В будівлі простежується поєднання залишків промислових підприємств та нових відновлених приміщень: фотостудія, художні майстерні, репетиційні бази та лофти (Хмарочос, Київський міський журнал, 2014а).

Радянський *завод з виробництва ізоляційних матеріалів*, збудований у 50-х роках ХХ століття поблизу м. Донецьк. Сьогодні ця територія перебуває під окупацією ворожих військ, тому її доля невідома. Але опишемо ідею та конкретні результати, яких домоглися автори під час трансформації цієї території. Його площа становила 7,5 га. тут знаходився арт-платформа «ІЗОЛЯЦІЯ». Основний функціональний напрямок – культура та мистецтво, є і суміжні функції: освіта, загальний розвиток, але основа – творчість (Платформа (Platforma), 2014а).

Проект розробляли запрошені архітектори з Лондона: Рік Роубосем (Rick Rowbotham) та Крісте Ернстонс (Krista Ernston) з бюро Form Associates та AID Architects. Із українського боку асистував український архітектор Геннадій Алтунін. Основний підхід, яким керувалися автори, – це мінімальне втручання. Зберігали дух промисловості. Труднощі виникли з формуванням інфраструктури громадського транспорту, оскільки до реалізації проекту вона була не сформована. Та все ж цей етап був реалізований. Також час пішов на формування творчої спільноти, оскільки це промислове місто, то як такої її не було (Хмарочос, Київський міський журнал, 2014а).

У завершеному вигляді мистецько-рекреаційна зона «ІЗОЛЯЦІЯ» мала мати закриту галерею (колишній цех), відкритий публічний простір перед галереєю, кілька місць для інсталяцій поза її межами. У будівлях уздовж вул. Світлого Шляху планували розмістити резиденції та офіси. Також була думка повернути залізницю, яка функціонувала тут за часів заводу (Платформа (Platforma), 2014а). Схили терикона стали б арт-майданчиками, а він сам залишався б у максимально незмінному вигляді, як символ місця. Маршрути підйому на нього і стежки для пересування

зеленою територією прокладалися, щоб зберегти існуючі природні зони довкола (Хмарочос. Київський міський журнал, 2014b).

Цікавим прикладом є *промислова зона Теличка*, що знаходиться в Києві. Впродовж довгого часу на території «Теличка» був випас великої рогатої худоби. В другій пол. XIX ст. почалася забудова території. З 50-х рр. XX ст. тут створена одна з найбільших промзон Києва. У 1970–80 рр. знесли стару житлову забудову. Згідно з генеральним планом Києва орієнтовна площа території Телички, яку звільнять і перепрофілюють – до 200 га. Планують тут розмістити зелену зону (БІН (BIN.ua - Business Information Network), 2015). У 2005 році київська влада запропонувала проект створення у зоні «Теличка» бізнес-центр з 25-поверховим будинком і вежами, 10-поверховими паркінгами та яхт-клубом. У 2013 році проводилися воркшопи у рамках CANaction. Були розроблені і репрезентовані концепції візії цієї території (Платформа (Platforma), 2014b). У воркшопі брали участь учасники з різних країн. Результати цієї діяльності розглянемо детальніше. Команда Джима Нью пропонувала на території колишнього заводу освітній соціальний простір. На їхню думку, ізольоване мистецтво на «Теличка» не є перспективним напрямком розвитку. Сама освіта має стати ближче до виробництва: «Теличка» може бути колективним простором виробництва та навчання. Стратегічним завданням розвитку території має стати створення візуального та фізичного зв'язку між нею та Дніпром (Платформа (Platforma), 2014b). Команда архітектора і кінорежисера Йорда ден Голландера стверджувала, що Києву потрібен не арт-кластер, а місце обміну ідеями, досвідом, знаннями. Ця команда не хотіла пропонувати жодної стратегії чи плану дій, а працювала над ідеєю та філософією місця (Платформа (Platforma), 2014b). Третя команда воркшопу працювала разом з італійським архітектурним угрупованням Orizzontale. Колектив Orizzontale займалися інтервенціями в простори міста (створювали нові тимчасові архітектурні форми та інсталяції з випадкових матеріалів, які хтось назвав би сміттям). Ці об'єкти вони часто робили разом із перехожими, місцевими мешканцями. Таким чином люди отримували змогу по-новому зрозуміти сенс спільних просторів та колективної діяльності у місті (Платформа (Platforma), 2014b).

Згідно з генеральним планом м. Києва, до 2020 р. промислові підприємства, які знаходяться вздовж р. Дніпра, будуть винесені за межі прибережних захисних смуг ріки, в т.ч. і з промрайону «Теличка». Також деякі частини «Теличка» запропоновані під поліфункціональне використання. В генеральному плані також передбачено, що планувальну структуру на цих територіях впорядковуватимуть за рахунок внутрішніх резервів і в відомих межах. Загалом промисловість і надалі відіграватиме вагому роль у житті Києва і розвиватиметься та нарощуватиме свій потенціал (Генеральний план м. Києва. Основні положення, 2001).

Промзона «Теличка» має великий потенціал. Тут є територіальний ресурс, простір для розвитку ідей та вихід до води (Інсайдер (Insider), 2014b).

На території колишнього *Експериментально-механічного заводу* на Видубичах був створений арт-завод. Тут проходить Гогольfest та CANactions (Платформа (Platforma), 2014b). Завдяки арт-проектам, наприклад Гогольfest'у, очевидне мистецьке спрямування території заводу (Платформа (Platforma), 2014b).

Аналізуючи реалізовані приклади реструктуризації, можна зробити висновок, що найбільшу увагу приділяють мистецьким експериментам для підвищення інтересу і звернення уваги суспільства до промислових територій та креативних просторів (Криворучко та Петришин, 2013). Питання громадських просторів стає дедалі актуальнішим, а міських територій для розвитку і нового будівництва практично не залишилося, тому увагу у всіх містах почали звертати на закинуті промислові території. Тим більше, вивчаючи та аналізуючи вже відомий та успішний закордонний досвід, можна побачити, з точки зору пройденого часу, що може успішно розвиватись, а яких дій реструктуризації варто уникати. Але вагома різниця між українським та закордонними прикладами змін на промислових територіях є їхній масштаб. У країнах Європи промислові території розглядають на рівні міста чи держава, в нас же ж рівень арт-галерей або арт просторів, які мають дати імпульс для дальшого розвитку закинутих промислових територій. Бракує стратегічного плану, який би дав змогу розглядати деградовані промислові території для міста чи країни загалом.

Резюмуючи сказане, наголосимо, що промислові території індустріального періоду вирізнялися виробництвом неекологічним, ресурсомісткістю (використання електрики, води, сировини тощо), значними територіальними масштабами. Після припинення діяльності більшості підприємств в 1990 рр. міська екологічна ситуація покращилася, не використовується така кількість ресурсної бази, як раніше, але проблема територій промислових об'єктів залишається. Вона пов'язана з неефективним використанням промислових територій, їхнім простоюванням, негативним естетичним впливом на середовище, втратою населенням місць прикладання праці. Після проведених досліджень можна сказати, що характер виробництва змінився на інший: культурний, виробництво послуг, інформаційне виробництво, інтелектуальне виробництво. Підвищуються вимоги до освіти та кваліфікації працівників, а з іншого боку покращуються умови праці та роль людини в місті (особливу увагу сьогодні приділяють громадським просторам та сприятливим умовам проживання мешканців міста). Загалом спостерігається якісне підвищення рівня проживання у містах.

Проблемою, яку можна простежити у містах України це відсутність цілісних стратегій розвитку міста та їхнього дотримання. Наприклад, Газометри у Відні трансформували в рамках реконструкції центральної частини міста. Була розроблена стратегія розвитку. Це простежувалось навіть у тому, що продовжувалися лінії метрополітену для того, щоб транспортно забезпечити новий район. Відновлені газометри, на думку, влади та спеціалістів, котрі виконували проекти, повинні були стати імпульсом для розвитку навколишніх районів. Ця думка оправдала себе і території доскола почали по-новому розвиватись. Такі ж стратегії використовувалися і у Швеції (Norra Älvstraden) та Португалії (Парк Націй). Тому для України важливим є розроблення довготермінових стратегій із можливістю внесення корективів під час процесу реалізації та їхнім дотриманням.

Інтегрування територій промислових об'єктів у структуру міста може відбуватися повністю або частково, в залежності від функціонального наповнення та запланованого використання. Але це не є простим завданням, оскільки значна площа колишніх промислових підприємств перебуває у приватній власності.

КИЇВСЬКИЙ СКЛОТАРНИЙ ЗАВОД
(Балтійський провулок, 23)

ДО РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

Київський склотарний завод почали зводити у 1940 роках. Перестав працювати на початку 2000.

Загальна площа до 1500 м².

Сьогодні - G13 project studio арт-кластер, знаходиться у компресорній заводу. Призначення - арт-кластер, сюди приходять архітектурні бюро, дизайнери шукають приміщення для студій та шоу-румів. Це – арт-платформа для створення будь-якої мистецької діяльності.

Власники заводу зацікавлені у арт-кластері.

ПІСЛЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

ДО РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

Завод з виробництва ізоляційних матеріалів, збудований у 1950 роках минулого століття.

Площа 7,5 га

Сьогодні - арт-платформа "ІЗОЛЯЦІ (IZOLYATSIYA)" в Донецьку - культурний центр.

Розробляти проект запросили лондонських архітекторів Ріка Роубосема (Rick Rowbotham) та Крістса Ернстона (Krista Emstons) з бюро Form Associates та AID Architects. Їхнім асистентом був український архітектор Геннадій Алтунін. Підхід Form Associates – це стратегія мінімального втручання в тканину міста, «точковий» або «тактичний» урбанізм.

ПІСЛЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

ЗАВОД ІЗОЛЯЦІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ
ДОНЕЦЬК (Будьонівський район)

ПРОМЗОНА "ТЕЛИЧКА"
КИЇВ (дільця р. Либідь, уздовж р. Дніпро)

ДО РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

Промзона "Теличка" і Печерськ (світлобудівництво) - KievLivejournal.com/4431279.html

Промзона "Теличка" і Печерськ (світлобудівництво) - KievLivejournal.com/4431279.html

Промзона "Теличка" (світлобудівництво) - KievLivejournal.com/4431279.html

➔

Упродовж довгого часу на території "Теличка" випасали велику рогату худобу.

В другій пол. XIX ст. почалася забудова території. З 50-х рр. XX ст. на "Теличка" створена одна з найбільших промзон Києва.

З 1970-80-их рр. - знесли стару житлову забудову. S -- 200 га.

⬇

В 2005 році у київській влади виник проєкт створення тут бізнес-центру з 25-поверховим будинком і вежами, 10-поверховими паркінгами та яхт-клубом.

Проведення CANactions зі зміни промзони "Теличка" (2014).

1. Колектив Orizzontale пропонує нові тимчасові архітектурні форми та інсталяції з випадкових матеріалів, залучаючи мешканців.
2. Команда Джима Нью запропонує освітній соціальний простір, "Теличка" - колективний простір виробництва та навчання. Стратегічним завданням розвитку території є візуальний та фізичний зв'язок між нею та Дніпром.
3. Команда Й. ден Голландера: не пропонувати стратегії, а працювати над ідеєю, філософією місця.

ПІСЛЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

Промзона "Теличка" (світлобудівництво) - KievLivejournal.com/4431279.html

Промзона "Теличка" (світлобудівництво) - KievLivejournal.com/4431279.html

Промзона "Теличка" (світлобудівництво) - KievLivejournal.com/4431279.html

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-МЕХАНІЧНИЙ ЗАВОД
КИЇВ (на Видубичах)

ДО РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

http://art.zapadna.com.ua/kyiv/kyiv-fabrika-kak-otkrytyy-art-hubster.html

http://art.zapadna.com.ua/kyiv/kyiv-fabrika-kak-otkrytyy-art-hubster.html

➔

Територія колишнього Експериментально-механічного заводу на Видубичах.

⬇

Створений арт-заповідник (два роки поспіль проходив Гогольfest, а у 2014 р. це місце зібрало учасників CANactions-2014).

Завдяки арт-проєктам під час Гогольfest'у експериментально-механічний завод розглядають як місце мистецьких експериментів

ПІСЛЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

http://art.zapadna.com.ua/kyiv/kyiv-fabrika-kak-otkrytyy-art-hubster.html

http://art.zapadna.com.ua/kyiv/kyiv-fabrika-kak-otkrytyy-art-hubster.html

http://art.zapadna.com.ua/kyiv/kyiv-fabrika-kak-otkrytyy-art-hubster.html

3.3. Архітектурно-містобудівні особливості реструктуризації територій промислових об'єктів міст

Дослідження засвідило динаміку часових трансформацій міст загалом, промислових територій, вплив технологічного прогресу на розуміння та підхід до вирішення проблем міста пов'язаних з занедбаними промисловими територіями. Також відзначимо особливості реструктуризації територій промислових об'єктів країн Європи та України. Найважливішою різницею є наявність у країнах Європи стратегічного плану розвитку промислових територій на рівні держави та міста, тоді як в Україні сьогодні створюються ініціативні громадські групи, які намагаються зберегти або перекваліфікувати занедбані промислові території під арт-простори чи арт-галереї (табл.3.3.1).

У світі сьогодні простежуються два основних напрямки реструктуризації територій промислових об'єктів: зі збереженням та зі зміною промислової функції.

Збереження промислової функції. Провідні країни світу, які в сфері виробництва завжди займали перші місця, такі як Великобританія, Німеччина, Франція, США та ін. й далі прагнуть і втримують ці позиції. Ті підприємства, які є не перспективними і обтяжливими для економіки країни закривають і реструктуризують. Ті промислові підприємства, діяльність яких можливо перевести на інноваційні технології і покращити їхню продуктивність, зазвичай залишаються на ті самій локації і продовжують працювати, оскільки дозвіл на розвиток нових крупних промислових підприємств на територіях, які раніше не використовувалися під промислову функцію, сьогодні в країнах Європи є дуже складно отримати.

Зміна промислової функції. Після визначення рентабельності промислового підприємства і виявлення його непридатності до сучасних умов економіки виникає така тенденція. Суть її полягає у повній або частковій заміні старої промислової функції. Відомі такі функції, під які можлива зміна: житлова, торгівельна чи бізнес послуги, рекреація, науково-дослідна, музейна. Залежно від масштабу проекту та площ територій комбінація та наявність тієї чи іншої функції варіює. Наприклад, на територіях, які займають декілька десятків гектарів і більше найчастіше застосовують багатофункціональні комплекси. Сьогодні поширене поняття кластера. Створюють

науково-дослідні кластери, житлові, кластери інноваційних технологій і т.п. Промислові території, які сьогодні не використовуються за своїм виробничим призначенням, є саме тим плацдармом на якому можливі саме такі масштабні проекти.

Важливим також залишається поняття збереження індустріальної, історичної та культурної спадщини або інформаційної пам'яті місця, яке підлягає реструктуризації. Так, наприклад, у комплексній програмі з реструктуризації території Рурського кам'яновугільного басейну (Німеччина) важливу роль приділяли збереженню промислового минулого місця та можливості туристів і самих жителів ознайомитися та пам'ятати про цей період в історії Німеччини. Такий самий принцип влада Німеччини застосувала і при реструктуризації колишнього заводу з виготовлення локомотивів під іменем засновника «Vorsigturm» у Берліні.

Території промислових об'єктів після реструктуризації стають або моно- або поліфункційними. Частіше застосовують поліфункційність, рідше монофункційність. Комбінація нових функцій при поліфункційному використанні територій буває найрізноманітніша, але першочергово вона забезпечує три основні сфери життєдіяльності людини в містах: житло – праця – відпочинок.

У доповіді «Przykłady rewitalizacji terenów Przemysłowych» Maciej Huculak та Wojciech Jarczewski репрезентували основні напрямки розвитку деградованих промислових територій міст у Сілезькому воєводстві:

- Послуги (торгівельні галереї, супермаркети, офіси тощо);
- Розвиток підприємництва (інкубатори, промислові парки, зони економічної активності, вища освіта, нові інвестиції);
- Об'єкти культури (музеї, галереї, концертні зали);
- Рекреація (загосподарювання водних просторів);
- Житло (будівництво багатородинних будинків, лофтів)

Проаналізувавши результати реструктуризації територій промислових об'єктів різних країн, зведемо їх до основних напрямків трансформації промислової функції: монофункціональні та поліфункціональні (рис.3.3.1).

Рис. 3.3.1. Трансформація промислової функції.

Виявленою особливістю реструктуризації територій промислових об'єктів стала їхня взаємодія з середовищем. *Перша особливість*: вплив об'єкта на середовище коли територія, яка підлягає реструктуризації, стає «імпульсом» для розвитку довколишніх районів та підвищує загальноміські показники якості середовища. *Друга особливість*: вплив середовища на об'єкт, коли під тиском розвитку довколишніх територій, промислові території необхідно піддавати реструктуризації, оскільки вони дисгармонійні до оточення. Тут «імпульсом» стає середовище, яке діє на деградовані території промислових об'єктів та підпорядковує їх до своїх вимог. *Третя особливість*: взаємовплив, коли території промислових об'єктів та середовище, серед якого вони знаходяться, розвиваються в одному темпі та рівномірно взаємодіють (рис.3.3.2).

Рис.3.3.2. Взаємодія території промислового об'єкта із середовищем.

У цьому випадку території промислових об'єктів та середовище розвиваються за спланованою схемою, яка задовільняє часові трансформації міста, економіки, суспільства та вимоги до міського середовища.

Аналізуючи реструктуризовані території промислових об'єктів, важливо було відзначити учасників та їхню взаємодію і взаємовплив. У всіх проектах спершу розробляли державні програми з реструктуризації територій промислових об'єктів, застосовували інноваційні технології та можливість їхнього дальшого вдосконалення, залучали громадськість на всіх етапах реструктуризації (більш успішними були ті проекти, де громада разом із проектувальниками брала участь у знаходженні ідеї місця), інвестором була одна відповідальна організація (решта долучалась до неї), котра враховувала інтереси громади та обмеження влади (рис.3.3.3). Важливим є жорткий контроль влади та попереднє стратегічне планування щодо потреби чи ліквідації промислової функції на тій чи іншій території. Адже не можна сказати, що на територіях промислових об'єктів створювались лише житлові чи культурні об'єкти. Якщо промислове виробництво, що попередньо було на території, яку плануються реструктуризувати, сьогодні є стратегічно важливим і сприятиме розвитку країни чи міста, то його залишали та модернізували технологічний процес.

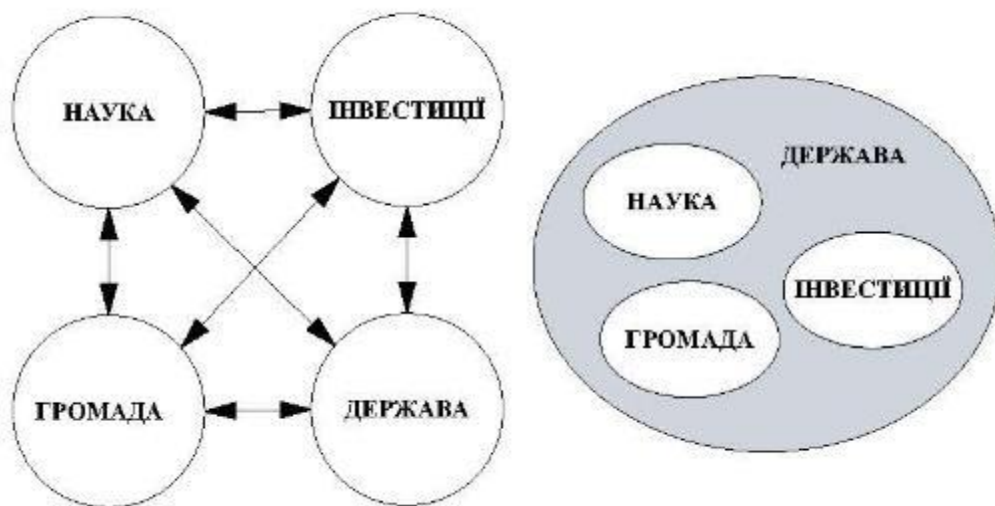

Рис.3.3.3. Моделі взаємозв'язків для здійснення реструктуризації територій промислових об'єктів.

Поштовх до реструктуризації територій промислових об'єктів у різних випадках йшов від суспільства, влади або інвестора. Реалізація проектів з реструктуризації інколи тривала до десяти, а інколи і більше років. Перешкоди, які виникали на рівні суспільства чи перетині інтересів бізнесу та держави потребували компромісів і саме їхні пошуки тривали значний період.

Цікавим є факт, що триваліші проекти вбирали в себе ширший спектр суспільних змін, ніж короткотривалі. Була змога врахувати найостанніші новинки та винаходи, оскільки темпи змін у науці, технологіях та техніці сьогодні прискорюються. Час, який витрачали на створення новітнього інструментарію на початку ХХ ст. та наприкінці різняться в рази. Ми спостерігаємо сьогодні прискорені темпи створення та виходу в світ нових винаходів. Це диктує ринкова економіка.

Також відзначимо міждисциплінарність поняття «реструктуризації» – це багатогранне поняття, в якому враховані прийоми архітектури, містобудування, соціології, економіки та екології міста та залучені спеціалісти різних галузей наук (рис.3.3.4).

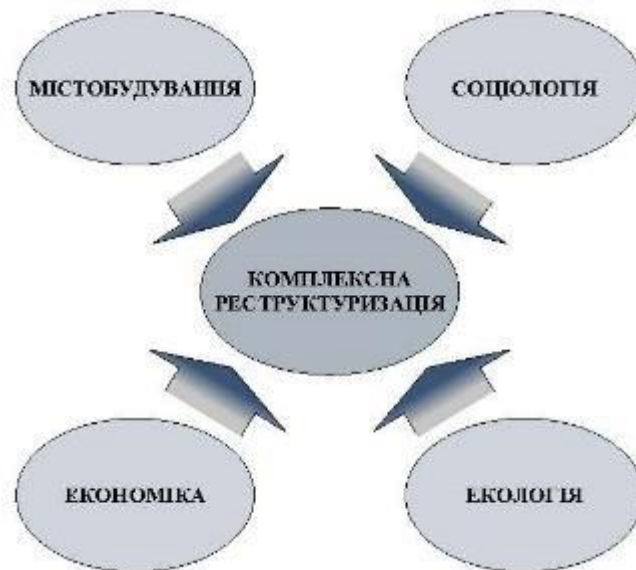

Рис.3.3.4. Міждисциплінарний підхід до процесу реструктуризації.

Після проведених досліджень були визначені особливості реструктуризації територій промислових об'єктів країн Західної Європи та України.

Важливо також відзначити, що ті проблеми, які ми спостерігаємо сьогодні в Україні та у Львові зокрема, також були й є у країнах Західної Європи. Це стосується приватних власників, які після занепаду того чи іншого великого підприємства з'являються на цій території. Але важливим чинником завжди залишався контроль та схвалення з боку державної адміністрації одночасно з залежністю від ринку.

Під час реструктуризації територій колишніх промислових підприємств велику увагу приділяли їй дальшому успішному функціонуванню, можливості самостійно себе забезпечувати та позитивному впливу на території, які її оточували. Інколи реструктуризація ставала поштовхом до розвитку території міста. Зокрема, такої думки дотримувалися при втіленні в життя масштабного проекту з реконструкції історичної частини Відня. Нові функції газометрів мали позитивно вплинути на оточуюче середовище.

Важливо також і те, як впливав і далі впливає на успішність реструктуризації територій промислових об'єктів комплексний підхід на рівні міста. На прикладі, Лейпцига можна спостерігати, як деіндустріалізація стала однією з причин зменшення кількості населення міста. Економічні спади й кризи традиційних галузей промисловості вплинули на можливість працевлаштування населення і, отже, спричинили відтік жителів (Кузьменко та Губіна, 2011). У кінці 1980 – поч. 90 розроблений проект ревіталізації Лейпцига. Згідно з економічними структурними змінами, реконструкція територіальних визначних пам'яток та захист основ будинків до належної якості рада міста створила з запланованими територіями у всеохоплюючу концепцію для всього міста. В 1988/89 рр. тільки індустріальний район Plagwitz забезпечив місцевих жителів приблизно 20.000 робочих місць. Згодом у розвитку міста важливе місце відводили розвитку малого та середнього бізнесу (Інсайдер (Insider) (2014); Werkstatt-Stadt (2005)). Отже, можна простежити різні масштаби реструктуризації: від окремого об'єкта до рівня міста.

Території колишніх промислових зон приваблюють інвесторів та забудовників наявністю вже функціонуючих комунікацій, зокрема електромереж. У зв'язку з цим забудовників насамперед цікавлять об'єкти, що розміщені поблизу транспортних розв'язок (станцій метро) та доступних до центру районах. Наприклад, у Києві

найбільш перспективними територіями для непромислової забудови визначені такі: Північні Осокорки (вздовж лівобережного відгалуження Дарницького мосту, район Дарницького вокзалу), Рибальський острів (промзони в районі станції метро «Дорогожичі», «Сирець», «Нивки», «Святошин», територія промислового парку «Теличка» (від станції «Видубичі» в бік району «Корчуватий) (Центр нерухомості (Center of Real Estate), 2014).

Водночас деякі території промислових об'єктів не забудовують. Можна виділити дві пов'язані з цим проблеми: перша – природного та інфраструктурного характеру (інвестор не бачить, яким чином здійснити необхідні зміни природних умов (відвести підземну річку) та яким чином облаштувати додаткові під'їзди для автомобілів, чи які дії необхідні щодо функціонуючої залізниці; друга – бюрократична, адміністративна (немає гарантій, що після знесення заводу, інвестору не відмовлять у купівлі чи оренді землі, тому у інвесторів немає бажання вкладати у розроблення проекту) (Центр нерухомості (Center of Real Estate), 2014).

Для приваблення інвесторів до промислових зон (зокрема Києва, але це стосується всіх міст України) необхідне створення низки умов: гарантування інвестору компенсації витрат на «відселення теперішніх «жителів» промзон або здійснення цього за рахунок міського бюджету; держава має взяти на себе документове переоформлення призначення землі; забезпечити безперешкодну видачу технічних умов на інженерні комунікації та можливість інвестувати у побудову нових у випадку їхнього не використання (Центр нерухомості (Center of Real Estate), 2014).

Також були виконані дослідження та описані напрямки реструктуризації територій промислових об'єктів окремо для промислової забудови, території та функції. Запропоновану модель взаємозв'язків цих компонентів реструктуризації територій промислових об'єктів (табл.3.3.2). Уведені умовні позначення для забудови (31, 32, 33, 34), для території (Т1, Т2, Т3, Т4) та для функції (Ф1, Ф2, Ф3). Промислову забудову під час реструктуризації можливо добудовувати (31), частково ліквідувати (32), повністю ліквідувати (33) або повністю зберігати (34). Це залежить від її цінності (чи є будівля пам'яткою архітектури). Якщо на території промислового об'єкта не виявлені такі пам'ятки, а капітальна індустріальна забудова,

тоді в залежності від її стану чи концептуального розвитку території, можна зносити, добудовувати чи перебудовувати. Також популярним є збереження «оболонки» булівлі із зміною внутрішнього планування (ці питання у своїх дисертаціях докладно розглядали Супрунович, 2007 та Іванов-Костецький, 2011).

Щодо території промислового об'єкта, то вона може бути повністю збережена (конфігурація, величина, інфраструктура тощо) – T1, фрагментована – T2 (роздріблення території між різними власниками, але з дотриманням стратегічного та цілісного розвитку території загалом), розширена – T3 (приєднання додаткових територій), зменшена – T4 (частина території переходить землекористувачам по-сусідству; для нового використання не потрібна попередня площа промислової території). Території промислових об'єктів розглядаються як територіальний резерв в межах міста. Відповідно до функції, яка передбачається, змінюється планувальна структура та сама величина території. Сьогодні виробництво, як і забудова міста загалом, збільшує свою щільність. Ця тенденція простежується і у країнах Західної Європи, оскільки територіальний резерв, в наявних межах міст, вичерпується. Якщо виробництво залишається, то нинішні технології не потребують екстенсивної забудови. Відбувається інтенсифікація виробництва та зменшення його площі.

Якщо розглядати промислову функцію, то вона може бути ліквідована та винесена за межі міста чи країни (Ф1), частково замінена та комбінована із іншими (Ф2), збережена (Ф3). Сьогодні прослідковується тенденція поліфункціональності. Підтвердження цьому можна знайти в попередньо розглянутих прикладах. Території промислових об'єктів найчастіше поєднують декілька важливих для міста функцій (наприклад житло, бізнес, рекреацію) та стають новими центрами розвитку міста.

Отримані дані були зведені у принципову модель реструктуризації територій промислових об'єктів, в якій видно співвідношення компонентів території: промислової забудови, функції та, безпосередньо, території. Співвідношення функції та забудови впливає на збалансованість території; функції та розвитку території – ефективність її використання; території та забудови – на цінність.

Особливості реструктуризації територій промислових об'єктів міст Західної Європи та України

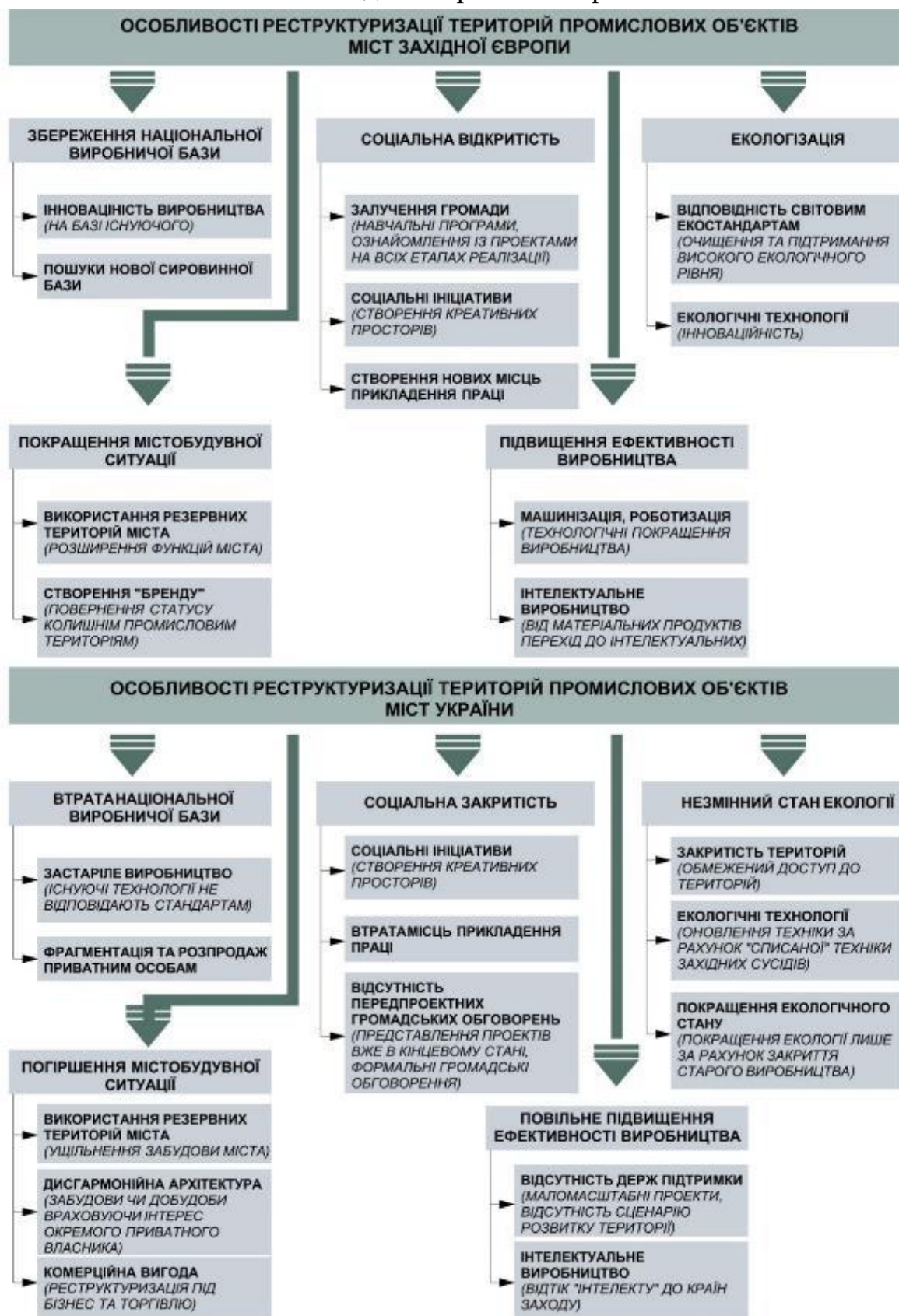
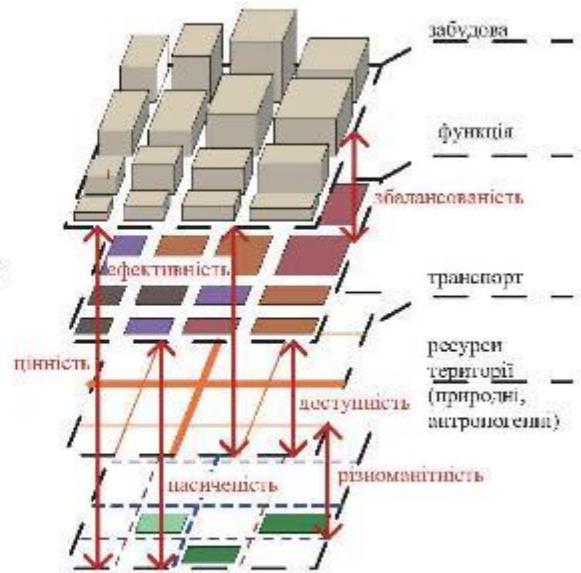
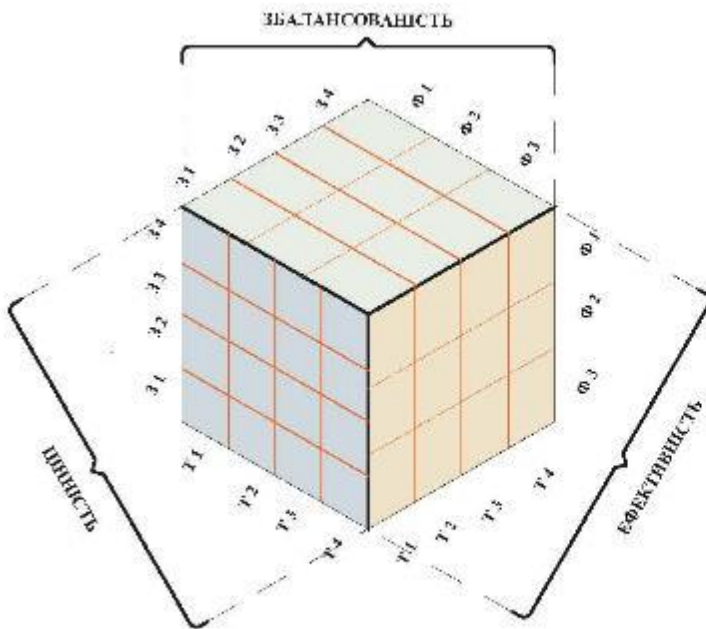
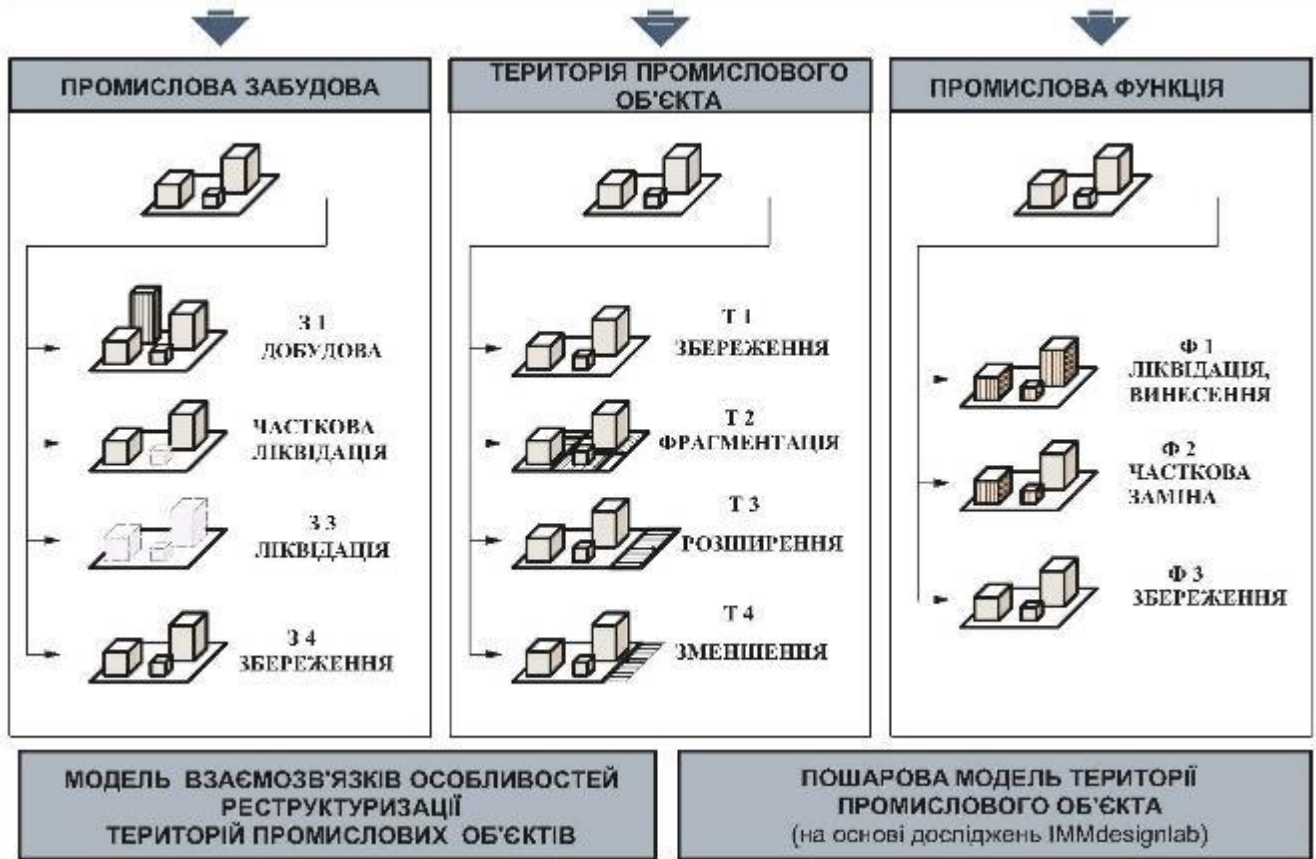

Табл. 3.3.2. Компоненти реструктуризації промислових об'єктів

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

1. У містах країн Західної Європи є значна кількість прикладів реструктуризованих територій промислових об'єктів. Етап переходу від індустріального до постіндустріального періоду, який розпочався у Європі з Великобританії, Іспанії, Німеччини, Франції триває й сьогодні. На обраних прикладах були проаналізовані нові підходи та механізм реструктуризації територій промислових об'єктів. Вивлені такі особливості: індивідуальність у підходах до реструктуризації кожної із проаналізованих територій; державний контроль та дотації; архітектурно-планувальна інтеграція цих територій у міську структуру; створення нового образу територій та міста; посилення метрополітальної ролі міських осередків та підвищення атрактивності міст загалом. Дотримання нових вимог та стандартів, орієнтованих на підвищення ефективності використання територій промислових об'єктів, покращення якості та комфорту міського середовища.

2. У містах України після розпаду Радянського Союзу загальний тренд переходу від індустріального до постіндустріального періоду розпочався із глибокої кризи та став безсистемним і хаотичним. Проаналізована низка українських реструктуризованих об'єктів та проектів свідчить про брак єдиного механізму та стратегії розвитку промислових територій, які перебувають у стані деградації на державному рівні. На цьому фоні – успіх креативних кластерів, які починаються для утримання промислових будівель та територій. Вони розвиваються і набирають понадрегіонального значення. Змінюється характер виробництва із машинобудівних заводів до креативного виробництва. Тут поєднуються різні функції під одним дахом, які магнітом притягують митців, молодь та мешканців міста. Велика промисловість розпалася на багато дрібних підприємств, які зайняли нішу «побутових послуг».

3. Під час аналізу виявили аналогію між українським і закордонним досвідом у перехідному періоді, коли деградовані або частково деградовані території промислових об'єктів були фрагментовані та приватизовані або залишалися асоціальними, а їхній містобудівельний потенціал не використовували. Чітка державна політика та стратегія розвитку міста або регіону у країнах Європи дали позитивний результат та успішні реалізовані проекти реструктуризації промислових

територій. В Україні, зважаючи на брак державної стратегії та контролю за реструктуризацією територій промислових об'єктів, ця сфера віддана на «саморозвиток», без урахування інтересів міста та держави.

4. Території промислових об'єктів України мають потужний потенціал як територіальний, так і ресурсний. Сьогодні розпочалися самостійні ініціативи громадських організацій, які намагаються покращити стан деградованих територій, але для повномасштабного використання всього потенціалу цього замало, тому необхідні державні механізми та стратегії. Проте економічний стан країни засідчує тезу, що необхідно акцентувати на розвитку власного інноваційного виробництва, основаного на виготовленні готової продукції (Україна – це сировинна країна) та можливості надати нові місця прикладення праці мешканцям міст, зокрема молоді, для запобігання «відтоку інтелекту» з країни.

РОЗДІЛ 4 ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІЙ ПРОМИСЛОВИХ ОБ'ЄКТІВ МІСТА ТА ЇХНЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ (на прикладі міста Львова)

4.1. Зміни та розвиток територій промислових об'єктів в структурі міста Львова

Наприкінці XIX – поч. XX століть промислове виробництво мало скромні масштаби (згідно з польською статистикою 1926 р. у Львові працювало 111 середніх і великих підприємств з кількістю працівників – 7006 осіб¹⁴). Після завершення другої світової війни та звільнення Львова з-під німецької окупації, радянська влада визначила індустріальний напрямок розвитку Західного регіону із центром у Львові. В цей час зростає кількість нових промислових об'єктів та кількість зайнятих на них мешканців міста. Впродовж 10 років після завершення другої світової війни кількість працівників у сфері промисловості збільшилася до 61 тис. осіб (15 % населення міста). У 1959 р. їхня частка збільшилась до 26,3%, а до середини 1980 – більше третини населення було залучено у сферу промисловості. Порівняно з довоєнним часом, до 1980 року, промислове виробництво зросло в 110 разів. Промисловість Львова була репрезентована інтелектуально місткими галузями приборо- та машинобудування¹⁵.

В часи перебування Львова у складі Польщі (Львів знаходився на східних теренах тодішньої Польщі), важливою складовою його діяльності було ремісництво. Основним напрямком розвитку було господарство. Розвиток промисловості міг відбуватися лише на основі довізної сировини, фабричних відходів чи на довізному паливі, оскільки власної сировинної бази не було. Масштаби промисловості Львова були незначними та охоплювали безпосередньо Львів та його найближчі околиці. (Степанів, 1992, с. 89-90). На перших позиціях перебували такі галузі: перероблення сільсько-господарської сировини (млинарство, консервна промисловість, пекарство, броварництво, горілчана, кондитерська та текстильна промисловість). Надалі розвинулися: керамічна (цегельна) промисловість, виробництво цементних та металевих виробів, фабрики лампочок, виробництво електротехніки, хімічно-

¹⁴ Експлорер (Explorer.lviv.ua), 2012. *Промисловість Львова. Історія* [online] Доступно: < <http://explorer.lviv.ua/forum/index.php?topic=5403.0> > [Дата звернення 26 квітня 2017].

¹⁵ Грицак Я., 2013. *Експеримент союзного масштаба*. [online] Доступно: < <http://forbes.ua/magazine/forbes/1353189-eksperiment-soyuznogo-masshtaba> > [Дата звернення 26 квітня 2017].

фармацевтична та косметична промисловість, виробництво фарб, лаків, мила, свічок, шкірянок галантереї, одягу тощо (Степанів, 1992, с. 91).

Коли польську владу замінила австрійська, індивідуальне ремесло втратило свою актуальність. Стрімкий розвиток промисловості та загалом м. Львова спостерігався до початку першої світової війни. На початку ХХ ст. у Львові промисловість зосереджувалась в основному у історично-сформованій частині міста. Львів був ремісничо-торговим містом. В часи панування польської влади за кількісними показниками підприємств і робітників всі галузі промисловості розділилися за наступним сценарієм: 1 позиція - швейна і взуттєва промисловість, 2 - будівельна, 3 - харчова, 4 - металообробна. Провідними галузями були: харчова, поліграфічна, деревообробна і хімічна (Грицак, 1996). Але загалом, у Львові індустріалізація мала скромні масштаби (Проскураков та Гой, 2008).

До німецько-польської війни у Львові розвивались наступні напрямки промисловості: металева, машинна, електротехнічна, хімічні, будівельна, поліграфічна, харчова, деревообробна, текстильна. Якщо порівнювати кількісні показники, то у 1937 р. у місті працювало 3,988 промислово-ремісничих підприємств (7% – велика промисловість, середня промисловість – 125, дрібна та реміснича – 3,874). У 1939 р. відбулося зростання частки великої промисловості до 10% та підприємств середньої промисловості до 137 (Степанів, 1992, с. 90-91).

У 1929 р. розпочалася господарська криза, яка призвела до припинення роботи великих підприємств і, як наслідок, втрати мешканцями місць прикладення праці. За кількісними показниками у 1931 р. у львівській промисловості працювало 45,308 робітників (17% - у великій та середній промисловості (~7.703 ос.), 37% - у дрібній та ремісничій). У 1939 р. частка робітників у великій та середній промисловості зросла до 11, 706 осіб (Степанів, 1992, с. 92).

Розміщення виробничих сил базувалося на відповідних природних ресурсах. У східній частині Львова розташовувались фабрики цементових виробів (неподалік від закладів піску); південна та південно-східна частина (на периферіях, неподалік закладів глини – Пасіки, Снопки, Козільники, Кульпарків) – мінеральна промисловість, добування та переробка глини і цегли, кахлі; північна частина міста

(поблизу міської бійні) – фабрики добрив, які базувались на випалюванні тваринних кісток. В північній стороні, вздовж вулиць Жовківської та Городоцької, неподалік від двох залізничних станцій, розвинулася металево-машинна промисловість, харчова, хімічна, текстильна, взуттєва. Вздовж лінії Івано-Франківськ-Львів та на Персенківці, поблизу вулиці Замарстинівської, неподалік Підзамче робувалася деревообробна промисловість. Електростанція розміщувалась при станції Персенківка та працювала на довізному кам'яному вугіллі. Газівня неподалік Підзамче (опиралася частково на газу із Дашави, у більшій мірі – на коксуюче вугілля). Біля промислових районів розташовувались робітничі поселення, а саме на Замарстинові, Знесінні, Сигнівці, Сигнівці та Снопкові. Снопки та верхній Личаків не мали типових робітничих поселень, оскільки у мінеральній та мінерально-добувній промисловості працювали, в основному, приїжджі робітники (Степанів, 1992, с. 92-93).

Під час першої радянської окупації 1939-1941 рр. влада не сильно змінила обриси промисловості, більше концентрувалась на націоналізації і укрупненні старих підприємств. Проводилися об'єднання дрібних приватних ремісничих майстерень та дрібних фабрик. Після націоналізації великих підприємств приступили до розбудови нових. Активно збільшували кількість робітників (Степанів, 1992, с. 93-94). Рішення про індустріалізацію Львова було прийнято в 1945 р., після звільнення з-під нацистської окупації. Згідно із прийнятим радянським урядом у 1946 р. законом про п'ятирічний план (1946–1950 рр.), місто планували перетворити на великий промисловий осередок України. Післявоєнна програма соціально-економічного розвитку, затверджена 1966 р. терміном до 1990 р. – була спрямована на перетворення Львова у «великий індустріальний центр середнього і точного машинобудування, приладобудування і електропромисловості». Зокрема, реалізовано будівництво великих промислових зон у північно-східному (північна промислова зона, Дубляни), західному (Сигнівка, Рясне) і південному (Сихів) секторах міста по сусідству з новими периферійними житловими районами. Згідно з концепцією генерального плану 1966 р. навколо історичної центральної частини Львова впродовж 1970–1980 рр. планували сформувати нові великі сельбищно-промислові райони, що загалом і було здійснено (Мазур Т.М., (2002); Мельник І. (2008).

Львівська індустрія була зосереджена на інтелектуальних галузях промисловості, таких як приладо- і машинобудування. Місто виросло до одного із найбільших промислових центрів Західного регіону України. Після розпаду Радянського Союзу місто мало всі шанси стати постіндустріальним лідером в незалежній Україні, але, на жаль, так не відбулось. Більшість великих підприємств закривалися, втративши державне замовлення та зв'язок із іншими промисловими підприємствами, оскільки система промисловості була створена на базі взаємозв'язків і взаємозалежності, в масштабах усього союзу.

Львів має особливість, яка виражається у поєднанні західних доктрин формування територій промислових об'єктів та радянських. У Львові західні концепції торкаються здебільшого забудови історичної та середньої частини міста (підвищені якісно-відмінні вимоги до подальшої реструктуризації), а вплив радянського періоду прочитується на периферійних територіях міста. Також відчутна відмінність у масштабі забудови та величині самої промислової території. Ті з них, що закладали у часи Радянського Союзу вирізняються великими масштабами забудови, її типовою архітектурою, а територіям притаманний екстенсивний спосіб забудови. Передбачали та закладали ще додаткові площі промислової території, які згодом дали б можливість виробництву розвинутися і розкинутися на більшій площі.

Території міста Львова, які були зайняті промисловими і комунально-складськими об'єктами, на початок 1990 років займали орієнтовно 40% від площі міста. Найбільша площа, що була відведена промислому виробництву та найбільша кількість працівників була зосереджена у галузі машинобудування (50% від загальної кількості промислових територій) (Петришин та Ганець, 2014, с. 143).

На початку 1990 рр. в країні відбулися радикальні політичні та економічні зміни. Це вплинуло на промисловість та спричинило банкрутство великих підприємств. Важливим фактом стала втрата владою монополії на промисловість, оскільки планова економіка змінилася на ринкову. В цей час генеральний план, який діяв і, був розроблений у 1993 році Львівським інститутом Укрзахідцивільпроект (тепер ДІПМ Містопроєкт, автори З. Підлісний, Р. Мих, В. Дубина, О. Бугаєв), втратив свою актуальність. Він був відголосом радянських часів. Програма розвитку

Львова розглядала його як місто мільйонник. Зміна форми власності із державної на приватну спричинила хаотичність у процесі розпродажу та приватизації земель із промисловим цільовим призначенням. Відбувалося безсистемне дріблення та розпродаж великих територій промислових об'єктів.

Оскільки старий генеральний план не був здатний забезпечити новий якісний розвиток міста, виникла потреба у створенні нової Концепції розвитку міста (Сеньковська Я.Т. (2013); Мазур Т.М., Король Є.І., та Сеньковська Я.Т. (2012). У 2001 р. на замовлення Львівської міської ради була розроблена Концепція розвитку міста. Згодом рішення генерального плану м. Львова розроблене у 2010 році ДП Державним інститутом проектування міст «Містопроект» (м. Львів), яке затверджене ухвалою Львівської міської ради № 3924 від 30.09.2010р. Необхідно відзначити стратегічний план розвитку міста Львова, що передбачав такі напрямки розвитку: туризм, логістика та розвиток наукових установ оснований на новітніх інноваційних технологіях (промисловість інтелектуального спрямування). Це спрямування було характерне для радянських часів, коли наголос здійснювався на високотехнологічні галузі промисловості. Сьогодні цей напрямок також зберігся, у наявному генеральному плані міста. Додатково новий генеральний план передбачає територіальний розвиток міста та включення до його складу прилеглих територій в радіусі 30 км від міста (Сеньковська Я.Т., 2013).

В генеральному плані Львова до 2025 року передачено створити комфортне місто для людини. Для здійснення вище вказаної мети в ньому зазначені такі шляхи реалізації: збереження, відродження та розвиток. Під поняттям «збереження» генеральний план має на увазі збереження матеріальних і духовних ресурсів міста; «відродження» – це відродження статусу неофіційної столиці Західного регіону України, центру багатогалузевих видів діяльності, зокрема виробництва *etc.*; «розвиток» – розвиток міста Львова, його промислових територій та ряду інших напрямків (ДППМ «Містопроект», 2008.,ст.5).

По відношенню до розвитку промислових територій у генеральному плані вказано наступні дії: винесення дисгармонійних об'єктів з сельбищних територій, підвищення щільності забудови і ефективності використання території в межах

промислових утворень. В цьому документі місто Львів розглядається як науковий та промисловий центр України. Львів володіє науково-технічним потенціалом, який є основою для подальшого розвитку наукомістких та безвідходних галузей промисловості. Промисловість і надалі утримує провідне місце у всіх сферах розвитку міста, зокрема за чисельністю працівників. Обов'язковим аспектом, який також було враховано, це можливість змін в галузевій структурі промисловості та її повної реконструкції. Всі ці дії спрямовані на формування високотехнологічного, наукомісткого, маловідходного виробничого комплексу із низькими ресурсними затратами (ДППМ «Містопроект», 2001, ст.18).

Виробничий комплекс передбачено створити пропорційно до кількості населення. Промислові об'єкти передбачались концентрувати в межах сформованих промутворень. Частина промислових об'єктів планували винести за їхні межі із метою подальшого розвитку сельбищних територій. Ми спостерігаємо тенденцію, коли пріоритет надається житловим, громадським та торговим об'єктам, в той час, коли більша кількість промислових підприємств виноситься за межі міста. Це є наслідком світової тенденції переходу від існуючих містобудівних підходів, до концепції «сталого розвитку». Метою даного підходу є покращення якості життя мешканців міста (Петришин та Ганець, 2014, с. 142).. Відповідно до Генерального плану Львова до 2025 р. в межах міста виділено більше 120 земельних ділянок під житлове будівництво (36 з них розташовані на постпромислових територіях та об'єктах колишнього військового комплексу) (Петришин та Ганець, 2014, с. 144).

Радикальні суспільно-політичні перетворення (утворення незалежної України) та зміна економічної системи (перехід від центрально керованої економіки до економіки на ринкових засадах) загалом не змінили територіального розподілу промисловості, тому позиція Львова як одного із основних регіональних осередків була збережена (Мазур та Посацький, 2008, ст.34). Отже, у новому генеральному плані промисловість вважається одним із головних кластерів розвитку міста. Сфера промисловості володіє потенціалом забезпечити зростання добробуту мешканців та сприяти економічному та соціальному розвитку міста (Офіс ефективного регулювання (Better Regulation Delivery Office), 2016).

Із 2006 року у Львові активно працюють над розробленням стратегії, в якій місто розглядається як туристичний, культурний, економічно-розвинений та комфортний для життя центр. Основним принципом розробки комплексної стратегії розвитку Львова 2012-2025 рр. баланс між задоволенням нинішніх потреб мешканців та його майбутнім розвитком.

Один із основних пунктів стратегічного розвитку міста є: високі технології та інновації; міжнародна співпраця; вдосконалення інфраструктури; покращення доступу інвесторів до регіону; соціальні аспекти. Збільшення рівня інновації та створення нових ділових центрів із застосуванням концепцій сучасної архітектури є важливим аспектом стратегії. Отже, Львів визначений як науковий, інноваційний центр та як місто високотехнологічної індустрії. Сьогодні у місті розвивається легка, харчова, біотехнічна, електронна промисловість. Також слід зазначити, що місто є лідером у Східній Європі в галузі ІТ-бізнесу. Сьогодні розбудовують та розвивають ІТ-кластери, а також додатково передбачають території та створюють проекти для створення житлових комплексів для працівників цієї сфери діяльності. Промисловість міста розвивається за принципами економіки знань. Важливим є створення привабливого для бізнесу середовища, це в свою чергу сформує потужну економічну базу зростання міста, підвищиться рівень зайнятості та добробут мешканців (ЛМР, 2012). Саме цей підхід часто можна зустріти у проектах Західної Європи (наприклад, парк Націй у м. Лісабон (Португалія)), коли у залученні всесвітньовідомої компанії чи корпорації вбачають потенційну можливість для розвитку та повернення додаткових капіталовкладень у колишніх територіях промислових об'єктів.

Промисловість визнана як один з потенційних та стратегічних напрямків розвитку економіки Львова. Якщо говорити загалом про Львівщину, то її промисловий комплекс представлений різними галузевими напрямками. Найбільше представлена легка промисловість, а поряд із нею розвивається видобуток корисних копалин. Продукти харчової промисловості в повному обсязі забезпечують населення продвольчими товарами. В останні роки провідними є харчова промисловість та переробка продуктів сільського господарства. Її частка в загальнопромисловому

виробництві становить майже чверть. (Стратегія розвитку Львівщини до 2015р., 2007.)

Території промислових об'єктів, що не функціонують або частково функціонують, внаслідок банкрутства промислових підприємств, можуть стати територіями на яких далі розгорнуть інноваційне виробництво та створять комфортні для розвитку міста умови. Перевагами цих територій є: сформована інфраструктура, транспортна доступність (промисловість зазвичай тяжіла до транспортних розв'язок), територіальний потенціал.

Якщо ми розглядаємо конкретні цифри розвитку промисловості, то нам необхідно звернутися до матеріалів управління статистики Львівської області. (проаналізовані статистичні дані подані у таблиці 4.1.1.). Згідно з матеріалами Управління статистики, Львівська область відносно інших областей України, займає шосту частину валової доданої вартості, кількість працівників є однією із найвищих та кількість інвестицій становить більше чвертини, з них більше третини прямих іноземних інвестицій.

Якщо аналізувати структуру реалізованої промислової продукції за видами діяльності, то переробна промисловість займає майже три чверті від загального обсягу, наступними є підприємства з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, добувна промисловість і розроблення кар'єрів та підприємства з водопостачання; каналізації, поводження з відходами. В складі переробної промислової продукції переважає виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів. У 2014 році спостерігалось зменшення промислового виробництва майже у всіх видах діяльності. Збільшення випуску продукції відбулося лише на підприємствах добувної промисловості і розробленні кар'єрів, текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів.

Загалом у Львівській області, як і у всій Україні за 2014 р. обсяг виробництва зменшився на 10,1%. Також слід зазначити, що присутня тенденція до зменшення кількості промислових підприємств. Можна спостерігати певно зростання у 2013 році, але загальна картина показує, що кількість їхня невпинно зменшується. (Статистичний збірник, 2014). Щороку зростають обсяги виробництва в легкій

промисловості. Більшість обсягу продукції цієї галузі припадає на підприємства з виробництва одягу і ще третина – на підприємства з ґрунтування та дублення шкіри (Стратегія розвитку Львівщини до 2015р., 2007, ст.9). Найбільшого розвитку в останні роки набуло виробництво деревини та виробів з неї. Середньорічний темп приросту впродовж останніх п'яти років у цій галузі був у 3,5 разів більшим від середньо-промислового показника. Частка підприємств із виробництва деревини та виробів з неї у структурі реалізованої продукції збільшилась із 1,8% 2001 року до 5,4% – 2005-го (Стратегія розвитку Львівщини до 2015р., 2007, ст.9).

У середньому у легкій промисловості падіння кількості виробленої продукції у певних видах діяльності компенсувалося збільшення виробництва у інших (наприклад зменшення у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, молочних продуктів, але водночас зросло виробництво хліба і хлібобулочних виробів, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів). Ми можемо, водночас із зменшенням кількості підприємств спостерігати збільшення обсягів промислової продукції. Це означає, що збільшується не кількість промислових об'єктів, а їхня ефективність.

Також у 2014 році зменшилось виробництво у целюлозно-паперовій сфері, у машинобудуванні на 4,4%. У машинобудуванні це спричинене зменшенням виробництва транспортних засобів та електричного устаткування, комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, виробництва машин і устаткування. Свій випуск збільшили виробництва автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів. Вже два роки поспіль зменшується обсяг випуску продукції на підприємствах з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (на Львівщині наступна позиція після харчової промисловості) (Статистичний збірник, 2014).

Якщо аналізувати кількість зайнятих, то промисловіть все ще залишається найчисельнішою поміж основних видів економічної діяльності – 117,3 тис. осіб (23,3% працівників області). Також, на умовах зовнішнього сумісництва було зайнято 1,4 тис. осіб, а за цивільно-правовими договорами – 2,8 тис. осіб. (Статистичний збірник, 2014). Кількість зайнятих у промисловому секторі за даними наведеними у Стратегії розвитку Львівщини від 13 березня 2007р. №193. У промисловості працює

майже 7 тис. підприємств, на яких зайнято майже 200 тис. працюючих. Із них 3424 – економічно активні, 20 – великі, 589 – середні, 2815 – малі підприємства (Стратегія розвитку Львівщини до 2015р., 2007.)

Найбільш оплачуваною була праця на таких підприємствах: з виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів, з добування кам'яного та бурого вугілля, з виробництва хімічних речовин і хімічної продукції, з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря в межах 5944- 4114 грн. Значно нижча заробітна плата була у працівників текстильного виробництва; виробництва одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів, з виробництва електричного устаткування, виробництва гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції, водопостачання; каналізації, поводження з відходами, з виготовлення виробів з деревини, виробництва паперу та поліграфічної діяльності металургійного виробництва, виробництва готових металевих виробів, крім машин і устаткування від 2458 до 2612 грн (Статистичний збірник, 2015).

Отже, ми можемо стверджувати про різку втрату людьми місць прикладання праці, також статистичні збірники відзначають пункт частішого використання працівниками відпусток за власний рахунок, що свідчить про занепад та нерентабельність виробництва загалом.

Позитивним фактом є те, що у Львівській області доволі активно займаються інноваційною діяльністю. У 2014 році на 129 промислових підприємствах вжили інноваційні заходи для покращення технічного рівня виробництва і випуску нової продукції (це на 11,2% більше, ніж попереднього року). Якщо розглядати ситуацію в порівнянні із іншими регіонами України, то Львівщина за кількістю інноваційно активних підприємств займає 3 місце, а за їх часткою у загальній кількості промислових підприємств – 10 місце. У 2014 році також на 18,9% збільшилася кількість освоєних і поставлених на ринок інноваційних видів матеріалів, виробів, продуктів та нової техніки. Кожне третє підприємство створювало або впроваджувало інноваційні технології. Лідером по впровадженні нових інноваційних видів продукції були виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – 43, найменше машинобудування – 18.

Якщо порівнювати капітальні інвестиції 2013 року та 2014, то обсяги зменшились, зокрема у сферу добувної промисловості і розроблення кар'єрів. Але водночас збільшилися обсяги у харчове виробництво, виробництво деревини, паперу, машинобудування, текстильне виробництво.

Щодо іноземного капіталу, то можна сказати, що в порівнянні з попереднім роком у 2014 році у промислові підприємства області надійшло у 3,9 раза менше інвестицій (це 13,1 млн. дол). Основні інвестиції були залучені (по мірі спадання) із Кіпру, Німеччини, Швейцарії, Польщі, Австрії та Данії, усього інвестиції здійснені із 46 країн світу. Основними галузями, які підлягали інвестуванню це: підприємства машинобудування, легкої та харчової промисловості, виробництво напоїв та тютюнових виробів. На графіках, які представлені у статистичних збірниках можна побачити основні галузі промисловості у які вливалися іноземні інвестиції у 2013 році та 2014 році. Якщо, наприклад, порівняти галузі в які були вкладені іноземні інвестиції, то можна помітити різницю. У 2009 основною галуззю для вкладення основних іноземних інвестицій була галузь машинобудування (Статистичний збірник, 2014). Усього у промисловий комплекс Львівщини інвестовано понад 240 млн дол. США або 64% усіх іноземних капіталовкладень. У харчопереробну галузь інвестовано 52,9 млн дол. США (13,8%). (Стратегія розвитку Львівщини до 2015р., 2007., ст.8).

Якщо аналізувати збитковість підприємств, то найбільш збитковими підприємствами були: підприємства водопостачання; каналізації, поводженні з відходами, добувній промисловості і розробленні кар'єрів, постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, машинобудуванні (Статистичний збірник, 2014).

Аналізуючи сьогоднішній стан територій промислових об'єктів, можна сказати, що відбувається нівелювання позитивних результатів багатолітнього українського містобудівного досвіду, оскільки безсистемна «клаптикова» приватизація таких територій стала на заваді комплексному розвитку міста, як цілісної системи. Нові власники є зацікавлені передусім у швидкому отриманні прибутків і тому розвивають наступні галузі: торгівлю, сферу обслуговування та громадське харчування. Під нові

функції пристосовуються колишні заводські споруди, однак це відбувається хаотично і без створення загальної інфраструктури (Посацький Б. С, 2011, ст.159).

Було проаналізовано генеральні плани міста Львова 1993 та 2010 рр., які показують динаміку розвитку територій промислових об'єктів (див. додаток Б.1. та Б.2). У генеральному плані 1993 р. видно кількість територій промислових об'єктів, які в перспективі повинні були розвиватись в галузі промисловості, а на генеральному плані 2010 р. вже проглядається втрата виробничих потужностей, а ці території передбачені під інші функції. В табличній формі представлені проаналізовані матеріали і розподілені на колонки, які характеризують розташування промисловості згідно із генеральним планом 1993 р., наступна колонка – функції, які закладають генеральним планом 2010 р. та остання – існуючий стан промислових територій (див. додаток Б.3). Проаналізувавши наявну ситуацію можна стверджувати, що інколи дані генерального плану не співпадають з реальною ситуацією. Також слід зауважити, що при вказуванні в таблиці існуючого стану – «промислова функція», якість цієї функції знаходиться на низькому рівні. Це означає, що на території ще частково присутня промислова функція або вона перебуває на рівні застарілих технологій, які не здатні конкурувати. Представлені схеми розташування та розвитку територій промислових об'єктів м. Львова у генеральному плані 1993 (табл. 4.1.2.) та 2010 років (табл. 4.1.3.).

Конкурентоспроможність нашої країни може підкріплюватись промисловим виробництвом, але можливі варіанти його розташування поступово нівельовуються. Саме значення конкурентоспроможність країни має різні варіанти трактування, наприклад: спроможність зберігати тенденцію довгострокового зростання (за визначенням Дж. Сакса, М. Портера) або утримувати свою присутність на міжнародних ринках (на думку науковців Всесвітнього економічного форуму) тощо. Міжнародна конкурентоспроможність держави вже визначається як системне поняття. Суть полягає у втриманні своїх позицій на світовому ринку. Це досягається на базі економічного потенціалу. В його склад входить розвиток та диверсифікація виробництва і водночас підтримка та відстоювання національних інтересів та виробників. Це дає змогу утримувати економічну незалежність та безпеку на світовому ринку. Саме подібну базу можна розбудувати на територіях занедбаних та

збанкрутілих промислових об'єктів. Але саме регуляторна політика та провладні структури, які (згідно із іноземними прикладами) підтримують та неоднократно ініціюють позитивні зміни на територіях промислових об'єктів сьогодні мають незадовільну характеристику та впливають або не підтримують процеси сучасної реструктуризації (Лібанова Е.М та Хвесик М.А, 2014).

Після проведених аналізів наявної ситуації реструктуризації територій промислових об'єктів можна зробити висновок, що Львів є перспективний з точки зору розвитку та реалізації наукомістких та інтелектуальних видів промисловості. Але на даний момент тільки розпочинається активний розвиток у цьому напрямку. Міські землі використовуються неефективно у зв'язку з нерентабельною діяльністю та банкрутством підприємств. Деградовані території промислових об'єктів необхідно розглядати як резервні території для передбаченого стратегічного розвитку міста. Одним із важливих аспектів їхньої реструктуризації є нарощування потужності існуючої виробничої бази і розширення галузевої структури економічної діяльності, вдосконалення планувальної структури міста зі зміною функціонального використання ряду територій та оздоровлення навколишнього середовища. Сьогодні ми перебуваємо у перехідному періоді, в час коли активно розробляються стратегії розвитку, методологія реструктуризації та формування теоретичних засад для подальшого розвитку міста.

Створення нових комплексних заходів щодо розвитку та використання територій промислових об'єктів, які перебувають у занедбаному стані є нагальною потребою. В процесі їхнього формування потрібно враховувати всі соціально-економічні та містобудівні чинники. Відповідно, для покращення інвестиційної привабливості міста та створення конкурентоспроможної економіки важливим фактором є поліпшення інфраструктури для доступу інвесторів у регіон. Залучення нових інвестицій в поєднанні із стратегічними планами міста, сприятиме розвитку сфери матеріального виробництва та збільшенню конкурентоспроможності економіки міста. Після входу України у ринкову економіку вартість міських земель зростає, тому хаотичний та нераціональний підхід у використанні територій

промислових об'єктів як резерву ставить під загрозу збалансований розвиток міста та комфорт його мешканців (Ухвала №1734 ЛМР, ст.6).

Влада та наукові установи працюють над цією проблемою. Усвідомлення цього питання дає можливість зменшити стихійний розвиток міст, який ми можемо спостерігати сьогодні у Львові, зокрема на територіях промислових об'єктів. Сьогодні, коли триває трансформація соціально-політичного, економічного та культурного середовищ у напрямку європейської моделі містоутворення та державної політики, без визначених стратегічних цілей неможливо передбачити як саме буде проходити процес розвитку міста як одного цілісного організму та, як реагуватиме місто на зміни, що відбудуться в майбутньому. (ЛМР, 2012, ст. 7).

В сучасних ринкових перетвореннях України триває інтенсивний процес здавання в оренду та продажу окремих ділянок територій промислових об'єктів, будівель, споруд, окремих приміщень, перебудова для їхнього нового господарського освоєння. Цей процес торкнувся історично сформованих виробничих об'єктів, які знаходяться на цінних територіях в центральній частині міста. Виникла реальна загроза зникнення історичних промислових об'єктів та споруд як важливого елемента культурної індустріальної спадщини міста. Оскільки одним із напрямків передбачених стратегією Львова є туризм, то є потреба у проведенні комплексних наукових досліджень і оціненні індустріальної культурної та архітектурної спадщини міста, розроблення відповідних державних та муніципальних програм, які б передбачали стратегію раціонального використання і активного захування історичних промислових об'єктів і споруд до туристичної інфраструктури Львова.

Території промислових об'єктів завжди відігравали стратегічне місце у формуванні структури міста. Вони характеризувались тяжінням до транспортних розв'язок. Сьогодні ми можемо побачити низку територій промислових об'єктів, що завдяки вигідній транспортній доступності та певному територіальному ресурсу, в першу чергу приваблюють інвесторів та на них спрямовані першочергові стратегічні плани реструктуризації. Але сьогодні тільки починають створюватися умови, привабливі для великих інвестицій. Підтвердження важливості наявності в місті великого інвестора, який нестиме відповідальність за розроблення комплексного

плану реструктуризації території промислового об'єкту, ми можемо отримати із закордонних прикладів, які були розглянені у 3 розділі. Проекти, які були реалізовані у містах Західної Європи зазвичай були спрямовані на приваблення великого інвестора. Але в цьому випадку обов'язковим є розроблення законодавчої бази державаного контролю, щоб суспільство і місто виграло від угоди між містом та інвестором, а не постраждало від його власних економічних зацікавлень.

Бізнес є складовою сьогодення. Він активно розвивається, в т.ч. і на територіях промислових об'єктів. Найпривабливішим для нього є центр міста. Але сьогодні ми вже можемо спостерігати, що сучасному бізнесу вже стає тісно в історичних цетрах міст. В той самий час переносити свої офіси на периферію міста не є вигідно. Тому повстає питання поєднання сучасної архітектури значних за площею офісних установ та історично цінних територій промислових об'єктів чи окремих будівель. Тому доречно розглядати території промислових об'єктів, які можуть знаходитись на значнішій відстані від загальноміського центру як резервні, при стратегічному підході у загальному розвитку міста і це дає можливість включити їх в структуру міста як повноцінні елементи. Сьогодні ж ми бачимо хаотичність їхнього освоєння.

Основним маяком комплексної стратегії розвитку Львова 2012–2025 рр. є високі технології та інновації, розширення міжнародної співпраці, вдосконалення інфраструктури та покращення доступу інвесторів до регіону (ЛМР, 2012., ст. 9). Важливим пунктом у розрахунку її ефективності є впровадження прогнозування кількості населення на заданий період часу, оскільки різка зміна населення міста суттєво впливає на окремі стратегічні цілі (ЛМР, 2012., ст. 18).

Важливо звернути увагу на наступні три документи. Це «Інтегрована концепція розвитку центральної частини міста Львова», «Стратегія підвищення конкурентоспроможності економіки Львова до 2015 р.» та «Програма сталого енергетичного розвитку м. Львова до 2020 року». Інтегрована концепція розвитку центральної частини міста Львова охоплює питання збереження архітектурної та культурної спадщини, покращення якості громадського простору, вдосконалення системи транспорту, розвиток роздрібної торгівлі та ремесел, культури та туризму, соціальної складової та освіти, модернізація управління містом. Стратегія

підвищення конкурентоспроможності міста Львова передбачає підвищення рівня конкурентоспроможності економіки міста Львова (основні напрямки: туризм та бізнес-послуги). «Програма сталого енергетичного розвитку м. Львова до 2020 року» - це підвищення енергоефективності у всіх секторах енергетики міста: виробництві, транспортуванні (постачанні) та споживанні. Вище перелічені стратегічні цілі повинні бути враховані при розробці Комплексної стратегії розвитку Львова, у т.ч. Комплексних містобудівних програм (ЛМР, 2012).

Фондом «Ефективне управління» (разом із Львовом та консалтинговою компанією Monitor Group, приймав участь у розробці «Стратегії підвищення конкурентоспроможності економіки Львова до 2015 р.») та Всесвітнім економічним форумом був здійснений проект із вивчення конкурентоспроможності України. За результатами даних досліджень, активами визначено культурну спадщину під захистом ЮНЕСКО, високий потенціал людських ресурсів, конкурентну оплату праці, західну ментальність, а перешкодами: тіньову економіку, нестачу інновацій, відтік інтелекту, корупція і непрозорі процеси регулювання, незадовільний стан інфраструктури міста (ЛМР, 2012).

Дослідження показало, що Львів у порівнянні з іншими містами Центрально-Східної Європи має суттєву перевагу у наявності великої кількості студентів, але низька заробітна плата і відсутність перспективних пропозицій працевлаштування призводять до значного «відтоку інтелекту» у більші міста України, зокрема, Київ та закордон (ЛМР, 2012).

Згідно з стратегією розвитку міста Львова щодо виробничих територій мають бути здійснені такі дії (ЛМР, 2012).

- винесення дисгармонійних об'єктів з сільбищних територій;
- підвищення щільності забудови і ефективності використання території в межах промутворень.

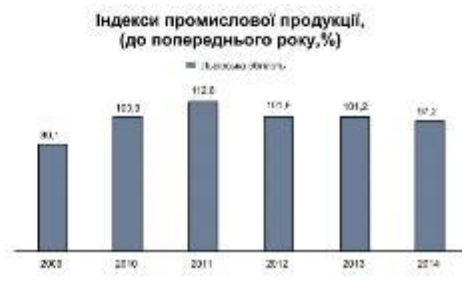
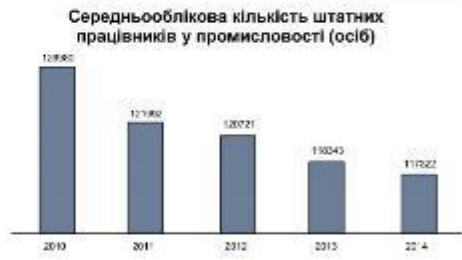
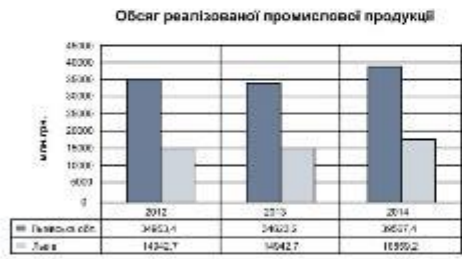
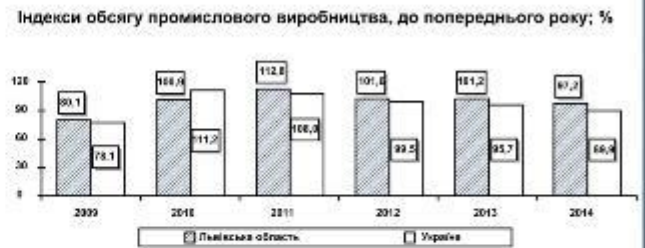
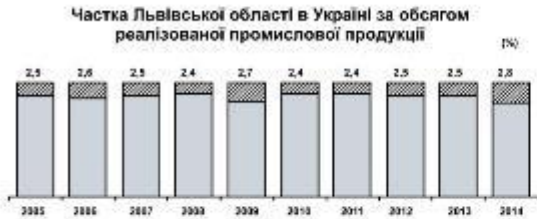
Згідно аналізу наявної ситуації виробничий комплекс міста не відповідає сучасним вимогам. Нерентабельна діяльність і банкрутство багатьох підприємств є причиною неефективного використання міських земель, які можуть служити резервними територіями для розвитку передбачених стратегічних напрямків розвитку

міста (ЛМР, 2012). Отже, при реалізації даних планів можливе підвищення конкурентоспроможності міста та надання місць прикладання праці, які ми вже вище розглядали. При розробці стратегії значне місце віддавалось збільшенню рівня інновацій та створення нових ділових центрів із застосуванням концепцій сучасної архітектури. Львів визначений як науковий, інноваційний центр та як місто високотехнологічної індустрії, оскільки у місті розвивається сучасна легка, харчова, біотехнічна, електронна промисловість. Місто є лідером у Східній Європі в галузі ІТ-бізнесу. Промисловість міста розвивається виключно за принципами економіки знань (ЛМР, 2012).

Сьогодні ми спостерігаємо за стихійною реструктуризацією промислових підприємств. Більшість колишніх промислових територій розглядаються із комерційної точки зору. Індустріальна спадщина втрачається. Пам'ять про Львів-індустріальний – стирається. Ми маємо можливість аналізувати вже здійснені приклади реструктуризації промислових територій країн Західної Європи, зокрема в містах Німеччини, де пам'ять про індустріальне минуле є невід'ємною складовою кожного проекту реструктуризації.

Статистичні дані розвитку промислового виробництва
м. Львова та Львівської області

Статистичні дані розвитку територій промислових об'єктів
(за: Статистичне управління Львівської області)

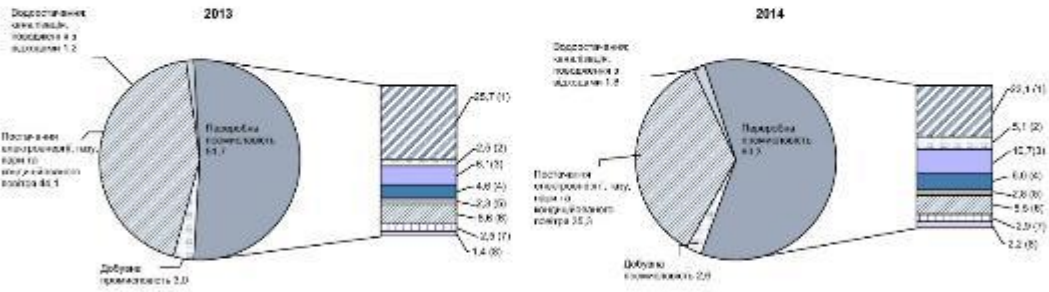

1. Добувна промисловість і розроблення нафти
2. Виробництво зернових продуктів, напоїв та тютюнових виробів
3. Виготовлення виробів з дерева/шкіри, виробництво паперу та поліграфічна діяльність
4. Виробництво електрики та продуктів нафтоперероблення
5. Виробництво гумових і пластмасових виробів, інших неметалевої мінеральної продукції
6. Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування
7. Машинобудування
8. Підприємства ремонту, склад, торгівля непродовольчими товарами
9. Водопостачання, каналізація, поводження з відходами
10. Інші

Географічна структура прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) у промисловість на 31 грудня 2014 року, %

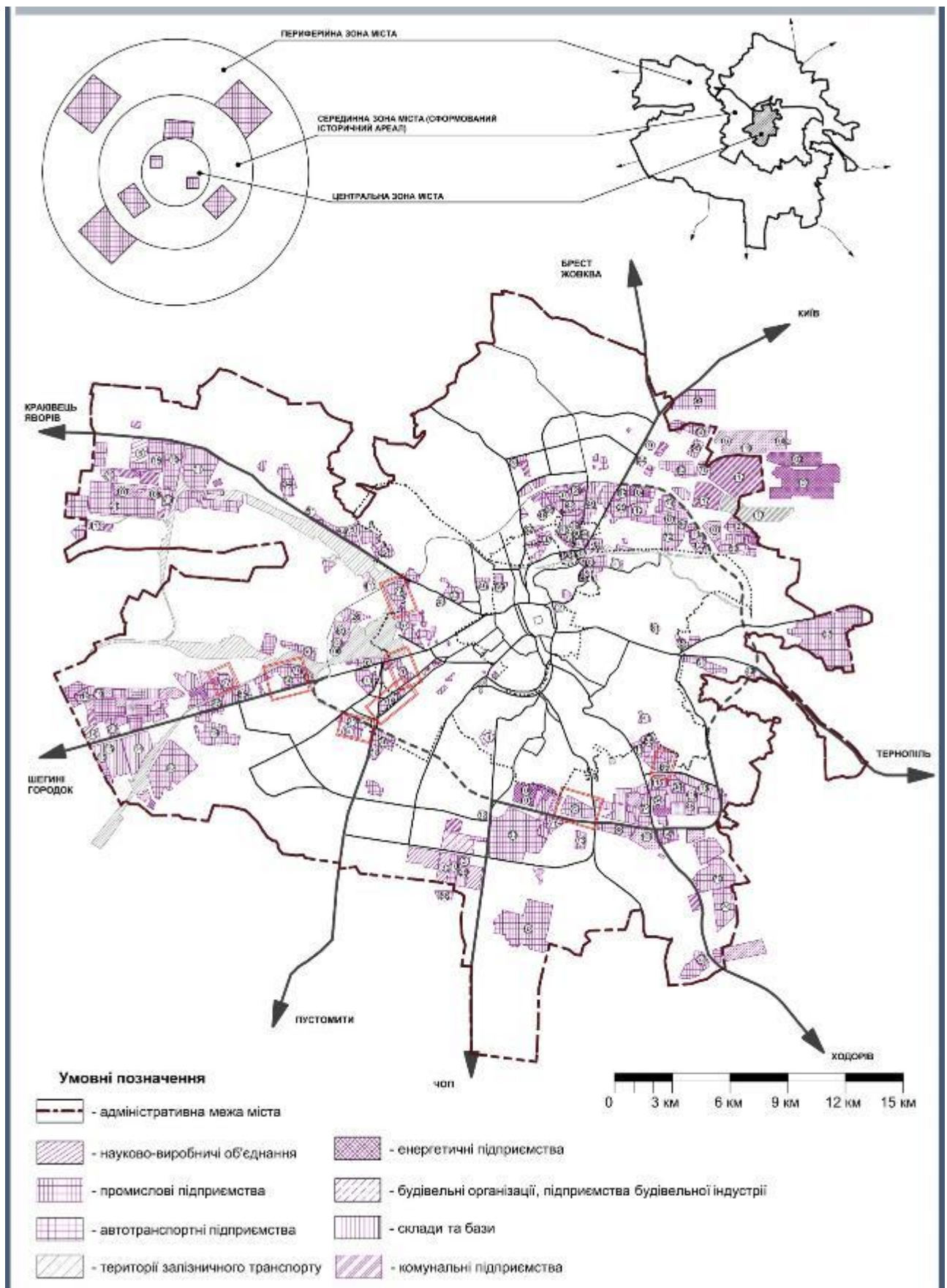

Структура інвестицій в промислові підприємства Львівської області

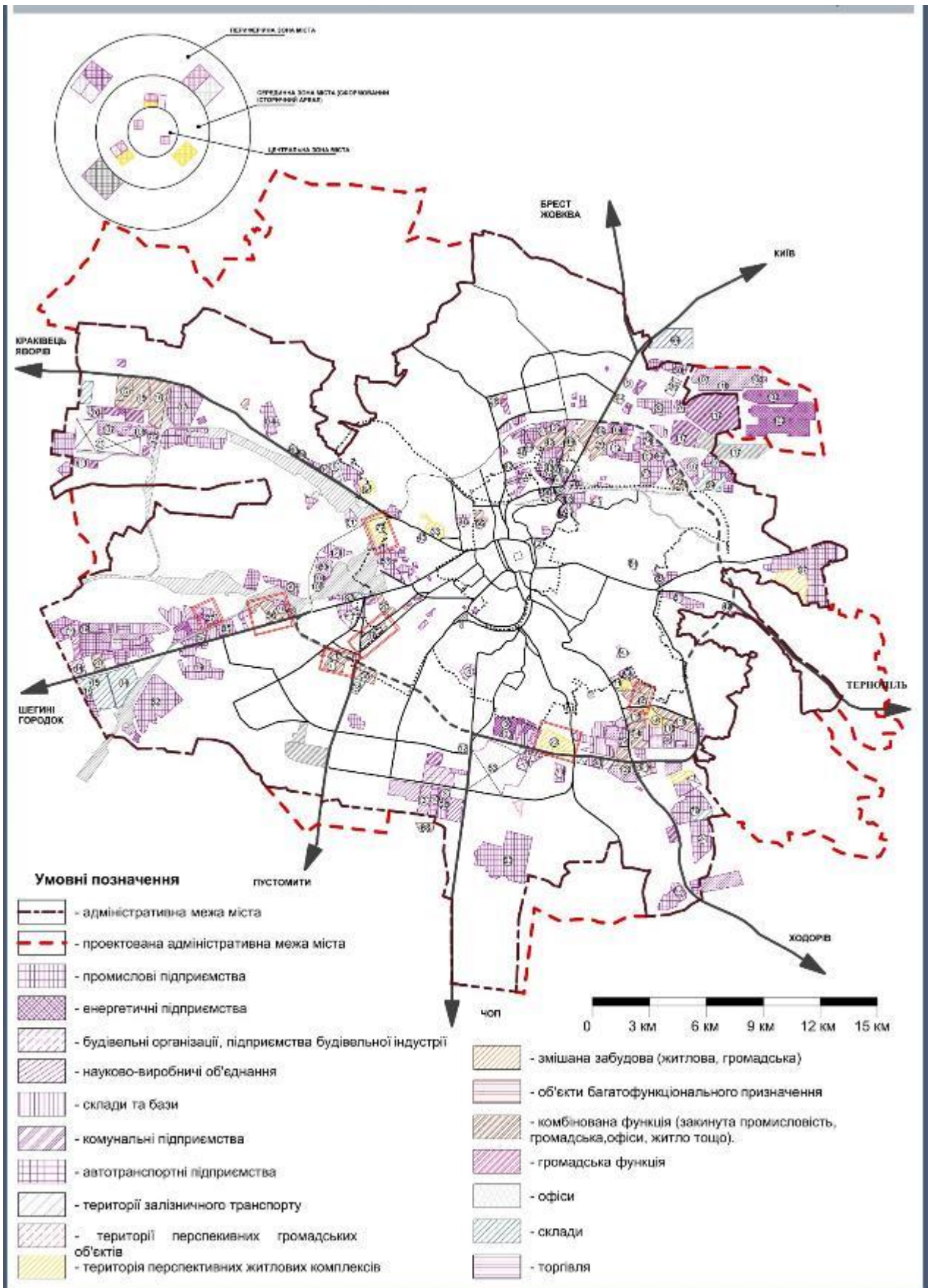

- 1. Виробництво зернових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (1)
- 2. Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів (2)
- 3. Виготовлення виробів з дерева/шкіри, виробництво паперу та поліграфічна діяльність (3)
- 4. Виробництво гумових і пластмасових виробів, інших неметалевої мінеральної продукції (4)
- 5. Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування (5)
- 6. Машинобудування (6)
- 7. Виробництво меблів, інших продуктів, ремонт, монтаж і устаткування (7)
- 8. Інші (8)

Території промислових об'єктів у генеральному плані м. Львова 1993 р.

Території промислових об'єктів у генеральному плані м. Львова 2010 р.

4.2. Реструктуризація територій промислових об'єктів в сучасних умовах міста

Після включення Львова до складу СРСР і прийняття радянським урядом у 1946 р. закону про п'ятирічний план на 1946–1950 рр., було вирішено „перетворити Львів на великий промисловий осередок України”. На перших етапах соціалістичної індустріалізації Львова, у 1940–1960 роках ХХ ст., розбудова промисловості відбувалась шляхом освоєння наявних тоді виробничих територій, а також на основі об'єднання дрібних міських житлових кварталів для пристосування їх під виробничі функції. Впродовж 1950 рр. були сформовані великі квартали заводу кінескопів (між вулицями Антоновича і Героїв УПА), заводу телеграфної апаратури (між вулицями Городоцькою і Героїв УПА), заводу автотранспорту (між вулицями Шевченка і Залізничною) тощо. У 1951 р. у львівській промисловості працювало 32,1 тис. осіб, у 1959 р. чисельність працівників зростає до 57,7 тис., до цього можна додати 9,1 тис. осіб зайнятих у будівництві (Мазур та Посацький, 2008, ст.214).

В дисертації був здійснений порівняльний аналіз територій промислових об'єктів на основі генеральних планів Львова 1993 р. та 2010 р., їхній розвиток та зміни, які відбулися за 25 років (див. додаток Б). Також здійснений аналіз картографічних матеріалів, містобудівних обґрунтувань наданих Львівською міською радою. Дослідження також включали натурні обстеження території та фотофіксації. В результаті аналізу видно, що сьогодні території промислових об'єктів м. Львова зазнають значних трансформацій. Спостерігається наступна тенденція: в умовах ринкової економіки раніше територіально цілісні, великі за площею території промислових об'єктів роздрібнюються та передаються у власність приватним власникам зі своїми інтересами. Це явище спричинює хаотичне і непослідовне «оновлення» цих теренів та сповільнює розвиток цілісної міської структури.

В роботі проаналізовані такі території промислових об'єктів: ЗАТ «ЛІЗТА» вул. Героїв УПА; ВО «Мехсклозавод»; ВАТ «Львівський мотозавод»; ВАТ «Львівський завод автотранспорту»; ДП «Полярон»; ВАТ «Львівський завод біофізичних приладів»; ВАТ «Львівський завод комінвального устаткування»; ВАТ «Кінескоп»; ВАТ «Кінескоп» (вул Садова); ВАТ «Конвеєр» (вул Шевченка) (табл. 4.2.1.). Та

додатково праналізовані ЗАТ «Львівський м'ясокомбінат» та територія колишнього ВАТ «Газової апаратури».

1) ЗАТ «ЛЗТА» (Завод телеграфної апаратури) знаходиться на між вул. Городоцькою та вул. Тургенєва. Згідно зі схемою розподілу території промислового об'єкту розробленою ДІМП «Містопроект» (Схема розподілу території ВАТ «ЛЗТА», 2005) територію розподілено між 9 власниками. В документації представлена назва ЗАТ «Технопарк ЛЗТА», якою названо територію колишнього ЛЗТА. Функціональне використання території та будівель: торгово-офісні приміщення, адміністративні, готель, банк та виробництво. Сьогодні в межах території проводиться будівництво нових будівель. Територія використовується різними власниками, доступ на територію обмежений, збережена планувальна структура, а промислова функція доповнена іншими: торгівля, обслуговування, офіси.

Приватизований завод був у 1996 р., але справи йшли недобре, тому розпочали здавати в оренду приміщення. Сьогодні це великий офісний парк (ЗІК, 2012).

2) Колишній завод ВО «Мехсклозавод» знаходиться на вул. Шевченка, 60. Завод заснований на базі колишнього парового млина товариства "Ю.Тома і син" (1861р.), продукцію почав видавати у 1950 рр. ХХ ст. (Львів.біз. (Lviv.biz). Будівля заводу повністю розібрана. Згідно із містобудівним обґрунтуванням (Містобудівне обґрунтування розміщення кварталу житлової забудови на території колишнього мехсклозаводу по вул. Шевченка, 60 і вул. Скляній, 15 в м. Львові, 2006), на території промислового об'єкту пропонувалось закласти житловий квартал. Сьогодні вже йде будівництво житлового кварталу. Зміни торкнулися планувальної структури (якщо порівнювати пропозицію 2006 р. та наявний варіант) функцію таки залишили як в попередній пропозиції – житловою. Отже, промислова функція змінилася на житлову і територія в даному випадку розглядається як така, ка запроектовується як один цілісний елемент.

3) ВАТ «Львівський мотозавод» знаходиться на вул Городоцькій. Згідно із містобудівним обґрунтуванням (Містобудівне обґрунтування використання території і споруд ВАТ «Львівський Мотозавод» і ВАТ «Карпати» на вул. Городоцькій, 174 у м. Львові, 2003) територія мотозаводу розподілена між 50 власниками. Різновиди

форм власності: приватні підприємства, фізичні особи підприємці, акціонерні підприємства. Із генерального плану видно, що територію офіційно роздрібнюють, офіційно проектуючи нові червоні лінії. Відповідно територія втрачає цілісність. Хоч більшість території перебуває у приватній власності, загальний її стан занедбаний.

4) ВАТ «Львівський завод автотранспорту» знаходиться на вул. Шевченка. Згідно із містобудівним обґрунтуванням (Містобудівне обґрунтування зміни цільового (функціонального) призначення використання земель та правил забудови території ВАТ «Автотранспортувач», 2003), 70% будівель приватизовані, третина будівель розцінювалась як «опорна» і, яка підлягала реконструкції, п'ята частина будівель запропонована під знос. Згідно з генеральним планом територія ВАТ «Львівського заводу автотранспорту» передбачена для громадської забудови, сьогодні ж здійснюється будівництво житлових комплексів. В даному випадку ми спостерігається конфлікт між запропонованим призначенням та реальним діючим ринком та інвестуванням.

5) ДП «Полярон» знаходиться на вул. Угорській. Згідно з містобудівним обґрунтуванням (Містобудівне обґрунтування можливості репрофілювання колишніх промислових споруд по вул. Угорській, 14 в м. Львові під житлово-офісні приміщення, 2005) територія та окремі споруди продавались та орендувались приватними власниками. Близько 50% території ще залишалось у власності ДП «Полярон». Сьогодні вся територія вже піддана реструктуризації. Згідно з генеральним планом до 2025 р. дана територія планувалась під житлову та офісну функцію, тенденція продовжилась і сьогодні вже наявні офісні споруди межують із будівництвом нового житлового комплексу. Якщо порівнювати попередні схеми (2005р.), планувальна структура базується на вже сформованому каркасі.

6) ВАТ «Львівський завод біофізичних приладів» знаходиться на вул. Курманській. Згідно із містобудівним обґрунтуванням (Містобудівне обґрунтування правил забудови та трансформації території, будівель і споруд ВАТ «Львівський завод біофізичних приладів» по вул. Курмановича, 9 в м. Львові (концепція), 2004.) територія перебуває у стані стагнації. Процеси розпродажу та здачі в оренду території чи приміщень мають менші темпи, ніж ми спостерігали у попередніх прикладах.

Однією із причин може бути саме віддаленість від загальноміського центру. Із креслень видно саму планувальну структуру та розміщення різних виробничих та адміністративних корпусів та заплановане будівництво нових. Із натурних обстежень видно, що рівень здачі в оренду чи продаж незначний (у порівнянні із більш центральними територіями промислових об'єктів), але загальний стан території не є добрим та потребує нового благоустрою.

7) ВАТ «Львівський завод комунального устаткування» знаходиться на вул. Довгій (біля вул. Зеленої). Згідно із містобудівним обґрунтуванням (Містобудівне обґрунтування правил забудови та трансформації території, будівель та споруд ВАТ «Львівський завод комунального устаткування» по вул. Довгій, 3 в м. Львові, 2000) в приватну власність передані території, які знаходяться ближче до в'їзду (вул. Дж. Вашингтона), усього власників згідно із документацією налічується 8. Приблизно 50% території знаходиться у власності ВАТ «Львівський завод комунального устаткування». Але слід звернути увагу, що за останні роки вздовж вул. Зеленої активно розвивається житлове будівництво та на територіях колишніх промислових підприємств розміщуються склади, заклади торгівлі, офіси тощо. Тому територія ВАТ «Львівський завод комунального устаткування» знаходячись на важливій транспортній розв'язці (вул. Зелена – вул. Дж. Вашингтона) викликає інтерес приватних власників та далі продовжується процес фрагментації та розпродажу.

8) ВАТ «Кінескоп», який знаходиться на вул. Героїв УПА. Згідно з містобудівним обґрунтуванням (Містобудівне обґрунтування майбутнього використання промайданчика ВАТ «Кінескоп» по вул. Тургенєва у м. Львові, 2000) більше, ніж 50% будівель були приватизовані, також була запропонована проектна пропозиція щодо розвитку території як одного елементу із влаштуванням благоустрою та знесенням декількох корпусів. Згідно із коригуванням містобудівного обґрунтування (Коригування містобудівного обґрунтування концепції впорядкування території промайданчика ВАТ «Кінескоп» по вул. Тургенєва у м. Львові, 2003) на території ВАТ «Кінескоп» вже розподілена між 70 приватними підприємцями та організаціями. Транспортно-пішохідна мережа базується на попередній планувальній структурі, із певними відхиленнями. Згідно із генеральним

планом м. Львова до 2025 р. ця територія призначалась повністю для громадських функцій, але сьогодні на частині території розбудовується житловий комплекс. Також на території колишнього виробничого об'єкту є цінна забудова, яка потребує збереження.

9) ВАТ «Кінескоп», котрий знаходиться на вул. Садовій. Згідно з містобудівним обґрунтуванням (Містобудівне обґрунтування зміни цільового (функціонального) призначення використання підприємств-банкрутів. ВАТ «Кінескоп» по вул. Садовій, 2А у м. Львові, (2003); Містобудівне обґрунтування використання території і споруд ВАТ «Кінескоп» по вул. Садовій, 54, (2003), територія використовується в основному під такі функції: склади, офіси, торгівля та автостоянки. Найбільший процент території використовується під автостоянки та стоянки автобусів. Сьогодні територія, незважаючи на активне використання, знаходиться у занедбаному стані. Поруч вже сьогодні знаходиться ІТ-офіс, що надалі може спричинити розвиток ІТ-кластера.

10) ВАТ «Конвеєр» знаходиться на вул. Шевченка у прорайоні «Рясне». Згідно з проектними матеріалами ТЗОВ «Компанія «СпецПроектБуд» (Реконструкція з добудовою існуючих будівель та споруд під виробництво будівельних матеріалів в промвузлі Рясне по вул. Шевченка , 317 у м. Львові, 2008) територія розподілена між 20 власниками. В межах території промислового об'єкту «Конвеєр» частково збереглась промислова функція, решта території використовується під склади та офіси. Планувальна структура базується на старій, але вона не розвивається і не покращується; доступ на території окремих підприємств та складів закритий; функція та організація території хаотична. Це можна спостерігати на креслені, яким чином розподілені будівлі чи територія. Також згідно з містобудівним обґрунтуванням (Містобудівне обґрунтування зміни цільового (функціонального) призначення використання земель та правил забудови території, будівель та споруд ВАТ «Конвеєр» в промвузлі «Рясне» по вул. Шевченка, 317 в м. Львові, 2003), представлено структуру та розподіл території між різними власниками (характер спрямування: промисловість, складські приміщення та підприємства транспортного перевезення).

Додатково розглядалися територія колишнього газового заводу на вул. Газовій (Містобудівельне обґрунтування розміщення торгового центру по вул. Куліша-Під Дубом в м. Львові, (2001); Містобудівне обґрунтування розмірів ділянки і умов функціонування будівлі по вул. Газовій, 36/3 у м. Львові , (2003). та колишній м'ясокомбінат (Містобудівне обґрунтування правил забудови та трансформації території, будівель і споруд ЗАТ «Львівський м'ясокомбінат», 2004). Територія колишнього ВАТ «Газової апаратури» сьогодні активно розвивається в силу свого територіального потенціалу та близького розташування до загальноміського центру. Основні функції, які переважають на території: торгівля, обслуговування, розваги. На території м'ясокомбінату розвиваються, в основному, торгівельні, офісні та складські функції. Територія колишнього м'ясокомбінату сьогодні використовується здебільшого в сфері торгівлі, складських приміщень, офісів та обслуговування. Ці території вирізняються навістю пам'яток архітектури і потребують додаткових дій спрямованих на їхнє збереження. Територія ВАТ «Газової апаратури» володіє високим потенціалом для подальшої реструктуризації. Зі всіх розглянутих прикладів, Львова ця територія знаходиться у самому центрі міста, тому викликає підвищений інтерес. Побудований поруч із цією територією торговий центр «Форум-Львів» оживив цей район і збільшив кількість відвідувачів. Тепер реструктуризація території заводу газової апаратури лише питання часу. На території заводу та довкола неї розташовуються заклади харчування, офіси, хостели, які є характерними саме для функціонального наповнення центральних частин міст. Але також тут присутні пам'ятки архітектури, які потрібно зберегти та надати мешканцям доступ до них. Тобто цю територію бажано максимально відкрити та організувати пішохідні зв'язки. Можливе розташування парку чи скверу для відпочинку мешканців (оскільки сьогодні побутує тенденція до забудови скверів у центральній частині міста).

Територія колишнього м'ясокомбінату розташована серед недіючих промислових підприємств. Сьогодні власник частини території (практично 30% від загальної площі) пропонує створення Бізнес Парку «Промисловий» з влаштуванням тут офісів, комерційних закладів, складів тощо. Прослідковується тенденція, що

північний район Львова розвивається, в основному, в напрямку комерції, складів та офісів. Стає своєрідним діловим центром міста.

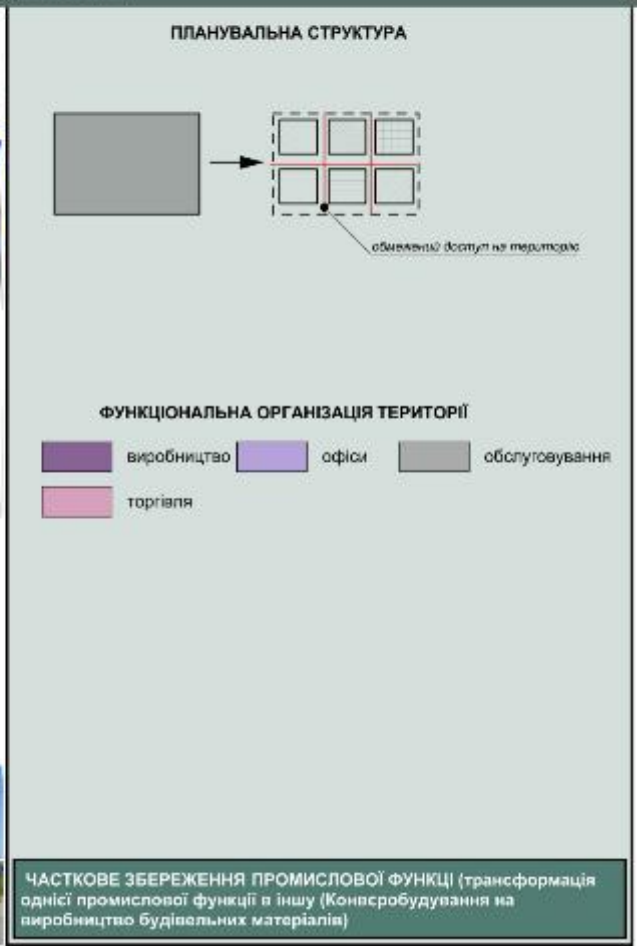
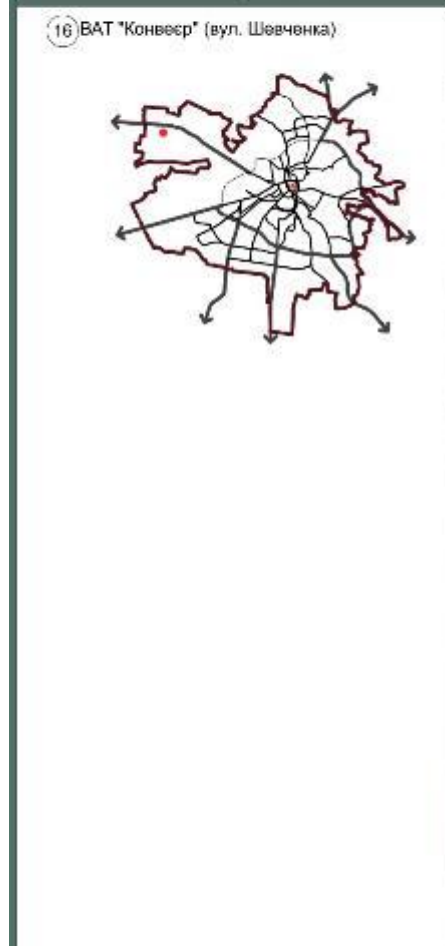
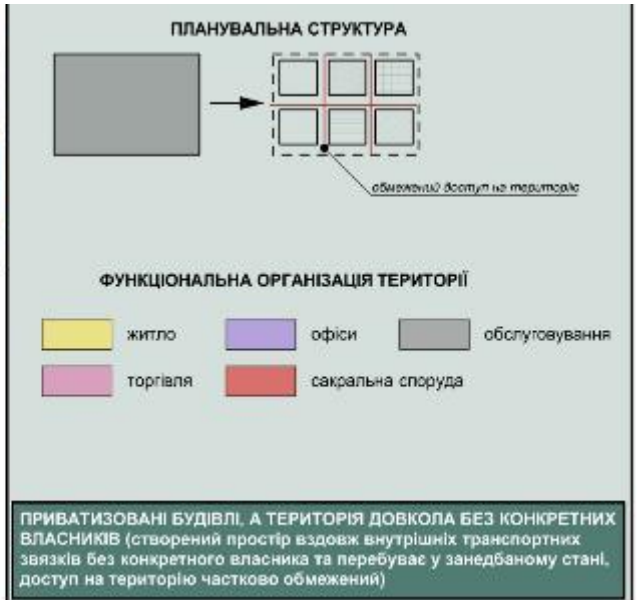
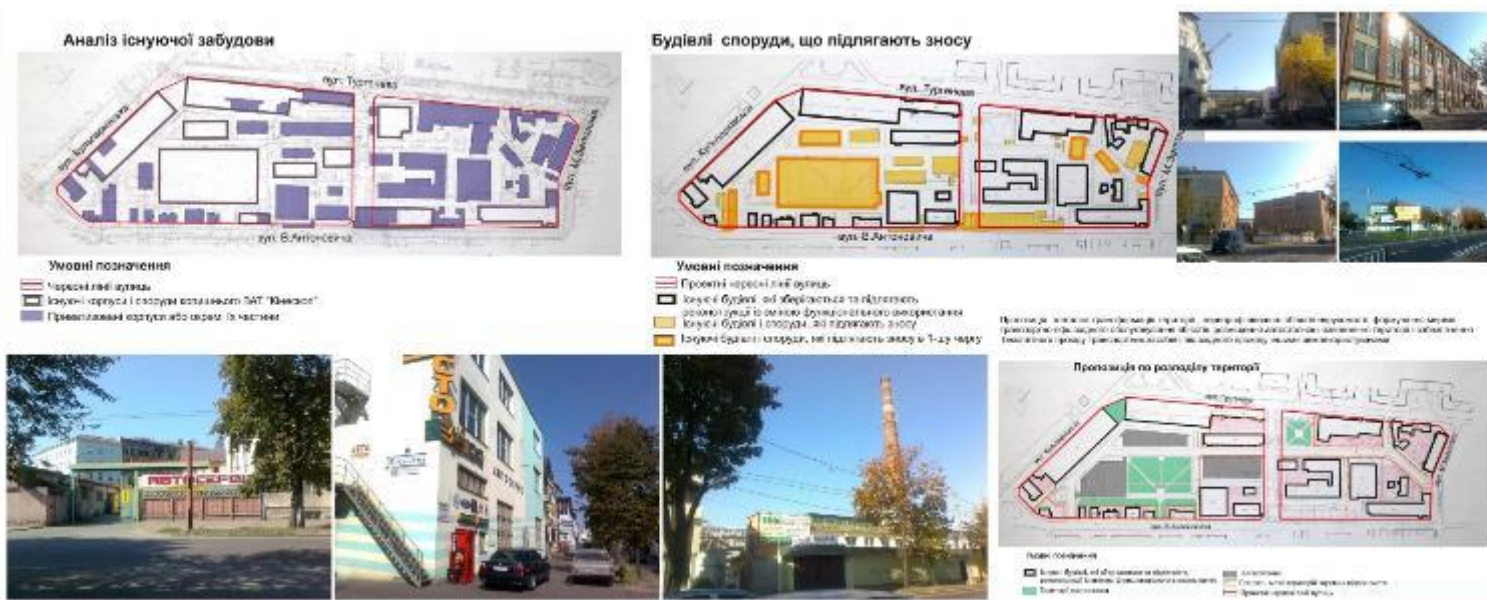
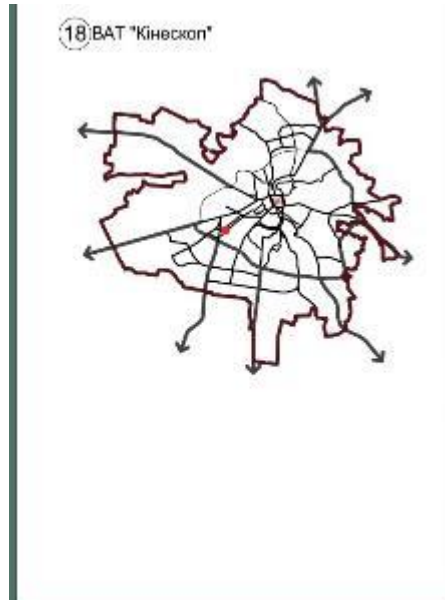
На жаль, нові функціональні об'єкти на територіях колишніх промислових територій не відповідають архітектурним принципам організації міського простору, оскільки економіка відіграє важливішу роль, ніж формування естетичного містобудівного середовища. Інфраструктура, яка існувала в той період, коли окремо представлені об'єкти працювали, як одна цілісна система, руйнується і непослідовно організовується. Це стосується транспортної мережі, освоєння окремих споруд та будівель. Найбільш «популярною» функцією під яку віддають території промислових об'єктів – це житлова, виробнича діяльність просто ліквідується без будь-яких альтернатив. Перелік нових громадських функцій, який передбачений міським генеральним планом має можливість розвиватися на територіях колишніх промислових територій, як резервних, оскільки це території, де сьогодні можливе як нове будівництво, так і реструктуризація старих об'єктів, шляхом включення їх як повноцінного та гармонійного елемента в тканину міста.

Сьогодні території промислових об'єктів є актуальними темами при організації та реалізації як українських так і міжнародних проектів. Зокрема територія «Підзамче», яка знаходиться північніше від центру, неоднократно досліджувалась і вже здійснені проекти по покращенню стану середовища. Ця територія викликає інтерес як у проєктантів, так і у інвесторів і розглядається як резервна для розвитку центральних функцій міста (Ярчевські та Гуцуляк (2011); Центр міської історії Центрально-Східної Європи, (2010). Розвиток центру прямує саме у північному напрямку. В той час, як наприклад південна частина Львова (і саме на територіях колишніх промислових об'єктів) розвивається у напрямку житлового будівництва.

Аналіз процесів розвитку територій промислових об'єктів м. Львова

Характеристика промислових територій		Характеристика функціонально-планувальної організації промислових територій																																																																																																																																																																								
<p>20 ЗАТ "ЛЗТА"</p>	<p>Схема розподілу території</p> <p>Умовні позначення</p> <ul style="list-style-type: none"> Червоний колір: територія промислових підприємств Синій колір: територія промислових підприємств (зона адміністративних будівель) Жовтий колір: територія промислових підприємств (зона житлової забудови) Зелений колір: територія промислових підприємств (зона озеленення) Пурпурний колір: територія промислових підприємств (зона офісної забудови) Білий колір: територія промислових підприємств (зона громадських будівель) Сірий колір: територія промислових підприємств (зона паркувальних місць) Коричневий колір: територія промислових підприємств (зона житлової забудови) Червоний колір: територія промислових підприємств (зона адміністративних будівель) Синій колір: територія промислових підприємств (зона офісної забудови) Жовтий колір: територія промислових підприємств (зона житлової забудови) Зелений колір: територія промислових підприємств (зона озеленення) Пурпурний колір: територія промислових підприємств (зона офісної забудови) Білий колір: територія промислових підприємств (зона громадських будівель) Сірий колір: територія промислових підприємств (зона паркувальних місць) Коричневий колір: територія промислових підприємств (зона житлової забудови) 	<p>ПЛАНУВАЛЬНА СТРУКТУРА</p> <p>ФУНКЦІОНАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕРИТОРІЇ</p> <ul style="list-style-type: none"> Торгівля (рожевий) Офіси (пурпурний) Обслуговування (сірий) <p>ФРАГМЕНТАЦІЯ ТЕРИТОРІЇ (100% використання різними власниками, доступ на територію обмежений)</p>																																																																																																																																																																								
<p>33 ВО "Мехсклозавод"</p>	<p>Схема генплану забудови</p> <p>Умовні позначення</p> <ul style="list-style-type: none"> Жовтий колір: територія житлової забудови Синій колір: територія офісної забудови Зелений колір: територія озеленення Білий колір: територія громадських будівель Сірий колір: територія паркувальних місць Коричневий колір: територія житлової забудови 	<p>ПЛАНУВАЛЬНА СТРУКТУРА</p> <p>ФУНКЦІОНАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕРИТОРІЇ</p> <ul style="list-style-type: none"> Житло (жовтий) <p>ЗМІНА ПРОМИСЛОВОЇ ФУНКЦІЇ на житлову (процес будівництва)</p>																																																																																																																																																																								
<p>56 ВАТ "Львівський мотозавод"</p>	<p>План земельної ділянки</p> <p>Список землекористувачів на території ВАТ "Львівський мотозавод"</p> <table border="1"> <tr> <td>1. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>2. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>3. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>4. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>5. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>6. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>7. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>8. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>9. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>10. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>11. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>12. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>13. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>14. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>15. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>16. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>17. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>18. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>19. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>20. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>21. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>22. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>23. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>24. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>25. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>26. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>27. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>28. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>29. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>30. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>31. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>32. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>33. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>34. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>35. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>36. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>37. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>38. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>39. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>40. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>41. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>42. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>43. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>44. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>45. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>46. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>47. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>48. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>49. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> <td>50. ВАТ "Львівський мотозавод"</td> </tr> </table>	1. ВАТ "Львівський мотозавод"	2. ВАТ "Львівський мотозавод"	3. ВАТ "Львівський мотозавод"	4. ВАТ "Львівський мотозавод"	5. ВАТ "Львівський мотозавод"	6. ВАТ "Львівський мотозавод"	7. ВАТ "Львівський мотозавод"	8. ВАТ "Львівський мотозавод"	9. ВАТ "Львівський мотозавод"	10. ВАТ "Львівський мотозавод"	11. ВАТ "Львівський мотозавод"	12. ВАТ "Львівський мотозавод"	13. ВАТ "Львівський мотозавод"	14. ВАТ "Львівський мотозавод"	15. ВАТ "Львівський мотозавод"	16. ВАТ "Львівський мотозавод"	17. ВАТ "Львівський мотозавод"	18. ВАТ "Львівський мотозавод"	19. ВАТ "Львівський мотозавод"	20. ВАТ "Львівський мотозавод"	21. ВАТ "Львівський мотозавод"	22. ВАТ "Львівський мотозавод"	23. ВАТ "Львівський мотозавод"	24. ВАТ "Львівський мотозавод"	25. ВАТ "Львівський мотозавод"	26. ВАТ "Львівський мотозавод"	27. ВАТ "Львівський мотозавод"	28. ВАТ "Львівський мотозавод"	29. ВАТ "Львівський мотозавод"	30. ВАТ "Львівський мотозавод"	31. ВАТ "Львівський мотозавод"	32. ВАТ "Львівський мотозавод"	33. ВАТ "Львівський мотозавод"	34. ВАТ "Львівський мотозавод"	35. ВАТ "Львівський мотозавод"	36. ВАТ "Львівський мотозавод"	37. ВАТ "Львівський мотозавод"	38. ВАТ "Львівський мотозавод"	39. ВАТ "Львівський мотозавод"	40. ВАТ "Львівський мотозавод"	41. ВАТ "Львівський мотозавод"	42. ВАТ "Львівський мотозавод"	43. ВАТ "Львівський мотозавод"	44. ВАТ "Львівський мотозавод"	45. ВАТ "Львівський мотозавод"	46. ВАТ "Львівський мотозавод"	47. ВАТ "Львівський мотозавод"	48. ВАТ "Львівський мотозавод"	49. ВАТ "Львівський мотозавод"	50. ВАТ "Львівський мотозавод"	<p>ПЛАНУВАЛЬНА СТРУКТУРА</p> <p>ФУНКЦІОНАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕРИТОРІЇ</p> <ul style="list-style-type: none"> Торгівля (рожевий) Офіси (пурпурний) Обслуговування (сірий) <p>ФРАГМЕНТАЦІЯ ТЕРИТОРІЇ (40% використання різними власниками), решта перебуває у занедбаному стані</p>																																																																																																																						
1. ВАТ "Львівський мотозавод"	2. ВАТ "Львівський мотозавод"	3. ВАТ "Львівський мотозавод"	4. ВАТ "Львівський мотозавод"	5. ВАТ "Львівський мотозавод"	6. ВАТ "Львівський мотозавод"	7. ВАТ "Львівський мотозавод"	8. ВАТ "Львівський мотозавод"	9. ВАТ "Львівський мотозавод"	10. ВАТ "Львівський мотозавод"	11. ВАТ "Львівський мотозавод"	12. ВАТ "Львівський мотозавод"	13. ВАТ "Львівський мотозавод"	14. ВАТ "Львівський мотозавод"	15. ВАТ "Львівський мотозавод"	16. ВАТ "Львівський мотозавод"	17. ВАТ "Львівський мотозавод"	18. ВАТ "Львівський мотозавод"	19. ВАТ "Львівський мотозавод"	20. ВАТ "Львівський мотозавод"	21. ВАТ "Львівський мотозавод"	22. ВАТ "Львівський мотозавод"	23. ВАТ "Львівський мотозавод"	24. ВАТ "Львівський мотозавод"	25. ВАТ "Львівський мотозавод"	26. ВАТ "Львівський мотозавод"	27. ВАТ "Львівський мотозавод"	28. ВАТ "Львівський мотозавод"	29. ВАТ "Львівський мотозавод"	30. ВАТ "Львівський мотозавод"	31. ВАТ "Львівський мотозавод"	32. ВАТ "Львівський мотозавод"	33. ВАТ "Львівський мотозавод"	34. ВАТ "Львівський мотозавод"	35. ВАТ "Львівський мотозавод"	36. ВАТ "Львівський мотозавод"	37. ВАТ "Львівський мотозавод"	38. ВАТ "Львівський мотозавод"	39. ВАТ "Львівський мотозавод"	40. ВАТ "Львівський мотозавод"	41. ВАТ "Львівський мотозавод"	42. ВАТ "Львівський мотозавод"	43. ВАТ "Львівський мотозавод"	44. ВАТ "Львівський мотозавод"	45. ВАТ "Львівський мотозавод"	46. ВАТ "Львівський мотозавод"	47. ВАТ "Львівський мотозавод"	48. ВАТ "Львівський мотозавод"	49. ВАТ "Львівський мотозавод"	50. ВАТ "Львівський мотозавод"																																																																																																																									
<p>77 ВАТ "Львівський завод автотранспорту"</p>	<p>Генплан концесії</p> <p>Виконавчий бюджет</p> <table border="1"> <tr> <th>№</th> <th>Назва об'єкта</th> <th>Вид об'єкта</th> <th>Вартість, грн</th> <th>№</th> <th>Назва об'єкта</th> <th>Вид об'єкта</th> <th>Вартість, грн</th> </tr> <tr> <td>1</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> <td>11</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> <td>12</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> <td>13</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> <td>14</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> </tr> <tr> <td>5</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> <td>15</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> </tr> <tr> <td>6</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> <td>16</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> </tr> <tr> <td>7</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> <td>17</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> </tr> <tr> <td>8</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> <td>18</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> </tr> <tr> <td>9</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> <td>19</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> </tr> <tr> <td>10</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> <td>20</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> </tr> <tr> <td>21</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> <td>31</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> </tr> <tr> <td>22</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> <td>32</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> </tr> <tr> <td>23</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> <td>33</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> </tr> <tr> <td>24</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> <td>34</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> </tr> <tr> <td>25</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> <td>35</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> </tr> <tr> <td>26</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> <td>36</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> </tr> <tr> <td>27</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> <td>37</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> </tr> <tr> <td>28</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> <td>38</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> </tr> <tr> <td>29</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> <td>39</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> </tr> <tr> <td>30</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> <td>40</td> <td>Місцева адміністрація</td> <td>Адміністративна</td> <td>1000000</td> </tr> </table> <p>Опорний план</p> <p>Умовні позначення</p> <ul style="list-style-type: none"> Жовтий колір: територія житлової забудови Синій колір: територія офісної забудови Зелений колір: територія озеленення Білий колір: територія громадських будівель Сірий колір: територія паркувальних місць Коричневий колір: територія житлової забудови 	№	Назва об'єкта	Вид об'єкта	Вартість, грн	№	Назва об'єкта	Вид об'єкта	Вартість, грн	1	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	11	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	2	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	12	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	3	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	13	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	4	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	14	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	5	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	15	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	6	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	16	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	7	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	17	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	8	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	18	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	9	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	19	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	10	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	20	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	21	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	31	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	22	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	32	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	23	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	33	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	24	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	34	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	25	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	35	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	26	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	36	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	27	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	37	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	28	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	38	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	29	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	39	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	30	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	40	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	<p>ПЛАНУВАЛЬНА СТРУКТУРА</p> <p>ФУНКЦІОНАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕРИТОРІЇ</p> <ul style="list-style-type: none"> Житло (жовтий) <p>КОНФЛІКТ МІЖ ГЕНЕРАЛЬНИМ ПЛАНОМ І РЕАЛЬНИМИ ЗАБУДОВНИКАМИ (згідно із генеральним планом на даній території передбачалась громадська забудова - сьогодні здійснюється будівництво житлових комплексів)</p>
№	Назва об'єкта	Вид об'єкта	Вартість, грн	№	Назва об'єкта	Вид об'єкта	Вартість, грн																																																																																																																																																																			
1	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	11	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000																																																																																																																																																																			
2	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	12	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000																																																																																																																																																																			
3	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	13	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000																																																																																																																																																																			
4	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	14	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000																																																																																																																																																																			
5	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	15	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000																																																																																																																																																																			
6	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	16	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000																																																																																																																																																																			
7	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	17	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000																																																																																																																																																																			
8	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	18	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000																																																																																																																																																																			
9	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	19	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000																																																																																																																																																																			
10	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	20	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000																																																																																																																																																																			
21	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	31	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000																																																																																																																																																																			
22	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	32	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000																																																																																																																																																																			
23	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	33	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000																																																																																																																																																																			
24	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	34	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000																																																																																																																																																																			
25	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	35	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000																																																																																																																																																																			
26	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	36	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000																																																																																																																																																																			
27	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	37	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000																																																																																																																																																																			
28	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	38	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000																																																																																																																																																																			
29	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	39	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000																																																																																																																																																																			
30	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000	40	Місцева адміністрація	Адміністративна	1000000																																																																																																																																																																			

<p>23 ДП "Полярон"</p> 	<p>Опорний план</p> <p>Схема розподілу території ДП "Полярон"</p> <p>Умовні позначення</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ будівля та споруда ■ територія ■ межа територій, розмежування територій, лінійні споруди <p>Експлікація</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Територія ТОО "Кіровоград" 2. Територія ТОО "ТБС" 3. Територія ТОО "Полярон" 4. Територія ТОО "Тікс" 5. Територія ТОО "Об'єкт" 6. Територія ТОО "ТБС" 7. Територія ТОО "Тікс" 8. Територія ТОО "Об'єкт" 9. Територія ТОО "ТБС" 10. Територія ТОО "Тікс" 11. Територія ТОО "Об'єкт" 12. Територія ТОО "ТБС" 13. Територія ТОО "Тікс" 14. Територія ТОО "Об'єкт" 15. Територія ТОО "ТБС" 16. Територія ТОО "Тікс" 17. Територія ТОО "Об'єкт" 18. Територія ТОО "ТБС" 19. Територія ТОО "Тікс" 20. Територія ТОО "Об'єкт" <p>Детальний план території</p> 	<p>ПЛАНУВАЛЬНА СТРУКТУРА</p> <p>ФУНКЦІОНАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕРИТОРІЇ</p> <ul style="list-style-type: none"> ЖИТЛО офіси обслуговування <p>ЗМІНА ПРОМИСЛОВОЇ ФУНКЦІЇ на житлову (процес будівництва) та УЩІЛНЕННЯ ЖИТЛОВОЇ ЗАБУДОВИ</p>
<p>27 ВАТ "Львівський завод біофізичних приладів"</p> 	<p>Опорний план</p> <p>Аналіз забудови</p> <p>План впорядкування території</p> <p>Умовні позначення</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ сучасні будівлі та споруди ■ межа території ■ територія <p>Умовні позначення</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ сучасні будівлі та споруди ■ проєктовані будівлі та споруди ■ межа території ■ територія 	<p>ПЛАНУВАЛЬНА СТРУКТУРА</p> <p>ФУНКЦІОНАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕРИТОРІЇ</p> <ul style="list-style-type: none"> офіси <p>ПРОЦЕС СТАГНАЦІЇ (територія не фрагментована, здійснюється добудова припінних корпусів, територія загалом знаходиться у занедбаному стані)</p>
<p>65 ВАТ "Львівський завод комунального устаткування"</p> 	<p>Схема опорного плану</p> <p>Експлікація будівель і споруд</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Склад ТБС 2. Складський цех 3. Механічний цех 4. Складський цех 5. Завантажувальний цех 6. Складський цех 7. Складський цех 8. Складський цех 9. Складський цех 10. Складський цех 11. Складський цех 12. Складський цех 13. Складський цех 14. Складський цех 15. Складський цех 16. Складський цех 17. Складський цех 18. Складський цех 19. Складський цех 20. Складський цех 21. Складський цех 22. Складський цех 23. Складський цех 24. Складський цех <p>Умовні позначення</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ будівля та споруда ■ територія ■ межа території <p>Умовні позначення</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ сучасні будівлі та споруди ■ проєктовані будівлі та споруди ■ межа території ■ територія 	<p>ПЛАНУВАЛЬНА СТРУКТУРА</p> <p>ФУНКЦІОНАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕРИТОРІЇ</p> <ul style="list-style-type: none"> торгівля офіси обслуговування <p>РІЗНІ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ (50% території державна власність, 50% - приватна)</p>

4.3. Містобудівні особливості реструктуризації територій промислових об'єктів м. Львова

Сьогодні в Україні ще відсутня достатня кількість реалізованих проєктів реструктуризації територій промислових об'єктів. Методика реалізації цих процесів ще недостатньо пропрацьовані, тому вони диктуються економічними чинниками, не зважають на містобудівну ситуацію чи архітектурний образ міста загалом. Території промислових об'єктів цікаві з економічної точки зору, щоб якнайшвидше отримати дохід (Товбич, 2010, с.501). У країнах Європейського Союзу питанням реструктуризації промислових територій вже почали займатися із другої половини ХХ ст., тому методика її реалізації вже є налагоджена. В них є практика видання друкованих та електронних звітів реалізованих проєктів, які дають змогу ознайомитись з історичною інформацією, кожним етапом реалізації реструктуризації, труднощами, які виникали під час всіх процесів тощо. В Україні основними напрямками є перетворення територій у житлові комплекси, складські та офісні території, інколи у культурні об'єкти. Але як результат ці території не стають повноцінними районами міста, найчастіше вони й далі ізольовані для широкого кола мешканців. На цей процес також впливає певна стереотипність та закладена думка щодо цих територій у мешканців (асоціальні простори, яких намагаються уникати) і для того, щоб цього позбутись необхідні певні соціальні дії зі сторони міста чи держави.

Після проведених порівняльних аналізів прикладів реструктуризації територій промислових об'єктів країн Європи, України та Львова, у нашому місті можна виділити наступні архітектурно-містобудівні особливості (табл. 4.3.1.):

- ***деградація великих територій промислових об'єктів***

у містах утворюються "полігони" без системного та стратегічного використання;

у генеральному плані представлена функція, яка не відповідає реальній ситуації, а також відсутні програми розвитку територій промислових об'єктів та комплексні засоби реалізації реструктуризації даних територій.

- ***проблема збереження цільового призначення для промислової функції***

міста втрачають великі резервні території для: можливості розвитку на них безпечного промислового виробництва; створення нових робочих місць у інших видах діяльності, таких як ІТ, чисте виробництво, яке би базувалось на екологічних технологіях тощо. Навіть, якщо на даний момент немає необхідного капіталу у міста чи держави або інвестора, є необхідність зарезервувати деякі території під промислову функцію. Сьогодні ж ми спостерігаємо такі приклади, коли посеред території промислового об'єкту, який би міг слугувати цій цілі, повстають, наприклад житлові будинки, а це в свою чергу нівельовує промислову територію із її санітарно захисними зонами. Своєю чергою, у майбутньому розвиток промисловості на даній території стає неможливим. Таким чином із міста повністю щезає будь-яка промисловість. Згодом, коли прийде вартісний інвестор місто не буде здатне запропонувати територію під розвиток нового виду виробництва, пошуки будуть ускладнені відсутністю у колишніх територій промислових об'єктів санітарно захисних зон.

- ***фрагментизація території промислового об'єкту***

території промислових об'єктів втрачають цілісне та збалансоване використання. Приватні підприємці або організації викуповують або орендують частину території або частину будівлі. Це тягне за собою організацію простору, який відзначається дисгармонійністю та втратою свого цілісного образу. Для міста ця територія перетворюється на скупчення випадкових функцій, в основному, складських чи торгівельних, без будь-якої цінності, крім територіальної. Простір, який опиняється за межами оренди чи власності стає нічийним і розвивається у довільному порядку.

- ***точкова реструктуризація***

території промислових об'єктів «відроджуються» точково без дотримання стратегічних планів розвитку. Це створює функціональний та архітектурний дисбаланс (відновлені об'єкти межують із руїнами), як наслідок не використовується потенціал цих територій з точки зору міста. Втрачається можливість інтеграції територій промислового об'єкта в міську структуру. Приватна власність стає на перешкоді формуванню цілісного образу території.

- ***нестабільність інвестиційних надходжень***

під час інвестування присутня переважність у її надходженнях. Це є при умові, коли інвестиції є єдиним джерелом реструктуризації територій промислових об'єктів. Як наслідок розпочавши відновлення території промислового об'єкту при завершенні фінансування цей процес «заморожується» на невизначений термін.

- ***втрата виробничої бази***

хаотичне перепрофілювання територій промислових об'єктів під нові стратегічно не обдумані функції спричинюють втрату містом чи державою незалежності у виробництві. Вітчизняна промисловість стає неконкурентоспроможною і території, які могли б слугувати її базою ліквідовуються.

- ***якість середовища***

хаотичність у поєднанні широкого спектру змін у сферах містобудування, архітектури, економіки, екології, соціології, політології, без врахування стратегічних планів розвитку спричинюють втрату міським середовищем якості та комфорту. Території промислових об'єктів перетворюються в асоціальні простори міста, виникає негативна зона впливу об'єкту і як наслідок статус та довіра до території серед населення знижується.

- ***інтенсифікація міського середовища***

міське середовище насичується функціями та ущільнюється забудова. Відбувається екструзія ("видавлювання") вразливих функцій міста, наприклад природи, шляхом інтенсивного будівництва та зміни цільового призначення територій промислових об'єктів. Ці території можуть поєднувати в собі, крім промислової функції й інші, у т.ч. природні елементи.

- ***місця прикладання праці***

оскільки відбулась зміна характеру виробництва, місця прикладання праці в сфері старого промислового виробництва індустріальної доби трансформуються в інші: сфера обслуговування, інтелектуальна діяльність, бізнес, торгівля та ін. Території промислових об'єктів стають резервом для створення нових місць прикладання праці, але вже на якісно вищому рівні.

Після проведених досліджень були виявлені: особливості домінування функцій на територіях промислових об'єктів в залежності від їхнього розміщення в структурі міста (4.3.1.) та співвідношення санітарно захисних зон територій промислових об'єктів в залежності від розміщення відносно історичного ядра міста (рис.4.3.2.).

У центральних районах міста, які знаходяться у безпосередній близькості від загальноміського центру переважають території промислових об'єктів, де колись розвивалось дрібне ремісничє виробництво. Ці території є невеликими за площею і першими викликають інтерес щодо їхньої реструктуризації. Здебільшого нові функції пов'язані із торгівлею, бізнесом, культурою, історією та туризмом. Саме ті функції, які є характерними для центру міста. У зв'язку із нешкідливістю виробництва, яке попереднього тут знаходилось та сучасним використанням – санітарно-захисні зони відсутні.

У серединній частині міста (в дослідженні вона прирівнювалася по межах до меж історичного ареалу міста) розташовують вже середні за розмірами промислові підприємства зі значнішими санітарно-захисними зонами. Це могла бути легка промисловість або виробництво електроніки. Сьогодні ці території здебільшого отримують нові функції такі як: житло, торгівля, бізнес, історико-культурні центри, рекреація, але присутня і легка промисловість, яка розвивається на базі існуючого або створюються нові підприємства. Вони викликають інтерес у інвесторів, оскільки знаходяться на близькій відстані від центральної частини міста та є транспортно доступними. Також слід зазначити, що саме ці території сьогодні найінтенсивніше забудовуються, в основному, житловими комплексами. Серединна зона витісняє виробничу функцію на периферію. На периферії присутня промислова функція, зокрема у промисловій зоні «Рясне». Але найчастіше ці території розвивються у напрямку складів, логістичних центрів чи підприємств пов'язаних з транспортом.

Також слід звернути увагу на потенціал території та наявність ресурсів території (Габрель М.М., 2011).

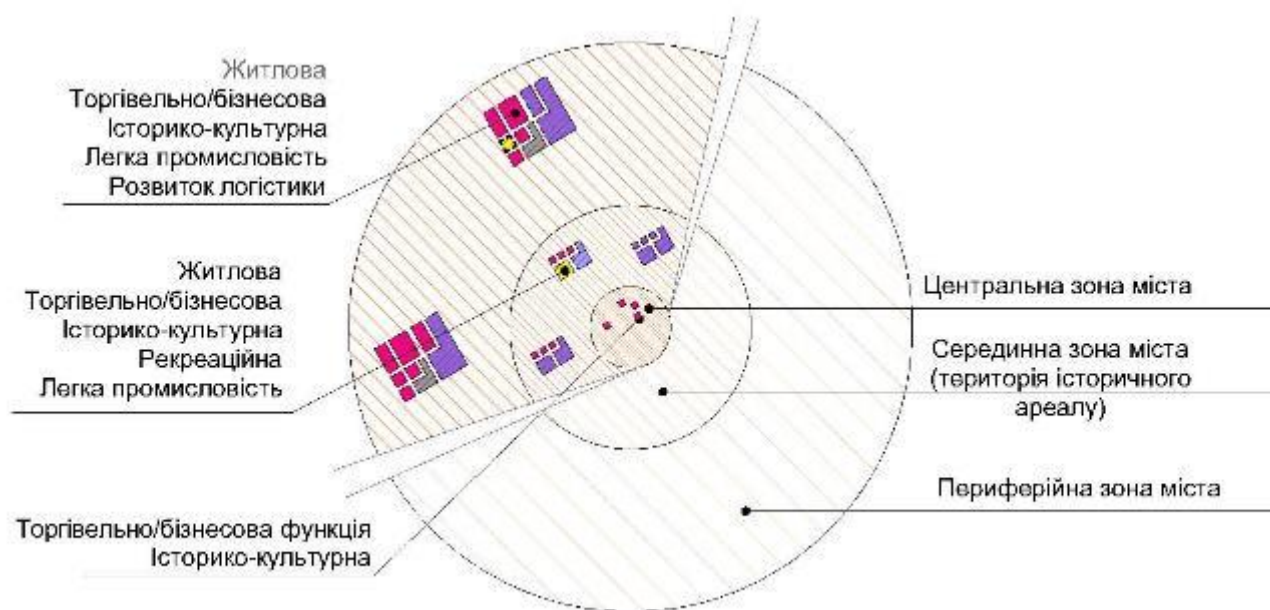

Рис.4.3.1. Домінування функцій на територіях промислових об'єктів в залежності від їхнього розташування в структурі міста

У периферійній частині міста історично склалося розташування великих промислових підприємств, які вже мають значні санітарно-захисні зони. Дані підприємства заклалися, в основному, за часів радянського союзу. При трансформації потребуються додаткові очисні заходи по очищенню території, існуючої рослинності чи забудови (дане питання докладно розглядав Кірквуд Н.Дж. у співавторстві із Голанлером Дж. Б. та Голд Дж.Л. у своїй книзі, яка стосувалася принципів реструктуризації промислових територій та методів їхньої очищення¹⁶). Після реструктуризації на таких територіях переважають торговельна, бізнесова, логістична функції, також присутня житлова, рекреаційна та історико-культурна. Ми бачимо, що на територіях віддалених від загальноміського центру є значно менше обмежень та більше можливостей для розвитку сучасної архітектури, яка б не обмежувалась наявністю довколишнього історичного середовища, котре, в свою чергу, має чіткі стандарти щодо введення в історичну міську тканину нової забудови. Також слід пам'ятати, що на периферії міста на територіях промислових об'єктів доцільно все ж

¹⁶ Justin B. Hollander, Niall G. Kirkwood and Julia L. Gold, 2010. *Principles of Brownfield Regeneration*.

таки частково зберігати промислову функцію, оскільки вони володіють достатнім територіальним та інфраструктурним ресурсом та мають відповідні санітарно-захисні зони, які можна зберегти або зменшити при впровадженні екологічних форм виробництва. Подібну ситуацію ми можемо спостерігати на промисловій зоні Рясне, де вже є створений асфальтопереробний завод, який має санітарно захисні зони, що межують з існуючою житловою забудовою Рясне, тому і виникає потреба у формуванні та розвитку відповідної функції, яка б могла існувати в межах санітарних зон.

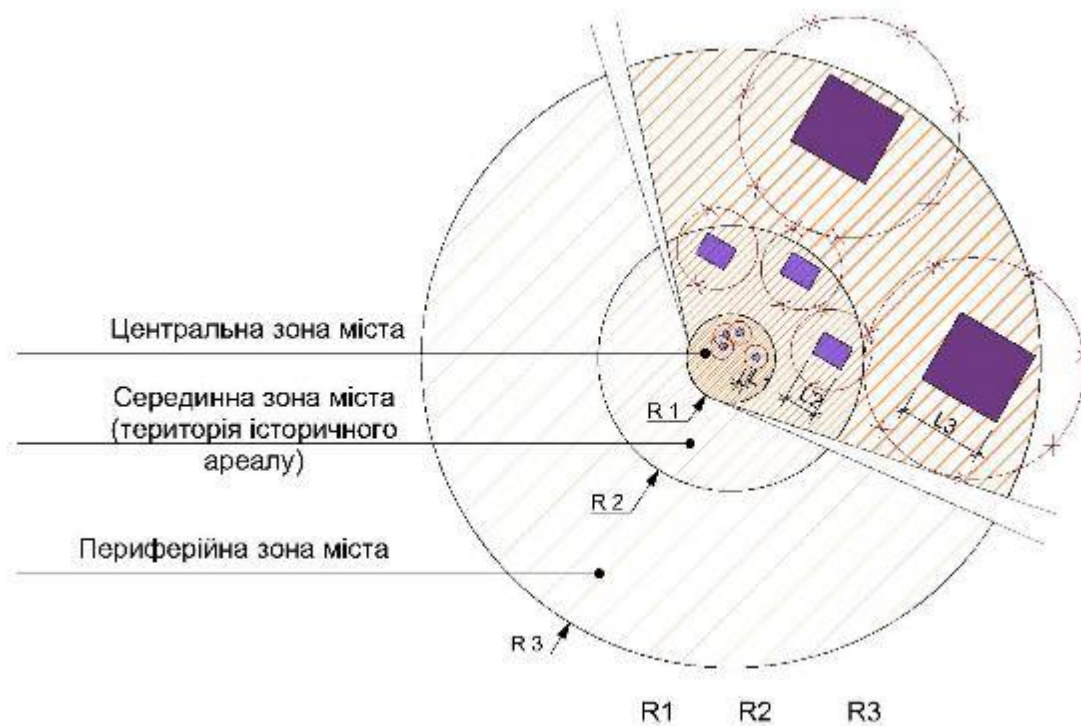

Рис.4.3.2.. Співвідношення санітарно захисних зон територій промислових об'єктів в залежності від розташування відносно історичного ядра міста

Запропоновано спосіб визначення потенціалу територій промислових об'єктів за здатністю до реструктуризації та представлені умови його розвитку. Умови формування потенціалу можна розділити на внутрішньо-територіальні, які сформувалися впродовж історії формування самої території. Також слід звернути увагу на функціональне використання сусідніх територій, які чинять безпосередній вплив на територію промислового об'єкту. Важливим фактом є стратегічні плани розвитку цієї території. Сьогодні на представлених прикладах ми можемо

спостерігати неспівпадіння запропонованої функції та реального використання, але при розробці нових пропозицій реструктуризації необхідно розглянути запропоновані напрямки розвитку. Необхідно врахувати гіпотетичні містобудівні зміни (прокладання нових транспортних комунікацій, розвиток перспективних громадських об'єктів тощо) (рис. 4.3.3.).

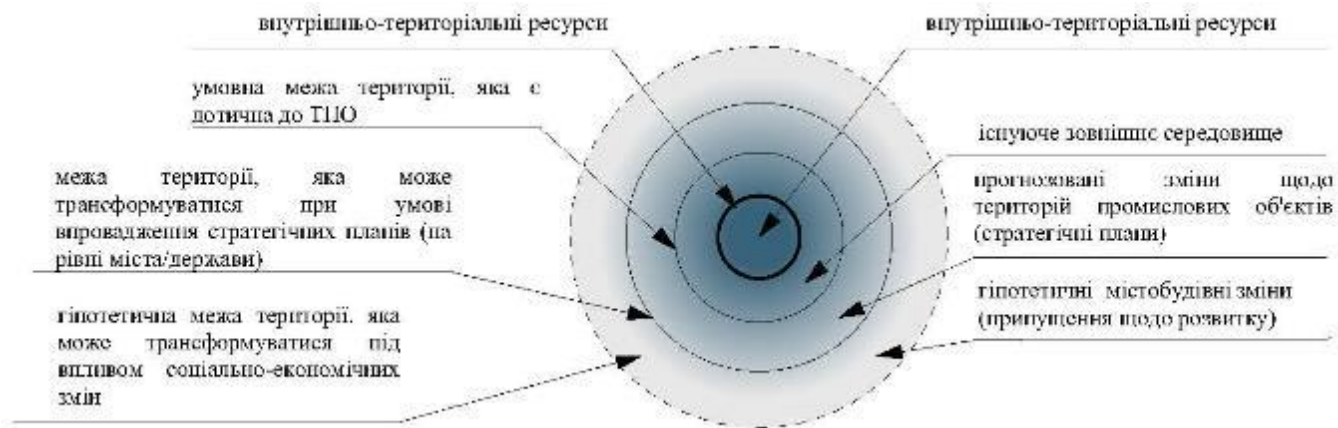
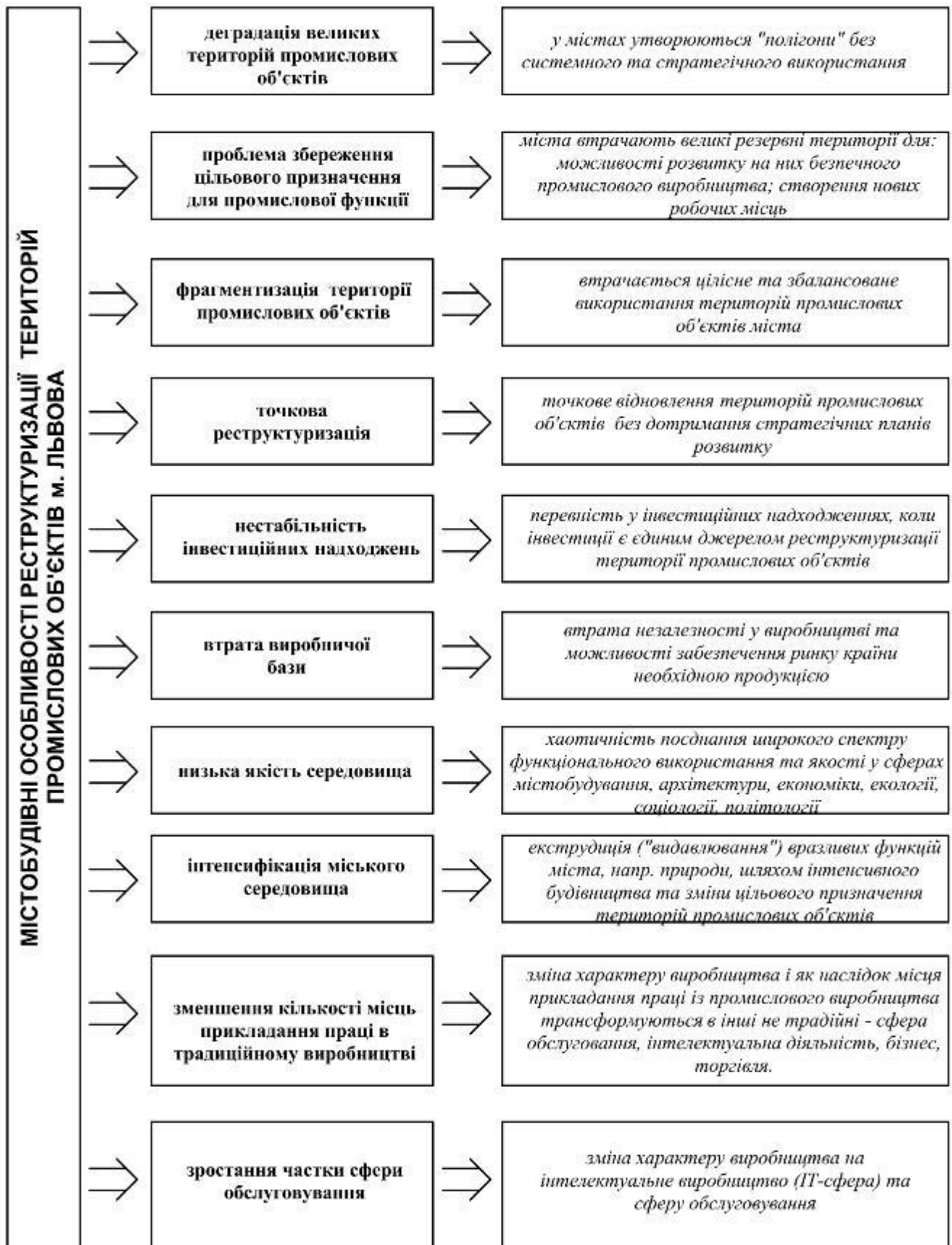

Рис.4.3.3.. Складові формування реструктуризаційного потенціалу територій промислових об'єктів

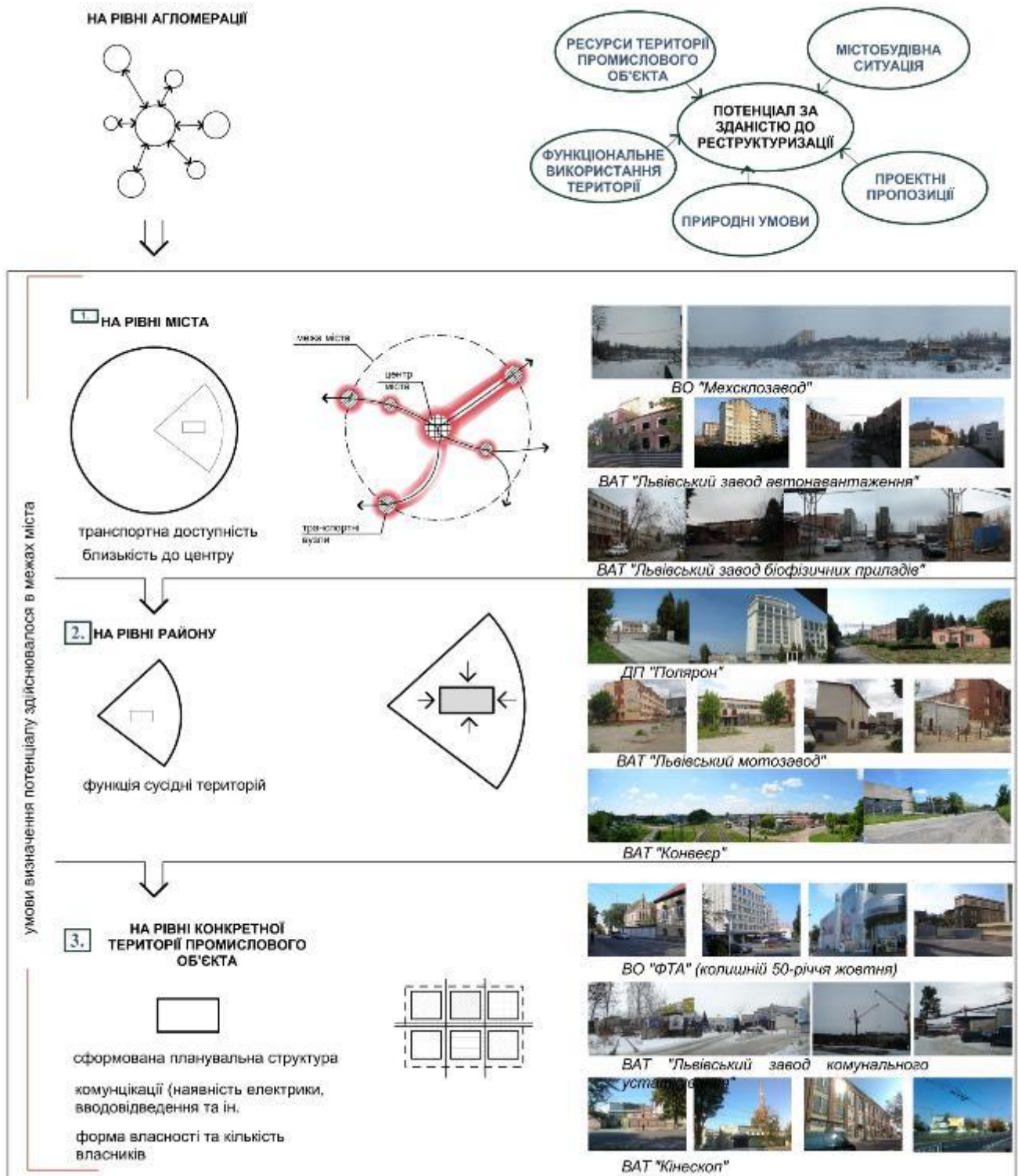
Умови для розвитку потенціалу територій промислових об'єктів за здатністю до реструктуризації ґрунтуються на підпорядкуванні до відповідного ієрархічного рівня: *місто* – враховується транспортна доступність, близькість розташування території до центру міста та транспортних вузлів; *район* - враховується безпосередній вплив сусідніх територій, їхній стан та функціональне використання середовища; *територія промислового об'єкту* - звертають увагу на сформовану планувальну структуру; форму власності та кількість наявних власників; екологічну ситуацію, як наслідок попередньої виробничої діяльності; наявність інженерного обладнання; наявність історико-культурних складових території промислового об'єкту (табл. 4.3.2.).

Запропоновано схему визначення потенціалу території промислового об'єкту за здатністю до реструктуризації, яка має на меті показати розрахунок забезпечення поданих вище умов на рівні >50%. При виконанні цієї умови територія промислового об'єкту визначається як така, яка має достатньо умов для подальшої її реструктуризації (табл. 4.3.3.).

Містобудівні особливості реструктуризації
територій промислових об'єктів м. Львова

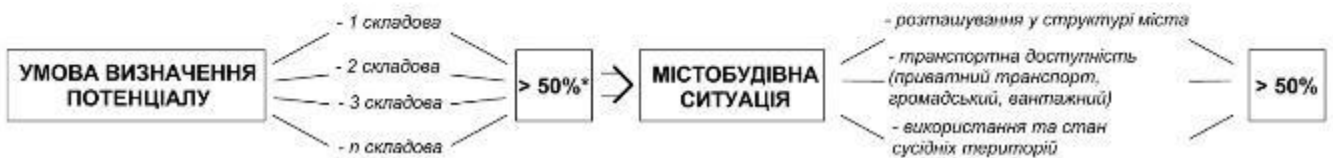
Умови визначення потенціалу за здатністю до реструктуризації територій промислових об'єктів м. Львова (ієрархічний поділ за: Яргіна З.І.)

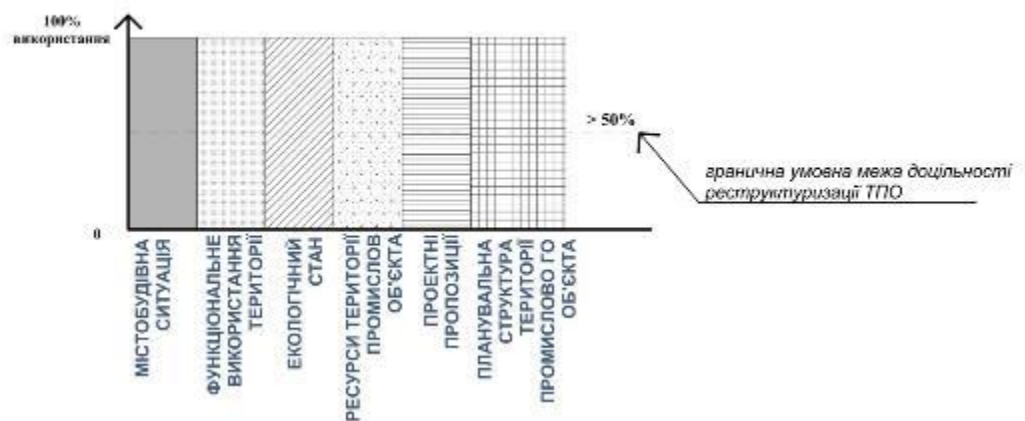
Таблиця 4.3.3.

Умови визначення потенціалу за здатністю до реструктуризації територій промислових об'єктів м. Львова

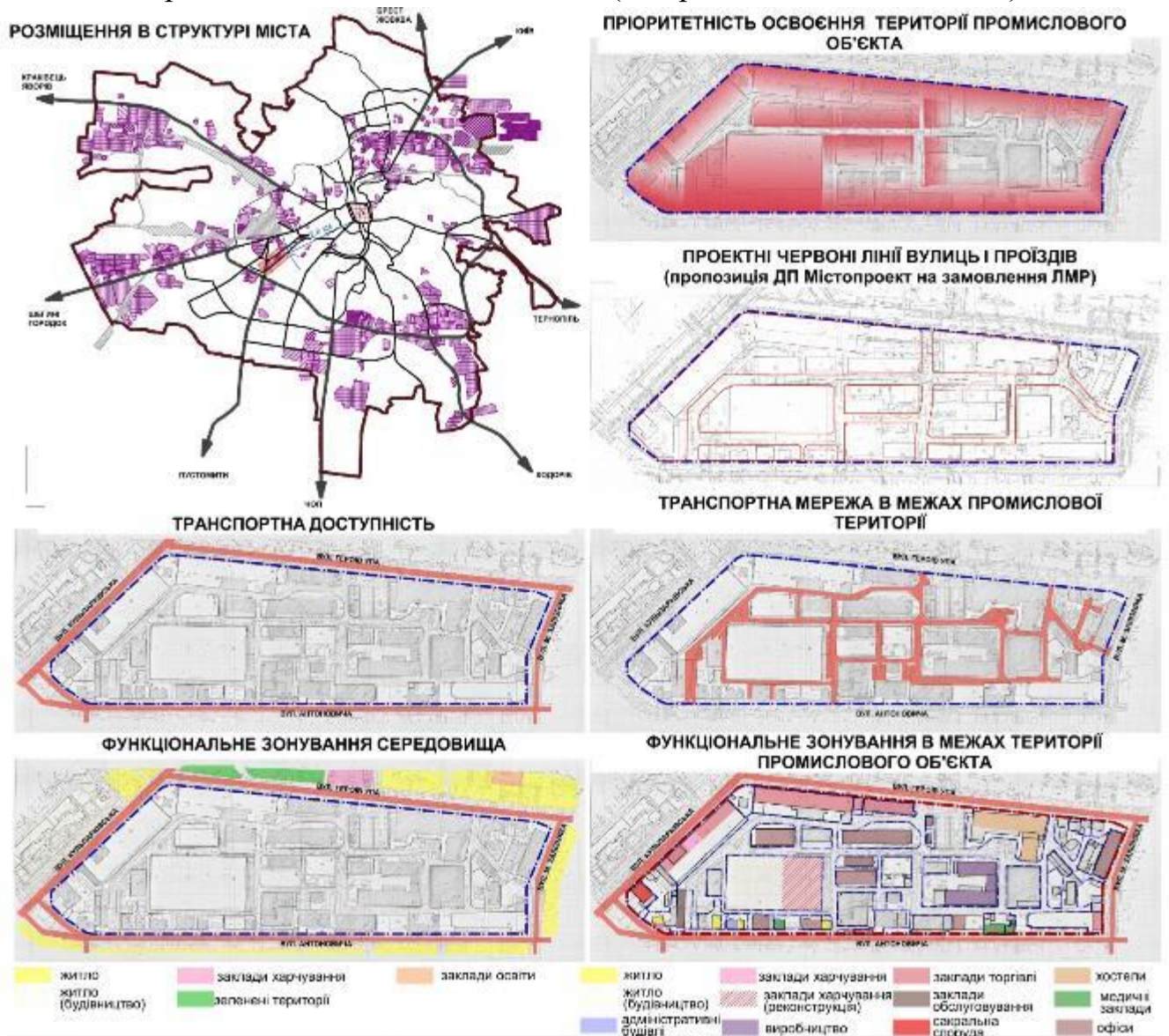
МІСТОБУДІВНА СИТУАЦІЯ	- розташування у структурі міста
	- транспортна доступність (приватний транспорт, громадський, вантажний)
	- використання та стан сусідніх територій
ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЇ	- існуюче використання території, функціональне наповнення
	- поєднання та взаємозв'язки між функціями в межах території
ПЛАНУВАЛЬНА СТРУКТУРА ТЕРИТОРІЇ ПРОМИСЛОВОГО ОБ'ЄКТА	- існуюча транспортна мережа в межах території промислового об'єкта
	- основні транспортні та композиційні осі
РЕСУРСИ ТЕРИТОРІЇ ПРОМИСЛОВОГО ОБ'ЄКТА	- наявність підземних та наземних комунікацій
	- наявність цінної забудови
	- наявність природних ресурсів (водойми, рельєф, зелені насадження тощо).
	- існуючі та непорушені новою забудовою СЗЗ
ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН	- наявність шкідливих речовин, ступінь забруднення територій промислових об'єктів
ПРОЕКТНІ ПРОПОЗИЦІЇ	- прогнозоване використання території промислових об'єктів (генеральний план)
	- зацікавлення інвестора
	- громадські потреби

ГІПОТЕТИЧНА МОДЕЛЬ ВИЗНАЧЕННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЇ ПРОМИСЛОВОГО ОБ'ЄКТА

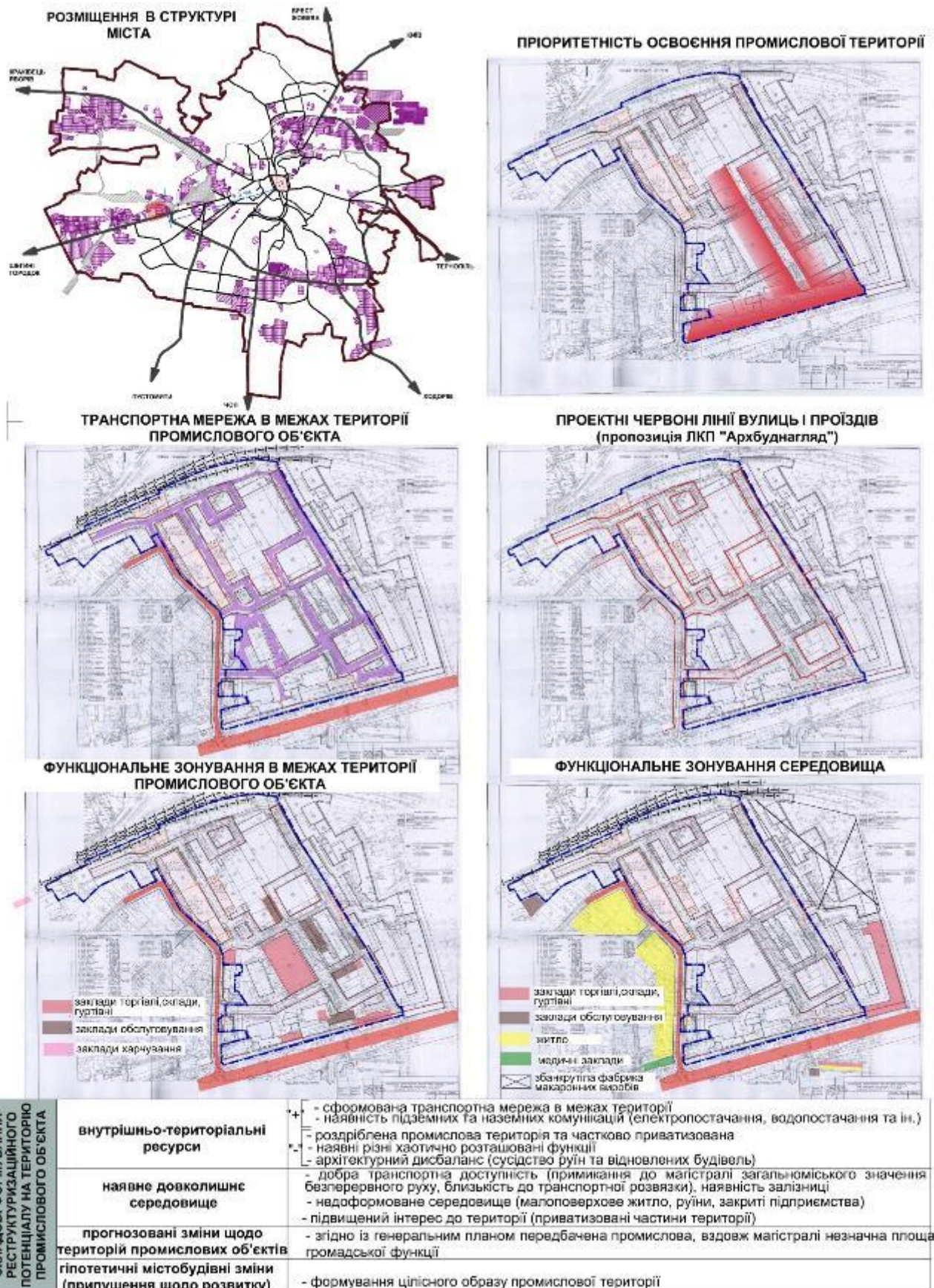
Приклад визначення потенціалу за здатністю до реструктуризації території промислового об'єкта м. Львова (на прикладі ВО «Кінескоп»)

СКЛАДОВІ ФОРМУВАННЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІЇ ПРОМИСЛОВОГО ОБ'ЄКТА	внутрішньо-територіальні ресурси	<p>"+"</p> <ul style="list-style-type: none"> - сформована транспортна мережа в межах території - наявна забудова, яка підлягає збереженню та реконструкції (згідно з матеріалам ЛМР) - наявність підземних та наземних комунікацій (електропостачання, водопостачання та ін.) <p>"-"</p> <ul style="list-style-type: none"> - роздіблена територія промислового об'єкта та частково приватизована - наявні різні хаотично розташовані функції - на приватизованій території розпочалося будівництво житлового комплексу - архітектурний дисбаланс (сусідство руїн та відновлених будівель)
	наявне довколишнє середовище	<ul style="list-style-type: none"> - добра транспортна доступність (примикання до магістралі районного значення, близькість до транспортної розв'язки) - сформоване та діюче середовище (житлова функція, громадська) - сусідство із зеленими насадженнями (сквер)
	прогнозовані зміни щодо територій промислових об'єктів (стратегічні плани)	<ul style="list-style-type: none"> - добра транспортна доступність (близькість до передбаченої магістралі загальноміського значення безперервного руху) - підвищений інтерес до території (запропоновані ЛМР проекти розвитку території) - згідно із генеральним планом передбачена громадська функція
	гіпотетичні містобудівні зміни (припущення щодо розвитку)	<ul style="list-style-type: none"> - формування цілісного образу території промислового об'єкта

Таблиця 4.3.5.

Приклад визначення потенціалу за здатністю до реструктуризації території промислового об'єкта м.Львова (на прикладі ВАТ«Львівський мотозавод»)

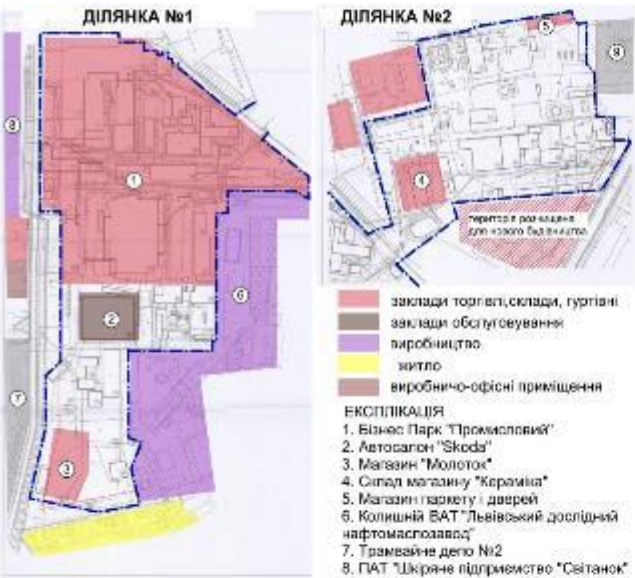

Таблиця 4.3.6.

Приклад визначення потенціалу за здатністю до реструктуризації території промислового об'єкта м. Львова (на прикладі ЗАТ «Львівський м'ясокомбінат»)

РОЗМІЩЕННЯ В СТРУКТУРІ МІСТА

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ЗОНУВАННЯ В МЕЖАХ ТА ДОВКОЛА ТЕРИТОРІЇ ПРОМИСЛОВОГО ОБ'ЄКТА

ПЛАН ВПОРЯДКУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ ПРОМИСЛОВОГО ОБ'ЄКТА (згідно з матеріалами ЛМР (ДП ДПІ "Львівський Промбуд проект")

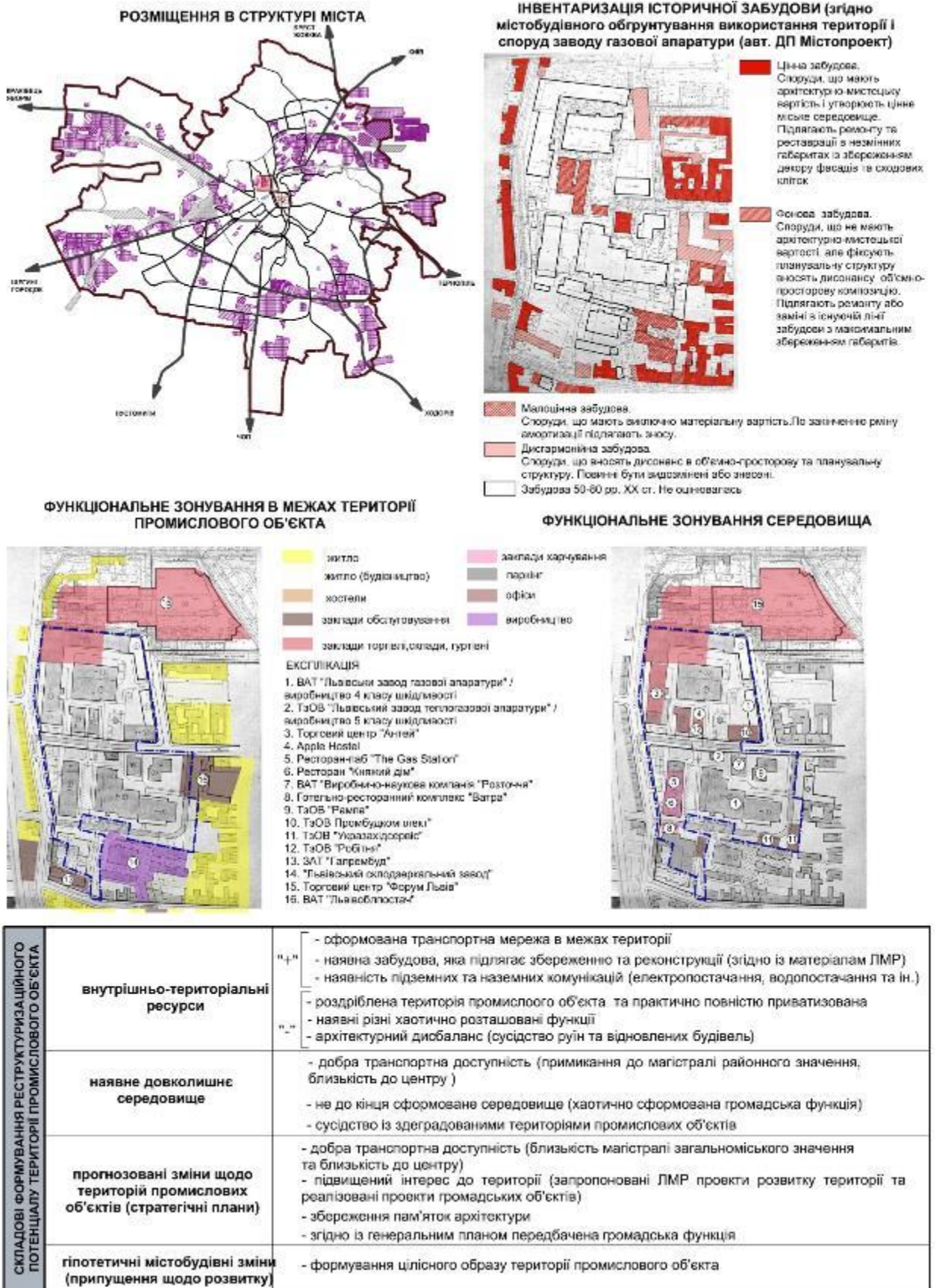

ПЛАН ВПОРЯДКУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ ПРОМИСЛОВОГО ОБ'ЄКТА (згідно з матеріалами ЛМР (ДП ДПІ "Львівський Промбуд проект")

СКЛАДОВІ ФОРМУВАННЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІЇ ПРОМИСЛОВОГО ОБ'ЄКТА	внутрішньо-територіальні ресурси	<ul style="list-style-type: none"> - сформована транспортна мережа в межах території - наявна забудова, яка підлягає збереженню та реконструкції (згідно із матеріалами ЛМР) - наявність підземних та наземних комунікацій (електропостачання, водопостачання та ін.) - роздіблена промислова територія та частково приватизована - наявні різні хаотично розташовані функції - архітектурний дисбаланс (сусідство руїн та відновлених будівель)
	наявне довколишнє середовище	<ul style="list-style-type: none"> - добра транспортна доступність (примикання до магістралі районного значення, близькість до транспортної розв'язки) - не до кінця сформоване середовище (громадська та виробнича функція) - сусідство із здеградованими територіями промислових об'єктів
	прогнозовані зміни щодо території промислових об'єктів (стратегічні плани)	<ul style="list-style-type: none"> - добра транспортна доступність (близькість до передбаченої магістралі загальноміського значення безперервного руху) - підвищений інтерес до території (запропоновані ЛМР проекти розвитку території та міжнародні співпраці по ревалоризації промислового району "Підзамче") - збереження пам'яток архітектури - згідно із генеральним планом передбачена громадська функція
	гіпотетичні містобудівні зміни (припущення щодо розвитку)	<ul style="list-style-type: none"> - формування цілісного образу території промислового об'єкта

Приклад визначення потенціалу за здатністю до реструктуризації територій промислових об'єктів м. Львова (на прикладі ВАТ «Львівський завод газової апаратури»)

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 4.

1. Розвиток промисловості Львова, як історично-сформованого торгівельного міста, має свої особливості. Львів є результатом поєднань концепцій західних країн (часи Австрії та Польщі) та радянських підходів. У Львові західні доктрини торкаються здебільшого історичної та серединної частини міста (підвищені якісно-відмінні вимоги до трансформацій), а радянських період прочитується на периферійних територіях міста. Території промислових об'єктів індустріального періоду характеризуються екстенсивним способом забудови території, значними розмірами забудови та її простотою форм, зв'язністю технологічного процесу в межах самої території. Напрямок промисловості міста Львова радянського періоду – наукоємні галузі промисловості, машино-, приладобудування. Сьогоднішні стратегії розвитку міста передбачають збереження цього напрямку, але зі змінами характеру виробництва: IT-технології, наукомісткі галузі в поєднанні із легкою промисловістю.

3. Проаналізована динаміка розвитку територій промислових об'єктів на основі генеральних планів міста Львова 1993 та 2010 років, які показують стан територій промислових об'єктів та основні напрямки їхнього розвитку: житло, офіси, склади та ін. Найпоширенішим напрямком розвитку сьогодні є передача в оренду чи продаж території промислового об'єкту у власність приватним підприємцям, які в свою чергу індивідуально вирішують архітектурні та містобудівні особливості реструктуризації своє власності. Під їхні потреби вже відбувається фрагментація цілої території Це негативно відображається на загальноміській структурі та архітектурному образі міста.

4. Проаналізовані проекти реструктуризації територій промислових об'єктів, які докладно показують безсистемність власницького підходу окремих приватних підприємств, фрагментацію та руйнування міської тканини. Промисловість як спадщина втрачається, а території, які можуть бути ресурсом для створення нового образу міста і забезпечити розташування (у вже сформованій структурі міста) економічно незалежного виробництва міста – змінюють своє цільове призначення під житло, громадську функцію тощо.

5. Представленні статистичні дані, згідно з матеріалами Управління статистикою, які показують зниження кількості промислових підприємств загалом по області та у м. Львові зокрема. Це спричинює втрату мешканцями міст та сіл місць прикладення праці та вивільнення територій колишніх промислових об'єктів із подальшим неефективним використанням (стагнація, фрагментація і т.п.).

Досліджені території промислових об'єктів мають потенціал для перспективного розвитку та формування цілісного містобудівного образу, володіють територіальними та інфраструктурними ресурсами та є резервом для функціонально-планувальної інтеграції міста.

РОЗДІЛ 5. ПРИЙОМИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЙ ПРОМИСЛОВИХ ОБ'ЄКТІВ МІСТА

5.1. Чинники реструктуризації територій промислових об'єктів міста

Аналіз прикладів реструктуризації територій промислових об'єктів у містах країн Західної Європи та України засвідчив, що головго впливають на їхній розвиток економічні зміни. Впродовж історії промисловість була одним із основних джерел доходів держави та формувала її економіку. Країни Західної Європи для втримання перших позицій упродовж історії прагнули розвивати та вдосконалювати технології, що й було причиною технологічного прогресу.

У країнах Західної Європи з середини ХХ ст. розпочалися дискусії про те, що саме створювати на територіях промислових об'єктів. В Україні цей процес розпочався після 1991р. Але важлива відмінність тут полягає у самій економіці, оскільки на заході прогрес мав еволюційних характер, а в Україні відбулася різка зміна (з планової економіки на ринкову), що проявилось у хаотичності розвитку колишніх територій промислових об'єктів.

Також звернемо увагу на екологію. Наслідки індустріалізації були відчутними вже в кінці ХІХ ст. – поч. ХХ ст., тому виникали концепції (наприклад «місто-сад» Е. Говарда), які б могли покращити ситуацію. Інтенсивність розвитку промислового виробництва спричинила значне погіршення екології, і країни почали вже на державному рівні вводити засоби регламентування викидів у зовнішнє середовище і розвиток екологічних технологій. Питання це і нині актуальне, тому інноваційні технології постійно вдосконалюють й імплементують у виробництво.

Важливе питання, яке також було розглянене, - це культура. Індустріалізація важливий етап історії, тому виникла думка збереження її проявів, у т. ч. і в містобудуванні та архітектурі. Аналіз закордонної практики свідчив, що цим питанням активно замаються, і збережена індустріальна спадщина стала візитівкою багатьох європейських міст. Передові позиції в цьому питанні має Німеччина. Практично в кожному з проаналізованих проектів простежується культурна складова і збереження індустріальної спадщини більшою чи меншою мірою (важливу роль у цьому співвідношенні відіграє саме економічна доцільність).

Після проведених досліджень визначені та узагальнені основні чинники реструктуризації територій промислових об'єктів (табл. 5.1.1.).

Містобудівний чинник: розміщення у структурі міста; віддаленість від центральної частини міста та транспортних вузлів; транспортна доступність території різними видами транспорту; функціональне використання середовища; сформована функціонально-планувальна структура території.

Історико-культурний чинник: цінне функціональне призначення території; цінна розпланувальна структура території; цінні будівлі/комплекси/ансамблі культурного та історичного значення; цінна «пам'ять» місця.

Екологічний чинник: екологічний стан територій промислових об'єктів; ступінь забруднення шкідливими речовинами.

Економічний чинник: стратегія розвитку міста; економічна доцільність зміни чи збереження промислової функції; вироблення конкурентоздатної продукції.

Наявність природних та економічних ресурсів: ландшафти та об'єкти (водойми, зелені масиви тощо); сформовані виробничою діяльністю людини економічні ресурси (засоби виробництва, інженерне обладнання (електрика / потужність), водопостачання, водовідведення та ін.).

Соціальний чинник: співпраця з громадою міста та громадою конкретних районів при впровадженні реструктуризації; навчання та пояснення доцільності реалізації запропонованого напрямку розвитку промислових територій; покращення статусу занедбаного промислового об'єкта; підвищення рівня безпеки поблизу та безпосередньо на території промислового об'єкта.

Інноваційний розвиток як чинник: оновлення та покращення технологій виробництва; перехід на екологічні та менш енергозатратні механізми виробництва.

Часовий аспект нам дає такий чинник як **поетапність реалізації реструктуризації:** врахування масштабів реструктуризації територій промислових об'єктів (часові, фінансові тощо); поетапне впровадження проектних пропозицій.

Із результатів нашого дослідження видно, наскільки тісно переплетені різні галузі наук для вирішення проблематики реструктуризації промислових територій. Комплексний підхід – це поєднання репрезентованих аспектів та чинників з дальшим

залученням спеціалістів із різних галузей. У разі вирішення цього питання з точки зору тільки одного напрямку, загальна картина концепції буде неповною й успішність результату не може достатньою мірою бути досягнута. Врахування різнобічного розвитку та поєднання цих принципів і становить основу комплексного підходу.

Реструктуризація територій промислових об'єктів у країнах Західної Європи з ринковою економікою відбувається постійно. Реорганізація у цих країнах спричинена передусім потребами розвитку та розширення бізнесу, ніж проблемами невідповідності ринковим вимогам, неконкурентоспроможності підприємств тощо.

Досвід реструктуризації підприємств у цих країнах активно аналізують спеціалісти з України. Сьогодні реструктуризація українських підприємств має дещо інші цілі та проблеми. Цей досвід може бути використаний у майбутньому, на чергових етапах розвитку українських підприємств, після того, як ринкова система пройде етап становлення у нашій країні і ринкові механізми будуть закономірно діяти.

Більш цікавим та корисним для України є досвід реструктуризації підприємств країн колишнього соціалістичного табору, насамперед, країн Східної Європи. Функціональна реорганізація, зазвичай орієнтована на виробничий процес, питання технологій, ресурсів, збуту.

Як окремий досвід, можна виділити реорганізацію підприємств Східної Німеччини. Методологічний підхід до реструктуризації підприємств у цій країні відзначався комплексністю та фундаментальністю. Є дуже багато прикладів успішної реорганізації підприємств. Але, все-таки цей досвід не завжди може бути використаний в Україні, оскільки німецька модель реструктуризації була найдорожчою з усіх відомих.

Досвід реструктуризації в Україні є ще не дуже багатим. Україна лише проходить етап реформування економіки, приватизації та реорганізації промисловості. Реструктуризацію у доприватизаційний період та у процесі приватизації здійснювали переважно за методиками та із використанням послуг іноземних консалтингових фірм. Проектами реструктуризації керував Фонд державного майна України. Хоча відомо дуже мало прикладів реструктуризації

підприємств у доприватизаційний та приватизаційний періоди. Реструктуризацію у післяприватизаційний період впроваджували на підприємствах за рахунок нових власників, іноді за державною підтримкою (програми післяприватизаційної підтримки підприємств). Приклади реструктуризації у післяприватизаційний період свідчать про те, що підприємства не використовують комплексний підхід. Такі проекти не часто приводять до значних результатів.

Проблеми, які виникають у процесі реструктуризації підприємств, частково можна охарактеризувати як: некваліфікованість у питаннях нових тенденцій, консервативність, нерозуміння вимог ринку, неусвідомлення того, що є проблема невідповідності ринку та пасивність. Частково ця проблема поєднується з іншою: браком або дефіцитом кваліфікованих кадрів, методик та методичної літератури з цих питань.

Досвід України ще небагатий щодо цього питання. Так, не було жодного прикладу комплексної реструктуризації підприємства, який би можна було назвати успішним прикладом виходу з кризи, забезпечення конкурентоспроможності чи потреб суспільства.

Аналізуючи закордонний досвід і спостерігаючи за новими тенденціями переходу індустріального періоду в постіндустріальний, можна побачити, що даний перехід впливає на всі сфери життєдіяльності людини. Тобто при дослідженні питання реструктуризації промислових територій необхідно підходити до цього питання більш широко, інтегруючи всі аспекти сучасного віку, які тим чи іншим чином стосуються цього питання. В містобудівній практиці по-новому почали сприймати виробничі території і використовувати нові методи щодо їхнього проектування. Зокрема, важливим пунктом у діяльності, спрямованій на виробничі території, є їхня реструктуризація, що сьогодні набула значного поширення. У зв'язку з економічними змінами і небажанням лідируючих країн (Англія, США, Німеччина, Франція і т.д.) втрачати свої позиції, зокрема, у промисловому секторі, вони інтенсивно працювали у напрямку його розвитку, вдосконалення і виробили нові підходи до вирішення цього питання.

Отже, реструктуризація – це широке поняття, яке поєднує в собі різні підходи до вирішення питань щодо покращення ситуації, яка сьогодні склалась на територіях промислових об'єктів, а також різні методи її здійснення.

Необхідно звернути увагу на сучасні проблеми архітектурно-містобудівної діяльності. Сьогодні їй притаманні фрагментарні рішення на базі критерію мінімізації одночасних витрат, однобічний вибір окремих напрямків територіального освоєння при ігноруванні інших. Отже, вони були не зіставні з масштабами і циклами відтворення цілісного міського середовища. Ці проблеми відображаються і на розвитку територій промислових об'єктів, оскільки їхня частка, у багатьох випадках, складає близько третини території міста. Замість фрагментарних рішень необхідні гнучкі і багатопланові реагування на зміни та «розриви» містобудівної ситуації (Товбич, 2010, с. 499).

Архітектурно-містобудівна діяльність України сьогодні трансформується та переходить на європейський рівень розвитку архітектури. Необхідне створення умов для максимально керованого та безконфліктного переходу. Тому важливу роль відіграє розвиток управлінської компоненти архітектурної діяльності. Також слід звернути увагу на уніфікацію та адаптацію законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Товбич, 2010, с. 507-508).

В прикладах реструктуризації територій промислових об'єктів простежується жорстке контролювання з боку держави. Також слід відзначити такий важливи інструмент містобудівного регулювання як зонінг. «Зонінг – це спосіб організації землекористування на основі встановлених правил, умов, норм та стандартів щодо використання конкретних земельних ділянок» (Товбич, 2010, с. 508).

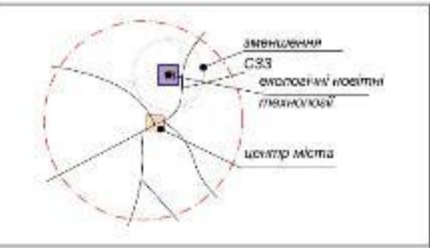
Адаптована до європейських норм та контрольована, містобудівна діяльність дасть можливість реалізувати інтеграцію територій промислових об'єктів у загальноміську структуру та забезпечити збалансований розвиток міста загалом.

<p>ЕКОНОМІЧНИЙ ЧИННИК</p>	<ul style="list-style-type: none"> - відповідність стратегії розвитку міста; - економічна доцільність зміни чи збереження промислової функції; - вироблення конкурентоздатної продукції 	<p>збереження промислової функції</p> <p>зміна промислової функції</p> <p>центр міста</p> <p>формування конкурентоздатного виробництва</p>
<p>Геттерберг (Швеція). Інфраструктурна підтримка: http://arch.landscape/55273/gotter-berg-nya-fabrikerna</p>	<p>Парк Васко Лисабон (Португалія) в рамках виставки Еуро: http://www.observatorioportugal.com/2014/09/parque-vasco-da-gama-lyon-0101/</p>	<p>Берлін (Німеччина). Деривація підприємств та реульованість</p>
<p>НАЯВНІСТЬ ПРИРОДНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ РЕСУРСІВ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ландшафти та об'єкти (водойми, зелені масиви тощо); - сформовані виробничою діяльністю людини економічні ресурси (засоби виробництва, інженерне обладнання (електрика / потужність, водопостачання, водовідведення та ін.) 	<p>засоби виробництва</p> <p>інженерні мережі</p> <p>цінні природні ландшафти</p>
<p>В рамках реалізації програми відновлення долини р. Ельвер http://www.landscape-regionalfonds.de/fm/emission_dor_infrastruktur/aktuell_und_greenflächen_aktueler_rnk_dpr%3Fp=2_4.htm</p>	<p>"Паркленд", Лондон (Велика Британія): http://pbc.planning.mhfi330946e2276/</p>	<p>На основі старого виробництва район Шпандар, Берлін (Німеччина): http://www.stemens.com/press/en/pressrelease/?pressreleaseid=20160912&of=1&content_1=EM&content_2=CC&content_3=ET&content_4=ET&content_5=EM&content_6=EM&content_7=CC&content_8=ET&content_9=EM&content_10=EM&date=2012&site=ET</p>
<p>СОЦІАЛЬНІ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - співпраця з громадою міста та громадою конкретних районів при впровадженні реструктуризації; - навчання та пояснення доцільності реалізації запропонованого напрямку розвитку промислових територій; - покращення статусу занедбаного промислового об'єкта; - підвищення рівня безпеки поблизу та безпосередньо на території промислового об'єкта 	<p>негативний соціальний вплив на оточення про об'єктів виробництва</p> <p>центр міста</p>

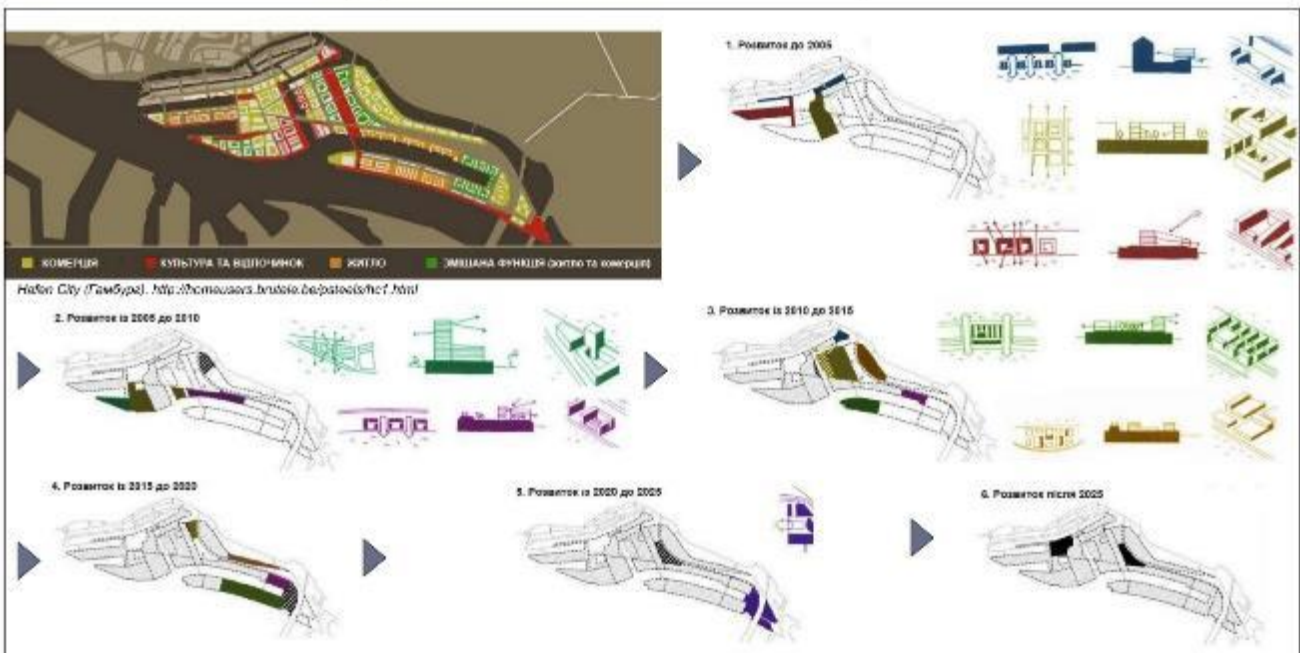
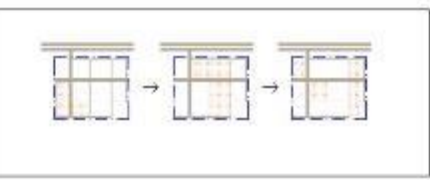
ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК

- оновлення та покращення технологій виробництва;
 - перехід на екологічні та менш енергозатратні механізми виробництва

ПОЕТАПНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

- урахування масштабів реструктуризації промислових територій: часові, фінансові тощо;
 - поетапне впровадження проектних пропозицій

5.2. Архітектурно-містобудівні прийоми реструктуризації територій промислових об'єктів

В результаті проведених досліджень та проаналізованих прикладів реструктуризації територій промислових об'єктів, були запропоновані напрямки їхнього передпроектного аналізу та сформульовані такі прийоми, які забезпечать функціонально-просторову інтеграцію цих територій у загальноміську структуру. Також репрезентований ступінь перетворення кожної із складових території промислового об'єкта (функціональної організації території та її планувальної структури) і запропоновані засоби реалізації кожного з прийомів, які, своєю чергою ґрунтуються на ступені планувальної відкритості до міського середовища.

Напрямки передпроектного аналізу включають різнобічні аспекти прояву територій промислових об'єктів (табл. 5.2.1):

а) виявлення природних та антропогенних компонентів території промислового об'єкта та підпорядкування їх один одному та території загалом:

виявлення елементів та їхня ієрархізація;

б) виявлення наявних ресурсів території промислового об'єкта:

- виявлення та оцінювання наявних ресурсів територій промислових об'єктів (природних: територіальні ресурси, водні, біорізноманіття, природні доміанти та виднокраї, особливості рельєфу; антропогенні елементи території: забудова, планувальний каркас тощо).

- виявлення та оцінювання важливості та значення природних та архітектурно-просторових особливостей територій промислових об'єктів для дальшого використання або переведення їх у ранг природо- чи історикоохоронної спадщини;

- виявлення та оцінювання стану сформованої інфраструктури та інженерного забезпечення території промислового об'єкта;

с) аналіз планувальної структури

- виявлення каркасних, статичних елементів територій промислових об'єктів (транспортна мережа тощо); головних композиційних осей;

- оцінення стану і можливості збереження та дальшого використання планувального організування територій промислових об'єктів, промислових споруд та будівель, старих технологій та інструментарію.

d) встановлення ефективного функціонального балансу використання території промислового об'єкта:

- визначення доцільності полі-, (моно)функційного використання територій промислових об'єктів, збалансоване поєднання та співвідношення промислової функції та інших функцій: житло, рекреація, сфера обслуговування, навчання тощо.

Запропонована також таблиця вихідних даних для попереднього аналізу територій промислових об'єктів та функціонально-планувальної реструктуризації: розміщення в структурі міста, транспортна доступність території, наявна транспортна мережа території, стан та призначення суміжних територій (середовище), планувальна структура території, ресурси території, забезпеченість комунікаціями, функція промислової території (табл. 5.2.2).

Реструктуризація територій промислових об'єктів – тривалий процес, тому часові рамки не можуть бути чітко встановлені. У звітах про реалізовані Європейським Союзом проекти реструктуризації чітко акцентується на створенні гнучкої системи, яка б могла змінитися залежно від нових вимог. Інколи траплялися такі проекти, коли першу ідею реструктуризації через зовнішні економічні, соціальні, містобудівні чинники необхідно було радикально змінити, тому що концепція просто не працювала. Те саме стосується і можливості трансформувати вже реалізований проект, оскільки передбачити всі можливі зміни практично неможливо. Звичайно, гіпотетичні передбачення можливі, але завжди необхідно передбачати гнучкість коливань і змін самої структури.

Важливо також відзначити такі методи реструктуризації території промислових об'єктів як: *створення «бренду» території промислового об'єкта, введення інноваційного виробництва, налагодження науково-виробничих зв'язків, підвищення якісних стандартів використання територій промислових об'єктів.* Методи ці характеризують економічну складову розвитку територій промислових об'єктів.

Підтвердження їхньої актуальності знаходимо у всіх прикладах реалізованих проєктів. Отже, *створення «бренду» території промислового об'єкта* полягає у виявленні особливих цінностей територій промислових об'єктів, які могли б стати візитівкою місця: автентичне виробництво, радикальні екологічні зміни (контраст минулого та сьогодення), можливість спостерігати за виробничим процесом тощо; *введення інноваційного виробництва* полягає у інтенсифікації виробничого процесу шляхом: технологічних екологічних нововведень, автоматизації (роботизації) виробництва; створенні нових місць прикладення праці (ІТ, інноваційне виробництво, бізнес-інкубатори, сфера обслуговування, технопарки, технополіси); введенні екологічного виробництва та зменшенні санітарно-захисних зон; *налагодження науково-виробничих зв'язків* ґрунтується на налагодженні співпраці між новим виробництвом та державними навчальними установами (державне замовлення на спеціалістів з необхідних галузей інноваційного виробництва); створенні науково-дослідних установ, проведення заходів підвищення професійної кваліфікації; *підвищення якісних стандартів використання територій промислових об'єктів* полягає у підвищенні якості архітектурного та природного середовища територій промислових об'єктів, їхнього впливу на навколишнє середовище; створенні якісних умов праці, проживання рекреації.

Необхідними засобами, якими широко користуються в країнах Західної Європи, де процес реструктуризації вже триває з другої половини ХХ ст., є налагодження діалогу із соціумом, створення громад для узгодження проєктних пропозицій. Для цього проводять громадські слухання, навчання громади, щоб довести цінність пропонованого проєкту, також відслідковуються настрої. Усе це дає змогу заручитися підтримкою громади без виникнення конфліктних ситуацій.

Важливим засобом, який вже застосовують, є моніторинг. Він дає можливість відслідковувати якісні, кількісні та структурні зміни територій промислових об'єктів; виявити закономірності розвитку та прогресу у технологіях розвитку міста; опрацювати та доповнити дальшу програму розвитку міста. Проведення моніторингу відбувається на різних рівнях: зовнішній (зміни на міждержавному рівні); внутрідержавний (відслідковування потреб держави та можливість зайняти свою

нішу); міський (відслідковування максимального забезпечення потреб міста); внутрішній (відслідковування та корегування ситуації на самій території промислового об'єкта).

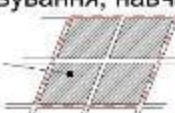
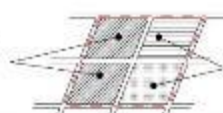
Зважаючи на сказане були сформульовані такі прийоми, які мають забезпечити їхню інтеграцію в загальноміську структуру (табл. 5.2.3): **I прийом** – збереження функціонального призначення території промислового об'єкта; **II прийом** – часткове збереження функціонального призначення території промислового об'єкта; **III прийом** – зміна функціонального призначення території промислового об'єкта. Їхнє застосування дасть змогу інтегрувати територію промислового об'єкта в міську планувальну структуру та створити поліфункційне міське середовище. Необхідно врахувати характер об'єкта та його історичне походження. Залежно від розміщення в структурі міста об'єкт набуває планувальної відкритості (у центральній частині міста – формування відкритого середовища, у серединній (історичний ареал) – напівзакритий; у периферійній зоні – закритий. Прийоми також відрізняються ступенем перетворення однієї або кожної з складових території промислового об'єкта: *повне перетворення* планувальної структури і функціональної організації території промислового об'єкта (100% x 100%) – планувальна структура та функціональна організація території промислового об'єкта підлягає повному перетворенню; *часткове перетворення* як планувальної структури, так і функціональної організації (50% / 50%) – залежно від стану та проектного рішення планувальна структура та функціональна організація території промислового об'єкта частково підлягає перетворенню; *повне або часткове (комбіноване) перетворення* однієї зі складових організації території промислового об'єкта або планувальної структури, або функціональної організації (50% x 100%). Одна зі складових території промислового об'єкта або планувальна структура або функціональна організація підлягає перетворенню.

В праці запропоновані засоби реалізації функціонально-планувальної реструктуризації для кожного з прийомів. *Засоби для реалізації I прийому*: збереження закритого середовища; виділення каркаса планувальної структури території промислового об'єкта для його дальшого розвитку та доповнення; виділення

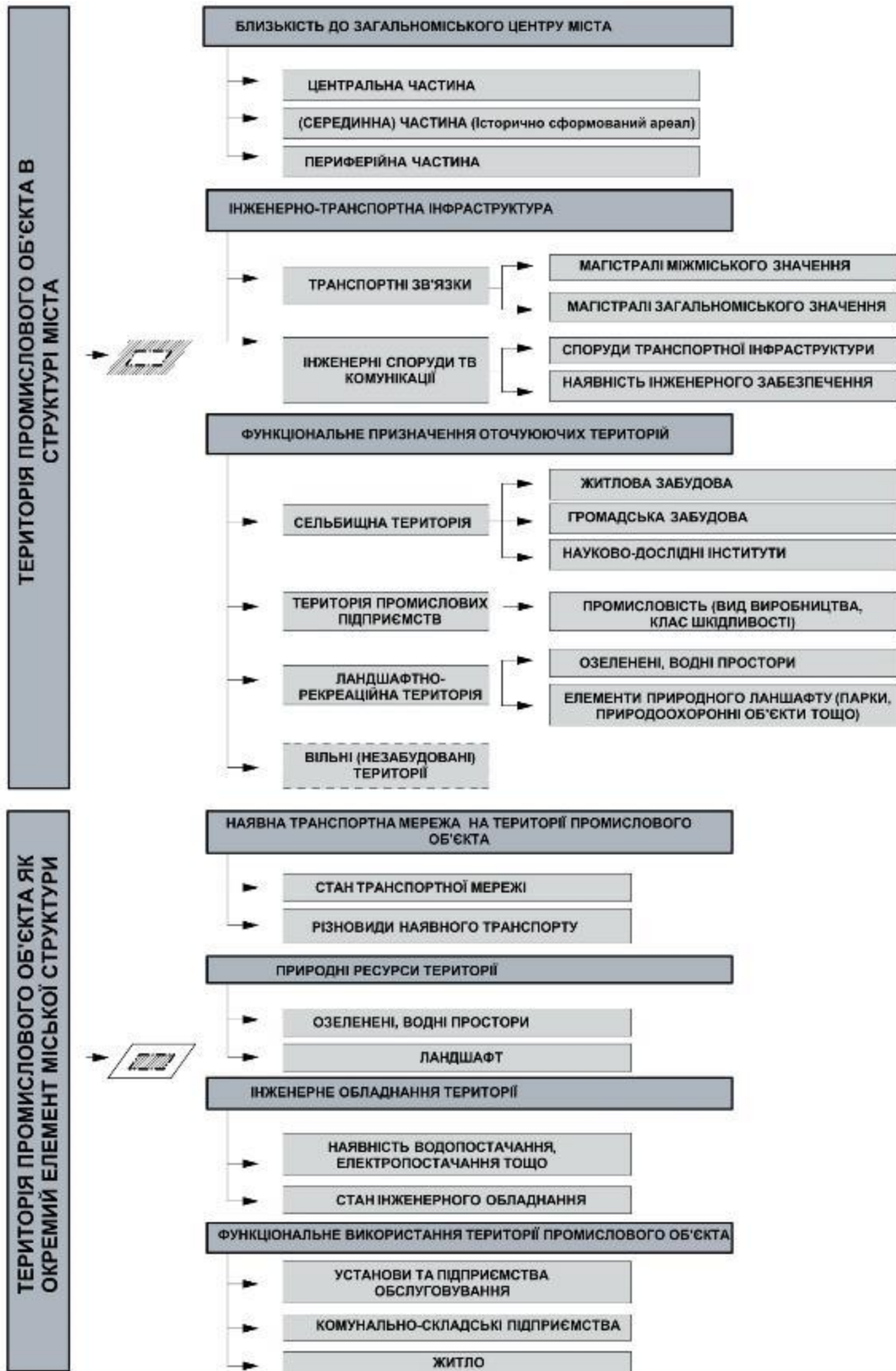
забудови для перепрофілювання під нові промислові функції. *Засоби для II прийому:* 1) при наявності цінної архітектурно-містобудівної спадщини: часткова інтеграція та формування напівзакритого середовища для збереження промислової функції; збереження архітектурних, містобудівних, культурних та історичних артефактів; на території збереженої промисловості – розвиток планувальної структури; 2) при наявності капітальної забудови: часткова інтеграція та формування напівзакритого середовища для збереження промислової функції; адаптація стабільних елементів, які підкреслюють тривалу промислову функцію об'єкта під інші функції; на території збереженої промисловості – розвиток планувальної структури. *Засоби для III прийому:* повна інтеграція та формування відкритого середовища; розвиток нової планувальної структури, в якій врахований навколишній планувальний каркас; формування нового образу та функцій для міста.

Отже, репрезентовані прийоми та засоби дають можливість інтегрувати територію промислового об'єкту в міську структуру та враховують як функціональну організацію, так і планувальну структуру середовища і безпосередньо території. *Відкрита планувальна структура* підтримує наявний планувальний каркас міста, тим самим повторюючи масштаби забудови. Значні за розмірами території промислових об'єктів подрібнюються, але підпорядковуючись планувальній структурі наближеного оточення. *Напівзакрита планувальна структура* характеризується збереженням, відтворенням або створенням новим виробництвом, яке межує з житлом, закладами культури, діловими і торгівельними центрами тощо. На території промислового виробництва зберігається, частково змінюється або створюється нова планувальна структура залежно від виду діяльності. Території, які використовуються під інші функції, як у першому варіанті (повністю відкрита планувальна структура) підпорядковуються планувальному каркасу міського середовища та є співмасштабні з найближчим оточенням. *Закрита планувальна структура* застосовується у випадку, коли ми зберігаємо промислову функцію. Планувальна структура, залежно від виду виробництва, формується на основі вже наявної структури.

Передпроектний аналіз реструктуризації територій промислових об'єктів

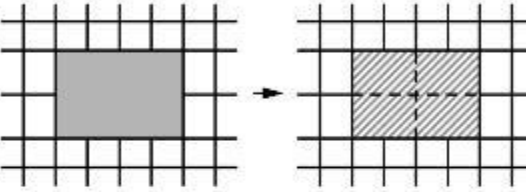
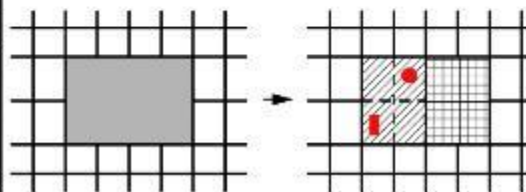
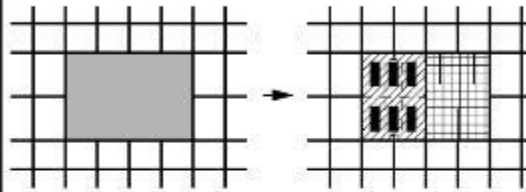
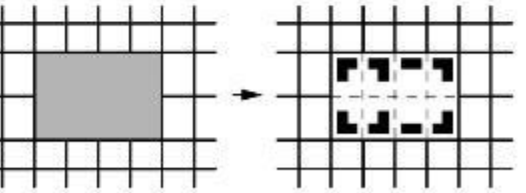
▶	<p>1 • ВИЯВЛЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ТЕРИТОРІЙ ПРОМИСЛОВИХ ОБ'ЄКТІВ ТА ПІДПОРЯДКУВАННЯ ЇХ ОДИН ОДНОМУ ТА ТЕРИТОРІЇ ЗАГАЛОМ (ІЄРАРХІЗАЦІЯ)</p> <p>- виявлення каркасних, статичних елементів територій промислових об'єктів (транспортна мережа)</p> <p>- елементи підпорядкування:</p> <ul style="list-style-type: none"> • каркас території • містобудівна тканина
▶	<p>2 • ВИЯВЛЕННЯ НАЯВНИХ РЕСУРСІВ ТЕРИТОРІЇ ПРОМИСЛОВОГО ОБ'ЄКТА</p> <p>виявлення та оцінення наявних ресурсів території промислового об'єкта (природних: територіальні ресурси, водні, біорізноманіття, природні домінанти та виднокраї, особливості рельєфу, антропогенних: забудова, планувальний каркас тощо)</p> <p><i>водні резерви</i> <i>природні домінанти</i></p> <p><i>біорізноманіття</i></p> <p>виявлення та оцінення важливості та значення природних та архітектурно-просторових особливостей території промислового об'єкта для дальшого використання або переведення їх у ранг природо- чи історико-охоронної спадщини</p> <p><i>історичні технології та інструментарій</i></p> <p><i>промислові споруди та будівлі, які зберігаються</i></p> <p>виявлення, оцінення стану сформованої інфраструктури та інженерного забезпечення території промислового об'єкта</p> <p><i>інженерне забезпечення</i></p>
▶	<p>3 • АНАЛІЗ ПЛАНУВАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ</p> <p>виявлення каркасних, статичних елементів ТПО (транспортна мережа тощо); головних композиційних осей</p> <p><i>головні композиційні осі</i></p> <p><i>планувальна організація</i></p> <p><i>промислові споруди та будівлі</i></p> <p>оцінення стану і можливості збереження та подальшого використання планувальної організації ТПО, промислових споруд та будівель, старих технологій та інструментарію.</p> <p><i>цінні технології та інструментарій</i></p> <p><i>цінні промислові споруди та будівлі</i></p>
▶	<p>4 • ВСТАНОВЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНАЛЬНОГО БАЛАНСУ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЇ ПРОМИСЛОВОГО ОБ'ЄКТА</p> <p>визначення доцільності полі-, монофункційного використання ТПО та збалансоване поєднання та співвідношення промислової функції та інших функцій: житло, рекреація, сфера обслуговування, навчання тощо.</p> <p><i>100% промислова функція</i> → <i>промислова функція</i> <i>інші функції</i></p>

Вихідні дані для проведення передпроектного аналізу
територій промислових об'єктів

Таблиця 5.2.3.

Прийоми реструктуризації територій промислових об'єктів

ПРИЙОМИ ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПЛАНУВАЛЬНІ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ	ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРНО-МІСТОБУДІВНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ МІСТА	ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ
<p>I ПРИЙОМ</p> <p>ЗБЕРЕЖЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТЕРИТОРІЇ ПРОМИСЛОВОГО ОБ'ЄКТА</p>	 <p>- Приклади: ВАТ «Львівський завод біофізичних приладів» (вул. Курмановича); ВАТ «Львівський мотозавод» (вул. Городоцька)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - збереження закритого середовища; - виділення каркаса планувальної структури ТПО для його подальшого розвитку та доповнення; - виділення забудови для перепрофілювання під нові промислові функції
<p>II ПРИЙОМ</p> <p>ЧАСТКОВЕ ЗБЕРЕЖЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТЕРИТОРІЇ ПРОМИСЛОВОГО ОБ'ЄКТА</p>	<p>з цінною архітектурно-містобудівною спадщиною</p> <p>A</p> <p>Приклади: ВАТ «Кінескоп» (вул. Героїв УПА)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - часткова інтеграція та формування напівзакритого середовища для збереження промислової функції; - збереження архітектурних, містобудівних, культурних та історичних артефактів; - на території збереженої промисловості - розвиток планувальної структури
	<p>з капітальною забудовою</p> <p>Б</p> <p>Приклади: ДП «Полярон» (вул. Угорська)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - часткова інтеграція та формування напівзакритого середовища для збереження промислової функції; - адаптація стабільних елементів, які підкреслюють тривалу промислову функцію об'єкта під інші функції; - на території збереженої промисловості -- розвиток планувальної структури
<p>III ПРИЙОМ</p> <p>ЗМІНА ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТЕРИТОРІЇ ПРОМИСЛОВОГО ОБ'ЄКТА</p>	 <p>Приклади: ВО «Мехсклозавод» (вул. Шевченка)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - повна інтеграція та формування відкритого середовища; - розвиток нової планувальної структури, яка враховує навколишній планувальний каркас; - формування нового образу та функцій для міста

5.3. Рекомендації реструктуризації територій промислових об'єктів

Проаналізувавши виконані дослідження, пропонуємо такі рекомендації функціонально-планувальної реструктуризації територій промислових об'єктів стосовно *планувальної структури територій промислових об'єктів, функціональної організації територій промислових об'єктів, забезпечення екологічного стану територій промислових об'єктів, при виявленні культурних пам'яток* (табл. 5.3.1).

1) *рекомендації щодо планувальної структури території промислового об'єкта*: забезпечити впорядкованість елементів планувальної структури території; сформувані ієрархічні елементи планувальної структури; пов'язати природні та антропогенні елементи, що формують цілісність території; інтенсифікувати територію (збільшення щільності території промислового об'єкта); гнучкість планувальної структури (можливість внесення змін відповідно до часу).

2) *рекомендації щодо функціональної організації території промислового об'єкта* – співрозмірність функціонального навантаження території промислового об'єкта (збалансованість між набором функцій території); адаптативність (здатність до функціонального перепрофілювання згідно з вимогами часу).

3) *рекомендації щодо забезпечення екологічного стану території промислового об'єкта*: а) дотримання балансу між природними й антропогенними елементами; б) попередня санація території шляхом очищення природних елементів території (грунту, води, біологічного різноманіття, будівель та споруд (за умов їхнього збереження)).

4) *рекомендації при умові наявності матеріальних* (цінна історична забудова, планувальна структура території, пам'ятні технології виробництва) *або нематеріальних цінностей території промислового об'єкта* («пам'ять місця» шляхом встановлення інформаційних таблиць про промислове минуле території, відтворення індустріального минулого у новому вигляді території промислового об'єкта).

У результаті проведених досліджень, зокрема реалізованих проектів реструктуризації територій промислових об'єктів, очевидно, наскільки важлива послідовність та можливість внесення змін на кожному з етапів. Також необхідно

зазначити, що зацікавлені сторони (влада, інвестор та громада) мають співпрацювати та постійно перебувати на зв'язку. Важлива відмінність між українськими проектами та проектами, розробленими за кордоном, наявність у країн Європи стратегічних планів розвитку, у т. ч. для територій промислових об'єктів, які розглядають як резерв розвитку міста загалом, а приватні власники чи інвестори повинні підпорядковуватися цьому напрямку розвитку. Держава контролює усі дії. Громада також відіграє важливу роль, оскільки сьогодні простежується ріст кількості соціально активних мешканців; вони цікавляться та хочуть бути причетними до створення міського середовища. В багатьох реалізованих проектах вагоме місце віддають не просто підтриманню контактів із громадськістю, але й навчанню її, поясненню чому, з якою ціллю необхідні ті чи інші дії під час реструктуризації територій промислових об'єктів. Як наслідок, сама громада потім може долучитись і сприяти реалізації проекту.

Також відзначимо, що у країнах Західної Європи були проблеми з фрагментацією територій промислових об'єктів, тільки менш масштабні, але державні програми мали бути дотримані. Ініціатором реструктуризації територій промислових об'єктів могла бути будь-яка зі сторін. Це могла бути економічно обгрунтована державна програма, чи самостійні ініціативи громадських організацій. Потім подібні речі переростали у великомасштабний проект.

Під час самого проектування та реалізації пріоритетними були інтереси міста чи держави. Створення брендів також характерна ознака західноєвропейських країн. Необхідно виділитись і перетворити занедбані території у передові культурні, ділові, промислові центри тощо. Ця ознака характерна практично для всіх прикладів.

Моніторинг результатів має вагоме місце, оскільки після реалізації проекту необхідно підтримати результат та зміни в разі потреби.

Також запропонований алгоритм упровадження функціонально-планувальної реструктуризації території промислового об'єкта (табл. 5.3.2).

Практичні рекомендації щодо реструктуризації територій промислових об'єктів для міста можна розділити на три групи, які стосуються територій, забудови та функції. Територія: визначення техніко-економічних показників територій

промислових об'єктів; розміщення у містобудівній структурі; збереження наявної планувальної структури, при потребі часткова зміна; збереження підземної та наземної інфраструктур. Забудова: інтенсифікація забудови; визначення цінності забудови; розбудова нової забудови. Функція: зміна функції або часткова зміна; збереження функції з переходом на екологічно-чисті технології.

Виокремимо також механізм реалізації реструктуризації при залученні всіх зацікавлених сторін: держава–громада–інвестор–місто (рис.5.3.1). Описана сфера інтересів та можливості бути залученими в сам процес.

Держава, як головний контролер процесу, аналізуючи ситуацію та складаючи стратегічні програми розвитку країни, окремого регіону та міста, надає дозвіл на проведення функціонально-планувальної реструктуризації територій промислових об'єктів міста та створює умови для її успішної та безперешкодної реалізації. Місто, соціум та інвестор мають особисті зацікавлення і зацікавлення, які є на межі їхньої взаємодії. Так, наприклад, у разі взаємодії інвестора та міста відбувається поєднання їхніх інтересів та створюється загальна концепція з урахуванням таких моментів: рівномірний розвиток міста, особливості та культура локального виробництва, територіальний ресурс. При поєднанні інтересів інвестора на соціум виникають моменти наявності інтелектуального ресурсу та гнучкості і можливості адаптуватися до змін, пов'язаних із процесом виробництва. При перетині інтересів міста та соціуму виникає зацікавлення у наданні більшій кількості мешканців місць прикладання праці та загальне покращення містобудівних умов та, отже, якості життя мешканців. Усі ці процеси відбуваються в полі зору та контролю держави. Що ж до соціуму, то відбуваються громадські слухання та навчання з поясненням перспективності реалізації реструктуризації територій промислових об'єктів, налагоджується діалог. Держава та місто балансують між потребами міста та інвестором при врахуванні думки соціуму. Постійно відбувається моніторинг: до, під час та після функціонально-планувальної реструктуризації територій промислових об'єктів.

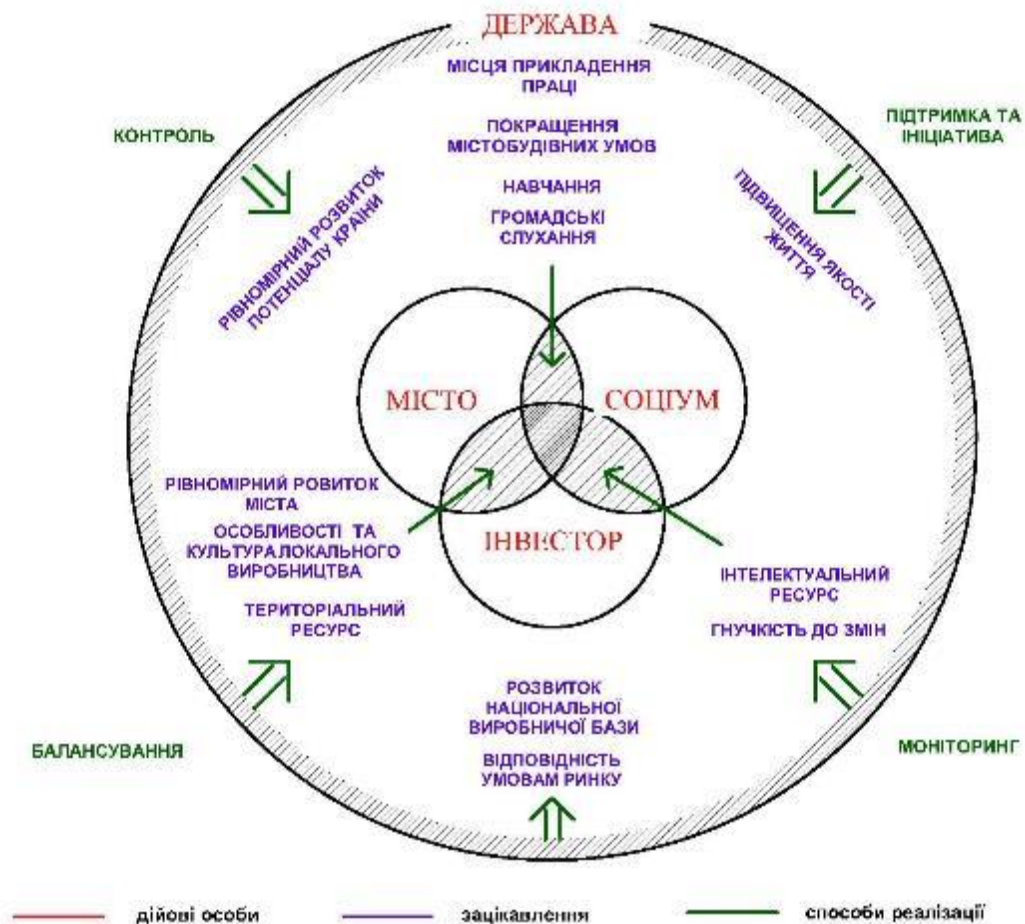

Рис. 5.3.1. Модель процесу реструктуризації (при взаємодії зацікавлених сторін)

Важливе також співвідношення та взаємзв'язки між планувальною структурою, функцією, цінними містобудівними та архітектурними об'єктами міста. Час – це сходінка до чергового якісного етапу розвитку території промислового об'єкта в місті (рис. 5.3.2). Навна планувальна структура міста є каркасом у межах якого формується певний спектр функцій. У рамках часових трансформацій міста виникають містобудівні та архітектурні об'єкти, що стають цінними і несуть у собі культурне та історичне пам'яткоохоронне значення. Це цінне надбання міста, для якого необхідне особливе збереження. Оскільки місто постійно розвивається, то всі його елементи переходять на новий, якісніший, рівень. Цей процес позначається і на розвитку територій промислових об'єктів. Ми можемо спостерігати цей процес у реалізованих проектах реструктуризації територій промислових об'єктів у містах Західної Європи. Найбільшу кількість таких прикладів можна побачити у Німеччині. В політиці країни усталене прагнення відобразити індустріальне минуле на тих

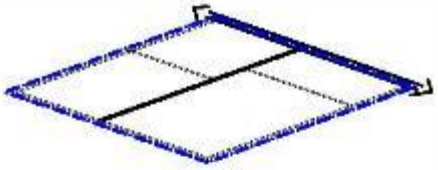
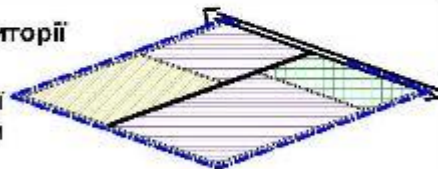

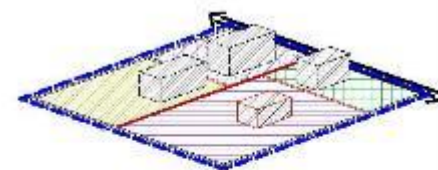
територіях, які занепали та не функціонують. Ставляться саме такі завдання для архітекторів та містобудівельників. Підхід цей спостерігається, наприклад, у проекті відновлення Рурського кам'яновугільного басейну, де його територія, яка перебувала у складній екологічній ситуації (наслідок діяльності важкої промисловості), мала стати прикладом ландшафтного екологічно чистого об'єкта, зnanого на весь світ. Додатково також мало відобразитися індустриальне минуле країни. В результаті архітекторами та містобудівельниками був розроблений проект регіонального рівня, який складався із 120 окремих проектів. Колись занедбана територія із залишками індустриальних споруд та інструментарію, сьогодні стала одним із прикладів збереження індустриальної спадщини.

Рис. 5.3.2. Розвиток території промислового об'єкта в місті в часовому континенті

Значення територій промислових об'єктів у межах міста у XXI ст. змінилося. Ці території розглядають як резерв для розвитку міста. Сьогодні функціонально-планувальний розвиток міста стає гнучким. Постійні технологічні та економічні зміни відображаються на його розвитку. Більш віддалені території перебирають функції центральної частини міста. Отже, на територіях промислових об'єктів можуть бути створені нові міські підцентри різного спрямування (науково-виробничі, культурні тощо). Ті території, що сьогодні ближче до центральної частини викликають більший інтерес та приватизовуються, більш віддалені – частково використовуються.

Рекомендації реструктуризації територій промислових об'єктів

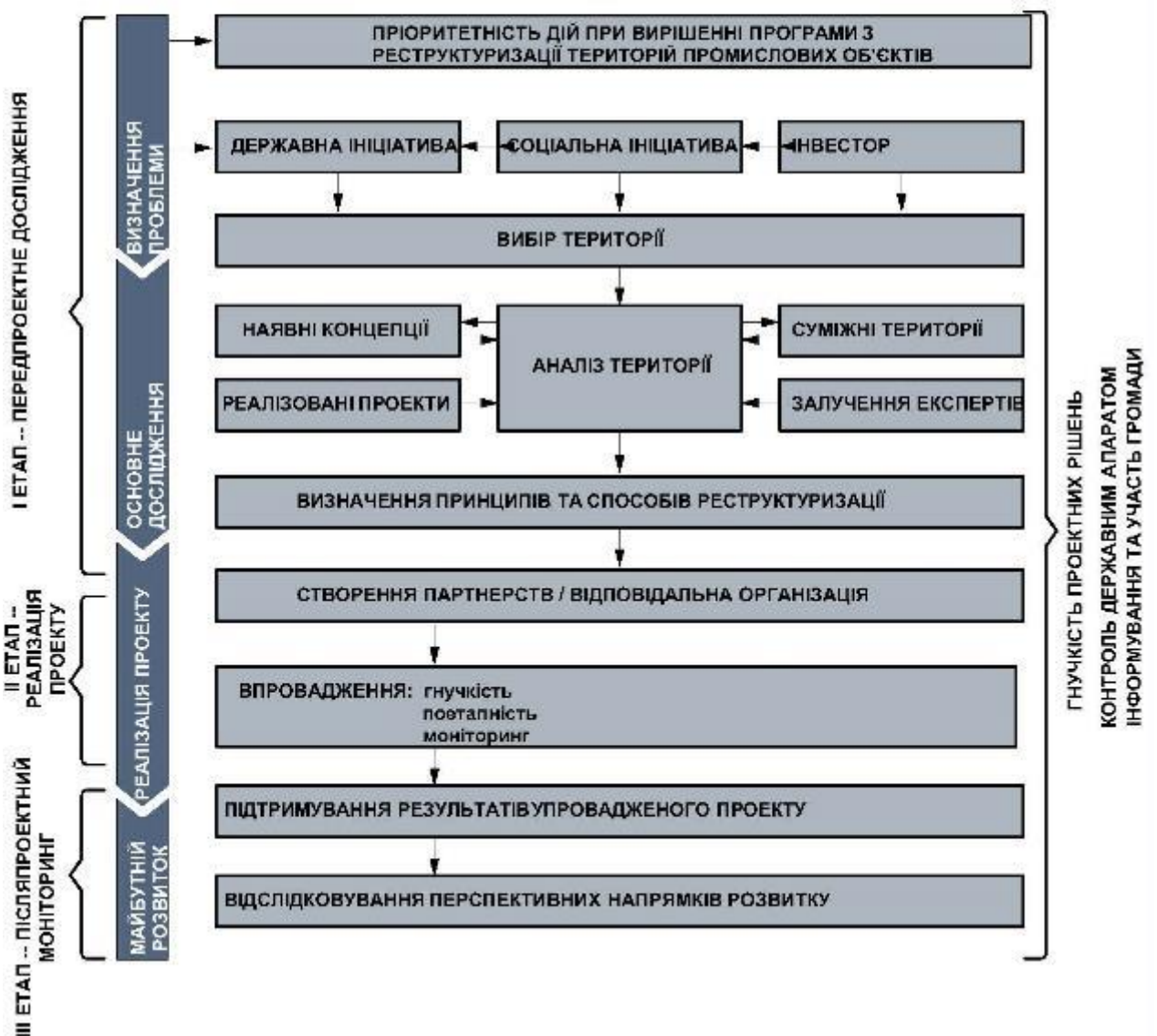
РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЙ ПРОМИСЛОВИХ ОБ'ЄКТІВ		
	<p>рекомендації щодо планувальної структури території промислового об'єкта</p> <ul style="list-style-type: none"> - забезпечити впорядкованість елементів планувальної структури території; - формування ієрархічності елементів планувальної структури; - взаємозв'язок природних та антропогенних елементів, які формують цілісність території загалом; - інтенсифікація території (збільшення щільності території промислового об'єкта); - гнучкість планувальної структури (можливість внесення змін відповідно до часу). 	
	<p>рекомендації щодо функціональної організації території промислового об'єкта</p> <ul style="list-style-type: none"> - співрозмірність функціонального навантаження території промислового об'єкта (збалансованість між набором функцій території); - адаптативність (здатність до функціонального перепрофілювання згідно з вимогами часу) 	
	<p>рекомендації щодо забезпечення екологічного стану території промислового об'єкта</p> <ul style="list-style-type: none"> - дотримання балансу між природними і антропогенними елементами; - попередня санація території шляхом очищення природних елементів території (грунту, води, біологічного різноманіття, будівель та споруд (за умов їхнього збереження) 	
	<p>рекомендації при умові наявності матеріальних або нематеріальних цінностей території промислового об'єкта</p> <ul style="list-style-type: none"> - матеріальні цінності -- збереження історичної забудови, планувальної структури території, автентичних технологій виробництва - нематеріальні цінності – збереження «пам'яті місця» шляхом встановлення інформаційних таблиць про промислове минуле території, відтворення індустриального минулого у новому образі території 	
<p>супутні рекомендації щодо реструктуризації території промислового об'єкта</p>		
містобудівні	<ul style="list-style-type: none"> • резервування території промислових об'єктів на рівні генерального плану під передбачену стратегічним розвитком міста функцію 	
економічні	<ul style="list-style-type: none"> • "ребрендінг"; • моніторинг економічних та технологічних змін; • впровадження інноваційних технологій; • налагодження науково-виробничих зв'язків 	
соціологічні	<ul style="list-style-type: none"> • налагодження зв'язків із громадськістю; • навчання громадськості; • громадські слухання; • отримання підтримки громадськості 	

Таблиця 5.3.2.

Алгоритм впровадження реструктуризації територій промислових об'єктів

АЛГОРИТМ ПРОЦЕСУ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЙ ПРОМИСЛОВИХ ОБ'ЄКТІВ

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 5

1. Виконавши дослідження, виявили вплив суміжних галузей наук на функціонально-планувальну реструктуризацію території промислових об'єктів, зокрема: екології, економіки, соціології, культурології. У разі реалізації проекту необхідне врахування різноаспектності прову цього процесу. За даними аспектами та попередніми дослідженнями виведені чинники реструктуризації територій промислових об'єктів: містобудівні, історико-культурні, екологічні, економічні, наявність природних та економічних ресурсів, соціальні інноваційний розвиток, поетапність реалізації реструктуризації.

2. Застосуванню прийомів функціонально-планувальної реструктуризації територій промислових об'єктів передуює:

- виявлення природних та антропогенних компонентів території промислового об'єкта, їхня ієрархізація та підпорядкування їх один одному та території загалом;

- виявлення наявних ресурсів території промислового об'єкта;
- аналіз планувальної структури;
- встановлення ефективного функціонального балансу використання території промислового об'єкта.

3. Визначені прийоми функціонально-планувальної реструктуризації територій промислових об'єктів міст: *I прийом* – збереження функціонального призначення території промислового об'єкта. *Засоби реалізації*: збереження закритого середовища; виділення каркаса планувальної структури територій промислових об'єктів для його дальшого розвитку та доповнення; виділення забудови для перепрофілювання під нові промислові функції. *II прийом* – часткове збереження функціонального призначення території промислового об'єкта. *Засоби реалізації*: 1) при наявності цінної архітектурно-містобудівної спадщини: часткова інтеграція та формування напівзакритого середовища для збереження промислової функції; збереження архітектурних, містобудівних, культурних та історичних артефактів; на території збереженої промисловості: розвиток планувальної структури; 2) при наявності капітальної забудови: часткова інтеграція та формування напівзакритого

середовища для збереження промислової функції; адаптація стабільних елементів, які підкреслюють тривалу промислову функцію об'єкта під інші функції; на території збереженої промисловості: розвиток планувальної структури. *III прийом* – зміна функціонального призначення території промислового об'єкта. *Засоби реалізації*: повна інтеграція та формування відкритого середовища; розвиток нової планувальної структури, в якій врахований навколишній планувальний каркас; формування нового образу та функцій для міста.

4. Після проведених досліджень виявлені механізми реалізації функціонально-планувальної реструктуризації територій промислових об'єктів та запропоновані рекомендації для їхньої реалізації. Також запропонований алгоритм впровадження функціонально-планувальної реструктуризації територій промислових об'єктів міста.

Запропоновані рекомендації функціонально-планувальної реструктуризації території промислового об'єкта окремо до *планувальної структури* території промислового об'єкта, *функціональної організації* території промислового об'єкта, *забезпечення екологічного стану* території промислового об'єкта *при виявленні культурних пам'яток*.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Розкрито актуальність розгляду територій промислових об'єктів як резерву для подальшої функціонально-планувальної інтеграції та збалансованого архітектурно-просторового розвитку міст. У дисертаційній роботі узагальнені теоретичні підходи та вирішені завдання щодо реструктуризації територій промислових об'єктів міст України (на прикладі м. Львова).

У результаті проведеного дослідження отримали:

1. Узагальнені результати попередніх досліджень і міждисциплінарні підходи до організації територій промислових об'єктів. Представлені та проаналізовані містобудівні концепції формування та розвитку територій промислових об'єктів як окремої складової міста. Технологічні зміни впродовж історії вплинули не тільки на формування функціонально-планувальної структури міста, але й на розуміння самого поняття «місто» за його функціональною ознакою (промислове місто, «розумне» місто тощо). Запропонована модель розвитку територій промислових об'єктів як поєднання західноєвропейських підходів та переоцінення спадщини індустріалізації періоду СРСР у формуванні міста.

2. Виявлені теоретичні передумови реструктуризації територій промислових об'єктів міста: *архітектурно-містобудівні* (ієрархічність реструктуризації; метрополітальність; комунікативність; призначення території; досягнення територіальної цілісності; різноманіття; виробнича база; якість середовища); *соціально-економічні* (комплексна державна промислова політика; галузі промисловості державного рівня; зміна виду виробництва; місця праці; інвестори; громадськість; тристороння співпраця); *екологічні* (очищення промислових територій; інноваційні екологічні технології; підтримання екологічного стану); *культурологічні* (виявлення та збереження історико-культурної спадщини; виявлення та збереження фактури міста та фактури промислових зон і територій; спосіб використання промислових територій; спосіб реалізації реструктуризації промислових територій); *часові* (адаптивність, часова гнучкість об'єктів; передбачення можливостей змін у процесі реструктуризації; поетапне введення в експлуатацію реструктуризованих ТПО).

3. Методика дослідження ґрунтується на архітектурно-містобудівних підходах та загальнонаукових і прикладних методах дослідження, що поділені на емпіричний та теоретичний рівні. До емпіричних входили: спостереження та візуальні обстеження, за допомогою яких були виконані натурні дослідження, аналіз ситуації та потенціал розвитку територій промислових об'єктів. До теоретичних методів дослідження входили: історичний аналіз; метод моделювання; композиційний та функціональний аналіз; метод порівняльного аналізу; метод термінологічного аналізу; метод картографічного аналізу; метод статистичного аналізу; системний аналіз. Урахований міждисциплінарний дискурс, пов'язаний із досягненнями у теорії архітектури та містобудування, економіки, соціології, екології та культурології.

4. Ретельно проаналізована Європейська практика реструктуризації територій промислових об'єктів міст: від їхнього формування та успішного функціонування в структурі міста через період занепаду виробництва та пошуку ідей урбаністично-функціонального перетворення до втілення концепції реструктуризації. Виведені висновки та подані приклади знакових реалізованих проектів реструктуризації територій промислових об'єктів міст Західної Європи, які посилюють метрополітальну роль міських осередків та стали атрактивними центрами об'єднаної Європи. Проаналізовані приклади реструктуризованих об'єктів України (Київ, Донецьк, Львів, Одеса) та проекти, які володіють значним потенціалом для формування нової стратегії міста та перебувають на стадії пошуку концепції. У нинішній архітектурно-містобудівній практиці вирішують нагальні потреби міст за недостатньо опрацьованою стратегією розвитку міст та регіонів.

5. На базі міждисциплінарного дискурсу виявлені чинники реструктуризації ТПО міст України та країн Західної Європи, які взаємодоповнюються: *архітектурно-містобудівний* (розміщення, віддаленість, транспортна доступність, функціональне використання середовища; сформована функціонально-планувальна структура ТПО); *наявність природних та економічних ресурсів території* (ландшафти та об'єкти; сформовані виробничою діяльністю людини, економічні ресурси); *екологічний* (екологічний стан територій промислових об'єктів та ступінь забруднення шкідливими речовинами); *економічний* (стратегії розвитку міста та економічна

доцільність зміни чи збереження промислової функції); *соціальний* (потреби та співпраця з громадою міста); *інноваційний розвиток* (запровадження інноваційних технологій); *поетапність реалізації реструктуризації* (стадійність запровадження концепції та врахування інвестиційних та територіальних масштабів реструктуризації територій промислових об'єктів (часових, фінансових тощо).

6. Визначені прийоми функціонально-планувальної реструктуризації територій промислових об'єктів міст: *I прийом* – збереження функціонального призначення території промислового об'єкта. *Засоби реалізації*: збереження закритого середовища; виділення каркаса планувальної структури територій промислових об'єктів для його подальшого розвитку та доповнення; виділення забудови для перепрофілювання під нові промислові функції. *II прийом* – часткове збереження функціонального призначення території промислового об'єкта. *Засоби реалізації*: 1) при наявності цінної архітектурно-містобудівної спадщини: часткова інтеграція та формування напівзакритого середовища для збереження промислової функції; збереження архітектурних, містобудівних, культурних та історичних артефактів; на території збереженої промисловості: розвиток планувальної структури; 2) при наявності капітальної забудови: часткова інтеграція та формування напівзакритого середовища для збереження промислової функції; адаптація стабільних елементів, які підкреслюють тривалу промислову функцію об'єкта під інші функції; на території збереженої промисловості: розвиток планувальної структури. *III прийом* – зміна функціонального призначення території промислового об'єкта. *Засоби реалізації*: повна інтеграція та формування відкритого середовища; розвиток нової планувальної структури, яка враховує навколишній планувальний каркас; формування нового образу та функцій для міста.

7. Сформульовані рекомендації функціонально-планувальної реструктуризації територій промислових об'єктів до *їхньої архітектурно-планувальної структури, просторово-функціональної організації, забезпечення екологічного стану територій промислових об'єктів; збереження виявлених архітектурних і культурних пам'яток та капітальної забудови*. Запропонований алгоритм впровадження функціонально-планувальної реструктуризації територій промислових об'єктів. Перший етап

реалізації реструктуризації територій промислових об'єктів – *внесення розділу про реструктуризацію територій промислових об'єктів у стратегію розвитку міста*. На підставі затвердженої стратегії розвитку реструктуризація має увійти в генеральний план міста. Завершальний етап – це *розроблення проекту реструктуризації конкретної території промислового об'єкта*.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА ДОКУМЕНТАЦІЯ

1. ДБН 360-92** Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень
2. ДСП № 173-96. Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів.
3. ДСанПіН 2.2.7. 029-99. «Гігієнічні вимоги щодо поводження з промисловими відходами та визначення їх класу небезпеки для здоров'я населення»
4. Закон України "Про охорону культурної спадщини" Верховна Рада України
5. Земельний кодекс України
6. СНиП II-89-80* «Генеральные планы промышленных предприятий».

НЕОПУБЛІКОВАНІ ДЖЕРЕЛА

7. Містобудівельне обґрунтування розміщення торгового центру по вул. Куліша-Під Дубом в м. Львові, 2001. Львів: ДППМ «Містопроект».
8. Містобудівне обґрунтування зміни цільового (функціонального) призначення використання підприємств-банкрутів. ВАТ «Кінескоп» по вул. Садовій, 2А у м. Львові, 2003. Львів: ДППМ «Містопроект».
9. Містобудівне обґрунтування розмірів ділянки і умов функціонування будівлі по вул. Газовій, 36/3 у м. Львові, 2003. Львів: ДППМ «Містопроект».
10. Містобудівне обґрунтування використання території і споруд ВАТ «Кінескоп» по вул. Садовій, 54, 2003. Львів: ДППМ «Містопроект».
11. Містобудівне обґрунтування зміни цільового (функціонального) призначення використання земель та правил забудови території ВАТ «Автовантажувач», 2003. Львів: ДППМ «Містопроект».
12. Містобудівне обґрунтування використання території і споруд проммайданчика ЗАТ «Технопарк» по вул. Тургенєва, 72, 2004. Львів: ДППМ «Містопроект».
13. Схема розподілу території ВАТ «ЛІЗТА», 2005. Львів: ДППМ «Містопроект».

14. Містобудівне обґрунтування можливості перепрофілювання колишніх промислових споруд по вул. Угорській, 14 в м. Львові під житлово-офісні приміщення, 2005. Львів: ДППМ «Містопроєкт».
15. Містобудівне обґрунтування розміщення кварталу житлової забудови на території колишнього мехсклозаводу по вул. Шевченка, 60 і вул. Скляній, 15 в м. Львові, 2006. Львів: ДППМ «Містопроєкт».
16. Містобудівне обґрунтування правил забудови та трансформації території, будівель та споруд ВАТ «Львівський завод комунального устаткування» по вул. Довгій, 3 в м. Львові, 2000. Львів: ДП ДПІ «Львівський Промбудпроєкт».
17. Містобудівне обґрунтування майбутнього використання проммайданчика ВАТ «Кінескоп» по вул. Тургенєва у м. Львові, 2000. Львів: ДП ДПІ «Львівський Промбудпроєкт».
18. Коригування містобудівного обґрунтування концепції впорядкування території проммайданчика ВАТ «Кінескоп» по вул. Тургенєва у м. Львові, 2003. Львів: ДП ДПІ «Львівський Промбудпроєкт».
19. Містобудівне обґрунтування зміни цільового (функціонального) призначення використання земель та правил забудови території, будівель та споруд ВАТ «Конвеєр» в промвузлі «Рясне» по вул. Шевченка, 317 в м. Львові, 2003. Львів: ДП ДПІ «Львівський Промбудпроєкт».
20. Містобудівне обґрунтування правил забудови та трансформації території, будівель і споруд ЗАТ «Львівський м'ясокомбінат», 2004. Львів: ДП ДПІ «Львівський Промбудпроєкт».
21. Містобудівне обґрунтування правил забудови та трансформації території, будівель і споруд ВАТ «Львівський завод біофізичних приладів» по вул. Курмановича, 9 в м. Львові (конепція), 2004. Львів: ДП ДПІ «Львівський Промбудпроєкт».
22. Містобудівне обґрунтування зміни цільового (функціонального) призначення використання земель та правил забудови території, будівель та споруд ВАТ

«Львівський завод Електротранспорт» по вул. Липинського, 54 в м. Львові, 2005. Львів: ДП ДПІ «Львівський Промбудпроект».

23. Містобудівне обґрунтування використання території і споруд ВАТ «Львівський Мотозавод» і ВАТ «Карпати» на вул. Городоцькій, 174 у м. Львові, 2003. Львів: ЛКП «Архбуднагляд».

24. Реконструкція з добудовою існуючих будівель та споруд під виробництво будівельних матеріалів в промвузлі Рясне по вул. Шевченка, 317 у м. Львові, 2008. Львів: ТзОВ «Компанія «СпецПроектБуд».

НАУКОВІ ДЖЕРЕЛА

25. Алаев Э.Б., 1983. *Социально-экономическая география: Понятийно-терминологический словарь*. Москва: Мысль.

26. Амоша О.І., Рассуждай Л.М. та Полянський В.В. (2009), «Зарубіжний досвід реструктуризації вугільної промисловості та результати її проведення в Україні», Економіка промисловості, № 5, с. 162-173.

27. Бачинська Л. Г., 2011. Житлова архітектура у СРСР: історичні наслідки політичного втручання. *Наук.-техн. зб.: Сучасні проблеми архітектури та містобудування*, вип. 28, с. 3-15.

28. Блауг М., 1994. *Экономическая мысль в ретроспективе*. Москва.: Дело Лтд.

29. Бевз М.В., 2008. *Методологічні основи збереження та регенерації заповідних архітектурних комплексів історичних міст (на прикладі Західної України)*: Доктор архітектури. Харківський держ. технічний ун-т будівництва та архітектури.

30. Білоконь Ю.М., 2003. *Еволюційні тенденції та методології регіонального планування*. Доктор архітектури. КНУБА.

31. Блохин В.В., 1977. *Композиция в промышленной архитектуре*. Москва: Стройиздат.

32. Болячевская А. Н., 2012. Уровни адаптации архитектурной среды. *Наук.-техн. збірник Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Київ: КНУБА, Вип. 30, с. 154-158.

33. Бірюк, С.П., 2005а. Нові форми територіальної організації виробничої діяльності. Зарубіжний досвід та впровадження. *Наук.-техн. збірник Містобудування та територіальне планування*, 22, с. 40-47.
34. Бірюк С.П., 2005б. Шляхи реконструкції промислових територій в історичні забудові крупного міста. *Наук.-техн. збірник Коммунальное хозяйство городов*, 66, с.50-53.
35. Бірюк С.П., 2013. *Методичні основи реконструкції міських промислових територій*. к.т.н. Київський національний університет будівництва і архітектури.
36. Блауг, М., 1994. *Экономическая мысль в ретроспективе*. Москва: Дело ЛТД.
37. Бунин, А.В., Саваренская, Т.Ф. 1979. *Градостроительство XX века в странах капиталистического мира. Том второй*. Москва: Стройиздат.
38. Вершини В.И.. 2007. *Эволюция промышленной архитектуры*. Москва: Архитектура-С.
39. Вершинин В.И., 2013. Принципы архитектурного формирования постиндустриального производства. *Вісник Одеської державної академії будівництва та архітектури*. Одеса: Одеська Державна академія будівництва та архітектури, Вип. 51, с. 46-52.
40. Вершинин В.И., 2014. Совершенствование производственной инфраструктуры одесской агломерации *Вісник Одеської державної академії будівництва та архітектури*. Одеса: Одеська Державна академія будівництва та архітектури, Вип.54, с. 40-46.
41. Габрель М.М., 2002. *Методологічні основи просторової організації містобудівних систем (на прикладі Карпатського регіону України)*. Д. техн. наук. КНУБА
42. Габрель М.М., 2011. Практичні задачі містобудівного регулювання відносин міст і прилеглих територій. *Наук.-техн. збірник Містобудування та територіальне планування*. Київ: КНУБА, Вип. 41, с.96-105

43. Гомонай-Стрижко М.В., 2008. *Реструктуризація територіально-виробничих утворень: інноваційні напрямки розвитку*. Кандидат економічних наук.
44. Гутнов А.Э., 1984, *Эволюция градостроительства*. Москва: Стройиздат.
45. ДПМ «Містопроект», 2001. Концепція розвитку м. Львова. I стадія. Львів.
46. Данилишин Б. та Пилипів В., 2008. Формування цілісної національної господарської системи: соціолого-економічні аспекти, *Вісн. НАН України*, Київ, 7, с.3-11.
47. Демидов С.В., Гусев Н.М., Мыслин В.А. и др., 1964 *Архитектурное проектирование промышленных зданий и сооружений*. Москва: Стройиздат.
48. Демидов С.В. та Хрусталева А.А., 1984. *Архитектурное проектирование промышленных предприятий*. Москва: Стройиздат.
49. Демин Н.М., 1991. *Управление развитием градостроительных систем*, Київ: Будивельник.
50. Довгаль О.А., 2012. Тенденції розвитку глобального економічного простору: альтернатива вибору. *Вісн. Міжнар. слов'янськ. ун-ту. Серія: «Економічні науки»*, Т. XV (1), с. 80-88.
51. Довгаль О. А., 2010. Особливості розвитку сфери послуг в умовах процесу глобалізації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Радіофізика та електроніка*, № 943, с. 189–194.
52. Дятков, С.В. та Михеев, А.П. 2006. *Архитектура промышленных зданий*. 4-е изд. Москва: ООО «БАСТЕТ».
53. Жук І.М., 2015. *Статистичний збірник. Україна у цифрах 2014 р.* Київ: Державна служба статистики України.
54. Іванов-Костецький С.О., 2011. *Принципи архітектурно-функціональної реабілітації історичних промислових будівель і споруд*. Канд. арх. НУ «ЛП».

55. Іванов-Костецький С.О., 2013. Архітектурно-функціональна реабілітація історичної індустріальної архітектури. *Архітектурний вісник НУ «Львівська політехніка»*, с. 189-192.
56. Ідак Ю.В., 2011. Теоретичні аспекти композиційного аналізу. *Сб. науч. тр «Проблемы теории и истории архитектуры Украины»*, №11, с. 107-114.
57. Іщук С.І., та Бабинюк Л.Б., 2012. III. Географія міжгалзевих комплексів. *Економічна та соціальна географія*, 64, с.118-126.
58. Илгунас А.Ю., Илгунас М.А. та Рудницький А.М. 1983, *Промышленные сооружения в композиции исторически сложившихся городов*. Москва: Стройиздат.
59. Захарченко В.І., 2006. *Процеси ринкової трансформації промислових територіальних систем України: теорія, методологія, економічний аналіз і практика*. Доктор економічних наук. Національна академія наук України.
60. Кальницький Е.А., 2003. Концепція постіндустріального суспільства Деніела Белла як підґрунтя формування концепцій інформаційного суспільства. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*, № 5 (19), с.137-142.
61. Ким, Н.Н., 1979. *Промышленная архитектура*, Москва: Стройиздат.
62. Ким, Н.Н., 1990. *Архитектура промышленных предприятий, зданий и сооружений. 2-е изд.* Москва: Стройиздат.
63. Колосовський Н.Н., 1969. *Теория экономического районирования*. Москва: Мысль.
64. Криворучко Ю.І, Криворучко О.Ю. та Петришин Г.П., 2013. Культурно-освітньо-мистецькі кластери у містобудівній тканині та середовищі міста. *Досвід та перспективи розвитку міст України*. Вип. 24, с. 33-46.
65. Кузнецов, Б.Г. та Зубов, В. П. 1959. Техника и естествознание в Европе во второй половине XVII и в XVIII в. В: И. М. Рейснер., И. Я. Златкин. та ін., ред. (1959) *Всемирная история. Энциклопедия. Том 5*. Москва: Издательство социально-экономической литературы. Глава XXVI.

66. Кузьменко Л. та Губіна В., 2011. «Порівняльна характеристика міст, що скорочуються у Центральній і Східній Європі», *Схід*, 1 (108), с. 88-91.
67. Кушніренко М. та Яценко В. 2003. «Соціалістичні міста Донбасу: їхнє минуле, теперішнє та майбутнє», *Архітектурний вісник НУ «Львівська політехніка»*, 486, с.130-139.
68. Лібанова Е.М. та Хвесик М.А. ред., 2014. *Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів. Національна доповідь*. Київ: ДУ ІЕПСР НАН України.
69. Лаврик Г.І., 2002. *Основи системного аналізу в архітектурних дослідженнях та проектуванні*. Київ: КНУБА.
70. Лубенченко Ю.В., 2009. *Принципи реконструкції промислових територій великих міст Донбасу*. Кандидат архітектури Київському національному університеті будівництва і архітектури.
71. Лубенченко Ю. В., 2008. *Комплексна реконструкція міст як ефективне вирішення екологічної ситуації (на прикладі міста Донецька)*. Матеріали науково-практичної конференції: Актуальні питання гігієни та екологічної безпеки України. Київ: ДУ «ІГМС ім. О. М. Марзєєва АМНУ».
72. Майка, С. та Посацький Б. (Majka St. та Posatskij B.), 2000. *Lwów w starej i nowej szacie – Львів у старому і новому образі*, Rzeszów.
73. Мазур Т.М., 2000. Функціонально-просторова модернізація промислових територій центральної частини Львова в контексті розвитку інфраструктури об'єктів малого та середнього бізнесу. *Архітектурний вісник НУ „Львівська політехніка”*, 410, 323-328 с.
74. Мазур Т.М., 2002. Реструктуризація промислових територій в умовах реконструкції історично-сформованого міста. *Архітектурний вісник НУ „Львівська політехніка”*, 439, с. 113-121.

75. Мазур Т.М. та Король Є.І. (2006), *«Спадщина індустріальної культури в структурі історичної забудови м. Львова»*, Зб. наук праць Досвід та перспективи розвитку міст України, Вип. 11, с.129-143.
76. Мазур Т.М. та Посацький Б.С., 2008. *«Промислова функція у просторі великого міста – приклад Львова»*, Наук.-техн. збірник Містобудування та територіальне планування, КНУБА, Київ, Вип. 31, с.211-222.
77. Мазур Т.М., Король Є.І., та Сеньковська Я.Т. (2012), *«Передумови та засади реструктуризації виробничих територій Львова»*, Наук.-техн. збірник Містобудування та територіальне планування, КНУБА, Київ, Вип. 45,(2), с.3-12.
78. Мазур Т.М., Король Є.І. та Сеньковська Я.Т. (2014), *«Зміст термінів «реконструкція» та «реструктуризація» в містобудівних стратегіях розвитку виробничої території міста»*, зб. Наук.пр. Проблеми української термінології, Львів, с.49-54
79. Машталір В.В., 2014. *Військово-історичні споруди XIX-XX століть як об'єкти культурної спадщини України*. Кандидат історичних наук. Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК.
80. Мельничук, О.С. ред., 1974. *Словник іноземних слів*. Київ: Поліграфкнига.
81. Милютин, Н.А. 1930. *Соцгород. Проблема строительства социалистических городов*. Москва: Государственное издательство.
82. Мудрак Л. 2015. *Несправедливість простору. Біографія Володимира Нудельмана в розмові з Ларисою Мудрак*. Київ: КНУБА.
83. Панченко Т.Ф., 2001. *Містобудування. Довідник проектувальника*. Київ: Укрархбудінформ.
84. Петришин Г.П., 2014. *Реконструкція мережі розселення України як об'єктивність цивілізаційного розвитку*. В: Б.С. Черкеса та Г.П. Петришин ред. *Креативний урбанізм до століття містобудівної освіти у Львівській політехніці: монографія*. Львів: Видавництво Львівської політехніки, с. 59-66.

85. Петришин Г.П. та Ганець С.В., 2014. Реорганізація постпромислових територій у контексті генерального плану Львова до 2025 р. *Зб. наук. пр. Досвід та перспективи розвитку міст України, ДП Укр. держ. н.-д. ін-т проектування міст «Діпромісто» ім. Ю. М. Білоконя*, вип. 26, с. 141–149.
86. Плешкановська А.М., 2000. *Містобудівне регулювання функціонального використання і забудови міських територій*. Кандидат технічних наук. КНУБА.
87. Плешкановська А.М., 2010. Реконструктивна діяльність контексті міського розвитку. *Наук.-техн. збірник Містобудування та територіальне планування*, вип. 37, с.413-420.
88. Плешкановська А.М., 2013. *Методологія комплексної реконструкції міста*. Доктора технічних наук. КНУБА.
89. Полевой В.М., Маркузон В.Ф., Сарабьянов Д.В., та Синюков В.Д. 1986, *Популярная художественная энциклопедия. Книга 1*. Москва: Советская энциклопедия.
90. Попова О.А., 2014. *Принципи формування лофта в умовах реструктуризації не функціонуючих промислових об'єктів*. Кандидат архітектури. Донбаська національна академія будівництва і архітектури.
91. Посацький Б.С., 2001. *Основи урбаністики. – В 2 ч. Ч.ІІ. Розпланування та забудова міст*. Львів: Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”.
92. Посацький Б.С., 2011. Просторова трансформація загальноміського центру Львова (впродовж ХХ ст. і на початку ХХІ ст.). *Зб. наук. пр. Досвід та перспективи розв. міст України: Проблеми розвитку найкрупніших міст України*, 20, с. 154–163.
93. Проскуряков В.І. та Гой Б.В., 2008. «Шляхи реновації територій промислової забудови ХХ століття в містах України». *Архітектурний вісник НУ «Львівська політехніка»*, 632, с. 56-64.
94. Руденко Т.В., 2013. *Принципи архітектурно-планувальної організації підприємств харчової промисловості (на прикладі виробничих будівель молокозаводів)*. Кандидат архітектури. Донбаська національна академія будівництва і архітектури.

95. Русанова І.В. та Сеньковська Я.Т., 2014. Архітектурно-містобудівні засади ревіталізації історичного району «Підзамче» у Львові. *Зб.наук.пр. Проблеми реконструкції в теорії та практиці містобудування*, Вип. 26, с.150-158.
96. Русанова І.В., 2014., Сучасні тенденції розвитку урбанізаційних процесів у Львівській області. В: Б.С. Черкеса та Г.П. Петришин *ред. Креативний урбанізм до століття містобудівної освіти у Львівській політехніці: монографія*. Львів: Видавництво Львівської політехніки, с. 140-145.
97. Русанова І.В., 2015. Монографія Формування функціонально-планувальної структури моноцентричних міських агломерацій 60-80-их рр. ХХ ст. (на прикладі Львівської агломерації). В: ред. Петришин Г.П. Львів: «Растр-7» с.154.
98. Сеньковська Я.Т., 2013. Тенденції використання та розвитку промислових територій в генеральних планах м.Львова 1993р. та 2008 р.. *Наук.-техн. збір. Містобудування та територіальне планування*. Київ: КНУБА, 50, с.636-641.
99. Сеньковська Я.Т. (2014), «Європейський досвід реструктуризації промислових територій», Креативний урбанізм до століття містобудівної освіти у Львівській політехніці: монографія / за заг ред. Б.С. Черкеса та Г.П. Петришин, Видавництво Львівської політехніки, Львів, С. 665-670.
100. Смоляр І.М.,1973. *Генеральные планы новых городов. – Метод. Пособие по проектированию*. Москва: Стройиздат.
101. Соснова Н.С. та Нечипір Т.Р., 2015. Трансформація міського простору міста Новояворівськ в умовах економічних змін. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Архітектура*. Львів, НУ «ЛП», Вип. 816, с. 171-176.
102. Степанів О. (1992), *Сучасний Львів*. Львів: Фенікс.
103. Супрунович Ю.О. та Житкова Н.Ю., 2005. Реновація як засіб відродження не функціонуючих промислових підприємств міста в новій якості. *Наук.-зб. Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Київ, КНУБА, Вип. 14, с. 15-28.
104. Супрунович Ю.О., 2007. *Об'ємно-просторова організація торговельних комплексів на основі реновації промислових будівель*. Канд. архітектури. КНУБА.

105. Товбич В.В., 2010. Сучасні проблеми, тенденції та досвід трансформації архітектурно-містобудівної діяльності. *Наук.-зб. Містобудування та територіальне планування*. Київ, КНУБА, Вип. 37, с. 499-512.
106. Товбич В.В. та Дюжев С.. 2012. Теоретико-методологічні проблеми генерального планування Києва. *Досвід та перспективи розвитку міст України*. Київ, КНУБА, 23, с. 64-73.
107. Тофлер Е. 2000. *Третя хвиля*. Переклад з англійської А. Євса. Київ: Вид. Дім "Всесвіт".
108. Федулова Л.І., 2006. Перспективи інноваційного розвитку промисловості України. *Економіка і прогнозування*, № 2, с. 58-76.
109. Хан-Магомедов, С.О. 2001. *Архитектура советского авангарда: в 2 кн.: кн.2: Социальные проблемы*. Москва: Стройиздат.
110. Хенн, В., 1959. *Промышленные здания и сооружения. Том 1: Архитектура. Проектирование. Конструкции*. Москва: Стройиздат.
111. Хрущев А.Т., 1968. *Территориальная организация промышленности СССР (проблемы отраслевого и регионального анализа)*. Доктор географических наук. Московский государственный университет имени М.В.Ломоносова
112. Цигичко С.П., 2007. *Удосконалення еколого-естетичних властивостей архітектурного середовища великих міст (ландшафтний аспект)*. Канд.арх. Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури.
113. Цигичко С.П., 2005. Реновація промислових територій як шлях до гармонізації міського середовища. *Научн.- техн. сб. Коммунальное хозяйство городов*, Вып.66, с.141-145.
114. Цигичко С.П., 2007. Напрями і особливості оновлення промислових територій у сучасних великих і найбільших містах. *Зб. наук. праць. Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*, Вип.1,2,3, с.164-169.
115. Шубин, Л.Ф.1986. *Архитектура гражданских и промышленных зданий. Т. 5.: Промышленные здания*. 3-е изд. Москва: Стройиздат.

116. Яргина, З.Н., 1984. *Градостроительный анализ*. Москва: Стройиздат.
117. Abercrombie P., 1922. *The Doncaster Regional Planning Scheme*. London: The University Press of Liverpool LTD., Hodder & Stoughton LTD.
118. Agueda B. F., 2014. Urban restructuring in former industrial cities: urban planning strategies. *Territoire en mouvement Revue de géographie et aménagement [En ligne]*, 23-24, p.3-14.
119. Bell D., 1999. *The Coming of Post-Industrial Society*. New York: Basic Books.
120. Gil, A., Juzwa, N., Sulimowska-Ociepka, A., and Witeczek, A., 2010. *Architektura i urbanistyka współczesnego przemysłu*. Kraków: Wydawnictwo Astra.
121. Howard E., 1902. *Garden Cities of To-Morrow* (2 ed.). London: Swan Sonnenschein & Co.
122. Hobsbawm, E.J., 1996. *The Age of Revolution: Europe 1789–1848*. New York: Vintage Book.
123. Fischer K., 2012. Developing the Transnational Public- Private Partnerships Concept into Site-Specific PPP Actions. In: Mueller-Stahl K., ed. 2012. *Revitalisation through Arts and Culture/ New Development for 5 European Industrial Complexes*. Nürnberg: Project SECoND CHANCE.
124. Justin B. Hollander, Niall G. Kirkwood and Julia L. Gold, 2010. *Principles of Brownfield Regeneration*. Washington: ISLAND PRESS.
125. Kirkwood N.G., 2004. *Manufactured Sites: Rethinking the Post-Industrial Landscape*. London: Taylor & Francis.
126. Leney A.D., 2008. *A Systems Approach to Assess the Redevelopment Options for Urban Brownfields Sites*. PhD. The University of Nottingham
127. Małuszyńska I., Małuszyński M. J., Ancuta M., 2014. Rewitalizacja terenów poprzemysłowych m.st. Warszawy na przykładzie Powiśla (Brownfield revitalization on the example of Powiśle – part of the capital city Warsaw). *Przegląd Naukowy – Inżynieria i Kształtowanie Środowiska*, 63, s. 99-109.

128. Petryshyn H., Czałczynska-Podolska M., Sochacka-Sutkowska E.A., Pilarczyk A., 2012. *Budowa tożsamości Szczecina w oparciu o wykorzystanie kulturowych wartości krajobrazu nadrzecznego miasta*. Szczecin: Hogben.

129. Senkovska Y., 2015. The Tendencies of Industrial Restructuring on the Example of Lviv City. *Przestzeń i forma: Czasopismo naukowe*, 24, s. 165-174.

ІНТЕРНЕТ ДЖЕРЕЛА

130. Арт-завод Платформа, 2017. Новый этап ревитализации «Арт-завод Платформа» – пространство Loft. [online] Доступно: <http://artzavodplatforma.com/ru/jquery_ajax_load/get/node/1069> [Дата звернення 22 квітня 2017].

131. Архитектурно-строительный справочник. *Советская архитектура 1920-1950 гг.* [online] Доступно: < <http://arx.novosibdom.ru/node/2372> > [Дата звернення 22 квітня 2017].

132. Бібліотека економіста, 2000. Економіка незалежної України в 90-ті роки ХХ століття. [online] Доступно: < <http://library.if.ua/book/85/6028.html> > [Дата звернення 27 квітня 2017].

133. БІН (BIN.ua - Business Information Network), 2015. Промышленные зоны Киева планируют застроить жилыми домами [online] Доступно: < <http://bin.ua/news/regional/capital/173634-promyshlennye-zony-kieva-planiruyut-zastroit.html> > [Дата звернення 27 квітня 2017].

134. Вакуленко, М.О., 2013. Методологічні засади вивчення наукової термінології. Збірник наукових праць. Термінологічний вісник, [online] 2(2), 16-21. Доступно: < http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/new_books/Documents/terminologichnyj-visnyk-2013-2.pdf> [Дата звернення 23 квітня 2017].

135. Витюк, Е. Ю., 2014. Линейная модель расселения: ретроспективный анализ концепции идеального города. *Архитектон: известия вузов*, [online] 47, с.36-47. Доступно: < http://archvuz.ru/2014_3/3> [Дата звернення 22 квітня 2017].

136. Генеральный план м. Києва. Основні положення, 2001. [online] Доступно: < <https://drive.google.com/file/d/0BxbGBoNdb1j6MDBuSkdHSIF5V1E/view>> [Дата звернення 22 квітня 2017].

137. Грабар М. В., 2012. Концепції регіонального розвитку: від теорій розміщення виробництва до новітніх концепцій. В: Е.А. Белая, ред., «Проблемы формирования новой экономики XXI века»: *V Международная научно-практическая Интернет-конференция, 21-22 декабря 2012.* [online]. Доступно: <http://www.confcontact.com/20121221/4_grabar.htm> [Дата звернення 22 квітня 2017].
138. Грицак Я., 1996. *Нариси історії України: формування модерної української нації XIX-XXст.* [online] Доступно: <<http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Grycak.pdf>> [Дата звернення 22 квітня 2017].
139. Грицак Я., 2013. *Експеримент союзного масштаба.* [online] Доступно: <<http://forbes.ua/magazine/forbes/1353189-eksperiment-soyuznogo-masshtaba>> [Дата звернення 26 квітня 2017].
140. ДППМ «Містопроект», 2008. *Коригування генерального плану м. Львова. II стадія. Генеральний план. Основні положення.* [online] Львів. Доступно: <http://city-adm.lviv.ua/lmr/images/stories/arhitect/123/01_genplan.pdf> [Дата звернення 25 квітня 2017].
141. Експлорер (Explorer.lviv.ua), 2012. *Промисловість Львова. Історія* [online] Доступно: <<http://explorer.lviv.ua/forum/index.php?topic=5403.0>> [Дата звернення 26 квітня 2017].
142. Енциклопедія сучасної України, 2004. *Київський склотарний завод* [online] Доступно: <http://esu.com.ua/search_articles.php?id=6230> [Дата звернення 26 квітня 2017].
143. Інсайдер (Insider), 2014а. *Як реформувати місто: шість уроків Києву від Ляйтцига.* [online]. Доступно: <<http://www.theinsider.ua/lifestyle/yak-reformuvati-misto-sim-urokiv-kiyevu-vid-lyaiptsiga/>> [Дата звернення 26 квітня 2017].
144. Інсайдер (Insider), 2014б. *Архітектор Оле Бауман: Не стоить вигонять людей с Майдана, рано или поздно они уйдут сами* [online] Доступно: <<http://www.theinsider.ua/lifestyle/arkhitektor-ole-bauman-vygnav-lyudei-s-maidana-vy-razrushite-simvolizm-revolyuutsii-rano-ili-pozdno-oni-uidut-sami/>> [Дата звернення 26 квітня 2017].

145. Інсайдер (Insider), 2014с. *Як реформувати місто: шість уроків Києву від Ляйтцига*. [online] Доступно: <<http://www.theinsider.ua/lifestyle/yak-reformuvati-misto-sim-urokiv-kiyevu-vid-lyaiptsiga/>> [Дата звернення 26 квітня 2017].
146. ЗІК, 2012. *Екс-промислові гіганти*. [online] Доступно: <http://zik.ua/news/2012/03/22/ekspromyslovi_giganty_340123> [Дата звернення 26 квітня 2017].
147. Зубенко О. А., 2012. Концептуальна модель формування промислової політики регіону та механізм її реалізації, *Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка"*, [online] 11. Доступно: <<http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1539>> [Дата звернення 25 квітня 2017].
148. Київ, *Исчезнувший Киев: ДШК*, [online]. Доступно: <<http://zametkin.kiev.ua/ischeznuvshijj-kiev-dshk/>> [Дата звернення 25 квітня 2017].
149. Корсак, В. И., 2013. Эффективная пространственная организация региональных розничных торговых сетей — необходимое условие устойчивого развития региона. *Молодой ученый*, [online] 11, с. 363-369. Доступно: <<http://www.moluch.ru/archive/58/8174/>> [Дата звернення 22 квітня 2017].
150. Ліпкан, В.А., Максименко, Ю.Є. та Желіховський, В.М., 2006. *Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції*. [online]. Київ: КНТ. Доступно: <http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1350_59375830.pdf> [Дата звернення 22 квітня 2017].
151. ЛМР, 2012. Комплексна стратегія розвитку Львова 2012-2025 рр. [online]. Доступно: <[http://www8.city-adm.lviv.ua/inteam/uhvaly.nsf/0/23349f49bc91ba52c225793400489747/\\$FILE/%D0%A1%D0%B5%D1%81%D1%96%D1%8F2.pdf](http://www8.city-adm.lviv.ua/inteam/uhvaly.nsf/0/23349f49bc91ba52c225793400489747/$FILE/%D0%A1%D0%B5%D1%81%D1%96%D1%8F2.pdf)> [Дата звернення 26 квітня 2017].
152. ЛМР (а) *Промисловість Львова. Історія* Доступно: <<http://city-adm.lviv.ua/lmr/economy/promislovist/istorija-promislovosti>> [Дата звернення 26 квітня 2017].
153. ЛМР (б) *Промисловість* Доступно: <<http://city-adm.lviv.ua/lmr/economy/promislovist>> [Дата звернення 26 квітня 2017].
154. Львівська торгово-промислова палата, 2014. *Цьогоріч оберуть керуючу компанію для інвестиційного парку «Рясне-2»* [online]. Доступно:

- <<http://lcci.com.ua/cogorich-oberut-keruyuchu-kompaniyu-dlya-investytsijnogo-parku-ryasne-2-2/>> [Дата звернення 26 квітня 2017].
155. Львів.бiз. (Lviv.biz), *Львів - вулиця Тараса Шевченка* [online]. Доступно: <<http://lviv.biz/uk/streets/tarasa-shevchenka/>> [Дата звернення 26 квітня 2017].
156. Мистецький Арсенал, 2015. *Mystetskyi Arsenal History*. [online]. Доступно: <<https://artarsenal.in.ua/en/history>> [Дата звернення 22 квітня 2017].
157. Мямлин, А.П., 2013. Фактор пространства в экономике: истографический анализ. *Проблеми сучасної економіки*, [online] 2(46), с.310-315. Доступно: <<http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=4599>> [Дата звернення 22 квітня 2017].
158. Наказ «Про затвердження Положення про порядок реструктуризації підприємств» N 667 від 12.04.2002. Доступно: <<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0414-02>> [Дата звернення 10 травня 2017].
159. Національний інститут стратегічних досліджень, 2011. *Щодо розвитку науково-технічного потенціалу промислового сектору України*. [online] Доступно: <<http://www.niss.gov.ua/articles/677/>> [Дата звернення 25 квітня 2017].
160. Патер І., *Статті про Львів. Повоєнний Львів*. [online] Доступно: <<http://map.lviv.ua/statti/pater2.html>> [Дата звернення 25 квітня 2017].
161. Офіс ефективного регулювання (Better Regulation Delivery Office), 2016. *Для розвитку індустріальних парків потрібно гармонізувати законодавство у багатьох сферах – Голова BRDO*. [online] Доступно: <<http://brdo.com.ua/news/1085/>> [Дата звернення 25 квітня 2017].
162. Платформа (Platforma), 2014а. *Відродження промзони: креативне селище ІЗОЛЯЦІЯ в Донецьку*. [online] Доступно: <<http://pb.platfor.ma/533094f3e2276/>> – назва з екрану > Дата звернення 25 квітня 2017].
163. Платформа (Platforma), 2014б. *Промзона для експериментів: як розвивати Теличку* [online] Доступно: <<http://pb.platfor.ma/telichka/>> Дата звернення 25 квітня 2017].

164. Радеке Й., Кірхнер Р., Науменко Д., 2014. Технічна записка [TN/02/2014]. *Промисловий сектор України: Аналіз і останні тенденції. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій*, [online] Доступно: <http://www.beratergruppe-ukraine.de/download/TN/TN_02_2014_ukr.pdf> Дата звернення 25 квітня 2017].
165. Рейснер И.М. та Златкин И.Я. ,1958. *Всемирная история. Энциклопедия. Том 5. Глава XXVI. Техника и естествознание в Европе во второй половине XVII и в XVIII в.* [online] Доступно: <<http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000034/st026.shtml>> [Дата звернення 25 квітня 2017].
166. Стратегія розвитку Львівської області на період до 2020р., 2016. [online] Доступно:http://dfrr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2016/05/146_dod_Strategiya_2020.pdf> [Дата звернення 25 квітня 2017].
167. Собкевич, О. В., Сухоруков, А. І., Шевченко, А. В. [та ін.], В: Жаліл Я. А., ред., 2014. *Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України : аналітична доповідь*. [online] Київ: Національний інститут стратегічних досліджень. Доступно: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Ekomika_15-694c8.pdf> [Дата звернення 25 квітня 2017].
168. Ульянченко, Ю. О. , 2011. Теоретико-методологічні аспекти соціально-економічного розвитку регіонів на кластерних засадах. *Актуальні проблеми державного управління*, [online] 1 (39), с. 258-269. Доступно: <<http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-1/doc/3/02.pdf>> [Дата звернення 22 квітня 2017].
169. Хмарочос. Київський міський журнал, 2014а. *Друге дихання: Арт-кластери на території Київських промзон*. [online] Доступно: <<http://hmarochos.kiev.ua/2014/10/24/druge-dihannya-art-klasteri-na-teritoriyi-kiyivskih-promzon/>> [Дата звернення 22 квітня 2017].
170. Хмарочос. Київський міський журнал, 2014б. *Зміни своє місто. Ізоляція: культура великого міста*. [online] Доступно: <

<http://hmarochos.kiev.ua/2015/02/17/izolyatsiya-kultura-velikogo-mista/> > [Дата звернення 22 квітня 2017].

171. Центр міської історії Центрально-Східної Європи, 2010. *Проект «Підзамче: простори та місця» на інтерактивному Львові*. [online] Доступно: <<http://www.lvivcenter.org/uk/lia/researches/pidzamche/spaces-places/modernity-marginalized/>> [Дата звернення 25 квітня 2017].

172. Центр нерухомості (Center of Real Estate), 2014. *На месте столичных промзон вырастут жылые дома и офисы*. [online] Доступно: <<http://cre.in.ua/articles/2014/09/23/na-meste-stolichnykh-promzon-vyrastut-zhilye-doma-i-ofisy>> [Дата звернення 26 квітня 2017].

173. Ярчевські В. та Гуцуляк М., 2011. Програма ревіталізації Львів-Підзамче 2012-2025. [online] Kraków – Lwów: Instytut Rozwoju Miast. Доступно: <http://www.pidzamche.org.ua/images/Rewitalizacja_Lwowa_web.pdf> [Дата звернення 22 квітня 2017].

174. Adorján A., 2015. *Success and Applied Tools in Post-Industrial Rehabilitations*. [online] Budapest: The Journal of Szent István University Available at: <<https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/jbe.2015.3.issue-1-2/jbe-2015-0001/jbe-2015-0001.pdf>> [Accessed 22 April 2017] .

175. Architektura.info, 2011. EC-1 w Łodzi - rewitalizacja przestrzeni przemysłowych. [online] Available at: <http://www.architektura.info/index.php/architektura/polska_i_swiat/ec_1_w_lodzi_rewitalizacja_przestrzeni_poprzemyslowych> [Accessed 22 April 2017] .

176. Baliński, J. , 2014. *Rewitalizacja i "nowe życie" dawnych zakładów przemysłowych*. [online] Available at: <<http://politykawarszawska.pl/a/749>> [Accessed 22 April 2017].

177. Bartošová N. 2012. *Areál továrne Dynamit Nobel v Bratislave* [online] Available at:<https://is.stuba.sk/lide/clovek.pl?zalozka=7;id=15769;studium=69305;zp=15873;jazyk_zalozka=3> [Accessed 27 April 2017].

178. EPA. United States Environmental Protection Agency. *Brownfield Overview and Definition* [online] Available at:<<https://www.epa.gov/brownfields/brownfield-overview-and-definition>> [Accessed 27 April 2017].

179. Senate Department for Urban Development and the Environment Communications, 2015. *Berlin Strategy. Urban Development Concept. Berlin 2030*. [online] Berlin: Department I Urban and Spatial Planning. Available at:<
http://www.stadtentwicklung.berlin.de/planen/stadtentwicklungskonzept/download/strategie/BerlinStrategie_Broschuere_en.pdf> [Accessed 27 April 2017].
180. Caminar BCN, 2013. 22@ / *Paris Rive Gauche*[online] Available at:<
<http://caminarbcn12-13t.blogspot.com/2013/01/22-paris-rive-gauche.html>> [Accessed 27 April 2017].
181. Internationale Bauausstellung Emscher Park. *Daten und Fakten* [online] Available at:< <http://www.iba.nrw.de/iba/daten.htm> > [Accessed 22 April 2017].
182. Fearon, D., 2002. *Alfred Weber: Theory of the Location of Industries, 1909*. [online] The University of California: eScholarship. Available at: <
<http://escholarship.org/uc/item/1k3927t6>> [Accessed 22 April 2017].
183. Ferber U., Nathanail P., & other, 2006, *Brownfields Handbook*. [online] Lifelong Educational Project on Browfields. Available at: <
http://fast10.vsb.cz/lepob/index1/handbook_eng_screen.pdf> [Accessed 22 April 2017].
184. Gigler U., Tötzer T. and Knoflacher M., 2004. *Examples of Revitalised Urban Industrial Sites Across Europe. Final Report* [online] Austria: ARC-Berichte. Available at: < <https://ru.scribd.com/document/256365515/ARCSys-MASURIN-Sourcebook-FinalReport>> [Accessed 22 April 2017].
185. Intech, 2013. *Urban Waterfront Regeneration*. [online] Available at:<
<https://www.intechopen.com/books/advances-in-landscape-architecture/urban-waterfront-regenerations>> [Accessed 22 April 2017].
186. Jackson, J.B., Finka, M. & other, 2010, *Brownfields – Handbook. Cross-disciplinary educational tool focused on the issue of brownfields regeneration*. [online] Ostrava: VŠB – Technical university of Ostrava. Available at: < <http://www.adam-europe.eu/prj/4102/prj/handbook.pdf>> [Accessed 22 April 2017].
187. Jarczewski, W., Huculak, M., 2010. Wpływ rewitalizacji terenów przemysłowych na rynek pracy w woj. Śląskim. *Problemy Rozwoju Miast. Kwartalnik Naukowy*, [online] 4, s.34-42. Available at: <

<https://drive.google.com/file/d/0B6D80AhMsnlTMUdnTEdmb19xYkU/view> [Accessed 22 April 2017].

188. LDDC History Pages, 1998. *Regeneration Statement*. [online] Available at: <http://www.lddc-history.org.uk/regenstat/index.html> [Accessed 22 April 2017].

189. Kirkland, S., 2012. *Urbanism. Seine Rive Gauche*. Available at: <http://stephanekirkland.com/seine-rive-gauche/> [Accessed 22 April 2017].

190. Le Grand Paris, 2007. *Paris Rive Gauche*. [online] Available at: <http://dlavoie87.wixsite.com/legrandparis/secteurparisrivegauche> [Accessed 22 April 2017].

191. Loures L. & Burley J., 2012. *Post-Industrial Land Transformation – An Approach to Sociocultural Aspects as Catalysts for Urban Redevelopment Advances in Spatial Planning*. [online]. , Croatia: InTech. Available at: <https://cdn.intechopen.com/pdfs-wm/33253.pdf> [Accessed 22 April 2017].

192. Medda F., Nijkamp P., 1997. *Waterfront, Revitalization Projects: A comparative study of London Docklands and Yokohama Minato Mirai 21*. [online] Vrije Universiteit Amsterdam. Available at: <http://degree.uvu.vu.nl/repec/vua/wpaper/pdf/19970016.pdf> [Accessed 22 April 2017].

193. Newseria Agencja Informacyjna, 2015. *Rośnie pozycja polskiego przemysłu chemicznego w Europie. Firmy z branży skupione są głównie na Mazowszu*. [online] Available at: https://biznes.newseria.pl/news/rosnie_pozycja_polskiego,p161366535 [Accessed 25 April 2017].

194. MA Architecture + Urbanism , 2010. *Tony Garnier: Une Cite Industrielle (1917)* [online] Available at: <http://architectureandurbanism.blogspot.com/2010/11/tony-garnier-une-cite-industrielle-1917.html> [Accessed 22 April 2017].

195. Magazyn Ekspert Budowlany, 2015. *Świat Techniki - wyjątkowa rewitalizacja budynków przemysłowych*. [online] Available at: <http://www.ekspertbudowlany.pl/artukul/id3689,content,swiat-techniki-wyjatkowa-rewitalizacja-budynkow-przemyslowych> [Accessed 22 April 2017].

196. Public Law 107-118 (H.R. 2869) - "*Small Business Liability Relief and Brownfields Revitalization Act*" signed into law January 11, 2002. "DEFINITION OF BROWNFIELD SITE- Section 101 of the Comprehensive Environmental Response, Compensation, and Liability Act of 1980 (42 U.S.C. 9601) [online] Available at: <<https://www.congress.gov/107/plaws/publ118/PLAW-107publ118.pdf>> [Accessed 22 April 2017].
197. Regionalkunde Ruhrgebiet, 2011. *Regionalkundliches Informationssystem des RVR zum Ruhrgebiet*. [online] Available at: <http://www.ruhrgebiet-regionalkunde.de/html/ris_index.php.html> [Accessed 22 April 2017].
198. Reys J.W., 2002. *Urban Planning, 1794-1918: An International Anthology of Articles, Conference Papers, and Reports*. [online] (Last updated: 27 November 2002) Available at: <<http://urbanplanning.library.cornell.edu/BIBLIOGR/titlesup.htm>> [Accessed 22 April 2017].
199. Siemens AG, 2002. *The Spandau-Nonnendamm industrial estate is officially named Siemensstadt*. [online] Available at: <https://www.siemens.com/history/en/news/1185_siemensstadt.htm> [Accessed 22 April 2017].
200. Twisted Sifter, 2009. Industrial Renovation: The Gasometers of Vienna [online] Available at: < <http://twistedifter.com/2009/10/gasometers-of-vienna/> > [Accessed 22 April 2017].
201. Webochka.com, 2013. Газометри Відня. [online] Available at: < [online] Available at: < <http://www.webochka.com/glavnaja/7106-2013-12-14-13-53-22.html>> [Accessed 22 April 2017].
202. Werkstatt-Stadt, 2005. *Urban design integration of a historic industrial area. Leipzig "Plagwitz" (Saxony)*. [online] Available at: < <http://www.werkstatt-stadt.de/en/projects/118/> > [Accessed 26 April 2017].
203. Wiebenson, D, Utopian Aspects of Tony Garnier's Cité Industrielle. *The Journal of the Society of Architectural Historians*, [online] 19 (1), pp. 16-24. Available at: < http://www.jstor.org/stable/987962?seq=1#page_scan_tab_contents > [Accessed 22 April 2017].

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНІ ВИДАННЯ:

204. Мельник І. (2008), *«Львівські вулиці і кам'яниці, мури, закамарки, передмістя та інші особливості Королівського столичного міста Галичини»*. Львів: Центр Європи.
205. Швед М. І., 1978. *Львів. Короткий путівник-довідник*. Львів: Каменяр.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

А.1. ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАЦІЙ ДО ТАБЛИЦІ 1.3.1.

Daily Planet, 2016. *A Former Coal Town in Germany is 2017's Green Capital of Europe*. [online] Available at: <<https://dailyplanet.climate-kic.org/a-former-coal-town-in-germany-is-2017s-green-capital-of-europe/>> [Accessed 22 April 2017].

Inhabitat, 2010. *Urban Outfitters HQ Renovated from Abandoned Navy Yards*. [online] Available at: <<http://inhabitat.com/urban-outfitters-hq-renovated-from-abandoned-navy-yards/>> [Accessed 22 April 2017].

Inhabitat, 2012. *6 Amazing Green Renovations That Turn Industrial Buildings into Architectural Gems*. [online] Available at: <<http://inhabitat.com/6-amazing-green-renovations-that-turn-industrial-buildings-into-architectural-gems/>> [Accessed 22 April 2017].

Kimber K., 2016. *Exploring Atlantic Wharf*. [online] Available at: <<http://westofthecentre.blogspot.com/2016/03/exploring-atlantic-wharf.html>> [Accessed 22 April 2017].

UNESCO's World Heritage Centre, 2011. *Zillverein Coal Mine Industrial Complex* [online] Available at: <<http://whc.unesco.org/en/list/975>> [Accessed 22 April 2017].

King's Cross Central Limited Partnership, 2017. *Fish and Coal Buildings*. [online] Available at: <<https://www.kingscross.co.uk/fish-coal-buildings>> [Accessed 22 April 2017].

King's Cross Central Limited Partnership, 2017. *Gasholder Park*. [online] Available at: <<https://www.kingscross.co.uk/gasholder-park>> [Accessed 22 April 2017].

NBTC, 2017. *Centraal Ketelhuis*. [online] Available at: <<http://www.holland.com/global/meetings/article/centraal-ketelhuis-1.htm>> [Accessed 22 April 2017].

NH&RA, 2014. *Most Innovative Adaptive Reuse Schmidt Artist Lofts (St. Paul, Minn.)*. [online] Available at: <<https://www.housingonline.com/about/j-timothy-anderson-awards/previous-competitions/2014-timmy-award-winners/>> [Accessed 22 April 2017].

NH&RA, 2014. *Best Historic Mill or Factory Rehabilitation Linwood Mill Apartments (Northbridge, Mass.)*. [online] Available at: <<https://www.housingonline.com/about/j-timothy-anderson-awards/previous-competitions/2014-timmy-award-winners/>> [Accessed 22 April 2017].

UNESCO's World Heritage Centre, 2011. *Fagus Factory in Alfred*. [online] Available at: <<http://whc.unesco.org/en/list/1368>> [Accessed 22 April 2017].

Urban Ghosts, 2015. *Gas Works Park: Repurposed Industrial Building is the "Strangest Park in Seattle"* [online] Available at: <<http://www.urbanghostsmidia.com/2015/02/gas-works-park-seattle-repurposed-abandoned-coal-gasification-plant/>> [Accessed 22 April 2017].

А.2. ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАЦІЙ ДО ТАБЛИЦІ 3.1.1.

Göteborg Nonstop. 2011. *48 timmar i Göteborg: En nybörjarguide*. [online] Available at: <<http://www.goteborgnonstop.se/2011/06/07/48-timmar-i-goteborg/>> [Accessed 22 April 2017].

LDDC History Pages, 1997. *A Strategy for Regeneration - maps and tables*. [online] Available at: <<http://www.lddc-history.org.uk/planning/planmon2.html>> [Accessed 22 April 2017].

LiveJournal, 2014. *Пара часов в Берлине*. [online] Available at:< <http://vladimirkhazov.livejournal.com/51518.html> > [Accessed 22 April 2017].

MacDonald R., 2017. *IBA Emscher Park*. [online] Available at:< <http://www.rudi.net/books/12038>> [Accessed 22 April 2017].

Prezi.Inc., 2016. *Wirtschaftsregion Ruhrgebiet (Neu)*. [online] Available at:< https://prezi.com/kiosrde0_aih/wirtschaftsregion-ruhrgebiet-neu/ > [Accessed 22 April 2017].

Scribd Inc., 2004. *ARCsys MASURIN Sourcebook FinalReport*. [online] Available at:< <https://ru.scribd.com/document/256365515/ARCsys-MASURIN-Sourcebook-FinalReport> > [Accessed 22 April 2017].

Siemens Global Website, 2010. *Siemens to modernize switchgear manufacturing plant in Berlin at a cost of EUR100 million*. [online] Available at:< https://www.siemens.com/press/en/pressrelease/?press=/en/pressrelease/2010/corporate_communication/axx201009100.htm > [Accessed 22 April 2017].

Siemens Global Website, 2017. *In Focus*. [online] Available at:< https://www.siemens.com/history/en/news/1185_siemensstadt.htm > [Accessed 22 April 2017].

Slideplayer, 2017. *London Docklands: Urban Regeneration Londra Tersane Alanları: Kentsel Yeniden Geliştirme*. [online] Available at:< <http://slideplayer.biz.tr/slide/2725771/> > [Accessed 22 April 2017].

TERÇA-FEIRA, 2017. *Parque das Nações*. [online] Available at:< <http://discoverportugal2day.com/parque-das-nacoes/>> [Accessed 22 April 2017].

Towingline.com, 2012. *Damen Shiprepair Gotaverken to be best in Nordic market*. [online] Available at:< <http://www.towingline.com/archives/1301>> [Accessed 22 April 2017].

А.3. ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАЦІЙ ДО ТАБЛИЦІ 3.2.1

Арт-завод Платформа, 2016. *Ревіталізація поглядів і площі: нове обличчя дарницького шовкового комбінату*. [online] Доступно: <http://artzavodplatforma.com/ru/node/999> [Дата звернення 22 квітня 2017].

Заметки о Киеве, 2017. *Исчезнувший Киев: ДШК*. [online] Доступно: <<http://zametkin.kiev.ua/ischeznuvshij-kiev-dshk/> > [Дата звернення 22 квітня 2017].

Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2013. *Київський склотарний завод*. [online] Доступно: <http://esu.com.ua/search_articles.php?id=6230> [Дата звернення 22 квітня 2017].

Сегодня, 2012. *На "Выдубичах" откроют арт-кластер*. Доступно: < <http://kiev.segodnya.ua/kpower/Na-Vydubichah-otkroyut-art-klaster-.html> > [Дата звернення 22 квітня 2017].

Info КИЕВ, 2013. *Фото - Киев из-за облаков*. [online] Доступно: < http://infokiev.com.ua/index.php?option=com_phocagallery&view=category&id=26:2012-01-22-10-11-00&Itemid=2593 > [Дата звернення 22 квітня 2017].

LiveJournal, 2014. *Киев с небес, часть 8. Печерск, Выдубичи и Корчеватое*. [online] Доступно: <<http://camrador.livejournal.com/122508.html>> [Дата звернення 22 квітня 2017].

Platfor.Ma, 2014. *Відродження промзони: креативне селище ІЗОЛЯЦІЯ в Донецьку*. [online] Доступно: < <http://pb.platfor.ma/533094fce2276/> > [Дата звернення 22 квітня 2017].

Platfor.Ma, 2014. *Урбаністика в кожен дім: гід по архітектурному фестивалю CANactions-2014*. [online] Доступно: < <http://pb.platfor.ma/536977af9bd65/> > [Дата звернення 22 квітня 2017].

Salon, 2015. *CAN ACTIONS 2015*. [online] Доступно: < <http://salon.com.ua/events1/2015/04/09/canactions-2015/> > [Дата звернення 22 квітня 2017].

The Voice Projeck, 2015. *Ukrainian Arts Center, Seized By Separatists, Reopens in Kyiv*. [online] Доступно: < http://voiceproject.org/post_news/ukrainian-arts-center-seized-separatists-reopens-kyiv/ > [Дата звернення 22 квітня 2017].

Wikimapia, 2011. *Склотарний завод*. [online] Доступно: < <http://wikimapia.org/12865920/uk/%d0%a1%d0%ba%d0%bb%d0%be%d1%82%d0%b0%d1%80%d0%bd%d0%b8%d0%b9-%d0%b7%d0%b0%d0%b2%d0%be%d0%b4#/photo/2175890> > [Дата звернення 22 квітня 2017].

ZN.UA, 2016. *Темою "Горизонту" стане зв'язок між мистецтвом і реальністю в епоху передчуття кардинальних суспільних трансформацій*. [online] Доступно: < https://dt.ua/CULTURE/u-zhovtni-v-mistecckomu-arsenali-vidbudetsya-vistavka-robit-ukrayinskih-hudozhnikiv-gorizont-podiy-218879_.html > [Дата звернення 22 квітня 2017].

А.4. ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАЦІЙ ДО ТАБЛИЦІ 5.1.1

Campos G., 2017. *Earth Day*. [online] Available at: < https://www.tes.com/lessons/K1ZuGvdmZVyM_A/earth-day > [Accessed 22 April 2017].

HafenCity de AG et ASTOC : présentation & lecture du site, 2017. *Programmation et affectation du sol*. [online] Available at: < <http://homeusers.brutele.be/psteels/hc1.html> > [Accessed 19 July 2017].

Hannover Messe, 2016. *A glimpse of what exhibitors are bringing to Hannover!* [online] Available at: < <http://www.hannovermesse.de/en/register-plan/for-journalists/press-services/press-releases/pressreleases-deutsche-messe/a-glimpse-of-what-exhibitors-are-bringing-to-hannover-2.xhtml> > [Accessed 22 April 2017].

LiveJournal, 2012. *Австрія. Современная архитектура Вены*. [online] Доступно: < <http://ru-travel.livejournal.com/23413724.html> > [Accessed 22 April 2017].

Mobes.Info, 2017. *EMSCHER PARK - RUHR VALLE ALEMANIA*. [online] Available at: < <http://www.mobes.info/article/2776536162/> > [Accessed 22 April 2017].

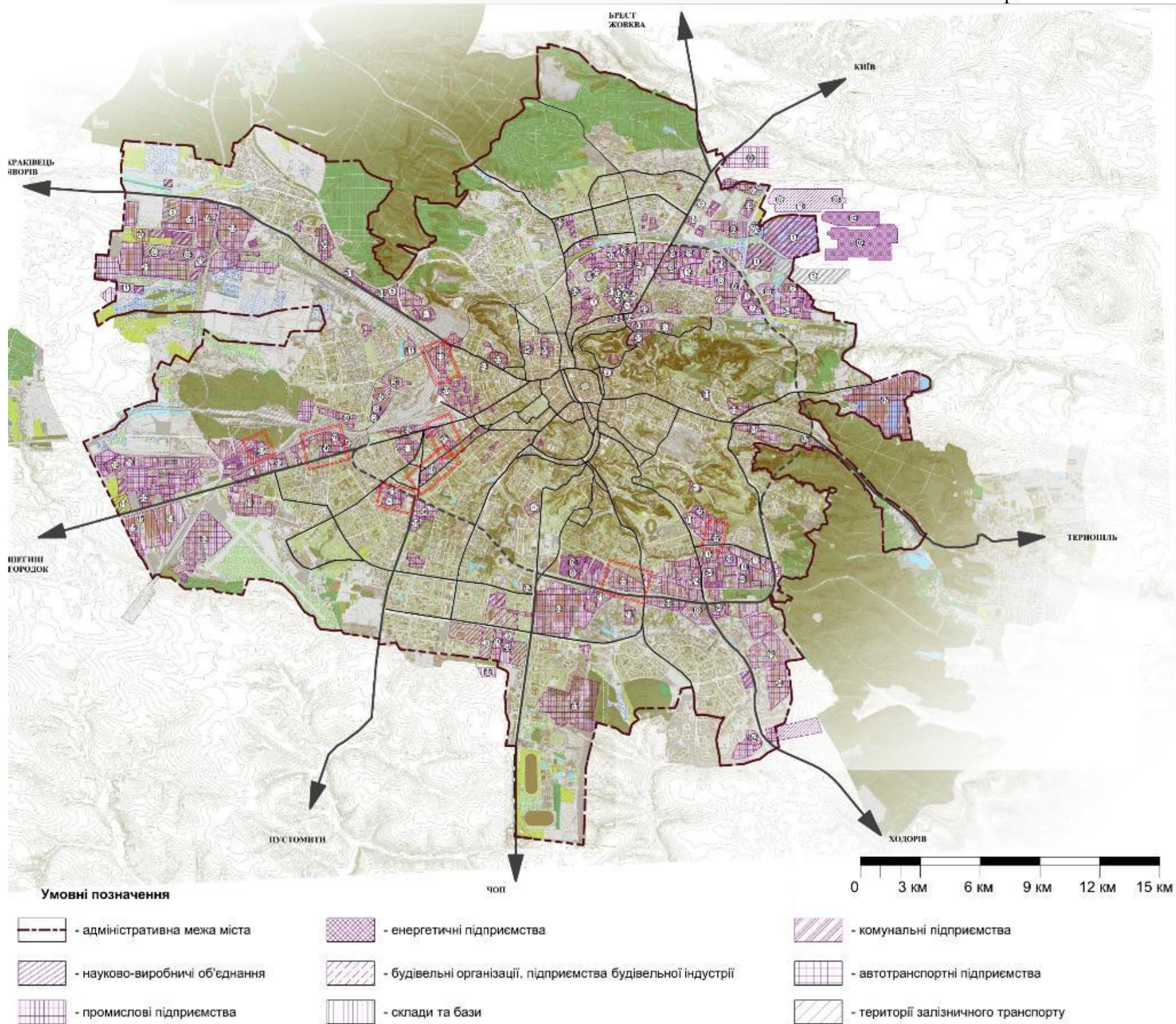
PR Newswire Association LLC, 2017. *The First Tire Pyrolysis Plant in the World to Receive Cradle-to-Cradle Certification*. [online] Available at: < <http://www.prnewswire.com/news-releases/the-first-tire-pyrolysis-plant-in-the-world-to-receive-cradle-to-cradle-certification-300440959.html> > [Accessed 22 April 2017].

RAND Corporation, 2017. *Analytic Tools To Evaluate Policies For Market Transformations*. [online] Available at: < <https://www.rand.org/pardee/projects/market-transformations.html> > [Accessed 22 April 2017].

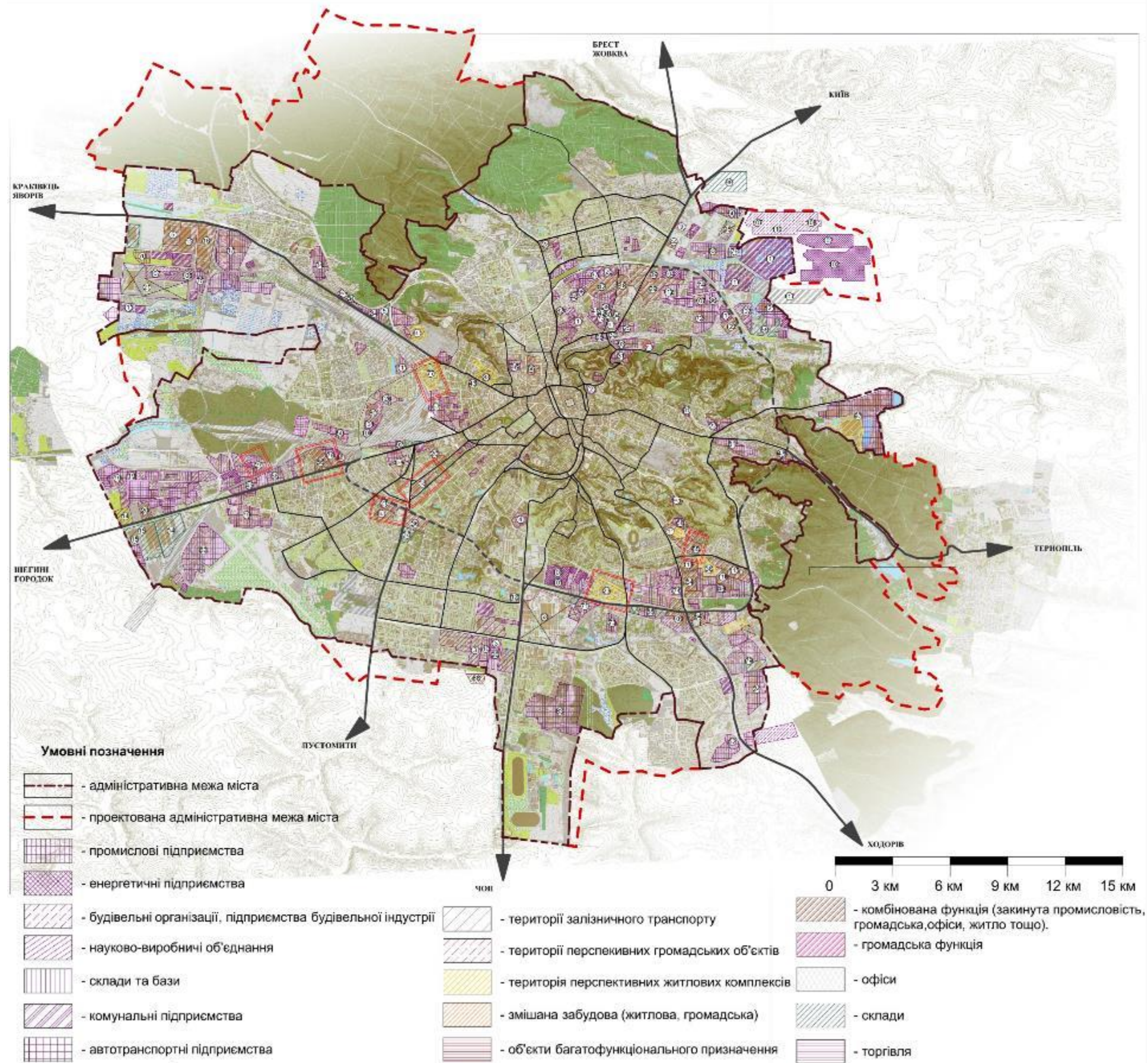
SVA, 2017. *Smart Factories Could Add \$500 Billion to Global Economy in 5 Years*. [online] Available at: < <https://www.steelvalley.org/single-post/2017/07/07/Smart-Factories-Could-Add-500-Billion-to-Global-Economy-in-5-Years> > [Accessed 19 July 2017].

ДОДАТОК Б

Б.1. ТЕРИТОРІЇ ПРОМИСЛОВИХ ОБ'ЄКТІВ В ГЕНЕРАЛЬНОМУ ПЛАНІ ЛЬВОВА 1993 р.

Б.2. ТЕРИТОРІЇ ПРОМИСЛОВИХ ОБ'ЄКТІВ В ГЕНЕРАЛЬНОМУ ПЛАНІ ЛЬВОВА 2010 р.

Б.3. ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ КІЛЬКОСТІ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЙ ПРОМИСЛОВИХ ОБ'ЄКТІВ У ГЕНЕРАЛЬНИХ ПЛАНАХ ЛЬВОВА 1993 р. ТА 2010р.

НАУКОВО-ВИРОБНИЧІ ОБ'ЄДНАННЯ. КБ, ДСКБ ТА НДІ ІЗ ДОСЛІДНИМИ ВИРОБНИЦТВАМИ (дані поділ згідно із генпланом 1993 р.)					
	ГЕНПЛАН 1993 р.	ГЕНПЛАН 2010 р.		ІСНУЮЧИЙ СТАН	
		ФУНКЦІЯ	НАЗВА ОБ'ЄКТУ	ФУНКЦІЯ	НАЗВА ОБ'ЄКТУ
1.	НВО "РЕМА" (101)	Промислова функція		Промислова функція	ПАТ "Львівський завод РЕМА"
2.	НВО "СИСТЕМА" (102)	Середня та загальноосвітня школа		Промислова функція	Комбінація п-ств, закритої промисловості та житла
3.	НВО "ТЕРМОПРИЛАД" (103)	Промислова функція	ЗАТ НВО "Термоприлад"	Промислова функція	ЗАТ НВО "Термоприлад"
4.	НВО "ТЕРМОПРИЛАД" (104)	Поточийна громадська забудова		Промислова функція	ДП "Львівприлад"
5.	ДСКБ ВО "АВТОНАВАНТАЖУВАЧ" (105)	Промислова функція		Складські приміщення, офіс	Комбінація п-ств, закритої промисловості, склади
9.	СКБТ "СПОРТМАШ" ВДСП ІЗ ДОСЛІДНИМ ВИРОБНИЦТВОМ (109)	Промислова функція	БАТ "Спортивні"	Громадська функція	ГР "Центр соціологічної аналітики"
10.	ДОСЛІДНИЙ ЗАВОД І ДОСЛІДНЕ ВИРОБНИЦТВО ФІЗИКАЛ АН УРСР (109)	Пром. Громад. Проект. та науков. функція	Львівський центр інституту космічних досліджень	Промислова функція	Фізико-механічний інститут
11.	ФКП АТОПРОМ ІЗ ДОСЛІДНИМ ВИРОБНИЦТВОМ (111)	Багатоквартирна житлова забудова		Житлова функція	Бізнес-центр житлова забудова, офіс
12.	НДІ МАТЕРІАЛІВ ІЗ ДОСЛІДНИМ ВИРОБНИЦТВОМ (112)	Проект. та науков. функція		Офіс	Автомобільний підприємство
14.	ДСКБТБ "Львівський інструментальний завод" ІЗ ДОСЛІДНИМ ВИРОБНИЦТВОМ (114)	Об'єкти багатобудівельної забудови	Генератор "МЕТРО"	Об'єкти багатобудівельної забудови	Генератор "МЕТРО"
ВИРОБНИЧІ ОБ'ЄДНАННЯ (ВО) (ГОЛОВНІ І ОСНОВНІ ДІЛЯНКИ)					
15.	ВО "АВТОНАВАНТАЖУВАЧ" (115)	Промислова функція	БАТ "АВТОНАВАНТАЖУВАЧ"	Промислова функція	Комбінація п-ств, закритої промисловості, склади
16.	ВО "КОНВЕЄР" (116)	Промислова функція	БАТ "Конвеєр"	Промислова функція	Комбінація п-ств, закритої промисловості, склади
17.	ВО "ЕЛЕКТРОН" (117)	Промислова функція	ДП ЗТВ "Електрон"	Промислова функція	ДП ЗТВ "Електрон"
18.	ВО "КІНЕСКОП" (118)	Громадська функція		Склади	Офіс
18.	ВО "КІНЕСКОП" (118)	Промислова функція		Склади	Офіс
19.	ВО "ЛОРТА" (119)	Промислова функція	ДП "Львівський державний завод "ЛОРТА"	Промислова функція	ДП "Львівський державний завод "ЛОРТА"
19.	ВО "ЛОРТА" (119)	Промислова функція		Склади та бази комунального п-ства	
20.	ВО "ОТА" (120)	Промислова функція	Торговий центр. ЗАТ "Текстилері ІСТА"	Промислова функція	Торговельно-офіс
21.	ВО "Львівський ГОСПМАШ" (121)	Промислова функція	БАТ "Завод Львівгопмаш"	Промислова функція	Руйна
21.	ВО "Львівський ГОСПМАШ" (121)	Поточийна громадська забудова		Промислова функція	Львівгопмашпроект, руйна
22.	ВО "МИКРОПРИЛАД" (122)	Промислова функція		Промислова функція	ПАТ Мікроприлад
23.	ВО "ПОЛЯРОН" (123)	Промислова функція		Житлова функція	Багатоквартирна житлова забудова
24.	ВО "ЮРА" (124)	Промислова функція	Завод "Юра"	Промислова функція	Завод "Юра"
25.	ВО "АЛМАЗІНСТРУМЕНТ" (125)	Промислова функція	БАТ "ПЗ інструментальний та алмазний інструмент"	Промислова функція	ПАТ "Алмазінструмент"
25.	ВО "АЛМАЗІНСТРУМЕНТ" (125)	Промислова функція		Складські приміщення	Центр товари широкого застосування
26.	ВО "Львівський Дерев'яний Кооперативний завод" (126)	Промислова функція	ДП "Львівський Дерев'яний Кооперативний завод"	Промислова функція	ДП "Львівський Дерев'яний Кооперативний завод"
27.	ВО "БІОФІЗПРИЛАД" (127)	Промислова функція	БАТ "ПЗ Біофізприлад"	Промислова функція	БАТ "ПЗ Біофізприлад"
28.	ВО "ІНСТРУМЕНТАЛЬНИК" (128)	Промислова функція	БАТ "Львівський інструментальний завод"	Промислова функція	Комбінація п-ств, закритої промисловості, торгівля
29.	ВО "ПРИКАРПАТПРОМАРМАТУРА" (129)	Промислова функція	"ПРИКАРПАТПРОМАРМАТУРА"	Промислова функція	Торговельно-склади
31.	ВО "Львівфарм" (131)	Лікарський препаратний завод		Промислова функція	Промислова функція
31.	ВО "Львівфарм" (131)	Промислова функція	ДП "Львівфарм", АТ "Текстилері"	Промислова функція	ПАТ "Галичфарм", приватний посередник ГЕБТ
32.	ВО "РАЙДУГА" (132)	Промислова функція	БАТ "Львівфармпродукт"	Промислова функція	Приватне підприємство
33.	ВО "МЕХКОЛЗАВОД" (133)	Багатоквартирна житлова забудова		Житлова функція	Багатоквартирна житлова забудова
34.	ВО "Львівдрев" (134)	Промислова функція	ТОВ ЛД "Львівдревторг"	Промислова функція	Львівський фанерний завод
35.	ВО "Львівфарм" (135)	Поточийна громадська забудова		Промислова функція	ПАТ "Львівфарм"
36.	БАТ "Львівський завод залізобетонних виробів"	Промислова функція	БАТ "Львівський завод залізобетонних виробів"	Промислова функція	Комбінація п-ств, закритої промисловості, склади
37.	Переплутова фабрика	Автомобільний підприємство		Промислова функція	Львівський завод залізобетонних виробів
38.	ВО "Львівбудматеріалів" (138)	Багатоквартирна житлова забудова		Житлова функція	Багатоквартирна житлова забудова
39.	ВО "ПРОГРЕС" (139)	Складські приміщення		Промислова функція	ПАТ "Маск"
41.	ВО "ПРОГРЕС" (141)	Поточийна громадська забудова	БАТ ЛДБТП "Прогрес"	Промислова функція	БАТ "Прогрес"
42.	ВКО "СВІТАНОК" (142)	Поточийна громадська забудова	БАТ "Світланка"	Промислова функція	Складські приміщення
43.	ВТО "ПРОМІНЬ" (143)	Багатоквартирна житлова забудова		Промислова функція	Текстильна фабрика "Промінь"
44.	ВШО "БЕСНА" (144)	Промислова функція	ЗАТ "Бесна"	Промислова функція	Комбінація закритої промисловості та офісу
45.	ВО "СВІТОЧ" (145)	Промислова функція	ВО "Світло"	Промислова функція	Комбінація п-ств, склади
46.	ВО "КОЛОС" (146)	Промислова функція	БАТ "КОЛОС"	Промислова функція	ПАТ "Львівська мовознавча фабрика"
47.	ВО СПИРТОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ (147)	Промислова функція		Промислова функція	ПАТ "Колосні Енолі" (Львівський державний завод)
48.	ВО ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ (148)	Промислова функція	БАТ "Львівський хлібозавод №1"	Промислова функція	ПАТ "Хлібозавод №1"
49.	ВО М'ЯСНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ (149)	Ротондний громадський завод		Складські приміщення	Комбінація підприємств, склади та закритої пром. тор.
50.	ВО МОЛОЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ (150)	Промислова функція	Львівський м'ясний молочно-молочний завод	Промислова функція	Молочний завод
51.	Територія скляного заводу	Промислова функція		Промислова функція	Руйна
52.	ВО "Львівські ресурси" (152)	Склади та бази комунального п-ства		Промислова функція	ТОВ "Львівський бетон"
ОСНОВНІ ЗАВОДИ І ФАБРИКИ					
53.	АВТОБУСНИЙ ЗАВОД (153)	Громадська функція	Завод комунального транспорту (автобусний)	Промислова функція	Руйна та частини житлової багатоквартирної забудови
54.	ЗАВОД ФРЕЗЕРНИХ ВЕРСТАТІВ (154)	Промислова функція	Завод фрезерних верстатів	Промислова функція	Склади
55.	МОТОЗАВОД (156)	Промислова функція	БАТ "Львівський завод моторів"	Промислова функція	Комбінація підприємств, офіс, склади та закритої пром. тор.
57.	ЛОКОМОТИВНО-РЕМОННИЙ ЗАВОД (157)	Промислова функція	ДП "Локомотивно-ремонтний завод"	Промислова функція	Львівський локомотивно-ремонтний завод
58.	МЕХАНІЧНИЙ ЗАВОД (158)	Багатоквартирна житлова забудова		Промислова функція	Дослідно-виробничий завод, технолог. обладнання
59.	РЕМОНТНИЙ ЗАВОД "УКРТОРГТЕХНІКА" (159)	Промислова функція		Складські приміщення	Склади
60.	ЗАВОД ЕЛЕКТРОСВЛЮЩАЛЬНОЇ АРМАТУРИ (160)	Поточийна громадська забудова		Промислова функція	Складські приміщення
61.	АВТОРЕМОНТНИЙ ЗАВОД (161)	Поточийна громадська забудова		Промислова функція	25-й авторемонтний завод "Львівський держ. автотранспортний завод" ДП МС України
62.	АВІАРЕМОНТНИЙ ЗАВОД (162)	Промислова функція	Підприємство цивільної авіації	Промислова функція	ДП "Львівський авіаційний ремонтний завод"
63.	МАШИНОРЕМОНТНИЙ ЗАВОД (163)	Промислова функція	ДП "Львівський бронетанковий ремонтний завод"	Промислова функція	ДП "Львівський бронетанковий ремонтний завод"
64.	ЗАВОД "ЕЛЕКТРОБУТТРИЛАД" (164)	Промислова функція	Завод Електроприлад	Складські приміщення	Офіс
66.	ЗАВОД "КОМУНАШ" (165)	Багатоквартирна житлова забудова		Промислова функція	Комбінація підприємств, склади

НАУКОВО-ВИРОБНИЧІ ОБ'ЄДНАННЯ. КБ, ДСКБ ТА НДІ ІЗ ДОСЛІДНИМИ ВИРОБНИЦТВАМИ (дані поділ згідно із генпланом 1993 р.)					
	ГЕНПЛАН 1993 р.	ГЕНПЛАН 2010 р.		ІСНУЮЧИЙ СТАН	
		ФУНКЦІЯ	НАЗВА ОБ'ЄКТУ	ФУНКЦІЯ	НАЗВА ОБ'ЄКТУ
68.	ЗАВОД ГАЗОВОЇ АПАРАТУРИ (168)	Промислова функція		Промислова функція	Офіс
68.	ЗАВОД МІКРОСКОПІВ (168)	Промислова функція	Склади та бази комунального п-ства	Промислова функція	Складські приміщення
70.	ПІДПРИЄМСТВО ПО ВИГОТОВЦІ ТА ПОСТАЧ. МЕТАЛОНАКОНСТРУКЦІЙ "Львівгопмаш" (170)	Промислова функція		Промислова функція	Руйна
71.	ЗАВОД ЗАКАЗНИХ ХІМРЕАКТИВНИХ ПЛІВКІВ (171)	Промислова функція		Промислова функція	Завод "Ревеліт"
72.	ЗАВОДБУДІВЕЛЬНИЙ КОМБІНАТ (172)	Промислова функція	БАТ Завод залізобетонних виробів №2	Промислова функція	ПАТ "Львівський завод залізобетонних виробів №2"
73.	ХІМІЧНИЙ ЗАВОД (173)	Промислова функція	БАТ "Львівський хімічний завод "Ревеліт"	Промислова функція	ПАТ "Львівський хімічний завод"
74.	Львівський мебловий комбінат	Промислова функція		Промислова функція	Львівський мебловий комбінат
76.	ВО "КОНВЕЄР" (116)	Промислова функція		Промислова функція	ТОВ "Онура Констракшн"
78.	ВО "Львівдрев" (134)	Промислова функція		Промислова функція	БАТ "Львівська меблярська фабрика", комбінована функція
77.	ВО "АВТОНАВАНТАЖУВАЧ" (115)	Промислова функція		Багатоквартирна житлова забудова	Житлова комбінація
79.	ІЗОЛЯТОРНИЙ ЗАВОД (179)	Промислова функція	Ізоляторний завод	Промислова функція	Складські приміщення
80.	КЕРАМІЧНИЙ ЗАВОД (180)	Промислова функція	Львівський керамічний завод	Промислова функція	Львівський керамічний завод
81.	КЕРАМІКО-СКУЛЬПТУРНА ФАБРИКА (181)	Поточийна громадська забудова		Промислова функція	Львівська експериментальна кераміко-скульптурна фабрика
82.	ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО ЛИЖНА ФАБРИКА (182)	Промислова функція		Промислова функція	Офіс
83.	ФАБРИКА КАРТОННИХ ВИРОБІВ (183)	Промислова функція	БАТ "Львівкартон"	Промислова функція	Складські приміщення
84.	ПОЛІГОН ЗАЛІЗБЕТОНИХ ВИРОБІВ (184)	Промислова функція		Промислова функція	Львівський полігон залізобетонних виробів
85.	Львівський ДОК ПРИКВІВ (185)	Промислова функція		Промислова функція	ДП МСУ "Львівський завод збірних конструкцій"
86.	Львівський ДОК ПРИКВІВ (186)	Багатоквартирна житлова забудова		Промислова функція	Житлова комбінація
86.	АВТОМАТИЗОВАНИЙ БЕТОННИЙ ЗАВОД "ІМПУЛЬС" (186)	Промислова функція		Промислова функція	Житлова комбінація
87.	Львівський завод збірних конструкцій	Промислова функція		Промислова функція	Львівський завод збірних конструкцій
88.	Львівський завод комбінат	Промислова функція		Промислова функція	Склади
89.	Львівський завод комбінат	Промислова функція		Промислова функція	Склади, приватне підприємство
90.	Львівський завод комбінат	Промислова функція		Промислова функція	Торговля
92.	Львівський завод комбінат	Промислова функція		Промислова функція	Львівський завод комбінат
93.	Львівський завод комбінат	Промислова функція		Промислова функція	Львівський завод комбінат
94.	Львівський завод комбінат	Промислова функція		Промислова функція	Львівський завод комбінат
95.	Львівський завод комбінат	Промислова функція		Промислова функція	Львівський завод комбінат
96.	Львівський завод комбінат	Промислова функція		Промислова функція	Львівський завод комбінат
97.	Львівський завод комбінат	Промислова функція		Промислова функція	Львівський завод комбінат
98.	Львівський завод комбінат	Промислова функція		Промислова функція	Львівський завод комбінат
99.	Львівський завод комбінат	Промислова функція		Промислова функція	Львівський завод комбінат
ЕНЕРГЕТИЧНІ ПІДПРИЄМСТВА					
100.	ВО "Львівенерго" ПІДПРИЄМСТВО ЕЛЕКТРИЧНИХ МЕРЕЖ (200)	Промислова функція		Промислова функція	ПАТ "ДТЕК Львівенерго"
101.	ТЕЦ-1 (201)	Промислова функція	ТЕЦ-1	Промислова функція	ТЕЦ-1
102.	ТЕЦ-2 (202)	Промислова функція	ТЕЦ-2	Промислова функція	ТЕЦ-2
104.	ЕЛЕКТРОПІДСТАНЦІЯ 220/110/35 (204)	Промислова функція		Промислова функція	ПС 220кВ "Львів-2"
БУДІВЕЛЬНІ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПІДПРИЄМСТВА					
106.	ОБ'ЄКТИ "Львівбуд" (206)	Промислова функція		Промислова функція	ТЕЦ
107.	ОБ'ЄКТИ ТРЕСТУ "Львівпромбуд" (207)	Промислова функція		Промислова функція	Торговля
108.	ОБ'ЄКТИ ТРЕСТУ "Львівпромбуд" (208)	Промислова функція		Промислова функція	Складські приміщення
109.	ДБК-1 (209)	Промислова функція	ДБК-1, Львів, який завод	Промислова функція	Складські приміщення
110.	ДБК-2 (210)	Промислова функція	ДБК-2	Промислова функція	ДБК-2
111.	ІНШІ БУДІВЕЛЬНІ ТРЕСТИ І БУДІВЕЛЬНІ ОРГАНІЗАЦІЇ (211)	Промислова функція		Промислова функція	Львівський холдингкомбінат
СКЛАДИ, БАЗИ					
112.	ПЕРЕВАЛОЧНА НАЧТОБАЗА (212)	Склади та бази комунального п-ства		Склади та бази комунального підприємства	Нафтобаза №1 "ОККО"
114.	БАЗА УПРАВЛІННЯ МП ДЕРЖПОСТАЦІЯНИЙ УРСР (214)	Склади та бази комунального п-ства		Склади та бази комунального п-ства	Комбінація п-ств, склади, офіс, торгівля
115.	БАЗА МОСБЛАДСНОГО І ОБЛАСІ (ПІДПОРЯДКОВА) (215)	Склади та бази комунального п-ства		Склади та бази комунального п-ства	Складські приміщення
116.	МІСЬКІ БАЗИ І СКЛАДИ (216)	Склади та бази комунального п-ства		Склади та бази комунального п-ства	Складські приміщення
КОМУНАЛЬНІ ПІДПРИЄМСТВА					
117.	ОАИНС СПОРТИВНИЙ КАНАЛІЗАЦІЯ (217)	Склади та бази комунального п-ства	ЛМКП "Львівканалізація"	Склади та бази комунального підприємства	Канізаційні очисні споруди ЛМКП "Львівканалізація"
120.	ПІДПРИЄМСТВА І ОБ'ЄКТИ ЛПТУ (220)	Поточийна громадська забудова		Промислова функція	Автомобільне підприємство
АВТОМОБІЛЬНИЙ ТРАНСПОРТ					
121.	АВТОТРАНСПОРТНЕ ПІДПРИЄМСТВО (221)	Автомобільний транспорт	АТП	Автомобільний транспорт	АТП-14831
122.	АВТОБАЗИ, АВТОКОЛОНИ (222)	Автомобільний транспорт		Складські приміщення	Склади
ЗАПІСНИЧІЙ І ПОВІТРЯНИЙ ТРАНСПОРТ					
126.	СКЛАДИ, БАЗИ, ІНШІ ОБ'ЄКТИ (226)	Територія залізничного транспорту	Львівська дирекція залізничного транспорту	Територія залізничного транспорту	

ДОДАТОК В

В.1. ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Сеньковська, Я.Т. 2014. Європейський досвід реструктуризації промислових територій. В: Б.С. Черкес та Г.П. Петришин, ред. *Креативний урбанізм: до століття містобудівної освіти у Львівській політехніці*. Львів: Вид-во Львівської політехніки, С. 665-670.

Статті у наукових фахових виданнях України

2. Мазур Т.М, Король Є.І., та **Сеньковська Я.Т.** 2012. Передумови та засади реструктуризації виробничих територій Львова. *Наук.-техн. зб. КНУБА «Містобудування та територіальне планування»*, 45 (2), С. 3-12.

3. Сеньковська, Я.Т. 2013. Тенденції використання та розвитку промислових територій в генеральних планах м.Львова 1993 та 2008 рр. *Наук.-техн. зб. КНУБА «Містобудування та територіальне планування»*, 50, С. 636-641.

4. Русанова, І.В. та **Сеньковська, Я.Т.** 2014. Архітектурно-містобудівні засади ревіталізації історичного району «Підзамче» у Львові. *Зб. наук. праць КНУБА «Проблеми реконструкції в теорії та практиці містобудування»*, 26, С.150-158.

5. Русанова, І.В. та **Сеньковська, Я.Т.** 2014. Сучасні тенденції функціонально-планувальної організації міських територій. *Зб. наук. праць КНУБА «Проблеми реконструкції в теорії та практиці містобудування»*, 27, С. 116-125.

Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави

6. Senkovska, Y. 2015. The Tendencies of Industrial Restructuring on the Example of Lviv City. *Space & Form*, 24(1), s. 165-174. (ARIANTA, BazTech, BAZY BIBLIOTEKI NARODOWEJ, CEON, ICI Journals Master List, Polska Bibliografia Naukowa).

Публікація у іншому виданні

7. Мазур, Т.М., Король, Є.І. та **Сеньковська, Я.Т.** 2014. Зміст термінів «реконструкція» і «реструктуризація» в містобудівних стратегіях розвитку виробничої території міста. *Зб.наук.пр. XIII Міжнародної наукової конференції «Проблеми української термінології Слово Світ 2014»*, С.49-54.

Тези конференцій

8. Мазур Т. М. та **Сеньковська Я.Т.**, 2012. Трансформація кварталів промисловою функцією у центральній частині м.Львова. В: Г.П. Петришин ред. *Наук.-практ. конф. кафедри містобудування «Розвиток і реконструкція територіальних систем інаселених місць регіону Західної України»*. Львів, 19 травня 2012 р. Львів: Вид-во Львів. політехніки, С.25.

9. Сеньковська Я.Т., 2013. Європейський досвід реструктуризації промислових територій. В: Г.П. Петришин ред. Міжнар. наук. конф., присвяч. століттю містобуд. освіти у Львів. Політехніці «Креативний урбанізм». Львів, 24–25 трав. 2013 р. Львів: Вид-во Львів: політехніки, С.136-137.

В.2.АПРОБАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

73-я науково-практична конференції (Київ, 2012). Дата проведення 3-6 квітня, 2012.

ПІДСЕКЦІЯ ПРИ КАФЕДРІ МІСТОБУДУВАННЯ

Керівник – проф. М.М. Кушніренко
Заст. керівника – доц. В.О. Яценко
Секретар – асист. О.А. Кравчук
Аудиторія 221 (архітектурний корпус)

Четвер, 5 квітня, 10:00

1. Принципи територіального розвитку міських агломерацій.
Проф. М.М. Кушніренко
2. Основні завдання з реалізації стратегії генерального плану Києва на 2025 р.
Доц. А.Є. Куделін
3. Проблеми організації проектних робіт по Національному проекту Арабська Стрілка.
Доц. В.О. Токар
4. Реалізація екологічних програм на сучасному етапі.
Доц. В.Г. Муха
5. Ідея нового розселення в теорії і практиці містобудування України.
Доц. В.О. Яценко
6. Тенденції формування середовища сучасного житлового простору.
Доц. В.Т. Шлаковська
7. Наукові дослідження розвитку новаторської архітектури України першої третини ХХ ст.
Доц. Л.Г. Василенко
8. Тензорний аналіз у дослідженні питань сталого розвитку територій.
Доц. І.І. Устїнова
9. Естетичний потенціал ландшафту Києва.
Доц. Г.А. Носенко
10. Питання духовності та історичності у розміщенні півських храмів.
Доц. О.І. Куріло
11. Реконструкція промислових об'єктів в історичній частині міста.
Доц. О.Б. Павловський
12. Водні пристрої в благоустрої міста.
Доц. О.М. Міщук
13. Психологія взаємодії з оточуючим середовищем.
Доц. В.Б. Казимірський
14. Елементи топіарного мистецтва в ботанічних садах м. Києва.
Доц. А.А. Дзюба
15. Методичні підходи при виконанні містобудівної документації на регіональному рівні на прикладі території Дніпропетровської області.
Доц. М.О. Лопатюк
16. Містобудівні і транспортні аспекти використання території вулиць і довіг в одному та в різних рівнях.
Доц. Г.Г. Лисюк
17. Принцип подібності архітектурно-планувальної структури містечок Галичини.
Доц. С.І. Толішко
18. Перенесення столичних функцій в містобудівній політиці країн світу.
Старш. вил. Т.Ю. Іносова
19. Тематика ландшафтного проектування курсових проектів.
Старш. вил. Н.П. Абрамова

20. Сучасні тенденції ландшафтно-архітектурної організації присадибних ділянок.
Старш. вил. О.В. Гнєздилова
 21. Музейні заходи в структурі міста.
Асист. О.А. Кравчук
 22. Принципи формування та планування туристичних міст України.
Асист. І.М. Мороз
 23. Сучасні тенденції в утворенні житлових комплексів на післяпромислових територіях.
Асист. С.В. Ганець
 24. Вплив міжнародного транспортного коридору Via-Regia 3 на архітектурно-планувальний розвиток західноукраїнського регіону.
Асист. Н.В. Бобрун
 25. Аналіз розвитку мережі сільських населених пунктів в зоні впливу Києва.
Асист. Л.Л. Вовчок
 26. Принципи формування та організації технопарків України.
Асист. Я.В. Біленко
 27. Проблеми реструктуризації виробничих територій у центральній частині м. Львова.
Асист. Я.Т. Сеньковська
 28. Проблеми проектування наукових міст у сучасних умовах.
Асист. Ю.В. Козлова
 29. Архітектурно-планувальні принципи та заходи регулювання теплового режиму мікроклімату міського середовища.
Асп. І.П. Козятник
 30. Функціонально-планувальна організація коридорів урбанізації Пекінської агломерації.
Асп. Чжень Шибо
 31. Особливості формування природного каркаса Шанхайської агломерації.
Асп. Лю-Синь
 32. Методи рекультивації постпромислових територій міст.
Асп. А.В. Пономарьова
 33. Форми територіально-планувальної організації нових елементів розселення.
Асп. А.В. Захарова
 34. Сучасний стан та проблеми функціонування місць нерегульованої рекреації в Азово-Чорноморському регіоні.
Асп. А.Г. Омшанська
 35. Проблеми розвитку сільських поселень як складових туристичних зон Поділля.
Асп. О.В. Прокопенко
 36. Особливості організації схем територіального планування.
Асп. С.В. Соколик
 37. Функціональна і архітектурно-просторова організація зовнішнього середовища громадських центрів м. Києва
Асп. К.О. Оксін
 38. Історичні етапи розвитку архітектури адміністративних будівель України.
Асп. М.А. Сингаєвська
1. Особливості формування водно-зеленого діаметра Дніпра в м. Києві.
Студ. М. Маркіна
Проф. М.М. Кушніренко

П'ятниця, 6 квітня, 10:00

Тамара Мазур,
доц., канд. арх
Ярина Сеньковська,
асистент,
кафедра містобудування,
Національний університет «Львівська
політехніка»

Tamara Mazur,
Associate Professor, PhD
Yaryna Senkovska,
course assistant,
Department of urban planning,
Lviv Polytechnic National University

ТРАНСФОРМАЦІЯ КВАРТАЛІВ З ПРОМИСЛОВОЮ ФУНКЦІЄЮ У ЦЕНТРАЛЬНІЙ ЧАСТИНІ ЛЬВОВА

Розглянуто особливості можливої трансформації дрібних промислових підприємств серед житлової історично сформованої квартальної забудови вздовж центральної композиційної осі центру міста – проспекту Свободи, як резервної території для формування загальноміського громадського центру м. Львова.

Запропонована гіпотеза можливого оптимального розташування нових «центральных» функцій загальноміського громадського центру на території дрібних промислових підприємств.

Важливу роль можуть відігравати промислові споруди у розвитку центральної частини міста Львова. Уданій роботі було виявлено і проаналізовано розміщення та стан таких споруд, визначені найбільш перспективні ділянки, запропоновані варіанти їх використання з набором можливих видів діяльності.

Актуальним можна вважати підхід до стагнованих промислових територій як багатогоцілового ресурсу подальшого розвитку і реконструкції міста в цілому. Такий підхід вимагатиме виявлення тенденцій в функціонально-просторових змінах промислових зон Львова.

THE TRANSFORMATION OF INDUSTRIAL AREA LIVING BLOCKS IN THE CITY CENTER

The special features of possible transformation of small industrial enterprises in historically formed living blocks (along central city axis) as the reserve of central function development, forming the base of Lviv's city public center have been regarded. The contemporary problems of the inner living blocks spaces of Lviv's city center have been analyzed. The hypothesis of the new possible central function of the city center arrangement of the small industrial areas in historically formed living blocks has been proposed.

Considering role that may play in the development of industrial buildings of the central part of the city, the location and condition of facilities of such buildings have been found and analyzed in this paper and the options for their use with a set of possible activities of most promising areas have been proposed

An approach to the rational use of declined industrial areas as further development and reconstruction multi-resource of the whole city, have been considered as ones of the pressing issues. This approach will require understanding of problem situations in the development of the industrial sector of the city and thus identify trends in the functional-spatial changes in the industrial zones of the city.

Yaryna Senkovska, postgraduate,
Department of Urban Planning,
National University "Lviv Polytechnic", Ukraine

THE EUROPEAN EXPERIENCE OF RESTRUCTURING OF INDUSTRIAL AREAS

Significant changes in the content and nature of production, socio-economic relations caused changes in the structure of various forms and types of area using.

There have been started the restructuring of industrial areas with the inclusion of the structure of the city as an effectively functioning elements in the industrial cities of Europe since the 70s of the twentieth century. There was a need to solve different-issues problems concerning appropriate land using for industrial functions of modern times, and issues concerning social, economic and environmental issues and architectural image. Examples show that the restructuring has inherent certain key factors that allow cities to develop or update the industrial areas successfully.

There are some lists of features and lessons in different countries and cities that can be accentuated and different approaches can be chosen:

- Involving all adjacent stakeholders in restructuring
- Creating the guiding plan for the restructuring process
- Creating public / private partnerships and the development of cooperatives
- Investing in training and informing of locals
- Involving perspective economic development program to attract well-known investment companies
- Clear calculation of investment restructuring mechanism
- Application of integrated planning approaches

The restructuring approaches can significantly affect the fate of industrial areas in the future. For Ukraine it is important to analyze successful and unsuccessful approaches of restructuring, which can be traced only after their applications.

Ярина Сеньківська, аспірант,
кафедра містобудування,
Національний університет "Львівська політехніка", Україна

СВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВИХ ТЕРИТОРІЙ

Суттєві зміни міста та характеру виробництва, суспільно-економічних відносин спричинили зміни у різноманітних формах та структурі використання території.

У індустріальних містах Європи, починаючи з 70-х рр. XX ст. розгорнулася реструктуризація промислових територій із включенням їх в структуру міста в якості ефективно функціонуючих елементів. Виникла потреба у вирішенні

різноманітних питань, які стосувались доцільного використання промислових територій під функції нового часу, так і питань, які стосувались соціальних, економічних, екологічних проблем та архітектурного образу. Приклади показують, що реструктуризації притаманні певні ключові фактори, які дозволяють містам успішно розвивати чи оновлювати промислові території.

У різних країнах та містах при виборі різних підходів до реструктуризації, існує певний перелік ознак та уроків, які можуть бути виділені:

- Зауваження всіх суміжних власників до процесу реструктуризації
- Створення плану за яким здійснюватиметься процес реструктуризації
- Формування громадського/приватного партнерства і розанток кооперативів
- Інвестування в навчання та інформування місцевих жителів
- Заклучення територій в перспективні економічні програми розвитку для приваблення інвестицій знаних компаній

- Чіткий розрахунок інвестиційних механізмів до початку реструктуризації
- Застосування інтегрованих планувальних підходів

Підходи до реструктуризації можуть суттєво вплинути на долю промислових територій в майбутньому. Для України важливим є аналізування успішного та невдалого застосування певних підходів реструктуризації, які можна простежити лише після їхнього практичного застосування.

Yevheniya Sergiyeva, Postgraduate,
Department of Architecture and Landscape Design,
Kharkiv National University Municipal Economy, Ukraine

MULTIFUNCTIONAL UNIT OF LOCAL AGENCIES AS SIGNS OF MODERN URBAN DEVELOPMENT

Evolutionary Development requires the expansion of a new vision for the reconstruction of areas socially active zones – urban nodes structure. In real time changes in the socio-economic concept of society and the transition to market relations major economic criterion of efficiency of urban planning decisions is the value of the land, that factor becomes effective land rent. Modern urban development processes and their underlying functional units confronted architects with new, not yet fully explored tasks.

Thus, it is necessary to view many of the principles of urban design in terms of sustainable economic use of land resources. Especially these issues are exacerbated in the reconstruction of the historic center.

In the urban hub of the largest structures is proposed to realize multi-node highly urbanized city structure – the center of social activity, involving links between buildings, transport devices, open and closed spaces, ground, ground and aerial structures, in which overlapping start and ending flow of movement of people to get into this space concentrated most goods and services, information in minimal time.

В.3. АПРОБАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ НАВЧАЛЬНОМІ ТА ВИРОБНИЧОМУ ПРОЦЕСАХ

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
NATIONAL UNIVERSITY POLITECHNIC OF LVIV
DEPARTMENT OF ARCHITECTURE

Bandera str. 12, Lviv, 79646, Ukraine
tel./fax: +38 032 258 22 39
e-mail: tschers@polynet.lviv.ua

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА
ІНСТИТУТ АРХІТЕКТУРИ

вул. С. Бандери, 12, м. Львів, 79646, Україна
тел./факс: +38 032 258 22 39
e-mail: tschers@polynet.lviv.ua

№ 1-19/06/17
на № _____

В спеціалізовану вчену раду

№ Д 35.052.11

При Національному університеті
«Львівська політехніка»

Довідка про впровадження

Інститут архітектури підтверджує, що розроблені аспірантом, асистентом кафедри «Містобудування» Інституту архітектури Сеньковською Я.Т. в її дисертації «Функціонально-планувальна реструктуризація територій промислових об'єктів міста (на прикладі м.Львова)» передумови реструктуризації територій промислових об'єктів міст, містобудівні особливості реструктуризації територій промислових об'єктів міста Львова, прийоми реструктуризації даних територій та практичні рекомендації їхнього впровадження, які є актуальними для розвитку територій промислових об'єктів та розвитку образу міста і його функціонально-планувальної структури, впроваджені в наступних навчальних програмах для спеціальності 191 Архітектура та містобудування, курсах і роботах кафедри містобудування та Інституту архітектури:

- в курсі лекцій: «Теорія містобудування»: магістри - I семестр, спеціалісти - II семестр;
- в практичних курсах для рівня ОКР «Бакалавр»: «Архітектурне проектування громадської будівлі» VIII - семестр, «Архітектурне проектування поселення на 5000 мешканців» V - семестр;
- в науково-дослідній тематиці кафедри містобудування «Планування і реконструкція територій міст в умовах суспільних трансформацій» № держ. реєстрації: 0113 U005276, керівник к.арх., доц. Соснова Н.С.

Директор Інституту архітектури
Професор, доктор архітектури

Черкес Б.С.

www.lp.edu.ua

В спеціалізовану вчену раду
№ Д 35.052.11
При Національному університеті
«Львівська політехніка»

Довідка про впровадження

ІПІ «Універсал Проект» підтверджує, що розроблені аспірантом, асистентом кафедри «Містобудування» Інституту архітектури Сеньковською Я.Т. в її дисертації «Функціонально-планувальна реструктуризація територій промислових об'єктів міста (на прикладі м. Львова)» основні положення як:

- містобудівні особливості реструктуризації територій промислових об'єктів міста Львова, прийоми реструктуризації даних територій
- практичні рекомендації впровадження прийомів реструктуризації для сучасного етапу розвитку територій промислових об'єктів
- розвиток образу міста і його функціонально-планувальної структури.

Проектні пропозиції згідно цих теоретичних положень були впроваджені в наступних проектах:

- Проект майданчика для паркування транспортних засобів на вул. Городоцькій, 154 а у м. Львові (2012 р.);
- Проект майданчика для паркування транспортних засобів на вул. Промисловій 50/52 у м. Львові (2013 р.).

Директор ІПІ «Універсал Проект»

Мартинюк Т.В.